

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/107152>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

236

ROLAND
BIBLIOTHEEK

DE EGMONDSCH E ABTENKRONIEK VAN IOHANNES A LEYDIS O. CARM.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN
DOCTOR IN DE H. GODGELEERDHEID AAN
DE R.K. UNIVERSITEIT TE NIJMEGEN, OP
GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS
VOLGENS HET BESLUIT VAN DEN SENAA
T DER UNIVERSITEIT IN HET OPENBAAR TE
VERDEDIGEN OP VRIJDAG 11 DECEMBER 1942
DES NAMIDDAGS OM 2 UUR

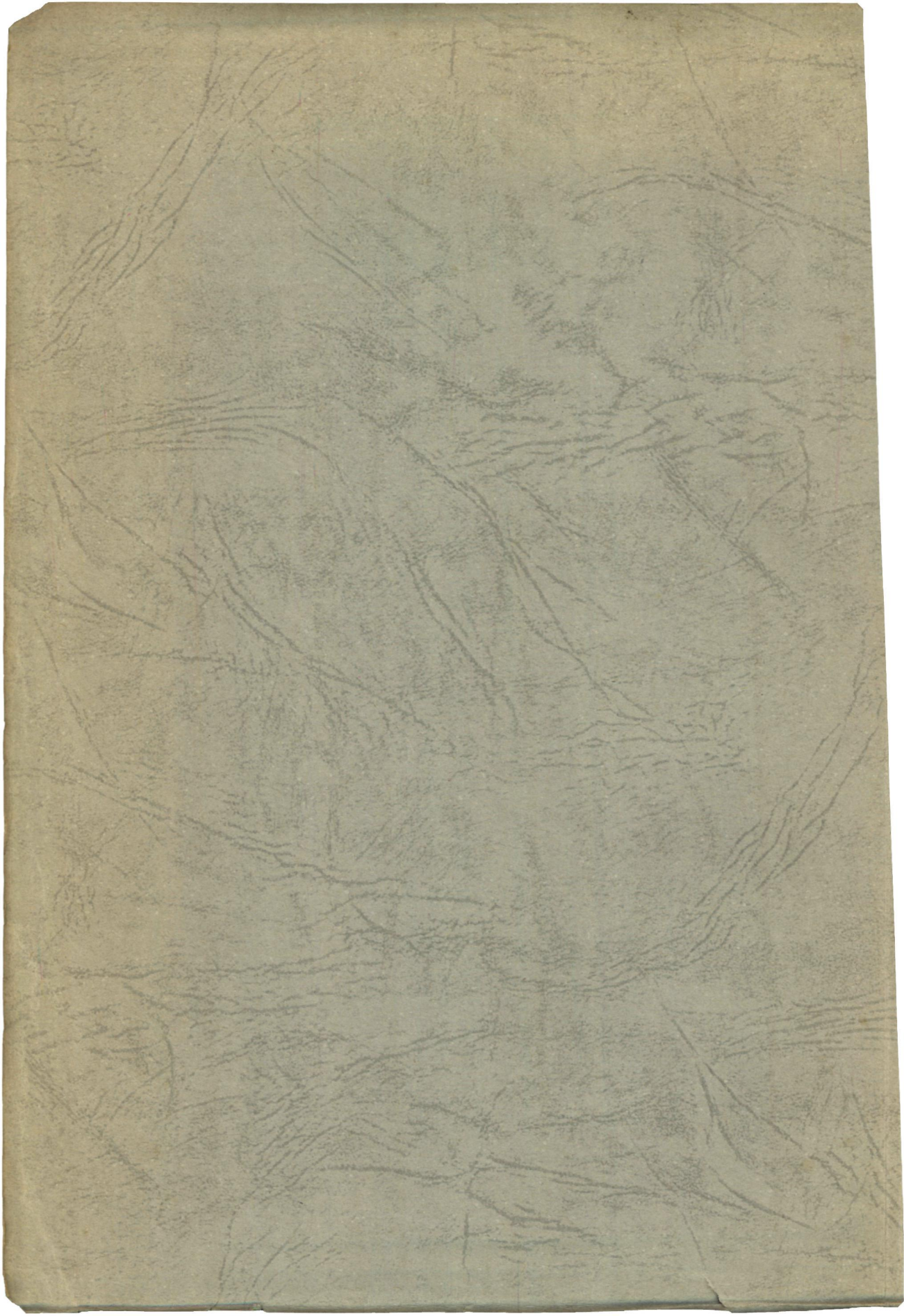
DOOR

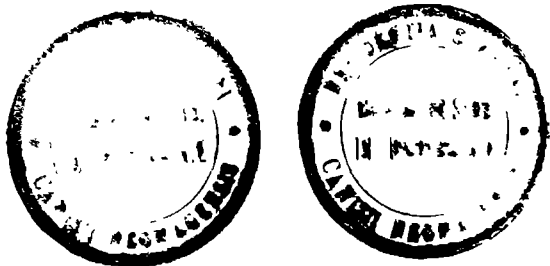
VICTOR JOSEPH GERARDUS ROEFS O. CARM.

GEBOREN TE BERCHEM

1942

ALBERTS — SITTARD

DE EGMONDSCH E ABTENKRONIEK
VAN IOHANNES A LEYDIS O.CARM.

PROMOTOR Dr R. R. POST

DE EGMONDSCH E ABTENKRONIEK VAN IOHANNES A LEYDIS O.CARM.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN
DOCTOR IN DE H. GODGELEERDHEID AAN
DE R.K. UNIVERSITEIT TE NIJMEGEN, OP
GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS
VOLGENS HET BESLUIT VAN DEN SENAA
T DER UNIVERSITEIT IN HET OPENBAAR TE
VERDEDIGEN OP VRIJDAG 11 DECEMBER 1942
DES NAMIDDAGS OM 2 UUR

DOOR

VICTOR JOSEPH GERARDUS ROEFS O.CARM.

GEBOREN TE BERCHEM

1942

ALBERTS — SITTARD

*Aan de Monniken
van het herrezen Egmond*

VOORWOORD

Dit werk draagt hier en daar de sporen van den tijd, waarin het ontstond. Hadde er gelegenheid bestaan om enkele buitenlandsche bibliotheken en archieven te bezoeken, dan zou de behandeling op sommige plaatsen vollediger zijn geweest. Gelukkig betreft het over het algemeen slechts punten van ondergeschikten aard.

Wij wijzen er hier reeds op, dat de gecompliceerdheid onzer tekstuitgave een afwijking noodzakelijk maakte van de tegenwoordig algemeen aanvaarde methode in de typographie. Een volledige motiveering hiervan, alsmede een uiteenzetting der door ons gevolgde methode vindt men in § 4 van het tweede hoofdstuk.

Van deze gelegenheid maken wij gebruik om onze oprechte erkentelijkheid te betuigen aan allen, die op de een of andere wijze bijdroegen tot de totstandkoming van dit werk. Op de allereerste plaats herdenken wij dankbaar onzen hoogvereerden, helaas te vroeg gestorven medebroeder Prof. Dr Titus Brandsma O.Carm., die ons niet alleen het onderwerp dezer studie suggereerde, maar ook vele wenken gaf voor de practijk van het archiefonderzoek. Vervolgens een speciaal woord van welgemeenden dank aan den prior van het herstelde Egmond, Dom. Dr J. Huyben O.S.B., wiens gast wij herhaaldelijk mochten zijn. Met stijgende belangstelling volgde hij onze studie en met kostbare raadgevingen stond hij ons voortdurend ter zijde. Moge dit werk hem een niet al te onnuttig hulpmiddel zijn voor de reconstructie van het oude Egmondsche abdijarchief. Verder danken wij de ambtenaren van de Universiteitsbibliotheek en de Instituten te Nijmegen, de Nationale Bibliotheek en het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, de Universiteitsbibliotheek te Leiden, het Rijks- en Gemeentearchief te Haarlem en de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden. In al deze instellingen ontmoetten wij vriendelijkheid en voorkomendheid.

Tenslotte past een woord van erkentelijkheid aan E. Rüther O.Carm., die ongevraagd zijn diensten aanbood voor de correctie der drukproeven, een werk, dat in een tekstuitgave als deze zeker niet licht mag genoemd worden.

LIJST VAN GERAADPLEEGDE WERKEN

- AAU = Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht.
 AOC = Analecta Ordinis Carmelitarum.
 BBH = Bijdragen tot de geschiedenis van het bisdom Haarlem.
 BMHG = Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap.
 BVGO = Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis en Oudheidkunde.
 EC = Etudes Carmélitaines.
 WHG = Werken van het Historisch Genootschap.

- Acta Capitulum Generalium Ordinis Carmelitarum*, uitg. G. Wessels O.Carm., 2 dln, Romae 1912—1934.
Acta Sanctorum, tom. V—VI Iunii, Antverpiae 1709—1715.
 Allan F. e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem van de vroegste tijd tot op onze dagen*, 4 dln, Haarlem 1877—1888.
 Andreas Val., *Bibliotheca Belgica*, Lovanii 1623.
 Andriessen W. F., *Historia dominorum de Teysterband, Arckel, Egmonda, Brederoede, Ysselsteyn etc.* (dissert. Amsterdam), Purmerend 1933.
 Aukes H. W. F., *Het Carmelieter klooster te Woudsend*, in AAU LXVI (1941/), 178—252.
 Beekman A. O.S.B., *Het kloosterleven in de voormalige abdij van Egmond*, in *Ons geestelijk Erf* XI (1937), 217—250.
 Beekman A. O.S.B., *Het kloosterleven in de voormalige abdij van Egmond*, in *Egmondiana* I (1937), 73—86, II (1938), 25—36.
 Beelaerts van Blokland A., *De oudste generaties van het geslacht der heeren van Egmond*, in *De Nederl. Leeuw* LVI (1938), 24—30, 60—64.
 Beka Ioh. en Heda Wilh., *De episcopis Ultraiectinis*, uitg. Arn. Buchelius, Ultraiecti 1643.
 Bergh L. Ph. C. van den, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, Amsterdam/ 's-Hage 1886. Met supplement van J. de Fremery.
 Blok P. J., *Geschiedenis van het Nederlandsche volk*, 3e uitg., 4 dln, Leiden 1923—1927.
 Bockenbergh P. Cz., *Egmondanorum potentissimae Hollandiae gentis historia et genealogia*, Lugd. Batav. 1589.
 Boer C. de O.Carm., *Carmelietenkloosters in Nederland vóór de Hervorming*, in BBH XXXIV (1912), 164—197, XXXV (1913), 115—140, 246—272, XXXVI (1915), 25—38; in AAU XXXVIII (1912), 72—105.
 Bolhuis van Zeeburgh J., *Over de geschiedenis der eerste graven uit het Hollandsche huis* (dissert. Leiden), Leiden 1870.
 Bolhuis van Zeeburgh J., *Hollandsche geschiedbronnen voor het Beiersche tijdperk 1345—1436*, in BVGO 2e reeks VIII (1875), 347—376.
 Boxhornius M. Z., *Theatrum sive descriptio comitatus et urbium Hollandiae*, Amstelodami 1632.
 Brandt C., *De oudste privaatoorkonden van de abdij Egmond*, in BVGO 7e reeks IV (1934), 129—142.
 Brom Gisb., *Bullarium Traiectense*, 2 dln, Hagae Comitum 1892—1896.
 Brom Gisb., *Regesten van oorkonden betreffende het Sticht Utrecht*, 2 dln, Utrecht 1908.
 Brom Gisb., *Archivalia in Italië belangrijk voor de geschiedenis van Nederland*, 3 dln, 's-Hage 1908—1915.
 Bruch H., *Een reeks 15e-eeuwsche kronieken van adellijke geslachten*, in *De Nederl. Leeuw* IL (1931), 71—76.
 Busken Huet C. en Veen J. S. van, *Verslag van onderzoekingen naar archivalia te Parijs belangrijk voor de geschiedenis van Nederland*, 's-Hage 1899.
 Cassanatus A. O.Carm. *Paradisus Carmelitici decoris*, Lugduni 1639.

- Chevalier U., *Répertoire des sources historiques du Moyen-Age, Bio-Bibliographie*, 2 dln, Paris 1905—1907.
- Clerc uten laghen landen, *Kronyk van Holland*, uitg. B. J. L. de Geer van Jutfaas, WHG nieuwe serie no. 6, Utrecht 1867.
- Coster H. P., *De kroniek van Johannes de Beka, haar bronnen en haar eerste redactie*, (dissert. Utrecht), Utrecht 1914.
- Daniël a Virgine Maria O. Carm., *Speculum Carmelitanum*, 4 dln, Antverpia 1680.
- Denifle H. O. P., *Quellen zur Gelehrten-geschichte des Carmelitenordens im 13. und 14. Jahrhundert*, in *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte* V (1889), 365—386.
- Dessing Chr. S., *Bescheiden aangaande de hervorming der tucht in de abdij van Egmond in de 15e eeuw*, WHG 3e serie no. 53, Utrecht 1930.
- Dessing Chr. S., *De hervormingspogingen in de abdij van Egmond in de 15e eeuw*, in *Tijdschr. voor Geschiedenis* LIV (1939), 191—219.
- Diarium van Arend van Buchell*, uitg. G. Brom en L. A. v. Langeraad, WHG 3e serie no. 21, Amsterdam 1907.
- Dresch N., *Een cartularium uit de 15e eeuw van de abdij van Egmond*, in *BBH* XLVII (1931), 297—327.
- Foppens J. F., *Bibliotheca Belgica*, Bruxellis 1739.
- Fruin R., *Verspreide geschriften*, 10 dln, 's-Hage 1900—1905.
- Gelder H. E. van, *Vijftiende-eeuwsche kloosterzeden*, in *BVGO* 4e reeks VII (1909), 389—404.
- Gesnerus C., *Bibliotheca instituta et collecta*... Tiguri 1585.
- Glas J. de O.S.B., *De Liturgie van het oude Egmond*, in *Egmondiana* II (1938), 49—54, 79—89.
- Heteren W. van O.S.B., *Egmond, ses abbés et ses seigneurs*, in *Revue Bénédictine* X (1893), 198—212, 328—357.
- Heteren W. van O.S.B., *L'abbaye et les seigneurs d'Egmond du XIVe au XVIe siècle*, in *Revue Bénédictine* XIII (1896), 295—320.
- Heteren W. van O.S.B., *Lijst der abten van de Sint Adalberts-abdij te Egmond*, in *BBH* XXVIII (1904), 443—465, XXIX (1905), 1—27, 226—251, XXX (1906), 26—60.
- H(eussen) H. F. v(an), *Historia episcopatum Foederati Belgii*, Lugd. in Bat. 1719.
- H(eussen) H. F. v(an), *Oudheden en gestichten van Rhyndland en wel voornamentlijk van de stad Leiden*, Leiden 1719.
- H(eussen) H. F. v(an), *Oudheden en gestichten van Kennemerland, Amsteland, Noord-Holland en Westfriesland*, Leiden 1721.
- Hintzen D. J., *Het chronicon comitum Hollandiae et episcoporum Ultraiectensium Joh. Gerbrandi a Leydis*, in *BVGO* 5e reeks IX (1922), 131—142.
- Hoop Scheffer J. G. de, *De kronijk van Jan Gerbrands van Leiden en 't Haarlemsche kettergeding van 1458 in 't vervolg dier kronijk*, in *Studiën en bijdragen op 't gebied der historische Theologie* III (1876), 133—152.
- Hoveus Ant., *Kronyck ende historie van 't edele en machtige geslachte van den Huyse van Egmont, gelegen in Noort-Hollandt*, druk van Alkmaar 1664.
- Hüffer Maria, *De adellijke vrouwenabdij van Rijsburg 1133—1574*, Nijmegen/Utrecht 1923.
- Hüffer Maria, *Die Reformen in der Abtei Rijsburg im 15. Jahrhundert*, Vor-reformationsgeschichtliche Forschungen Bd. XIII, Münster in Wfl. 1937.
- Hüffer Maria, *De abdij van Egmond*, in *Studiën* CXXXII (1939), 327—339.
- Hullu J. de, *Bijdrage tot de geschiedenis van het Utrechtsche schisma* (dissert. Leiden), 's-Hage 1892.
- Hulshof A., *Twee handschriften der eerste bewerking van Johannes a Leydis' Egmonder kroniek teruggevonden*, in *BVGO* 4e reeks X (1912), 370—398.
- Hulshof A., *Egmondsche annalen uit de 14e eeuw*, in *BMHG* XXXV (1914), 40—82.
- Kist N. C., *Oud register der abdij van Egmond*, in *Nederl. Archief voor Kerkel. Gesch.* VII (1847), 193—201.
- Kluit A., *Historia critica comitatus Hollandiae et Zeelandiae*, 2 dln, Medioburgi 1777—1782.

- Koch H. H., *Die Karmeliterklöster der Niederdeutschen Provinz, 13. bis 16. Jahrhundert*, Freiburg im Breisgau 1889.
- Korvezee E. H., *Merkwaardige handschriften in het archief van een Hofje te 's-Gravenhage*, in *Nederl. Archievenblad* XLVII (1939/40), 114—118.
- Leeuwen S. van, *Batavia Illustrata*, Hagae Comitatus 1685.
- Lezana J. B. O. Carm., *Annales sacri prophetici et Eliani Ordinis B.M.V. de Monte Carmeli*, 4 dln, Romae 1645—1656.
- Martini C. O. Carm., *Der Deutsche Karmel*, 2 dln, z.j. & pl.
- Mattheus A., *Chronicon Egmundanum sive Annales regalium abbatum Egmundensium Ioh. a Leydis*, Lugd. Batav. 1692.
- Mattheus A., *Veteris aevi analecta*, 2e druk, 5 dln, Hagae Comitatus 1738.
- Meilink P. A., *De Egmondsche geschiedbronnen*, 's-Hage 1939.
- Meilink P. A., *Het zoogenaamde Necrologium van Beka*, in *Tijdschr. voor Geschiedenis* LV (1940), 278—284.
- Meilink P. A., *R. Post en de Egmondsche geschiedbronnen*, in *Nederl. Historiebladen* III (1940/41), 97—111. *Antwoord van Dr. R. Post* 112—114.
- Meursius J., *Athenae Batavae*, Lugd. Batav. 1625.
- Mieris F. van, *Groot Charterboek der graaven van Holland en Zeeland en Heeren van Friesland*, 4 dln, Leyden 1753—1756.
- Miraeus Aub., *Bibliotheca ecclesiastica*, Antverpiae 1639.
- Moll W., *Kerkgeschiedenis van Nederland vóór de Hervorming*, 2 dln, Arnhem 1864—1869.
- Monsignani E. en Ximenez J. A. O. Carm., *Bullarium Carmelitanum*, 4 dln, Romae 1715—1768.
- Muller Fz. S., *Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken*, WHG nieuwe serie no. 31, Utrecht 1880.
- Muller Fz. S., *De aankoop der Hollandsche handschriften van Sir Thomas Phillips te Cheltenham*, in *BVGO* 3e reeks V (1889), 104—122.
- Muller Fz. S., *De oudste goederenlijsten der abdij van Egmond*, in *BMHG* XXXV (1914), 1—39.
- Muller P. L., *Regesta Hannonensia*, 's-Hage 1881.
- Nolet W., *De exemptie der abdijen van Egmond en Rijsenburg*, in *Studia Catholica* IV (1927/28), 216—228.
- (Norbertus a S. Iuliana O. Carm.), *Batavia Desolata Carmelitana*, in *AOC* VIII (1932), 369—584.
- Obreen H., *Floris V, Graaf van Holland en Zeeland, Heer van Friesland 1256—1296*, *Recueil de travaux publiés par la faculté de philosophie et lettres de l'Université de Gand* 34, Gand 1907.
- Oosten de Bruyn G. W. van, *De stad Haarlem en haare geschiedenissen I, Haarlem 1765¹⁾*.
- Oppermann O., *Untersuchungen zur Nord-Niederländischen Geschichte des 10. bis 13. Jahrhundert, I Die Egmonder Fälschungen*, *Bijdragen van het Instituut voor Middeleeuwsche geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht*, Utrecht 1920.
- Oppermann O., *Fontes Egmundenses*, WHG 3e serie n° 61, Utrecht 1933.
- Oppermann O., *De uitgave der Fontes Egmundenses en haar jongste criticus*, in *BVGO* 7e reeks V (1934), 33—54.
- Oppermann O., *Nogmaals de Egmondsche geschiedbronnen*, in *BVGO* 8e reeks I (1939), 101—122.
- Orlers J. J., *Beschrijvinge der stad Leyden*, Leyden 1614.
- Pleyte W., *Een Iconographie der graven van Holland*, in *BVGO* 3e reeks II (1885), 219—243.
- Possevinus A. S. J., *Apparatus sacer*, Colon. Agripp. 1608.
- Post R. R., *De uitgave der Fontes Egmundenses*, in *Hist. Tijdschrift* XIII (1934) 113—133.
- Post R. R., *De abdij Egmond en de H. Stoel*, in *Mededeel. Ned. Hist. Instituut te Rome* 2e reeks VI (1936), 21—51.

¹⁾ Het tweede deel van dit werk is nooit gedrukt en berust in handschrift in het gemeentearchief te Haarlem.

- Post R. R., *De Egmondsche geschiedbronnen*, in Nederl. Historiebladen II (1939), 229—242.
- Post R. R., *De hervormingspogingen in de abdij van Egmond in de 15e eeuw, antwoord aan Chr. S. Dessing*, in Nederl. Historiebladen II (1939), 407—413.
- Postina A., *Der Karmelit Eberhard Billick, ein Lebensbild aus dem 16. Jahrhundert*, Erläuterungen und Ergänzungen zu Janssens Geschichte des Deutschen Volkes, II. Band, 2. und 3. Heft, Freiburg im Breisgau 1901.
- Potthast A., *Wegweiser durch die Geschichtswerke des Europäischen Mittelalters bis 1500*, 2 dln, Berlin 1896.
- Pijnacker Hordijk C., *Wat weten wij omtrent den heiligen Adalbert van Egmond?* in BVGO 4e reeks I (1900), 145—174.
- Richthofen K. von, *Die älteren Egmonder Geschichtsquellen*, Berlin 1886.
- Romein J. M., *Over een historische fictie en haar beteekenis. De afstamming der Germanen uit Troje in verband met het „Translatio Imperii“-begrip*, in Handelingen 14e Nederl. Philologencongres 1931, 83—85.
- Romein J. M., *Geschiedenis der Noord-Nederlandsche geschiedschrijving in de Middeleeuwen*, Haarlem 1932.
- Römer R. C. H., *Geschiedkundig overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen Holland en Zeeland*, 2 dln, Leiden 1854.
- Sanderus A., *Bibliotheca Belgica manuscripta*, Insulis 1644.
- (Schrevelius Th.), *Beschrijving der stad Haarlem*, Amsterdam 1765.
- Sterck-Proot J. M., *De graven en gravinnen op het stadhuis*, in Haarlem Jaarboek 1938, 46—55.
- Sterck-Proot J. M., *Vergeten Haarlemsche familienamen*, in BBH LVIII (1940), 268—275.
- Swalve E. B., *De abdijen van Egmond en Rhijnsburg, bijzonder de eerstgenoemde, beschouwd als godsdienstige, wetenschappelijke, kerkelijke en wereldlijke gestichten*, in Nederl. Archief voor Kerkel. Gesch. I (1841), 363—470.
- Sweertius F., *Rerum Belgicarum annales*, Francofurti 1620.
- Sweertius F., *Athenae Belgicae*, Antverpiae 1628.
- Tenhaeff N. B., *Fontes Egmundenses, I De Egmondsche heiligenlevens*, in Tijdschr. voor Geschiedenis LIII (1938), 123—159.
- Trithemius J., *Catalogus scriptorum illustrium Ecclesiae*, Moguntiae 1495.
- Ventimiglia M. O. Carm., *Historia chronologica Priorum generalium Latinarum Ordinis Beatiss. Virg. Mariae de Monte Carmelo*, Neapoli 1773.
- (Villiers C. de O. Carm.), *Bibliotheca Carmelitana*, 2 dln, Aureliani 1752.
- Waller Seper S. A., *Jan van Henegouwen, heer van Beaumont. Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlanden in de eerste helft der 14e eeuw, eerste afdeeling* (dissert. Leiden), 's-Hage 1914.
- Weisman A. W., *De portretten der graven van Holland te Haarlem*, in Oud Holland XXXV (1917), 61—70.
- Wessels G. O. Carm., *Reformatio B. Iohannis Soreth*, in AOC III (1914), 430—432.
- Willemi.... *procuratoris Egmondensis Chronicon*, uitg. C. Pijnacker Hordijk, WHG 3e serie n° 20, Amsterdam 1904.
- Wind S. de, *Bibliotheek der Nederlandsche geschiedschrijvers*, Middelburg 1835.
- Wijn H. van, *Huiszittend Leeven*, 2 dln, Amsterdam 1807—1812.
- Zimmerman B. O. C. D., *Monumenta Historica Carmelitana*, I, Lirinae 1907²⁾.
- Zimmerman B. O. C. D., *Les Carmes aux universités du Moyen-Age*, in EC XVII, 1 (1932), 82—112.
- Zimmerman B. O. C. D., *Les réformes dans l'Ordre de Notre-Dame du Mont-Carmel*, in EC XIX, 2 (1934), 155—195.
- Zimmerman B. O. C. D., *Les Carmes humanistes*, in EC XX, 2 (1935), 19—93.

²⁾ Niet verder verschenen.

INLEIDING

EERSTE HOOFDSTUK

IOHANNES A LEYDIS O.CARM.

§ 1. ZIJN LEVEN.

Over den levensloop van Iohannes Gerbrandi a Leydis of Jan Gerbrandszoon van Leiden, ofschoon niet de onbelangrijkste onder de Noord-Nederlandsche kroniekschrijvers der 15e eeuw en zeker een der meest beroemde mannen die het „Vrouwenbroeders“-klooster te Haarlem onder zijn leden geteld heeft, is helaas tot nu toe niet veel met zekerheid bekend. Leiden en Haarlem, de twee steden die het eerst voor een onderzoek in aanmerking komen, bewaren, voor zoover wij konden nagaan, geen enkel gegeven omtrent zijn leven.

Wat er van het archief der Neder-Duitsche ordesprovincie, waartoe de Carmelietenkloosters van het tegenwoordige Nederland vóór de Hervorming behoorden, nog over is, berust hoogstwaarschijnlijk in het stadsarchief te Frankfurt am Main, indertijd de residentie van den provinciaal van Neder-Duitschland ¹⁾, doch het is de vraag, of hier nog iets wetenswaardigs omtrent deze figuur te ontdekken valt. In 1912 begonnen de Ongeschoeide Carmelieten de publicatie van een zeer belangrijk werk uit dit archief, de *SCRIPTA ET MONUMENTA IACOBI MILENDUNCK CARMELITAE* ²⁾, doch reeds na de eerste aflevering (64 blz., tot 1298) moest deze uitgave der vijf folio-banden wegens de tijdsomstandigheden gestaakt worden ³⁾.

Algemeen ⁴⁾ wordt aangenomen, dat de naam *a Leydis* de plaats van afkomst of geboorte van onzen kroniekschrijver aanduidt. Orlers noemt

¹⁾ C. Martini O. Carm., *Der Deutsche Karmel*, z.j. & pl., I 107.

²⁾ Vgl. *Bibl. Carm.*, Aurelianus 1752, I 693.

³⁾ Zij verscheen als bijlage van EC II (1912). — Een uitvoerig overzicht van het Carmelarchief te Frankfurt geeft H. H. Koch. *Die Karmeliterklöster der Niederdeutschen Provinz, 13. bis 15. Jahrhundert*, Freiburg im Breisgau 1889, VII—VIII.

⁴⁾ Van de oudere schrijvers buiten de Carmelietenorde, die over *a Leydis* enkele korte en meestal weinig kritische mededeelingen doen, noemen wij: J. Tritheimius, *Catalogus scriptorum illustrium Ecclesiae, Moguntiae* 1495; C. Gesnerus, *Bibliotheca instituta et collecta...*, Tiguri 1585, 443; A. Possevinus S. J., *Apparatus sacer*, Colon. Agripp., 1608, I 881; J. J. Orlers, *Beschrijvinge der stad Leyden*, Leyden 1614, 252—253; Val. Andreas, *Bibliotheca Belgica*, Lovanii 1623, 488—489; J. Meursius, *Athenae Batavae*, Lugd. Batav. 1625, 73; F. Sweertius, *Athenae Belgicae*, Antverpiae 1628, 427—428; M. Z. Boxhornius, *Theatrum sive descriptio comitatus et urbium Hollandiae*, Amstelodami 1632, 211; Aub. Miraeus, *Bibliotheca ecclesiastica*, Antverpiae 1639, I 279; A. Sanderus, *Bibliotheca Belgica manuscripta*, Insulis 1644, 25; G. Vossius, *De Historicis Latinis, Opera omnia*, Amstelodami, IV (1699), 199; H. F. v(an) H(eussen), *Historia episcopatum Foederati Belgii*, Lugd. Batav. 1719, I 475; H. F. v(an) H(eussen), *Oudheden en gestichten van Rhyndland*

hem poorter van Leiden⁵⁾). Hoewel de poorterboeken van Leiden zijn naam niet vermelden, hebben wij geen reden, deze traditie in twijfel te trekken. Slechts zij opgemerkt, dat de schrijver zichzelf niet *a Leydis*, doch kortweg *Leydis* noemt⁶⁾, maar in de Middeleeuwen zijn deze benamingen synoniem.

Van Oosten de Bruyn⁷⁾ vermoedt, dat er geen grond bestaat, hem, zooals Ant. Mattheus doet in de voorrede zijner uitgave van *a Leydis' Egmondchroniek*, te rekenen tot het geslacht van Philips van Leiden, raad van graaf Willem V en vicarius van den Utrechtschen bisschop Arnoud van Hoorn. Meursius, ter plaatse door van Oosten de Bruyn aangehaald, zegt niet méér dan dat hij, evenals Philips van Leiden, uit deze stad afkomstig was⁸⁾. Ook Orlers, op wien weder Meursius steunt, zegt niet te weten, wanneer en uit welke ouders onze Carmeliet geboren werd⁹⁾. Het eenige wat wij weten is, dat zijn vader Gerbrandus heette.

Ook is hij volgens van Oosten de Bruyn¹⁰⁾ niet dezelfde als Iohannes *a Leydis*, kanunnik te Utrecht in de dagen der verkiezing van Gysbrecht van Brederode tot bisschop van Utrecht¹¹⁾. Hij baseert deze bewering op het sterfjaar van onzen schrijver, dat volgens hem op 1525 moet ge-

en wel voornamelijk van de stad Leiden, uyt het Latijn vertaald door H. v. R., Leiden 1719, 253; H. F. v(an) H(eussen), *Oudheden en gestichten van Kennemerland, Amstelland, Noord-Holland en Westfriesland*, uyt het Latijn vertaald door H. v. R., Leiden 1721, I 203; J. F. Foppens, *Bibliotheca Belgica*, Bruxellis 1739, II 645—646; (Th. Schrevelius) *Beschrijving der stad Haarlem*, Amsterdam 1765, boek VI 387; G. W. v. Oosten de Bruyn, *De stad Haarlem en haare geschiedenissen*, Haarlem 1765, I 82—87.

Van de weinige Carmelietenschrijvers, wier werken uitgegeven zijn, vermelden wij: Alegreus Cassanatus, *Paradisus Carmelitici decoris*, Lugduni 1639, 372; Ioan. Bapt. Lezana, *Annales Ordinis Beatiss. Mariae Virg. de Monte Carmeli*, 4 dln, Romae 1645—1656, I 1015; Daniëla Virg. Maria, *Speculum Carmelitanum*, Antverpiae 1680, I n° 1130, 1324, II n° 3927; (Cosmas de Villiers) *Bibliotheca Carmelitana*, Aurelianis 1752 (te Rome in 1927 met een nieuwe inleiding en een Specimen supplementi anastatisch heruitgegeven door G. Wessels O. Carm.), I 850—852; (Norbertus a S. Iuliana) *Batavia Desolata Carmelitana*, in AOC VIII (1932), 369—584, over *a Leydis* 399—401.

Over dit laatste werk, dat wij in dit hoofdstuk dikwijls zullen aanhalen, zij opgemerkt, dat het omstreeks 1750 geschreven werd en blijkbaar op een uitgebreid archivalisch materiaal berust. Het maakt een betrouwbaren indruk, hoewel het niet geheel vrij is van onjuistheden. Het werd uitgegeven naar een hs. van het stadsarchief te Antwerpen. Jammer is dat niet de talrijke fouten in de schrijfwijze der plaatsnamen werden verbeterd. In gedeelten en met coupures werd het reeds eerder naar een afschrift van het Jesuïetencollege te Maastricht gedrukt door C. de Boer O. Carm. (zie lijst van geraadpleegde werken). Vgl. S. P. Wolfs O. P., *Een 18e-eeuwsche Carmeliet als navolger van den historicus Bernardus de Jonghe O.P.*, in *Ons geestelijk Erf* XVI (1942), 149—153.

⁵⁾ J. J. Orlers, *Beschrijvinge der stad Leyden*, Leyden 1614, 227, 231, 252.

⁶⁾ Zie hierachter bl. 225, 229; zoo ook *Chron. Holl.* 1e red., hs. Leiden Univ. Bibl. B.P.L. 127 D, fol. 111r (hierachter bl. 19). Vgl. ook bl. 32.

⁷⁾ G. W. van Oosten de Bruyn, t.a.p. 83.

⁸⁾ J. Meursius, t.a.p. 73.

⁹⁾ J. J. Orlers, t.a.p.

¹⁰⁾ Van Oosten de Bruyn, t.a.p.

¹¹⁾ A. Mattheus, *Veteris aevi analecta*, 2e uitg., Hagae Comitum 1738, aantekeningen bij hoofdst. 51 van *a Leydis' Historie der Heeren van Brederode*.

steld worden. Doch ook afgezien van dit argument, dat wij, zooals later zal blijken, niet aanvaarden, lijkt dit ons uitgesloten. In heel de Nederlandsche Carmelgeschiedenis is ons geen enkele Utrechtsche kanunnik bekend.

Dat a Leydis te Haarlem in de Orde der „Vrouwenbroeders” trad, kan met zekerheid worden besloten uit het feit, dat hij in de Ordeslitteratuur regelmatig *conventus Harlemensis filius* genoemd wordt ¹²⁾. Wannéer hij zijn intrede deed is niet uit te maken. Zeker had dit plaats vóór 1455, daar hij genoemd wordt onder degenen die toen de kloosterhervorming aannamen.

De Carmelietenorde, in het tweede kwart der 13e eeuw uit haar geboorteland Palestina naar het westen overgeplant, had zich na een geweldige uitbreiding in de 15e eeuw geconsolideerd. Dat haar zwaartepunt al spoedig geheel naar het westen was verlegd blijkt wel hieruit, dat op het in 1245 te Aylesford in Engeland gehouden algemeen kapittel de Engelschman Simon Stock tot generaal gekozen werd ¹³⁾. In 1287 waren op het algemeen kapittel te Montpelier negen regelmatig gevormde provincies vertegenwoordigd ¹⁴⁾, in 1324 te Barcelona vijftien ¹⁵⁾ en in 1451, dus in a Leydis' tijd, te Avignon drieëntwintig provincies ¹⁶⁾.

De Neder-Duitsche provincie bezat omstreeks den tijd van a Leydis' intrede vierendertig kloosters ¹⁷⁾. Daarvan is het Haarlemsche klooster het derde in rangorde van ouderdom na Keulen en Brussel. Het stichtingsjaar 1249 staat weliswaar niet geheel vast, doch veel later kan de stichting niet hebben plaats gehad. De oudste ons bekende oorkonde, waarin over dit klooster gesproken wordt, is het testament van Aleida van Avesnes van 18 October 1271, waarin aan de „Stripati” van Haarlem vijf ponden vermaakt worden ¹⁸⁾.

„Die ausserordentliche Verdienste der Karmeliten um das Unterrichtswesen in unserer Gegend im 13. bis 15. Jahrhundert ergeben sich schon aus der Thatsache, dasz kein anderer Orden im Kölnischen und in den benachbarten Rheinischen Gebieten um dieselbe Zeit eine gleich grosse Anzahl gelehrter Theologen aufzuweisen hatte. Die Karmeliten überragen in dieser Beziehung die Benediktiner, Karthäuser und Prämonstratenser nicht minder, als auch die Augustiner, Minoriten und Dominikaner” ¹⁹⁾.

¹²⁾ O.a. Bat. Des Carm. 399, 411. — Dat K. von Richthofen, *Die älteren Egmonder Geschichtsquellen*, Berlin 1886, 18 en 23, hem voor een monnik van Egmond houdt, is een bewijs van zijn onwetendheid in deze.

¹³⁾ B. Zimmerman O.C.D., *Monumenta Historica Carmelitana*, Lirinae 1907, I 217.

¹⁴⁾ *Acta Capitulorum Ordinis Carmelitarum*, uitg. G. Wessels O. Carm., 2 dln, Romae 1912—1934, I 10.

¹⁵⁾ *ibid.* I 24.

¹⁶⁾ *ibid.* I 223.

¹⁷⁾ Koch, t.a.p. 27.

¹⁸⁾ J. de Fremery, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, supplement n° 163. De verklaring van de Fremery, als zou *stripati* ongeschoeiden beteekenen, is ondeugdelijk. De Carmelieten werden *stripati* of *stripende broeders* (BBH XXIX (1904/05), 123) genoemd, wijl zij wit-zwart-gestreepte mantels droegen, een uit het oosten meegebrachte kleding, die op het algemeen kapittel van 1278 te Montpelier vervangen werd door den tegenwoordigen witten mantel (*Acta Cap. Gen.*, I 10—11).

¹⁹⁾ Koch, t.a.p. 21.

Niet alleen bezochten vele Carmelieten de Europeesche universiteiten, vooral Parijs en Keulen²⁰⁾, maar ook had de Orde zelf vele zoogenaamde „studia generalia”, internationale kloosters of colleges, waarheen de beste studenten der verschillende provincies werden gezonden om de graden van Magister of Lector te behalen. Reeds de Constituties van 1327 bepalen: „*Quoniam ignorantia mater est erroris et cuiuslibet status deperditio, nobis et ordini quantum ad hoc volentes in posterum providere, duximus statuendum, quod in ordine nostro sint octo studia generalia, scil. Parisiis, Tholosae, Bononiae, Florentiae, in Monte Pessulano, Coloniae, in Anglia Londiniis et in conventu Romanae curiae*”²¹⁾. Voor de Duitsche provincies bestonden er later studia generalia te Keulen, Mainz, Trier, Weenen, Praag, Würzburg, Bamberg, Brussel, Mechelen en Leuven²²⁾.

Aan de colleges te Trier en Keulen nu studeerde in de jaren 1442—1445 een Iohannes a Leydis de logica²³⁾. Dit is echter niet onze Iohannes a Leydis, maar moet een oudere naam- en huisgenoot zijn, op wien wij in dit hoofdstuk nog terugkomen. Geen enkel gegeven wijst erop, dat onze schrijver dergelijke studiën gemaakt heeft.

De overplanting der Orde van het oosten naar het westen met den daarmede samenhangenden overgang van het eremitische naar het cenobitische leven, hare rangschikking onder de bedelorden door de bulle „*Quoniam ut ait*” van 13 Juni 1245²⁴⁾ met de daarbij aansluitende adaptatie van den Ordesregel en de aanneming van het actieve leven, dat alles bracht gevaren mede, welke de Orde op den duur niet krachtig genoeg vermocht te weerstaan. Daarbij kwamen gedurende de Middeleeuwen de algemeen bekende uiterlijke factoren, welke in alle Orden een verslapping der kloostertucht ten gevolge hadden. Maar evenals de Carmelorde niet ontkwam aan deze invloeden, zoo ontwikkelde zich ook in háár schoot, vooral in den loop der 15e eeuw, een groeiende drang naar hervorming, naar terugkeer tot een meer oorspronkelijke observantie. Een der grootste stuwkrachten in deze richting was Iohannes Soreth, van 1451 tot zijn dood (1471) generaal der Orde, wiens hervormingswerk zich vooral uitstrekte over Frankrijk, Duitschland en de Nederlanden. Behalve door de stichting der zuiver contemplatieve Carmelitessen als een soort compensatie voor de inschakeling der Carmelieten in het actieve leven, bracht hij ook vele mannenkloosters tot een meer aan de oorspronkelijke stichting beantwoordende levenswijze terug, met inachtneming intusschen van de plaats die de Orde historisch in het stelsel der bedelorden verkregen had²⁵⁾.

²⁰⁾ Zie B. Zimmerman O. C. D., *Les Carmes aux universités du Moyen-Age*, in EC XVII, 1 (1932), 82—112; H. Denifle O. P., *Quellen zur Gelehrten-geschichte des Karmelitenordens im 13. und 14. Jahrhundert*, in Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte V (1889), 365—386.

²¹⁾ Zimmerman, *Mon. Hist. Carm.*, I 53.

²²⁾ C. Martini, t.a.p., II 587.

²³⁾ Koch, t.a.p. 145.

²⁴⁾ Monsignani E. en Ximenez J. A. O. Carm., *Bullarium Carmelitanum*, 4 dln, Romae 1715—1768, I 7.

²⁵⁾ Zie Zimmerman O. C. D., *Les Réformes dans l'Ordre de Notre-Dame du Mont-Carmel*, in EC XIX, 2 (1934), 155—195; G. Wessels O. Carm., *Reformatio B. Iohannis Soreth*, in AOC III (1914), 430—432.

In het eerste decennium van zijn generaalschap bezocht Iohannes Soreth drie malen het Haarlemsche klooster om de canonieke visitatie te houden, in 1453, 1455 en 1458. Bij het tweede bezoek werd het klooster hervormd²⁶⁾. De zoogenaamde kroniek van Frederik van Sevender, die, zooals we in § 2 van dit hoofdstuk zien zullen, feitelijk het werk is van Jan van Leiden, heeft daarover den voor ons zeer belangrijken tekst: „*Anno Domini M.cccc.lv circa festum sancti Bartholomei apostoli Reverendissimus Magister Iohannes Soreth, prior generalis totius ordinis fratrum beatissime Dei genetricis Marie de Monte Carmeli, venit ad civitatem Heerlemensem, ut ibidem ad instanciam prefate civitatis reformaret conventum suum seu monasterium. Quod et satis deifice adimplevit. Hii autem qui iam dicto Magistro generali obedierunt et in prefata reformatione permanserunt fratres Ysbrandus Delff prior eiusdem conventus, Laurencius de Haga Comititis, Iohannes Nicolai Leydis, Volpardus, Paulus Nicolai Heerlemensis, Iohannes Gherbrandi Leydis, Iohannes Peper Heerlemensis, Allardus Iohannis, Iohannes de Scorel et Heinricus Scyedam fuerunt*”²⁷⁾. Uit deze woorden weten wij niet alleen, dat de hervorming geschiedde op instigatie van Haarlems magistraat, maar ook dat onze Iohannes a Leydis tot de hervormde monniken behoorde.

Dat het Haarlemsche klooster zich in deze hervorming van Iohannes Soreth handhaafde zien wij hieruit, dat de eerstvolgende prioren zich in dit opzicht verdienstelijk toonden. Arnoldus van Diest (1459—1462) heet *strenuus reformationis Sorethianae promotor*, zijn opvolger Iohannes Michaëlis (1462—1467) *Sorethianae reformationis triumpho post molestias et labores clarissimus*, Daniël van Oudewater (1467—1469) *indefessus Sorethianae reformationis propagator*²⁸⁾.

Welnu, in dit geestelijk aldus bloeiende klooster werd Iohannes a Leydis in 1476 prior²⁹⁾, *regularis observantiae studiosissimus*³⁰⁾. Helaas is dit prioraat met dikke duisternis omgeven. Een cartularium van het klooster, dat bewaard wordt in het gemeentearchief te Haarlem, bevat twee oorkonden uit den tijd van zijn prioraat³¹⁾, zonder echter zijn naam te noemen.

Bij zijn benoeming tot prior te Woudsend in 1479 moeten wij even blijven stil staan, wijl zij ons een dieperen blik geeft in zijn religieus gehalte.

Van 1465 tot 1479 was te Woudsend prior een zekere Gerardus van Straelen, die oorspronkelijk tot het klooster van Geldern behoorde, dat in 1468, dus toen van Straelen er reeds niet meer vertoefde, door Iohannes

²⁶⁾ *Bat. Des. Carm.* 385.

²⁷⁾ Hs. Leiden Univ. Bibl., B.P.L. 127 D, fol. 111r.

²⁸⁾ *Bat. Des. Carm.* 410.

²⁹⁾ *Bat. Des. Carm.* 411 heeft 1477, doch a Leydis zelf in zijn Egmondkroniek 1476. Hij zegt namelijk in hoofdst. 85 zijner Egmondkroniek, dat abt Nicolaus van Adrichem, die onder a Leydis' prioraat vijf weken in het Haarlemsche Carmelietenklooster verbleef, daags vóór Nieuwjaar 1477 weer vertrok. (bl. 226). Het verschil kan dus niet verklaard worden door den jaartijl.

³⁰⁾ *Bat. Des. Carm.* 399.

³¹⁾ Fol. 7r en 48v. — Dit document is een tijd lang in het bezit geweest van Adr. Westphalen te Alkmaar, die het in 1675, toen er van den Noord-Nederlandschen Carmel niets meer was overgebleven, aan de Vlaamsch-Belgische provincie ten geschenke gaf. Hierdoor wordt verklaard, hoe de schrijver van *Bat. Des. Carm.* dit cartularium gebruiken kon.

Soreth tot de vroegere observantie was teruggebracht. In 1479 nu krijgen de beide Friesche Carmelietenkloosters, IJlst en Woudsend, tegelijk een nieuwen prior uit het Haarlemsche klooster, respectievelijk den jurist Nicolaus Simonis en den prior van Haarlem zelf, Iohannes a Leydis. Van dezen laatste wordt bepaaldelijk gezegd : „*Et illi in capitulo iniungitur, ut conventum istum ad debitam et perfectam Regulae et statutorum observantiam reducat et perfecte reformet*”³²⁾. Het schijnt er met de observantie in deze kloosters werkelijk niet zeer gunstig te hebben uitgezien. BAT. DES. CARM. wijdt deze verslapping der kloostertucht aan de „*detestandae Frisiae factiones, quae vulgo Schieringers en Vetcoopers vocabantur*”³³⁾.

Nu gebeurt echter na één jaar, in 1480, het eigenaardige : plotseling gaan de beide prioren weer weg, in IJlst komt de Amsterdammer Iohannes Kort uit Haarlem, en te Woudsend — mirabile auditu ! — keert de vorige prior Gerardus van Straelen terug, die er dan weer blijft tot 1485³⁴⁾. Het heeft er allen schijn van, dat de innerlijke toestanden in dit klooster verre van gezond waren en dat de hervorming door Iohannes a Leydis, misschien mede ten gevolge van de Friesche onlusten, op groote tegenkanting der monniken is gestuit. Eigenaardig is ook dat het provinciale Ordesbestuur zich, althans voorloopig, bij dezen stand van zaken heeft neergelegd, want pas in 1487 werd de hervorming er volledig doorgevoerd onder Cornelius van Oudenbosch uit het in 1456 hervormde klooster van Schoonhoven³⁵⁾.

Dat deze mislukking intusschen niet op rekening van Iohannes Gerbrandi mag geschreven worden blijkt uit de moeite die BAT. DES. CARM. doet om de hervorming nog zooveel mogelijk op zijn naam te brengen : „*Reformatus est* (n.l. het klooster van Woudsend) *per R.P. Gerebrandum a Leydis anno 1479, introducta reformatione Sorethiana, cui ultimam manum imposuit R.P. Cornelius de Veteri Busco, Sac. Theol. Lector, anno 1487*”³⁶⁾.

Deze woorden hebben echter, enkele parallelplaatsen in aanmerking genomen, een tamelijk euphemistischen klank. Trouwens ook in de volgende eeuw hebben de provinciaals nog heel veel onaangenaamheden van deze beide Friesche kloosters beleefd³⁷⁾.

De ACTA CAPITULORUM GENERALIUM³⁸⁾ vermelden den naam van Iohannes a Leydis niet, hogere functies heeft hij derhalve in de Orde nooit bekleed. Alleen was hij in 1495 supprior te Haarlem³⁹⁾, welk ambt hij volgens Meursius⁴⁰⁾ en sommige anderen ook uitoefende vóór zijn prioraat.

We krijgen later nog voldoende gelegenheid om te spreken over de

³²⁾ Bat. Des. Carm. 401. — Met de hervorming van het klooster te IJlst schijnt Iohannes Soreth zelf nog een begin gemaakt te hebben (ibid., 454), doch ten gevolge der Geldersche oorlogen is het bij dit begin gebleven tot 1500.

³³⁾ Bat. Des. Carm. 436.

³⁴⁾ ibid. 440.

³⁵⁾ ibid. 441.

³⁶⁾ ibid. 436.

³⁷⁾ Zie A. Postina, *Der Karmelit Eberhard Billick. Ein Lebensbild aus dem 16. Jahrhundert*, Freiburg im Breisgau 1901.

³⁸⁾ Uitg. G. Wessels O. Carm., 2 dln, Romae 1912—1934.

³⁹⁾ Bat. Des. Carm. 401.

⁴⁰⁾ J. Meursius, t.a.p. 73.

viriendschappelijke verhouding, waarin onze Carmeliet stond tegenover het adellijke geslacht van Brederode en de abdij van Egmond. Hier zij al vast in het algemeen aangegeven, dat zijn sympathieën bij voorkeur uitgingen naar de Hoeksche partij, die in de tweede helft der 14e en gedurende de geheele 15e eeuw in dikwijls wisselende tegenstelling op politiek en maatschappelijk gebied stond tegenover de partij der Kabeljauwen.

Deze partijkeuze was geenszins iets persoonlijks van onzen schrijver. Immers, hij leefde „in eene eeuw toen alle menschen in alle dingen met heftigheid partij kozen en men geen goed burger scheen te kunnen zijn zoo men niet wit of zwart, vierkant vóór of vierkant tegen was” ⁴¹⁾. Dit gold voor den kloosterling bijna even sterk als voor den leek en voor het klooster sterker dan voor den individueelen kloosterling.

Er zou een interessante studie te schrijven zijn over de verhouding tusschen de toenmalige kloosters en den Hoekschen adel. Het is opvallend, dat alle Carmelietenkloosters in de graafschappen Holland en Zeeland ontstonden of voortbestonden bij de gunst van Hoeksche edellieden en van met dezen bevriende Hollandsche graven. Het klooster te Schoonhoven werd in 1330 gesticht door Jan van Beaumont en rijkelijk begunstigd door zijn kleinzoon Jan van Blois ⁴²⁾, terwijl dat van Oudorp bij Alkmaar (1468) zijn ontstaan dankte aan de milddadigheid der Raaphorsten ⁴³⁾. Het klooster te Vlissingen (1410) telde de Haemstedes en Treslongs onder zijn voornaamste weldoeners ⁴⁴⁾, terwijl we uit het testament van Iacoba van Beieren het bestaan kennen van een zoogenaamd termijnhuis in Den Haag ⁴⁵⁾.

Voor het omstreeks 1250 door Simon van Haarlem gestichte Haarlemsche klooster, de madriz van den pre-reformatorischen Carmel in Noord-Nederland, willen wij dit eenigszins nader toelichten, omdat we hierdoor een beter inzicht verkrijgen in het milieu waarin Jan van Leiden leefde en werkte.

Sprekend over de weldoeners van het Haarlemsche klooster, noemt BAT. DES. CARM. met veel ophef van woorden de Brederodes ⁴⁶⁾. Reinoud II van Brederode († 1473) droeg op 7 Mei 1450 het patronaatsrecht over zijn kapel te Santpoort over op de Carmelieten te Haarlem, onder beding dat zij aldaar wekelijks drie heilige Missen zouden opdragen of doen opdragen, alsmede, zoo hun dit gevraagd zou worden, één heilige Mis wekelijks in de kapel van het kasteel Brederode zelf. Zoowel de schenkingsoorkonde als de bevestiging door zijn zoon Walraven II op 7 Maart 1485 werden door BAT. DES. CARM. in haar geheel opgenomen uit het reeds genoemde cartularium van het Haarlemsche klooster ⁴⁷⁾. Dirk V van Brederode († 1377) en zijn tweede zoon Walraven († 1369) werden begraven in het koor der kloosterkerk ⁴⁸⁾. Zijn oudste zoon Reinoud I († 1390) schonk zeer veel aan het klooster „tattet dack van onser

⁴¹⁾ C. Busken Huet, *Het land van Rembrand*, 6e uitg., Haarlem 1941, 150.

⁴²⁾ *Bat. Des. Carm.* 414.

⁴³⁾ *ibid.* 500.

⁴⁴⁾ *ibid.* 460.

⁴⁵⁾ *Codex Dipl. Hist. Gen.*, 2e serie II 182.

⁴⁶⁾ *Bat. Des. Carm.* 388—393.

⁴⁷⁾ Fol. 43r—44v.

⁴⁸⁾ A. Mattheus, *Veteris aevi analecta*, I 627, 630.

liever Vrouwen kerck in hoeren clooster'' ⁴⁹⁾). Uit een bulle van paus Pius II van 6 November 1460, waarin de Haarlemsche Carmeliet Iohannes Delft tot pauselijk kapelaan benoemd wordt ⁵⁰⁾, blijkt, dat deze monnik ook kapelaan der Brederodes is geweest.

Wat de Wassenaers betreft, staat Dirk van Wassenaer, proost en aartsdiaken van Sint Jan te Utrecht en pastoor van Haarlem, bij oorkonde van 3 September 1459 aan de Carmelieten toe, dat de uitvaartplechtigheden van hen, die in hunne kerk wenschen begraven te worden, aldaar mogen plaats hebben ⁵¹⁾. Op 9 Februari 1465 geeft hij vergunning tot de stichting van een Carmelitessenklooster binnen Haarlem ⁵²⁾.

Ook de aan de zijde der Hoekschen staande Hollandsche graven, vooral die van het Beiersche huis, waren den Carmelieten zeer genegen.

Hiertoe rekenen wij vooreerst hertog Albrecht, die, ofschoon de omstandigheden hem in de latere jaren meer op de zijde der Kabeljauwschen brachten, toch het grootste deel zijner lange regeeringsperiode Hoekschgezind was. Over dezen Albrecht nu lezen wij in Iohannes a Leydis' *CHRONICON HOLLANDIAE*: „*Albertus gloriosus dux, divini nominis cultum ampliare disponens, donavit fratribus ordinis beatae Mariae virginis de monte Carmeli in Haerlem vitrum grande et speciosum magnificis expensis in capite chori ecclesiae eiusdem monasterii, de quibus etiam fratribus idem illustrissimus dux Albertus sibi elegit unum venerabilem patrem, scilicet fratrem Wilhelmum de Arena Comitis, sacrae Theologiae lectorem, in poenitentiarium et confessorem, ad cuius etiam instantiam dux metuendus pro remuneratione beatitudinis aeternae monasterium fratrum praedictorum largis dotando muneribus, obtulit beatae Mariae virgini Dei genitrici casulam de auro purissimo et rubeo flueto ex integro contextum. Nihilominus et ostium ferreum ante sacristiam iam dicti monasterii, quinimmo et unum integrum graduale per totum annum, tam de Tempore quam de Sanctis, eisdem fratribus etiam tribuit*'' ⁵³⁾. Bij oorkonde van 14 Maart 1400 nam dezelfde Albrecht het Haarlemsche klooster in zijn bescherming ⁵⁴⁾.

Iacoba van Beieren vermaakte aan het Haarlemsche Carmelietenklooster bij testament „een zwart floers tabbert, gevoert mit cleynen bont'', terwijl „een root gulden doeck mit open mouwen, gevoert mit graeuwen ruggen, was besproken all heel ende gegeven onser Liever Vrouwen broeders in den Hage'' ⁵⁵⁾.

Uit deze enkele gegevens kan men afleiden, dat het Haarlemsche klooster niet buiten het leven dier dagen stond, doch integendeel de lotgevallen van het graafschap mee-beleefde en in bescheiden mate zijn geschiedenis mee-maakte. We hebben dan ook eenigszins uitvoerig hierover uitgeweid, omdat men er bij de beoordeeling van a Leydis' geschiedkundigen arbeid rekening mee dient te houden.

⁴⁹⁾ ibid. 634.

⁵⁰⁾ *Bullarium Carm.* III 160.

⁵¹⁾ *Cartul. Carm. Haarlem fol. 27r en Bat. Des. Carm. 379.*

⁵²⁾ *Bat. Des Carm. 567.*

⁵³⁾ F. Sweertius, *Rerum Belgicarum annales*, Francofurti 1620, 301.

⁵⁴⁾ *Cartul. Carm. Haarlem fol. 25v en Bat. Des. Carm. 388.*

⁵⁵⁾ *Codex Dipl. Hist. Gen., 2e serie II 182, 183.*

Helaas kennen wij Iohannes a Leydis slechts uit zijn historische nalatenschap. Zijn geschriften bieden ons echter voldoende grond om te besluiten, dat hij een echte zoon van zijn volk moet geweest zijn. We bezitten zelfs geen enkele aanwijzing, dat hij het graafschap Holland, behoudens zijn kortstondig verblijf in Friesland, ooit verlaten heeft. Holland had zijn volle belangstelling, Hollands wel en wee, zijn lotgevallen en zijn geschiedenis, zijn graven en zijn bevolking lagen hem na aan het hart. Het is de moeite waard, hier zijn lyrische ontboezeming over de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten over te nemen uit zijn *CHRONICON HOLLANDIAE*:

„*O damnosum virus Hollandiae incolis a diabolo disseminatum, iam enim ubique partialitates abundant, propter quas omne bonum publicum penitus destructum et eversum est, omnisque iustitia conculcata et abiecta est. Nam ex istis factionibus provenerunt temporis processu in Hollandia irae, rixae, odia, inimicitiae, proditioes, incendia, tyrannides, discordiarum fomenta, innocentum oppressiones, oppidorum et villarum submersiones, diffamationes, rancorum accusationes, falsae iniustitiae, officia indignis data, virginum et mulierum violationes atque mactationes parvulorum, internecciones et in malitia obstinationes, Sacramentorum Ecclesiae contemptus, ecclesiarum et cimiteriorum violationes et depraedationes ac totius provinciae spoliationes et destructiones. Unde Dominus noster Lucae undecimo: 'Omne regnum in se divisum desolabitur' et 'Domus supra domum cadet'. Et Salustius in Iugurthino: 'Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur'. Et Tullius de amicitia: 'Quae domus tam stabilis, quae civitas tam firma est, quae non odiis et dissidiis funditus possit everti?' Patet hoc per experientiam in Romanae Reipublicae desolatione. Cur destructa? Cur desolata? Cur ad nihilum deducta est Romanorum gloria atque potentia? Qui igitur considerat Romanae urbis interitum, de qua dicitur: 'Roma quanta fuit docet ipsa ruina', facile cognoscere poterit, quanta sit discordiae vis ad nocendum, ad perdendum, ad destruendum, ad annihilandum omne regnum, sed adhuc nobis offerunt exempla tot florentissimarum civitatum Italiae, in quibus adhuc cernuntur palatiorum ruinae, desolationes viarum et platearum, paucitas populorum et pristinae dignitatis et felicitatis antiquae omnimodo diminutio. O Bononia studiorum mater, et Ianua regina maris! O Parma! O Esculum! O Placentia! O Viterbium! O Assisium! O aliae urbes et terrae, quae discordiis et partialitatibus locum dedistis, ubi est gloria vestra? Ubi populi multitudo? Ubi antiquae divitiae? O discordia maligna! O discordia detestanda! Propter te civis insurrexit in civem, amicus in amicum, frater in fratrem et filius in patrem et matrem, et plateae civitatum humano sunt sanguine mactatae, eo quod omne regnum in se divisum desolabitur, a qua divisione et desolatione liberet Hollandiam Iesus Christus, filius Dei vivi. Amen''⁵⁶⁾.*

Dat a Leydis te Haarlem stierf wordt door niemand in twijfel getrokken. Over de vraag wanneer hij stierf heerscht echter geen volkomen eenstemmigheid. Verreweg de meesten⁵⁷⁾ opteeren voor het jaar 1504⁵⁸⁾.

⁵⁶⁾ Uitg. Sweertius, 273—274.

⁵⁷⁾ Zoo Corn. Gesnerus, Ant. Possevinus S.J., J. Meursius, M. Z. Boxhornius, Val. Andreas, J. B. Lezana O. Carm., Daniël a Virg. Maria O. Carm. enz.

⁵⁸⁾ Uit de omstandigheid dat a Leydis' *Chronicon Hollandiae* in Sweertius' uitgave

Eenigen evenwel, zooals Ant. Mattheus in de voorrede zijner uitgave van a Leydis' Egmondchroniek en na hem van Oosten de Bruyn ⁵⁹⁾ en Allan ⁶⁰⁾ besluiten uit het feit dat deze kroniek tot 1525 doorloopt, dat hij minstens tot dat jaar moet geleefd hebben. Daar wij echter in het tweede hoofdstuk op dit argument moeten terugkomen, kunnen wij het hier laten bij de voorloopige mededeeling, dat het geen steek houdt.

Als tweede bezwaar tegen het jaar 1504 zou men naar voren kunnen brengen, dat a Leydis' naam op dat jaar niet voorkomt in het necrologium van het Haarlemsche klooster.

H. H. Koch publiceerde tegelijk met andere documenten uit het stadsarchief van Frankfurt am Main de *Nomina fratrum defunctorum, qui in conventu Harlemensi ordinis fratrum B. V. Mariae de monte Carmeli pie in Domino obierunt* ⁶¹⁾. In dit necrologium vindt men op het jaar 1499 wel een Iohannes a Leydis vermeld, doch daar staat ter onderscheiding het woord *senior* bij, terwijl onze Iohannes a Leydis in BAT. DES. CARM. inderdaad *iunior* heet ⁶²⁾. Het zal, dunkt ons, wel degene zijn die, zooals we hiervóór zagen, in de jaren 1442—1445 te Trier en Keulen de logica studeerde ⁶³⁾.

Onze Iohannes a Leydis komt op die lijst niet voor, hoewel ze toch het tijdperk omvat van 1372 tot 1517. En tóch wil dit nog niet zeggen, dat we het jaar 1504 moeten uitsluiten om 1525 te aanvaarden. Het is namelijk met die doodenlijsten — Koch publiceert ze van alle kloosters der toenmalige Neder-Duitsche provincie — eenigszins eigenaardig gesteld. Ze bestaan uit drie deelen, door eenzelfde hand geschreven (Koch meent er de hand van den in 1651 te Keulen overleden Seger Pauli O. Carm. in te herkennen). Op de eerste plaats komen de sterfgevallen van 1487 tot 1500, chronologisch gerangschikt en naar allen schijn volledig. Dan volgt een summarische en blijkbaar onvolledige opsomming der gevallen van 1500 tot 1517. Tenslotte zijn er later door denzelfden schrijver de gevallen van 1372 tot 1390 aan toegevoegd — van Haarlem weet hij er voor deze laatste periode toevallig geen te vermelden, ofschoon het toch niet aan te nemen is, dat er in al die jaren te Haarlem geen enkele Carmeliet zou gestorven zijn —, niet geordend en blijkbaar bij gelegenheid uit verschillende bronnen bijeenverzameld ⁶⁴⁾. Het argumentum ex silentio laat zich hier derhalve niet goed hanteeren.

op het jaar 1417 eindigt (zie hierna bl. 26) en van den anderen kant a Leydis in zijn voorrede zegt: „*addendo nihilominus ea quae temporibus meis contigerunt*” trok Sweertius blijkbaar de conclusie, dat a Leydis in 1417 stierf; althans hij zegt in den titel der uitgave: „... *ad annum usque quo vixit 1417*”. A. Sanderus, t.a.p. 25, nam dit jaartal over.

⁵⁹⁾ t.a.p. 86.

⁶⁰⁾ F. Allan, t.a.p. II 415.

⁶¹⁾ t.a.p. 159—160.

⁶²⁾ Bat. Des. Carm. 411.

⁶³⁾ In Bat. Des. Carm. 398, komt een Iohannes Petri de Haerlem voor, waarbij de schrijver voorzichtig aanteekeent: „*An ille fuerit Iohannes senior conventus Harlemensis, propter quem inspecta aetate vocetur Iohannes Gerebrandus iunior, definire usque modo non possumus, donec clariora nobis obveniant testimonia*”. Wij zijn echter eerder geneigd, Iohannes a Leydis senior te identificeren met Iohannes Nicolai Leydis, die bij de reformatie van het klooster tegenwoordig was (hiervóór bl. 19).

⁶⁴⁾ Koch, t.a.p. 34, noot 1.

Bij deze negatieve redeneering voegen wij nog eenige waarschijnlijkheidsgronden, die, hoewel eveneens van negatieven aard, ons toch versterken in onze opvatting.

Allereerst pleiten de jaren van a Leydis' prioraat 1476—1480 eerder voor het sterfjaar 1504 dan voor 1525. Als iemand 49 jaren vóór zijn dood reeds prior is geworden — hetgeen bij het sterfjaar 1525 het geval zou zijn —, dan moet hij toch wel op zeer jeugdigen leeftijd op den voorgrond zijn getreden, te meer als hij misschien vóór dien tijd nog supprior was. Daarbij komt, zooals we zagen, dat a Leydis in 1455 bij de kloosterhervorming te Haarlem tegenwoordig was ⁶⁵⁾.

Vervolgens zullen wij zien, dat het geheele geschiedkundig oeuvre van Jan van Leiden ligt in de 15e eeuw, bepaaldelijk vóór 1490 à 1495. We zouden derhalve gedwongen zijn aan te nemen, dat hij in de laatste 30 à 35 jaren van zijn leven geen geschiedkundig werk meer zou geleverd hebben en dus alleen in zijn jongere jaren zijn vak zou beoefend hebben. Dit nu lijkt ons, afgezien nog van de verschillende bewerkingen zijner geschriften die toch ook een zekere tijdsruimte vragen, zeer onwaarschijnlijk, zoo niet uitgesloten.

Hoewel positief bewijsmateriaal voor het jaar 1504 ontbreekt, sluiten we ons toch, met verwijzing naar het in het tweede hoofdstuk tegen Ant. Mattheus te ontwikkelen argument, zonder aarzeling aan bij het algemeen gevoelen en stellen den dood van Iohannes a Leydis op 1504.

§ 2. ZIJN GESCHRIFTEN.

I. Het eerste en voornaamste werk van Iohannes a Leydis is zijn *CHRONICON COMITUM HOLLANDIAE ET EPISCOPORUM ULTRAIECTENSUM*, in 1620 te Frankfurt uitgegeven door Fr. Sweertius in zijn *Rerum Belgicarum annales*, bl. 1—349.

Dat er van dit geschrift, dat wij in navolging van J. M. Romein ⁶⁶⁾ korthedshalve voortaan *CHRONICON HOLLANDIAE* zullen noemen, twee redacties bestaan, weten wij van den kroniekschrijver zelve. Misschien zou het echter voorkeur verdienen, te spreken van een eerste gelijksoortig werk dan van een eerste redactie. In de praefatio der zoo juist genoemde uitgave zegt de schrijver : „*Sicque praesens opus revocat de facto et destruit Hollandensium historias, nomine meo alias intitulatas, quarum primi libri initium habet : „In principio sive exordio huius primi libri duo possunt quaeri” etc. Non enim nego illas historias per me esse compositas, sed quia postea melius veritatem in dubiis reperi et meliorem modum excogitavi multoque plures historias inveni, ideo praesens novum opus inchoavi*”.

⁶⁵⁾ Voor strikt bewijskrachtig houden wij intusschen dit laatste niet, daar men in aanmerking moet nemen, dat men in dien tijd dikwijls op zeer jeugdigen leeftijd in het klooster trad. Het generaal kapittel van 1524 te Venetië bepaalde, dat niemand vóór het voleindigde 14e jaar in de Orde mocht worden opgenomen (*Acta Cap. Gen.* I 375).

⁶⁶⁾ J. Romein, *Geschiedenis der Noord-Nederlandsche geschiedschrijving in de Middeleeuwen*, Haarlem 1932, 116—117.

„Naar deze eerste redactie”, zegt Romein in zijn genoemd werk, „is veel gezocht en gegist, totdat eindelijk, niet lang geleden, gebleken is, dat de eerste redactie identiek is met de vroeger aan Frederik van Sevender toegeschreven kroniek, waardoor meteen het raadsel opgelost is, dat zich tegelijk twee monnikken in hetzelfde klooster aan hetzelfde onderwerp zouden gezet hebben, want ook Frederik van Sevender was karmeliter-monnik te Haarlem”.

Inderdaad, terwijl noch Muller ⁶⁷⁾, noch Fruin ⁶⁸⁾, noch Bolhuis van Zeeburgh ⁶⁹⁾ eenig vermoeden hadden in die richting, meende De Hoop Scheffer ⁷⁰⁾, afgaande op a Leydis' eigen aanduiding omtrent de beginwoorden, deze eerste bewerking gevonden te hebben in het handschrift VII 73 van het gemeentearchief te Alkmaar.

Daarop echter verkondigde J. de Hullu bij zijn doctorale promotie te Leiden in 1892 de negatieve stelling: „*Frederik van Sevender is niet de auteur van de aan hem toegeschreven kronijk*” ⁷¹⁾, waarop in 1914 S. A. Waller Zeper, eveneens te Leiden, volgde met de positieve stelling: „*De auteur van de zoogenaamde kroniek van Frederik van Sevender (hs. Leiden Univ. Bibl., Cat. Geel, No. 668) is niet geweest Frederik van Sevender — deze was slechts de afschrijver — maar Iohannes a Leydis*” ⁷²⁾. Tenslotte kwam in 1922 Mej. D. J. Hintzen ⁷³⁾ wijzen op het compilerische karakter der in het Alkmaarsche handschrift vervatte kroniek, alsmede op de moeilijkheid, dat ze tot 1517 doorloopt, terwijl die, welke Sweertius uitgaf, op het jaar 1417 eindigt. De schrijfster vraagt dan de aandacht voor het door Waller Zeper gesignaleerde handschrift en wijst er dan op, dat we nu, door inschakeling van Mullers gegevens omtrent Frederik van Sevender ⁷⁴⁾, tevens op het spoor zijn gekomen van een tweede handschrift der eerste redactie van a Leydis' *CHRONICON HOLLANDIAE*, namelijk te Londen, British Museum, Cotton-Vitellius E VI ⁷⁵⁾.

Wij moeten vaststellen, dat dit alles een overbodige omweg is geweest, overbodig althans voor het doel waartoe hij was ingeslagen. Hadden al deze schrijvers, vooraf Muller, de in 1752 te Orléans uitgegeven *BIBLIO-*

⁶⁷⁾ S. Muller Fz., *Lijst van Noord-Nederlandsche Kronijken*, WHG nieuwe serie n° 31, Utrecht 1880, 24.

⁶⁸⁾ R. Fruin, *Verspreide geschriften*, VIII ('s-Hage 1903), 232.

⁶⁹⁾ J. Bolhuis van Zeeburgh, *Hollandsche geschiedbronnen voor het Beiersche tijdperk 1345—1436*, in BVGO 2e reeks VIII (1875), 347—376. Bl. 358.

⁷⁰⁾ J. G. de Hoop Scheffer, *De kronijk van Jan Gerbrands van Leiden en 't Haarlemsche kettergeding van 1458 in 't vervolg dier kronijk*, in *Studiën en bijdragen op 't gebied der historische Theologie* III (1876), 133—152. Bl. 134.

⁷¹⁾ J. de Hullu, *Bijdrage tot de geschiedenis van het Utrechtsche schisma* (dissert. Leiden), 's-Hage 1892, 162 stelling IV. Zie ook bl. XI: „*De auteur, waarschijnlijk een ander dan van Sevender....*”

⁷²⁾ S. A. Waller Zeper, *Jan van Henegouwen, heer van Beaumont. Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlanden in de eerste helft der 14e eeuw*, eerste afd. (dissert. Leiden), 's-Hage 1914, 113 stelling V.

⁷³⁾ D. J. Hintzen, *Het Chronicon comitum Hollandiae et episcoporum Ultraiecentium Ioh. Gerbrandi a Leydis*, in BVGO 5e reeks IX (1922), 131—143.

⁷⁴⁾ t.a.p. 24.

⁷⁵⁾ Een derde handschrift bevindt zich misschien te Trier (H. P. Coster, *De kroniek van Iohannes de Beka, haar bronnen en haar eerste redactie* (dissert. Utrecht 1914), 284 noot 1).

THECA CARMELITANA van C. de Villiers O. Carm. geraadpleegd, dan zouden ze daar in dl. I, kol. 850—851, niet alleen expliciet het onderscheid aangegeven gevonden hebben tusschen de twee redacties, maar tevens zouden ze bepaaldelijk van de eerste redactie gelezen hebben : „*Chronicon Hollandensium, libri decem, a prima gentis origine ad annum 1470. Extat ms. in bibliotheca Cottoniana sub effigie Vitellii, littera E, codice 6, num. 2*”. Duidelijker opgave hadden ze toch moeilijker kunnen verlangen ⁷⁶⁾.

Daar we in het derde hoofdstuk onder de bronnen van a Leydis' Egmondsche abtenkroniek deze eerste bewerking zullen ontmoeten, moeten wij de onderhavige aangelegenheid hier buiten alle discussie brengen en derhalve aantoonen, 1° dat Frederik van Sevender niet de auteur, doch slechts de afschrijver is van de op zijn naam staande kroniek, en 2° dat de eigenlijke auteur geen ander is dan Iohannes a Leydis.

1°. Dat van Sevender van bedoelde kroniek niet méér is dan de copiist, blijkt uit de volgende overwegingen :

a) Op fol. 86^v van het genoemde Leidsche handschrift lezen wij : „*Scripta sunt anno Domini 1469 circa festum sancti Ypoliti martiris per manus fratris Frederici de Sevender sub patre nostro venerabili necnon priore fratre Ysbrando Delff*”. Op fol. 105^r noemt hij zich „*scriptor huius libri*”, terwijl het op fol. 75^r heet :

„*Si Frede ponatur, et ri sibi associatur,
Et cus addatur, qui scripsit ita vocatur*”.

Welnu, indien al deze uitlatingen moesten verstaan worden in dien zin, dat hij de auteur en niet de scriptor of afschrijver was, dan zou het een autograaf zijn. Nu staat echter op fol. 107^r na een verhaal over een H. Bloedwonder te Bergen : „*Post hec statim a . . . ocus rei iudicium per civitates et oppida Hollandiae detulit*”. De opengelaten plaats toont aan, dat hij niet alles lezen kon. Zooals uit fol. 17 van het Alkmaarsche handschrift (een uittreksel en aanvulling van a Leydis' kroniek) blijkt, moet het hiaat aangevuld worden met de woorden „*allata fama*”. Van Sevender is dus slechts de afschrijver.

b) Op fol. 105^r vertelt de *scriptor huius libri*, dat hij in 1432 als kloosterling deelnam aan een processie te Haarlem : „*Scriptor huius libri illo tempore erat conventualis Heerlemensis et erat in eadem processione personaliter*”. Nu heeft het weinig zin, te redetwisten over de vraag, of iemand die in 1504 sterft in 1432 al kloosterling kan zijn ⁷⁷⁾. Ons komt dit in elk geval hoogst onwaarschijnlijk voor en wij meenen daarom, dat ook hier wederom Frederik van Sevender bedoeld moet zijn.

c) Men zou de opwerping kunnen maken, dat de aangehaalde woorden juist duidelijk van Sevenders auteurschap bewijzen en dat de vertaling van *scriptor* door *afschrijver* niet juist is. Hiertegen merken wij op, dat zij telkens juist voorkomen aan het einde van een boek en daarom gemakkelijk door een copiist kunnen zijn ingelascht. Dergelijke invoegingen van af-

⁷⁶⁾ Toch maakt ook *Bibl. Carm.* zich nog aan verwarring schuldig door het voor te stellen, alsof Sweertius' uitgave zoowel van de eerste als van de tweede redactie verschilt.

⁷⁷⁾ Vgl. bl. 25. noot 65.

schrijvers zijn in de Middeleeuwen, waarin van auteursrechten nog geen sprake is, zeer gewoon. Aan het einde van dit hoofdstuk zullen wij zien, dat ook a Leydis zelf zich naar onze meening aan eenzelfde „vergreip” heeft schuldig gemaakt met betrekking tot het SPECULUM HISTORIALE van Arnoldus Bostius O. Carm.

d) Blijkens de Tabula eindigde de kroniek na Lib. X, cap. 10 op het jaar 1467. Naderhand zijn er nog 18 hoofdstukken aan toegevoegd over de gebeurtenissen te Luik in de jaren 1467—1469. Deze zijn waarschijnlijk niet meer van Iohannes a Leydis, doch van Frederik van Sevender.

2°. Dat wij in de handschriften van de zoogenaamde kroniek van Frederik van Sevender feitelijk te doen hebben met de „*Hollandensium historie*”, waarvan a Leydis sprak ⁷⁸⁾, blijkt uit :

a) De titelopgave van BIBL. CARM.: „*Chronicon Hollandensium, libri decem, a prima gentis origine ad annum 1470*” ⁷⁹⁾.

b) De beginwoorden „In principio sive exordio huius primi libri duo possunt queri” worden in het Leidsche handschrift op fol. 3^r teruggevonden.

c) Vergelijkt men den inhoud van van Sevensers manuscript met de uitgave van Sweertius, dan blijkt een groote en dikwijls woordelijke overeenkomst te bestaan. De laatste is uitgebreider en meer afgewerkt. Van Sevensers handschrift loopt tot 1469, Sweertius' uitgave tot 1417. Nu is de Divisiechroniek ⁸⁰⁾ tot 1417 ⁸¹⁾ in hoofdzaak een vrij trouwe vertaling van a Leydis' tweede bewerking. Na 1417 echter gaat zij op geheel dezelfde wijze verder, zoodat we — hetgeen trouwens Bolhuis van Zeeburgh op andere gronden gedaan heeft ⁸²⁾ — moeten besluiten, dat de samensteller der Divisiechroniek een compleet, Sweertius daarentegen een incompleet handschrift vóór zich gehad heeft.

d) Volgens B. Zimmerman O. C. D. ⁸³⁾ gebruikte a Leydis voor de totstandkoming van de tweede bewerking het Londensche handschrift door daarin op bijna elke bladzijde boven, onder en naast den tekst vele aanvullingen te plaatsen. Om dit te verifieeren zouden we ten eerste deze aanvullingen moeten vergelijken met Sweertius' uitgave der tweede bewerking, vervolgens zouden we een vergelijking moeten instellen tusschen deze marginalia en een zich te Milaan bevindend autograaf van onzen kroniekschrijver, waarover aan het einde van dit hoofdstuk. Of eindelijk het Londensche handschrift zelf een autograaf van a Leydis is, zou moeten blijken uit de vergelijking met de marginalia. Dit alles echter

⁷⁸⁾ Zie hiervóór bl. 25.

⁷⁹⁾ We herinneren eraan, dat *Bibl. Carm.* het Londensche hs. op het oog heeft. Dit kan tot 1470 gehandeld hebben. Helaas is dit hs. door den brand van 1731 ernstig beschadigd, zoodat de laatste folio's verdwenen zijn en de kroniek in het tiende boek op het jaar 1437 afbreekt. Van het overgeblevene hebben bijna alle bladen, vooral de marginalia, veel geleden door brand- en waterschade.

⁸⁰⁾ Voor het eerst gedrukt in 1517.

⁸¹⁾ Bolhuis van Zeeburgh zegt t.a.p. 354: „Van ongeveer 400 tot 1417”. Ook vóór 400 is de overeenkomst grooter dan hij heeft kunnen vaststellen, daar Sweertius de hoofdst. 2—13 der eerste divisie weglief (Hintzen t.a.p. 131).

⁸²⁾ t.a.p. 356—358.

⁸³⁾ B. Zimmerman O. C. D., *Les Carmes humanistes*, in EC XX, 2 (1935), 19—93. Bl. 66.

wordt ons onmogelijk gemaakt door de huidige tijdsomstandigheden.

Verreweg de meesten ⁸⁴⁾ houden, dat Frederik van Sevender tot het Carmelietenklooster van Haarlem behoorde. Men steunt hierbij op de boven aangehaalde mededeeling, dat van Sevender in 1432 *conventualis Heerlemensis* was. Wij kunnen deze opvatting niet deelen. Ten eerste wordt Frederik van Sevender in 1455 niet aangetroffen bij de monniken, die de kloosterhervorming aannamen. Ten tweede — wat voor ons van bijzonder belang is — copieerde hij het *CHRONICON HOLLANDIAE* in 1469 niet te Haarlem, doch te Schoonhoven. Immers Ysbrandus Delff ofwel Isbrandus Theoderici de Delft, waaronder hij naar zijn eigen zeggen schreef, was wel prior te Haarlem in 1455 ⁸⁵⁾, maar in 1469 was hij prior te Schoonhoven ⁸⁶⁾. Ten derde betoogt Fruin ⁸⁷⁾, dat Frederik van Sevender waarschijnlijk afkomstig was uit het adellijke geslacht van Sevender bij Schoonhoven en verwant aan zijn naamgenoot die met andere Hoeksche edellieden te Schoonhoven werd belegerd ⁸⁸⁾.

We staan dus voor het volgende dilemma : ofwel van Sevender, hoewel waarschijnlijk afkomstig van onder den rook van Schoonhoven, is oorspronkelijk „conventus Harlemensis filius” geweest en later naar het klooster te Schoonhoven overgeplaatst, ofwel hij behoorde tot dit laatste convent, doch verwijde in 1432 tijdelijk te Haarlem. Dit laatste komt ons het meest aannemelijk voor. Het raadsel, waarvan Romein sprak, was dus geen raadsel, maar wel bestond er een ander raadsel ⁸⁹⁾.

Voor een vergelijkende inhoudsbeschrijving der beide bewerkingen verwijzen wij naar de studie van Mej. D. J. Hintzen, die wij hiervóór vermeldden.

Wij willen nog even de vraag beantwoorden, wanneer de twee redacties ontstonden, daar hierdoor de geschiedkundige werkzaamheid van Jan van Leiden in tijdsorde afgebakend wordt.

De eerste redactie ontstond, zooals we reeds zeiden, tusschen de jaren 1467 en 1469.

In de praefatio der tweede bewerking zegt a Leydis zelf, dat hij er tien jaren aan gewerkt heeft: „*In quibus iam per decennium cum assidua quasi sollicitudine plerumque labores explevi*”. Daar a Leydis nu in 1504 overleed, moet hij er vóór 1494 mede begonnen zijn. Dit is derhalve de terminus ante quem. De terminus post quem is 1485 à 1486, aangezien hij met dit werk begonnen is, toen zijn Egmondchroniek en zijn Brederode-genealogie reeds voltooid waren. Doch hierover later.

⁸⁴⁾ O.a. Bolhuis van Zeeburgh, t.a.p. 358; Muller Fz., t.a.p. 24; Hintzen, t.a.p. 133; Romein, t.a.p. 117; P. J. Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche volk*, 2e uitg., I 676; H. Obreen, *Floris V*, Gand 1907, XXVI.

⁸⁵⁾ *Bat. Des. Carm.* 410. Hs. Leiden Univ. Bibl. B.P.L. 127 D, fol. 111r (hiervóór bl. 19).

⁸⁶⁾ *Bat. Des. Carm.* 429.

⁸⁷⁾ R. Fruin, *Verspreide geschriften* VIII 232.

⁸⁸⁾ Uitg. Sweertius bl. 348.

⁸⁹⁾ Komisch klinkt in dit verband de opmerking van R. Fruin (BVGO 2e reeks VII (1872), 94 noot 1), die, sprekend over van Sevender, zegt : „*In hetzelfde klooster (n.l. Haarlem) was eenige jaren later de bekende kroniekschrijver Jan Gerbrants van Leiden prior. De geschiedkunde werd in dat gesticht dus wel beoefend*”.

Het eenige bekende handschrift der tweede redactie, dat ook door Sweertius voor zijn uitgave gebruikt werd, berust te Brussel, Koninkl. Bibl. 8343 (Cat. v. Geyn N° 6407). Van de eerste bewerking zijn behalve het Leidsche en Londensche handschrift nog enkele minder belangrijke uittreksels bekend, die men opgegeven vindt bij Hintzen ⁹⁰⁾.

II. Het tweede werk van Iohannes a Leydis is zijn *OPUSCULUM DE GESTIS REGALIIUM ABBATUM MONASTERII SANCTI ATHALBERTI ORDINIS SANCTI BENEDICTI IN EGMONDA*, beter bekend onder den titel *Chronicon Egmundanum*, waaraan de volgende hoofdstukken zijn gewijd. We laten het hier dus bij deze titelopgave.

III. Om het derde geschiedkundige geschrift van Jan Gerbrandsz., alsmede de reden van zijn ontstaan te begrijpen, moeten wij ons op deze plaats bezig houden met de verhouding tusschen onzen schrijver en het adellijke huis van Brederode.

Hintzen ⁹¹⁾ en Romein ⁹²⁾ weten ons mede te deelen, dat Iohannes a Leydis kapelaan der Brederodes zou geweest zijn. Hoewel wij dit in de bronnen nergens bevestigd gevonden hebben ⁹³⁾, achten wij dit toch zeer goed mogelijk, aangezien wij immers den Carmeliet Iohannes Delft reeds als zoodanig ontmoetten ⁹⁴⁾. Hoe dit echter ook zijn moge, zeker is dat hij met dit geslacht een verhouding van persoonlijke vriendschap onderhield. In hoofdstuk 46 van zijn aanstonds te noemen Brederode-genealogie vertelt hij bijv., dat jonkvrouw Walraven, gehuwd met Gerard van Waerdenburch, een zoon had, „die voort wan een soon die Gerit hiet, die ick in myn vrou van Brederoeden hof gesien heb by jonker Frans van Brederoeden” ⁹⁵⁾. In dit verband zij er ook op gewezen, dat in het Rijksmuseum van Oudheden te 's-Gravenhage een plattegrond van het kasteel van Brederode bewaard wordt, waarop o.a. vermeld staat : „... wairna dit (die alde stamme huysse van die adelste van Hollant, dat sund die vrome grave van Brederhode) met verwen schoen geconterfeyt is voer die eerwaerdighen vader Johan van Leyden, prioer der oerde onser Lieve Vrouwe broederen doer Cornelis, ootmoedich broeder uit Carmeliten convent te Hairlem, die dach na sinte Ponciaensdach int jaer ons Heere M.cccc.ic” ⁹⁶⁾.

Om de beschuldiging te weerleggen dat de Brederodes voortkwamen uit bastaardij ⁹⁷⁾, schreef a Leydis op verzoek van Yolanda van Lallaing, de weduwe van den in 1473 overleden Reinoud van Brederode, zijn

⁹⁰⁾ Hintzen, t.a.p. 132, 134.

⁹¹⁾ ibid. 131.

⁹²⁾ Romein, t.a.p. 116.

⁹³⁾ Noch Mej. Hintzen noch Romein was in staat, ons nadere inlichtingen te verstrekken aangaande de herkomst dezer mededeeling.

⁹⁴⁾ Zie hiervoor bl. 22. — Van 1456 tot 1458 is er een Iohannes de Delft, conventus Harlemensis filius, prior te Schoonhoven (*Bat. Des. Carm.*, 429). Misschien is het de hier bedoelde.

⁹⁵⁾ A. Mattheus, *Veteris aevi analecta*, I 642.

⁹⁶⁾ Aangehaald bij Allan, t.a.p. 414, noot 2.

⁹⁷⁾ W. F. Andriessen, *Historia dominorum de Teysterband, Arckel, Egmonda, Brederoede, IJsselsteyn etc.* (dissert. Amsterdam), Purmerend 1933, X.

HISTORIE VAN 'T LEVEN ENDE FEYTEN DER EDELE ENDE HOOGHGEBOORNE HEEREN VAN BREDERODE IN HOLLANT, door Ant. Mattheus uitgegeven in zijn *Veteris aevi analecta*, 1e uitg. in 4° Lugd. Batav. 1698, I 587—740, 2e uitg. in 8° Hagae Comitibus 1738, II 275—427.

Deze kroniek loopt tot 1486 en behandelt nog Reinouds zoon Walraven en de voorgedij die zijn moeder Yolanda over hem uitoefende.

In den proloog zegt a Leydis, dat hij zijn genealogie wil „*int scrifte setten, also als ickse gevonden ende gelesen heb, ende selfs oock een deel des beleeft heb*”. Zij steunt dan ook hoofdzakelijk op gegevens die het huisarchief hem bood. Dit blijkt trouwens ook duidelijk uit hoofdstuk 63, waar hij zegt : „*In dese navolgende manier so hebben sy hem* (n.l. heer Reinoud in 1471, toen zijn felle strijd tegen bisschop David van Bourgondië zijn hoogtepunt bereikte) *gepynt, want deselfde maniere heb ic gelesen in scriften die hy self mit eygen hant achtergelaten heeft*” ⁹⁸).

Het is bekend, dat ongeveer in het midden der 15e eeuw vrij plotseling een menigte kronieken van adellijke geslachten in het licht gegeven werd. De oorzaak van dit verschijnsel moet zoowel gezocht worden in het langzame maatschappelijke verval van den ouden Middeleeuwschen adel, waartegen men zich als in een laatste stuiptrekking tracht te hoeden, als ook in den onderlingen naijver der verschillende geslachten om hunne vroegere grootheid en daardoor hun bestaansrecht zoo duidelijk mogelijk in het licht te stellen ⁹⁹). Dit uit zich vooral in de tendens om in die kronieken, welke dikwijls op bestelling geleverd werden ¹⁰⁰), den ouderdom der geslachten tot in het — zuiver historisch gezien ¹⁰¹) — belachelijke op te voeren.

Jan van Leiden is in dit opzicht zeer radikaal te werk gegaan. Hij maakt een genealogische reis, die bij Adam begint en dan via Troje, Rome, de Merovingische vorsten en de Hollandsche graven tenslotte bij de Brederodes terecht komt ¹⁰²). Mannen, voor wie historische legende-vorming iets absurds was, hebben den schrijver later daarom herhaaldelijk lastig gevallen ¹⁰³).

⁹⁸) A. Mattheus, t.a.p. 705.

⁹⁹) Vgl. het overzicht bij Romein, t.a.p. 212—215.

¹⁰⁰) *ibid.* 98.

¹⁰¹) Vgl. J. M. Romein, *Over een historische fictie en haar beteekenis. De afstamming der Germanen uit Troje in verband met het „Translatio Imperii”-begrip*, in *Handelingen 14e Nederl. Philologencongres 1931*, 83—85.

¹⁰²) Ten bewijze dat Iohannes a Leydis hierin niet alleen staat, en tevens als voorbeeld van den onderlingen naijver der adellijke geslachten wijzen wij er op, dat Theodoricus Pauli, die de Brederodes voor betrekkelijk jong houdt en uit de Teylingens laat afstammen, de Troje-traditie voor de Arkels ongerept handhaaft. H. Bruch, *Dirk Franckensz. Pauw* (dissert. Amsterdam 1931), XVI noot 2, denkt misschien niet ten onrechte aan een soort rivaliteit volgens dit schema :

Kabeljauwsch	Hoeksch
Arkel	Brederode
Theodoricus Pauli	Iohannes a Leydis.

¹⁰³) Bij H. van Wijn, *Huiszittend Leeven*, Amsterdam, II (1812) 1—89 kan men een heele correspondentie over dit onderwerp lezen tusschen van Wijn zelf, W. A. van Spaen en A. Kluit. In P. Scheltéma, *Oud en nieuw uit de Vaderl. Geschiedenis en Letterkunde*, Amsterdam, II (1847), 39—115 een soortgelijke

Van a Leydis' Brederode-genealogie bestaat een Latijnsche en een Nederlandsche bewerking, waarvan de eerste de oudste is en loopt tot 1482. Deze noemt echter zijn naam niet, maar stemt voor het grootste deel woordelijk overeen met den Nederlandschen tekst tot 1486, waar a Leydis wel als de auteur genoemd wordt. Van deze Latijnsche bewerking zijn drie aan elkaar gelijke handschriften bekend, twee in de Universiteitsbibliotheek te Utrecht, 2 E 23 en 5 E 23, en één in de Koninkl. Bibl. te Brussel, 5376—5378. Van de Nederlandsche bewerking bevinden zich twee handschriften in het Landes- und Hausarchiv te Detmold, 429 en 430, doch schijnbaar beide onvolledig. Voor enkele jaren beschreef Mej. E. H. Korvezee een derde manuscript¹⁰⁴⁾, thans berustend in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, volgens de schrijfster het eenige in Nederland bewaarde handschrift der Nederlandsche redactie. Hierin vergistte zij zich echter, want wij zelf vonden er nog twee in het Rijksarchief te Haarlem, collectie aanwinsten 640 en 642.

IV. De meesten der vroeger genoemde oudere schrijvers geven behalve de historische werken van a Leydis nog een lijstje PREEKEN op, namelijk:

Postilla quadragesimalis, lib.1.

De passione Domini, lib.1.

Sermones de Tempore, lib.1.

Sermones de Sanctis, lib.1.

Sermones aestivales, lib.1.

Sermones hyemales, lib.1.

Collationes Sanctorum, lib.1.

De Mariae doloribus, lib.1.

In festis Deiparae, lib.1.

Exempla beatae Mariae virginis, lib.1.

Daar echter niemand weet waar deze preeken, die nooit in druk verschenen en in handschrift in de Haarlemsche kloosterbibliotheek bewaard werden¹⁰⁵⁾, zich bevinden, vermoeden wij dat ze in 1578, toen de storm der vervolging en verwoesting over dit klooster losbrak, zijn verloren gegaan.

V. Nog maken enkelen¹⁰⁶⁾ melding van een TRACTATUS REPROBACIONUM QUINQUE MENDACIORUM IN CRONICA ANTHONINI ARCHIEPISCOPI CONTRA ORDINEM CARMELITARUM POSITORUM FRATRIS IOHANNIS LEYDEN HARLEMENSIS CARMELITE¹⁰⁷⁾, waarin eenige opvattingen van den Florentijnschen aartsbisschop in zake de historische tradities der Carmelietenorde op tamelijk heftige en kleinzielige wijze worden rechtgezet. Het werd nooit uitgegeven en schijnt ook geen uitgave waard te zijn.

correspondentie tusschen Scheltema en M. L. Baron d'Yvooy. Om van den veel vroegeren Janus Douza maar te zwijgen.

¹⁰⁴⁾ E. H. Korvezee, *Merkwaardige handschriften in het archief van een Hofje te 's-Gravenhage*, in Nederl. Archievenblad XLVII (1939/40), 114—118.

¹⁰⁵⁾ *Bat. Des. Carm.* 400.

¹⁰⁶⁾ Zie Zimmerman, *Les Carmes humanistes*, in EC XX, 2 (1935), 67.

¹⁰⁷⁾ Hs. te Oxford, Bodley n° 3429.

Eindelijk spreken bijna alle oudere auteurs nog van een *HISTORIA ORDINIS CARMELITARUM*, die door Iohannes a Leydis zou geschreven zijn. Deze meening vindt zijn reden van bestaan in een naschrift aan het einde van een Ordesgeschiedenis, welke volgens Daniël a Virgine Maria O. Carm.¹⁰⁸⁾ en volgens BAT. DES. CARM.¹⁰⁹⁾ in manuscript aanwezig was in de kloosterbibliotheek te Asti en tegenwoordig berust te Milaan, Bibl. Brera, A E XII 22¹¹⁰⁾. In dit naschrift wordt gezegd, dat Iohannes a Leydis dit werk voltooide op 11 December 1491¹¹¹⁾, „*orate fideliter pro eo quia indiget*”.

Intusschen betreft het hier geen werk dat Iohannes a Leydis tot auteur zou hebben, doch een copie van het *SPECULUM HISTORIALE* van Arnoldus Bostius O. Carm. (1445—1499) uit het klooster te Gent. Hetzelfde geval dus als dat van Frederik van Sevender met betrekking tot a Leydis' *CHRONICON HOLLANDIAE*.¹¹²⁾ Of a Leydis een slaafsche copie van Bostius' werk leverde dan wel het op de een of andere wijze veranderde, is moeilijk uit te maken, niet alleen omdat de tijdsomstandigheden een onderzoek beletten¹¹³⁾, maar vooral daar er van dit werk tot nu toe geen enkel ander handschrift bekend is. Daniël a Virgine Maria zegt ervan: „*Verisimiliter exscripsit et auxit*”¹¹⁴⁾.

De algemeen aanvaarde opvatting, dat Bostius dit werk omstreeks 1490 geschreven heeft, behoeft in elk geval herziening, aangezien in het derde hoofdstuk zal blijken, dat Iohannes a Leydis het reeds gebruikte voor zijn Egmondsche abtenkroniek, tenminste hoogstwaarschijnlijk.

¹⁰⁸⁾ Daniël A Virg. Maria, t.a.p. I n° 1130.

¹⁰⁹⁾ Bat. Des. Carm. 401.

¹¹⁰⁾ Dat dit handschrift te Asti is terecht gekomen vindt zijn verklaring hierin, dat de uit die plaats afkomstige Henricus Silvius, van 1597 tot 1612 generaal der Orde, „*amplissimam construxit bibliothecam in conventu suo Astensi, quam immensa voluminum copia in omni disciplinarum genere adornavit*” (Bibl. Carm., I 631), echter ten nadeele van andere kloosters, en zodoende vele boeken en handschriften naar zijn klooster liet overbrengen, o.a. de veel besproken *Vita S. Simonis Stochii* van Petrus Swanyngton O. Carm. (De Katholiek CXLVII (1915), 77—78).

¹¹¹⁾ Niet in 1494, zooals Daniël a Virg. Maria en Bat. Des. Carm. zeggen.

¹¹²⁾ De catalogo der Brera-bibliotheek zegt dat het een origineel manuscript is. Volgens het boven gezegde is dit niet juist.

¹¹³⁾ Het is ons zelfs niet mogen gelukken, eenige fotocopieën uit Milaan machtig te worden.

¹¹⁴⁾ t.a.p. II n° 3927.

TWEEDE HOOFDSTUK

DE KRONIEK DER ABTEN VAN EGMOND

§ 1. ONTSTAAN DER KRONIEK.

Het werk van Iohannes a Leydis, dat het eigenlijke onderwerp dezer studie uitmaakt, werd in 1692 — dit jaar juist 250 jaren geleden — door Ant. Mattheus te Leiden uitgegeven onder den titel *CHRONICON EGMUNDANUM / SEU / ANNALES REGALIIUM / ABBATUM EGMUNDENSIIUM / AUCTORE / FR. IOHANNE DE LEYDIS / ORDINIS PRAEDICATORIIUM HARLEMI. / ACCEDUNT / PRAETER THEODORICI A LEYDIS / BREVICULOS / LEONIS MONACHI EGMUNDENSIS / BREVICULI MAIORES / HISTORIAM COMITUM CONTINENTES, QUI EGMUNDAE SEPULTI. / ERUIT HACTENUS LATITANTES, COLLEGIT ET PRIMUS EDIDIT / ADIECTIS OBSERVATIONIBUS / ANTONIUS MATTHEUS, / IURIS IN ILLUSTRIS ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA ANTECESSOR. / LUGDUNI BATAVORUM, / APUD FREDERICUM HAARING, / MDCXCII¹*).

Zoowel van a Leydis' Egmondchroniek als van de beide reeksen *Breviculi* bleef dit tot nu toe de eenige Latijnsche uitgave ²⁾.

De Nederlandsche vertaling, welke hiervan in 1732 het licht zag, draagt den titel *KRONYK VAN EGMOND / OF / JAARBOEKEN / DER VORSTELYKE ABTEN VAN EGMOND, / IN 'T LATYN BESCHREEVEN DOOR BROEDER / JAN VAN LEYDEN / VAN DER KARMELITEN ORDRE, / VERTAALD DOOR / KORNELIS VAN HERK, / OVERGEZIEN, VERVOLGT EN MET DE VERTAALINGE DER / GRAFSCHRIFTEN VERRYKT DOOR / GERARD KEMPHER, / VERMEERDERT MET EEN LYST VAN DE DONATIEN EN DE NAAMEN / DER GEENEN, DIE IN D' ABDEY BEGRAAVEN ZYN. / MET AFBEELDINGEN. / TE ALKMAAR, BY / SIMON VAN HOOLWERF, / BOEKDRUKKER EN VERKOOPER, 1732.*

Aan den tekst gaat o.a. een voorrede vooraf van Simon Eikelenberg, die er in 1739 een herdruk van bezorgde, welke behoudens den nog uitgebreideren titel in alle opzichten gelijk is aan de editie van 1732. Dezelfde tekst werd nog eens nagedrukt in Opgang XI (1931).

De in den titel genoemde „Lyst van de donatiën en de naamen der geenen die in d' abdey begraven zijn” volgt op a Leydis' tekst alléén in deze Nederlandsche vertaling ³⁾. Zij heet daar ook *Dagregister*. Dit

¹⁾ Dat a Leydis hier *Ordinis Praedicatorum* genoemd wordt, is een fout van den drukker, die op bl. 1 reeds hersteld wordt. Mattheus corrigeerde haar ten overvloede nog eens in zijn uitgave der *Rerum Amorfortiarum scriptores duo inediti*, Lugd. Batav. 1693, na de dedicatio.

²⁾ Bij het eenige tot nu toe bekende handschrift der *Breviculi* in de Prov. Bibl. te Leeuwarden, collectie Gabbema (zie S. Muller Fz., *Lijst van Noord-Nederlandsche Kronijken*, 31) voegen wij een door ons gevonden 16e-eeuwsch handschrift in de Nation. Bibl. te 's-Hage, 78 D 17.

³⁾ Bl. 246—282.

Dagregister, hetwelk later door H. van Wijn in het oorspronkelijke Latijn onder den titel *Necrologium Egmundense* werd uitgegeven ⁴⁾ naar een afschrift van Balduinus de Haga (hs. Leiden Maatschappij der Nederl. Letterk., 611), dient niet verward te worden met het *Necrologium van Egmond*, dat L. Ph. C. van den Bergh ⁵⁾ gedeeltelijk construeerde uit de later door A. Hulshof gepubliceerde *Tabula* van het beroemde 15e-eeuwse cartularium van Egmond ⁶⁾, dat wij in het volgende hoofdstuk zullen ontmoeten. In tegenstelling tot dit laatste, dat P. A. Meilink zeer terecht het *Kalendarium van de graven en abten* noemt, heet dit *Dagregister* juister het *Kalendarium van de begunstigers* ⁷⁾.

Dit *Dagregister*, hoewel een vertaling van het afschrift van Balduinus de Haga ⁸⁾, zooals op bl. 282 uitdrukkelijk gezegd wordt, beantwoordt hieraan toch niet volkomen. Immers, de vertaling werd geleverd door Theodoricus Baens van Wijdenes, een bloedverwant van den befaamden handschriftenverzamelaar Adrianus Westphalen te Alkmaar. Waarschijnlijk op verzoek van dezen laatste voegde Theodoricus er verschillende apocriefe gegevens in over de familie Westphalen ⁹⁾.

Een gedeeltelijke en vroegere publicatie van a Leydis' Egmondkroniek mogen we zien in de talloze aanhalingen, welke voorkomen in P. Cz. Bockenbergh, *EGMONDANORUM POTENTISSIMAE HOLLANDIAE GENTIS HISTORIA ET GENEALOGIA*, Lugd. Batav. 1589. Zooals wij later zullen zien, gebruikten Mattheus en Bockenbergh hetzelfde handschrift.

Daar wij ons van nu af uitsluitend zullen bezig houden met den Latijnschen tekst der kroniek, mogen hier enkele korte opmerkingen volgen over de Nederlandsche vertaling van Cornelis van Herk.

Bij de 95 hoofdstukken van Mattheus' uitgave voegde Gerard Kempher nog vier andere, welke de latere geschiedenis der abdij behandelen tot hare verwoesting. De vertaling is slaafsch en typisch 18e-eeuwsch. De oorspronkelijk in het Nederlandsch gestelde archiefstukken, die door a Leydis of door een ander in het Latijn waren overgezet, werden niet naar de origineelen weergegeven, doch uit a Leydis wederom vernederlandscht. De grafschriften der abten werden op rijm gebracht.

De Latijnsche tekst der kroniek loopt in de uitgave van Mattheus tot den slag bij Pavia in Februari 1524 „more Gallicano” ¹⁰⁾, dat is volgens

⁴⁾ H. van Wijn, *Huiszittend Leeven*, Amsterdam, II 1e st., 90—140.

⁵⁾ L. Ph. C. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, Amsterdam/'s-Hage 1886, I 332—335.

⁶⁾ A. Hulshof, *Egmondsche annalen uit de 14e eeuw*, in *BMHG XXXV* (1914), 40—82.

⁷⁾ P. A. Meilink, *De Egmondsche geschiedbronnen*, 's-Hage 1939, 56, 59.

⁸⁾ Balduinus de Haga vervaardigde zijn afschrift omstreeks 1530. Het werd beschreven in het Archief voor Nederl. Kerkgesch. II (1887), 128—132. — Balduinus was monnik te Egmond en vriend van Iohannes Murellius, rector der Latijnsche school te Alkmaar. Van hem is verder niets bekend. Zijn vader Johan Boudewijnszoon, schepen in Den Haag, overleden in 1504, komt voor in hetzelfde *Dagregister* op 11 Maart.

⁹⁾ Zoo op 18 Febr., 14 Maart, 20 Juni, 15 en 27 Dec. — Dat Westphalen met zijn handschriften soms eigenaardig omging is overbekend.

¹⁰⁾ Uitg. Mattheus 143, onze uitgave 254. — In het vervolg duiden wij deze uitgave aan met Q, onze eigen uitgave met S.

onzen jaartijl tot 1525. Nu hebben wij echter in het eerste hoofdstuk gezien, dat Jan van Leiden naar het eensluidend oordeel van alle oudere schrijvers gestorven is in 1504. Daarbij hebben wij ten gunste van dit laatste jaar eenige argumenten naar voren gebracht, die dit algemeen gevoelen in vrij sterke mate steunen.

Mattheus behandelt deze moeilijkheid in de voorrede zijner uitgave, maar meent uit de eenheid van stijl en uit den geest dien het geheele werk ademt te moeten afleiden, dat al deze schrijvers zich, de een na den ander, vergissen en dat onze kroniekschrijver tot minstens 1524 (= 1525) moet geleefd hebben. „*Dicunt tantum*”, zegt Mattheus, „*non probant. Nec quo nitantur satis constat. Dubiam autem rem reddit et vehementer quidem dubiam, quod perducti hi Annales ad id tempus quod dixi. Si quis putet continuatos, vehementer id rursus obstat, quod toto opere hoc idem stylus, nec alienae accessionis ullum ullibi argumentum*”. Dat Allan en van Oosten de Bruyn voor deze redeneering gezwicht zijn zagen we reeds.

De aankoop van een aantal Nederlandsche handschriften uit de fenomenele verzameling van Thomas Phillips te Cheltenham¹¹⁾ heeft niet alleen Mattheus' opvatting omvergeworpen, doch tevens elken verderen twijfel aan dit vraagstuk ontnomen. Was deze aankoop alzoo indirect van belang voor het vaststellen van Iohannes a Leydis' sterfjaar, althans voor het wegnemen van Mattheus' bezwaar tegen 1504, véél belangrijker was hij voor een juiste waardeering van Mattheus' tekstuitgave en door het nieuwe licht dat hierdoor viel op a Leydis als geschiedschrijver der Egmondsche abdij.

Wat toch was het geval?

Onder de uit Engeland aangekochte handschriften bleek zich een manuscript onzer kroniek te bevinden¹²⁾, dat een geheel andere redactie vertegenwoordigde dan de tot nu toe bekende. Niet alleen was de tekst hier in niet geringe mate korter en luidde de titel bescheidener, maar vooreerst liep de kroniek hier slechts tot 1484, en vervolgens gaf zij een volslagen ander beeld van de beide laatst-behandelde abten, Nicolaus van Adrichem en Jordanus van Driel. Vooral deze laatste omstandigheid dwong tot een nader onderzoek. Al lang immers had het bevreemding gewekt, dat bepaaldelijk over de persoon van abt Nicolaus van Adrichem, op wiens verzoek a Leydis toch schreef¹³⁾, zulk een ongunstig oordeel werd geveld in de door Mattheus verzorgde uitgave.

Nadat J. de Hullu bij zijn doctorale promotie te Leiden in 1892 zich de stelling ter verdediging had gekozen (onze kroniekschrijver schijnt te Leiden een tijd lang een geliefkoosd onderwerp voor stellingen te zijn geweest !): „*De Annales Egmundani zijn niet, gelijk Mattheus aanneemt, geheel door Iohannes a Leydis geschreven*”¹⁴⁾, wijdde A. Hulshof in 1912 een artikel aan het handschrift, waarin hij de grootste tekstverschillen der

¹¹⁾ S. Muller Fz., *De aankoop der Hollandsche handschriften van Sir Thomas Phillips te Cheltenham*, in BVGO 3e reeks V (1889), 104—122. Bl. 120.

¹²⁾ N°. 11588 der collectie, thans 's-Hage Nation. Bibl., 132 F 15. Zie bl. 45.

¹³⁾ Q 1, S 113.

¹⁴⁾ J. de Hullu, *Bijdrage tot de geschiedenis van het Utrechtsche schisma* (dissert. Leiden), 's-Hage 1892, 162 stelling V.

laatste hoofdstukken naast elkander afdruckt en waarin hij zegt, dat dit nu ongetwijfeld de eerste en oorspronkelijke bewerking der kroniek is ¹⁵⁾.

Toch was de toedracht der zaak tot 1912 niet zoo verborgen als Hulshof blijkens het begin van zijn artikel meende. Het Jesuïetencollege te Antwerpen bezat namelijk in de 17e eeuw een handschrift der zoo juist genoemde eerste redactie ¹⁶⁾, hetwelk de Bollandisten geraadpleegd hebben voor hunne uitgave der *Vita S. Adalberti*. Vooreerst nu zegt D. Papenbroch S. J. bij bedoelde uitgave: „*Videtur autem Ioannes vixisse ad annum usque 1524. Nam ad hunc usque annum invenitur idem chronicon, cultiori nonnihil stylo, secundis curis ab ipso forsitan auctore transcriptum, non sine plurium stemmatum epitaphiorumque additamento*” ¹⁷⁾. Hier wordt dus aarzelend het sterfjaar 1524 (= 1525) aanvaard en tevens gewezen op het bestaan der twee redacties, beide, zoo vermoedt Papenbroch, van a Leydis zelve afkomstig.

Vergelijken we hiermede de belangrijke aantekening van denzelfden Papenbroch op fol. 106^v van het genoemde handschrift: „*Aliud exemplum nitidissime scriptum anno 1692 commodavit nobilissimus vir Adrianus Westphalen Alcmariensis, qui sua manu adscripsit: Hoc chronicon ineditum fuit copiatum per cognatum meum Theodoricum Baens a Wijdenes, equitem S. R. I. et doctum historicum. Fuit in arce Culenburgica et Petrus Scriverius Sik(?) Myeropii adscriptus anno 1537 antiqua manu in folio. Posterius continebantur descriptiones comitum Thiesterbandiae et genealogia de Heusden, Arkel, Bredero, Vyanden, Egmonda, Teilingis extinctis 1342, de episcopis Ultraiectinis et variis aliis genealogiis ante 1537, et servatur nunc simile MS. in tribus modis in exquisita mea bibliotheca*” ¹⁸⁾. Remisi ipsum post Pentecuste anni 1692, facta obiter collatione, et Dom. Adriano scripsi, quod, cum Ioannes Gerbrandi a Leydis, chronici huius auctor, scripserit vivente Nicolao de Adrichem abbate adeoque ante annum 1481 (licet duo ultima capita fortassis idem addiderit, finientia cum anno 1484), dicendum sit, quod eius exemplar stylo aliquantum politiori scriptum et genealogiis atque epitaphiis interpolatum et continuatum usque ad annum 1524, sit alterius qui nomen suum reticuit, nam Ioannes Gerbrandi (teste Gesnero) obiit Haerlemi anno 1504”.

De uitkomst heeft bewezen, dat Papenbroch met deze laatste aantekening op het rechte spoor was. A Leydis is inderdaad in 1504 overleden, zijn kroniek is door een ander gecontinueerd en geïnterpoleerd. Hier hebben we inderdaad te doen met de oorspronkelijke redactie van Iohannes a Leydis' Egmondsche abtenkroniek, die loopt tot 1484 en tot titel heeft OPUSCULUM DE GESTIS REGALIIUM ABBATUM MONASTERII SANCTI ATHALBERTI ORDINIS SANCTI BENEDICTI IN EGMONDA. Toch willen we ons, mede naar aanleiding van Papenbrochs eerst-aangehaalde opmerking, later de vraag stellen, of mogelijk onze Carmeliet zelf als

¹⁵⁾ A. Hulshof, *Twee handschriften der eerste bewerking van Johannes a Leydis' Egmonder kroniek teruggevonden*, in BVGO 4e reeks X (1912), 370—398.

¹⁶⁾ Het tweede der door Hulshof genoemde handschriften, thans Brussel, Koninkl. Bibl., 7675—7682. Zie hierachter bl. 46.

¹⁷⁾ *Acta Sanctorum*, tom. V Iunii, Antverpiae 1709, 96.

¹⁸⁾ Uit deze omschrijving van Westphalen blijkt, dat hier bedoeld is het handschrift te Brussel, Koninkl. Bibl., 6045—6054, waarover op bl. 47.

de auteur van een gedeelte der tweede redactie kan worden aangezien. Zonder echter op ons eigen oordeel vooruit te loopen, moeten wij hier al vast als onze overtuiging te kennen geven, dat het, vooral nu wij een tekstuittgave gaan leveren van de beide redacties, op zijn zachtst gesproken niet langer verantwoord is, van den door Mattheus verzorgden tekst te spreken als van *de* Egmondchroniek van Iohannes a Leydis, zonder meer.

Blijkens den proloog ¹⁹⁾ — we hadden reeds gelegenheid, dit even aan te stippen — schreef a Leydis zijn geschiedenis der abdij van Egmond op verzoek van Nicolaus van Adrichem, in de traditioneele telling de drieëndertigste abt (1476—1481).

Het Haarlemsche Carmelietenklooster onderhield met de Egmondsche Benedictijnenklooster betrekkingen van vriendschappelijken aard. Hiervan getuigen op de eerste plaats de kosterijrekeningen der abdij, vanaf ongeveer 1390 in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage bewaard, welke herhaaldelijk een post vermelden voor een Vrouwenbroeder uit Haarlem, die omstreeks Paschen de abdij placht te bezoeken. Een tweede uiting kan men zien in de beeltenissen der Hollandsche graven in het Haarlemsche Carmelietenklooster ²⁰⁾, volgens BAT. DES. CARM. daar aangebracht op initiatief van Iohannes a Leydis zelf ²¹⁾, hoogstwaarschijnlijk navolgingen van die welke abt Gerardus van Poelgeest (1464—1476) liet vervaardigen voor het oxaal der Egmondsche abdijkerk ²²⁾.

De algemeenere en diepere oorzaak dezer vriendschappelijke relatie moeten wij ongetwijfeld zoeken in de politieke verhoudingen dier dagen, waarin het staatkundige en maatschappelijke leven sterk onder den invloed stond der heerschende partijtwisten, zooals we in het eerste hoofdstuk reeds opmerkten. Vanzelfsprekend vonden deze tegenstellingen en partijschappen een krachtigen klankbodem in de kloosters en abdijen, waarin vele jongelingen en meisjes van adellijken bloede uit edele of onedele motieven werden opgenomen. We zagen al, dat de Carmelietenkloosters in de Hollandsche en Zeeuwsche gewesten vrij Hoeks georiënteerd waren. Hetzelfde kunnen we in nog sterkere mate zeggen van de abdij van Egmond. Zij was, al waren blijkens de historische gegevens verschillende monniken Kabeljauwschgezind, in wezen toch Hoeksch.

Wat nu in het bijzonder Iohannes a Leydis betreft, zijn Hoeksche gezindheid is ons reeds bekend. Ze is niet moeilijk te ontdekken. Dat hij bijv. niet schroomde, juist in de dagen van David van Bourgondië, wiens

¹⁹⁾ Q 1, S 115.

²⁰⁾ W. Pleyte, *Een Iconographie der graven van Holland en Zeeland*, in BVGO 3e reeks II (1885), 219—243. Bl. 227. Zie over deze beeltenissen o.a. A. W. Weisman, *De portretten der graven van Holland te Haarlem*, in Oud Holland XXXV (1917), 61—70 en J. M. Sterck-Proot, *De graven en gravinnen op het stadhuis*, in Haerlem Jaarboek 1938, 46—55.

²¹⁾ Bat. Des. Carm. 384—385.

²²⁾ Q 118, S 223. Dit is ook de meening van K. van Alkemade in een handschrift te 's-Hage, Nation. Bibl., 75 C 22, fol. 14v. In zijn uitgave van Melis Stoke's *Rijmkroniek* (bl. 7, noot h) oppert hij echter het vermoeden, dat de verhouding juist omgekeerd is.

groote mededinger naar den bisschoppelijken troon in 1455 toch Gijsbrecht van Brederode was geweest, een genealogisch geschrift samen te stellen over het geslacht van Brederode, gedecideerde Hoekschen en vijanden der Bourgondische dynastie, spreekt reeds een duidelijke taal. Zijn *CHRONICON HOLLANDIAE* is door en door Hoeksch van opzet en strekking, en dat Frederik van Sevender, naar alle waarschijnlijkheid een telg uit het Hoeksche geslacht van Sevender bij Schoonhoven²³⁾, in 1469 dit werk copieerde, moet wel verklaard worden uit politieke geestverwantschap.

Hetzelfde *CHRONICON HOLLANDIAE* biedt een stevigen steun aan de opvatting, dat a Leydis' betrekkingen tot de abdij van Egmond reeds dateeren van vóór 1467, den oorspronkelijken eindterm dezer kroniek. Hij gebruikte hiervoor immers o.a. de *Vitae S. Adalberti*, het *Gravenregister* en enkele Egmondsche oorkonden, het anonieme *Chronicon Egmundanum* en de *Breviculi Maiores* van den Egmondschen monnik Leo, zooals in het derde hoofdstuk, waar we met deze titels meer vertrouwd zullen raken, zal blijken. Zijn door ons veronderstelde relatie met abt Gerardus van Poelgeest (1464—1476) in zake de gravenbeeltenissen komt met deze tijdsbepaling zeer goed overeen.

Met abt Nicolaus van Adrichem, een afstammeling uit het Hoeksche geslacht van Adrichem bij Beverwijk, blijkt Jan van Leiden een betrekking van persoonlijke vriendschap onderhouden te hebben. Zelf verhaalt hij in zijn Egmondskroniek, hoe deze abt, gedurende de eerste maanden van zijn waardigheid blootgesteld aan velerlei vijandelikheden zoowel van een deel zijner eigen monniken als van de heeren van de Hoef, verschillende schuilplaatsen moest opzoeken en hoe hij zoo ook aan het einde van November 1476 een veilig toevluchtsoord vond in het Haarlemsche Carmelietenklooster, waar hij gedurende vijf weken de gast was van den prior, Iohannes a Leydis zelf²⁴⁾.

Het kan wel als zeker aangenomen worden, dat abt van Adrichem juist in deze rampspoedige en onzekere dagen aan den Haarlemschen Carmeliet, dien hij waarschijnlijk reeds als geschiedschrijver kende, het verzoek richtte om de geschiedenis der Egmondsche abten te boek te stellen. De omstandigheden, waarin de abt verkeerde, zullen aan dit verzoek zeker een bepaalde kleur gegeven hebben. Zij dienen dan ook niet alleen als verklaring van 's abten verzoek aan een buitenstaander, maar ook als verklaring van den aard en de doelstelling van het werk, dat in hoofdzaak handelt over de eeuwenlange geschillen tusschen de abdij en de heeren van de Hoef, bepaaldelijk over de omstreden eigendomsrechten over sommige goederen. Aan de persoon van Nicolaus van Adrichem zelve

²³⁾ Zie hiervóór bl. 29.

²⁴⁾ Q 121, beter en uitvoeriger in S 227. — Uit dankbaarheid bekostigde abt van Adrichem voor drie jaren de voortzetting der studiën van frater Albertus te Leuven (S 228). Deze Albertus, in 1475—1477 (1476?) prior te Haarlem als Sac. Theol. Baccalaureus en vervolgens in 1484—1486 en 1487—1494 als Sac. Theol. Doctor Lovaniensis (*Bat. Des. Carm.* 411), treedt in 1491—1492 op in enkele stukken betreffende de kloosterhervorming te Egmond (*D e s s i n g, Bescheiden*, 203, 222—223).

wordt een onevenwichtig groot aantal bladzijden gewijd, niet minder dan elf van de 93 hoofdstukken ²⁵⁾).

In het vierde hoofdstuk, waar wij ons de vraag zullen stellen, of deze omstandigheden misschien nadeelig gewerkt hebben op de objectiviteit van a Leydis' geschiedschrijving, gaan wij op schrijvers verhouding tot van Adrichem nader in.

De proloog geeft een korte verantwoording van de wijze, waarop de kroniekschrijver zich van zijn taak kweet: „*Presens opusculum excerpere studui, prout ex diversis gestis, epystolis, epytaphiis, registris, privilegiis preteritorum patrum elicere potui*” ²⁶⁾).

Abt van Adrichem had op zijn vlucht veiligheidshalve „*omnia clenodia abbacie, privilegia et littere*” ²⁷⁾, dus minstens het voornaamste en kostbaarste gedeelte van het abdijarchief meegevoerd. Zoo kon a Leydis te Haarlem zelf met zijn studie beginnen. En toen de abt tegen Pinksteren 1477 eindelijk in het bezit van zijn abdij kwam, zal den schrijver te Egmond natuurlijk de gelegenheid geboden zijn om de noodige stukken in te zien en zich anderszins door de monniken te laten inlichten, vooral over de bewogen geschiedenis der laatste decennia.

Wat den inhoud der Egmondchroniek betreft, volstaan wij hier met enkele algemeene opmerkingen ter inleiding. In het vierde hoofdstuk gaan wij hierop nader in.

Reeds een eerste en oppervlakkige kennismaking met de kroniek — we spreken hier voorloopig over de kroniek in haar oorspronkelijken vorm — toont aan, dat de schrijver zich in het algemeen nauwkeurig gehouden heeft aan het in den proloog omschreven plan. De kroniek steunt op een vrij omvangrijk archivalisch en bibliographisch materiaal. Slechts zelden, en dan alleen nog in de laatste hoofdstukken die eigentijdse geschiedenis behandelen, beweegt zij zich buiten dit objectieve gebied. De documentatie is regelmatig en nauwkeurig. In zijn genealogie der heeren van Egmond waagt zij zich niet, gelijk in zijn Historie der Heeren van Brederode, op het ruime gebied der fantasie, doch verraaft integendeel een kritischen zin, die misschien alleen verklaard wordt door het verschijnsel waarop wij vroeger reeds wezen, den onderlingen naijver der adellijke geslachten en de repercussie daarvan in de genealogische geschriften.

De abdijgeschiedenis wordt behandeld naar de opvolging der abten, wier leven en daden meestal worden beschreven aan de hand van archivalische bescheiden. Het voortdurend op den voorgrond tredende contact tusschen de abdij en de graven van Holland eenerzijds en de heeren van Egmond anderzijds geeft aan het boek een sterk regionalistisch karakter. In dit opzicht staat a Leydis' kroniek scherp tegenover de *ANNALES EGMUNDENSES* ²⁸⁾, het anonieme *CHRONICON EGMUNDANUM* ²⁹⁾ en het *CHRONICON*

²⁵⁾ A. Hulshof, t.a.p. 372.

²⁶⁾ S 115.

²⁷⁾ S 226.

²⁸⁾ Het laatst uitgegeven door O. Oppermann, *Fontes Egmundenses*, WGH 3e serie n° 61, Utrecht 1933, 113—208.

²⁹⁾ Het best uitgegeven door A. Kluit, *Historia critica comitatus Hollandiae et Zeelandiae*, Medioburgi 1777, I, 1 1—215.

WILHELMI PROCURATORIS EGMUNDENSIS³⁰⁾), die meer uit Europeesche verhoudingen gegroeid zijn. Drukt in deze drie titels het praedicaat „Egmun-nense” alleen de herkomst uit, a Leydis’ kroniek is ware *Egmondsche* geschiedenis. Zij staat derhalve om deze reden niet achter, maar naast de drie genoemde kronieken. Zeker, men kan dit regionalisme, deze locale beperktheid als een zwakte beschouwen der laat-Middeleeuwsche historiographie, maar van den anderen kant is zij ook een aanwinst, daar zij een krachtige steun is geweest tot de vorming eener nationale zelfstandigheid, speciaal in Holland. Slechts in één opzicht staat onze kroniek ver bij de drie genoemde ten achter. Deze behooren namelijk tot de Egmondsche geschiedbronnen, a Leydis’ werk is een resultaat van de studie dier bronnen. Ze is, als men wil, te laat geschreven om belangrijk te zijn.

Wanneer is nu de oorspronkelijke kroniek tot stand gekomen? En hoe lang heeft Jan Gerbrandsz. er aan gearbeid?

Zooals we zeiden, ligt het voor de hand, dat hij met de voorbereidende studie begonnen is en waarschijnlijk reeds uitgewerkte aantekeningen maakte, toen hij behalve van het archief van Egmonds abdij, dat hij tijdelijk herbergde, tevens gebruik kon maken van de mondelinge aanwijzingen en mededeelingen van van Adrichem. Vervolgens weten we zeker, dat a Leydis op Pinksteren (25 Mei) 1477 te Egmond tegenwoordig was bij de abtswijding van zijn opdrachtgever³¹⁾. Ook deze dagen heeft hij wellicht zoo veel mogelijk voor zijn werk ten nutte gemaakt.

We dienen echter in aanmerking te nemen, dat in 1479—1480 Iohannes’ prioraat te Woudsend valt. Om de speciale opdracht, die hij hierbij van het kapittel meekreeg, alsook om de moeilijkheden die hij bij de uitvoering dier opdracht schijnt ondervonden te hebben, zal in dat jaar van zijn studie, gesteld dat ze nog niet gereed was, niet veel zijn gekomen.

Vervolgens moet nog in onze berekening opgenomen worden het feit, dat in diezelfde jaren de opdracht valt van Yolanda van Lallaing tot het schrijven der adelskroniek van Brederode. Dit werk loopt, zooals we zagen, tot 1486, doch steunt op een Latijnsch voorbeeld tot 1482 dat hoogstwaarschijnlijk ook van Iohannes a Leydis is. Daarna begon hij met de tweede redactie van zijn *CHRONICON HOLLANDIAE*.

Om deze redenen lijkt het ons aannemelijk, dat a Leydis met zijn kroniek grootendeels gereed was vóórdat hij prior werd te Woudsend en dat hij er de laatste hoofdstukken later aan heeft toegevoegd.

Uit overwegingen van interne kritiek kunnen we dit nog iets nader preciseeren.

Nadat a Leydis namelijk in hoofdstuk 88 gehandeld heeft over de abtswijding van van Adrichem op 25 Mei 1477, geeft hij in het volgende hoofdstuk een beschrijving van de bouwwerken en verbeteringen, die deze abt tot stand bracht³²⁾. Daar nu deze respectabele reeks van ver-

³⁰⁾ Uitgegeven door C. P i j n a c k e r H o r d i j k, WHG 3e serie n° 20, Amsterdam 1904.

³¹⁾ S 231.

³²⁾ S 232—233.

bouwingen en veranderingen een langere ambtsperiode vorderen, veronderstelt dit hoofdstuk al minstens enkele abtsjaren. Er is echter nog méér. Aan het einde van het hoofdstuk zegt a Leydis, dat van Adrichem nog verdere bouwplannen voor de toekomst in zich omdroeg: „*Plura alia etiam edificia erigere proposuit in futuris temporibus*”. Bedriegen wij ons niet, dan wordt van Adrichem hier als reeds overleden verondersteld. We meenen de bedoeling van den schrijver namelijk zóó te moeten weergeven, dat de abt nog meer werken had willen ondernemen in de toekomst, doch deze plannen niet meer heeft kunnen verwezenlijken. Ware de abt nu hierin gehinderd door omstandigheden van buitenaf, dan had de auteur deze allicht eenigszins nader aangeduid. Is deze opvatting juist, dan is, aangezien van Adrichem ongeveer midden November 1481 overleden is, het gedeelte vanaf dit hoofdstuk na genoemd jaar geschreven, tenzij men zou willen aannemen, dat a Leydis dezen zin later aan het hoofdstuk heeft gelascht.

Hintzen³³⁾ en Romein³⁴⁾ nemen als terminus ante quem van deze kroniek aan het jaar 1485 à 1486, daar ze ontstond vóór de tweede bewerking van het *CHRONICON HOLLANDIAE*. Hiertegen hebben wij geen enkel bezwaar in te brengen. Op vele plaatsen der Hollandsche kroniek, o.a. waar gesproken wordt over S. Adalbert en de eerste Egmondsche abten, bemerkt men spoedig dat de schrijver samenvattingen geeft van uitgebreidere berichten. Er is dan ook geen reden om hierbij langer te blijven stil staan.

Thans vraagt de tweede redactie der Egmondsche abtenkroniek onze aandacht, de kroniek zooals zij bekend is uit de uitgave van Mattheus³⁵⁾.

Hoe en wanneer is zij ontstaan? De beantwoording dezer vraag is van groot gewicht, daar zij ons een dieper inzicht geeft in de onderlinge verhouding der twee redacties.

In zijn reeds meermalen genoemd artikel heeft Hulshof het ontstaan van *R. II* in verband gebracht met de hervorming der kloostertucht te Egmond in de jaren 1490—1495³⁶⁾.

Hij deed dit — en met recht — op grond van een vergelijking der twee redacties. Sindsdien zijn wij echter over deze hervormingspoging, alsook over de vroeger reeds gedane pogingen om de tucht in de Egmondsche abdij in haar vroegere gestrengheid te herstellen, ingelicht door de desbetreffende bronnenpublicatie van Chr. S. Dessing³⁷⁾. Nadat eenige vroegere pogingen in de 15e eeuw, waarover ook bij Iohannes a Leydis het een en ander te vinden is³⁸⁾, mislukt waren, werd de poging onder abt Iordanus van Driel (1481—1493) met succes bekroond, echter met

³³⁾ t.a.p. 139.

³⁴⁾ t.a.p. 117.

³⁵⁾ Gemakshalve duiden we in het vervolg de twee redacties aan met *R.I.* en *R.II.*

³⁶⁾ t.a.p. 373—374.

³⁷⁾ Chr. S. Dessing, *Bescheiden aangaande de hervorming der tucht in de abdij van Egmond in de 15e eeuw*, WHG 3e serie n° 53, Utrecht 1930.

³⁸⁾ De plaatsen vindt men opgegeven bij Dessing.

veel moeite van de eene en verzet van de andere zijde. In het kort komt de geschiedenis hierop neer, dat de oude monniken door heer Jan van Egmond met geweld uit hunne abdij werden gezet en dat deze opnieuw werd bevolkt met hervormde monniken van de congregatie van Bursfeld. Het geweld van den graaf van Egmond en de intriges van hen die hem daarbij ter zijde stonden stuitten op den stroeven onwil van het grootste deel der oude monniken, die hierin vooral gesterkt werden door de onwrikbare houding van abt van Driel. Slechts een betrekkelijk klein deel der vroegere abdijsbewoners ging tot de hervorming over.

Gaan wij thans op zoek naar den auteur of de auteurs van *R. II*.

Opmerkelijk is vooreerst, dat *R. II* uitdrukkelijker aan Iohannes a Leydis wordt toegeschreven dan *R. I*. De eenige plaats in *R. I*, waar de kroniek op naam van Jan van Leiden wordt gebracht, komt voor in hoofdstuk 85, waar de auteur zich terloops noemt „*copulator huius operis, frater Iohannes Leydis*”³⁹⁾. Deze plaats ontbreekt in *R. II*. Daartegenover staan in *R. II* enkele passages, die *R. I* mist. Wij noemen ten eerste een geïnterpoleerden tekst van hoofdstuk 1 : „*Quemadmodum ego, frater Iohannes Leydis, ordinis Carmelitarum ex Haerlem dicti ordinis, declaravi in Cronicis Hollandie per me compositis, in secunda divisione per totum*”⁴⁰⁾. Vervolgens zijn er twee verwijzingen naar dezelfde kroniek van Holland, waarbij weliswaar a Leydis niet met name genoemd wordt, maar die toch gesteld zijn in de eerste persoon. Ze komen voor in hoofdstuk 6 : „*Summacionem vero huius egregii comitis declaravi in Cronicis Hollandiae*”⁴¹⁾ en in hoofdstuk 13 : „*Cuius sanctitatem clarius declaravi in Hollandie Cronicis*”⁴²⁾.

Wij merken op, dat dit verwijzingen zijn naar de tweede bewerking van het *CHRONICON HOLLANDIAE*⁴³⁾, dat deze interpolaties derhalve geplaatst werden na 1485 à 1486.

Van zelf rijst hier de vraag, of Iohannes a Leydis zelf later deze, en dan misschien ook andere teksten heeft ingelascht. In de eerste der twee aantekeningen van D. Papenbroch, die wij in het begin van dit hoofdstuk aanhaalden⁴⁴⁾, wordt deze mogelijkheid overwogen. We durven hierop geen stellig antwoord te geven. De uitdrukking „*per me compositis*” der eerstgenoemde interpolatie, welke sterk overeenkomt met de woorden „*illas historias per me esse compositas*” uit a Leydis’ praefatio der tweede bewerking van het *CHRONICON HOLLANDIAE*⁴⁵⁾ zouden een bevestigend vermoeden eenigszins kunnen wettigen.

De kwestie der tweede redactie begint echter pas dáár voor goed, waar zeker niet a Leydis, doch een ander aan den tekst werkte, namelijk vooral in de laatste hoofdstukken.

³⁹⁾ S 227.

⁴⁰⁾ O 2, S 116.

⁴¹⁾ O 7, S 118.

⁴²⁾ O 11, S 124.

⁴³⁾ Respectievelijk naar lib. II, cap. 1 vv. (uitg. Sweertius, 14 vv.), lib. VI, cap. 1 vv. (93 vv.) en lib. VIII, cap. 2 (112).

⁴⁴⁾ Bl. 37.

⁴⁵⁾ Zie hiervóór bl. 25.

Dat hier een Benedictijn van Egmond aan het werk is geweest, blijkt uit de volgende punten :

1°. Bij de verkiezing van den eersten hervormden abt, Henricus van Wittenhorst, ging men te werk naar een ceremonieel, dat beantwoordde aan *statuta nostra* ⁴⁶⁾. Ook bij de verkiezing van zijn opvolger, Meynardus Man, wordt weer gesproken van *ceremonie nostre* ⁴⁷⁾.

2°. Abt Meynardus Man plaatste in het klooster beelden *sanctorum ordinis nostri* ⁴⁸⁾.

3°. Ook hoofdstuk 19 over het wanbestuur van abt Ascelinus (1120—1129) werd door denzelfden Benedictijn herzien. Zooals later zal blijken, is dit verhaal door Iohannes a Leydis overgenomen uit het anonieme *CHRONICON EGMUNDANUM*. Nu heeft *R. II* in dit verhaal een geïnterpoleerden passus uit het *Liber S. Adalberti*. Welnu, in dezen passus komt deze zin voor : „Qui quale damnum *nostre* ecclesie intulerit facile animadverti potest” ⁴⁹⁾. A Leydis zou dit *nostre* ongetwijfeld gewijzigd hebben, zooals moge blijken uit het volgende.

4°. In de zoo juist genoemde bron, waaruit hoofdstuk 19 genomen werd, ontmoeten wij dezen zin : „Filiis eorum et filie, cognati et affines, per dotem *nostre* possessionis nubebant en nubebantur”. Iohannes a Leydis veranderde dit in „per dotem *ecclesie possessionis*” ⁵⁰⁾, *R. II* hernam echter de oorspronkelijke lezing uit de Egmondsche bron.

Vervolgens is de continuator-interpolator een monnik der in 1490—1495 ingevoerde hervorming. Hierop heeft Hulshof in zijn boven genoemd artikel reeds uitvoerig gewezen, zij het dan ook in het algemeen. *R. II* is niet, zoo zegt Hulshof, „een min of meer dor verslag van een buitenstaander, maar een strijdschrift van een partijman, die zelf bij de gebeurtenissen nauw betrokken was. Het verhaal moge historisch minder betrouwbaar zijn, het bezit den gloed van het zelf doorleefde en hier en daar een uitvoerigheid in details, die aan het geheel levendigheid en kleur verleenen” ⁵¹⁾.

In het derde hoofdstuk zullen wij aantonen, dat de continuator voor deze laatste hoofdstukken van *R. II* gebruik heeft gemaakt van den *Processus reformationis* van Theodoricus Bosman, een der belangrijkste documenten betreffende de tuchthervorming van 1490—1495, gepubliceerd door Chr. S. Dessing in zijn reeds genoemd werk ⁵²⁾.

Over den auteur van *R. II* levert een nauwkeurige beschouwing van den tekst echter nog andere aanwijzingen.

Allereerst moet men zeker méér dan één auteur aannemen. Van den eenen kant namelijk worden sommige interpolaties aan Iohannes a Leydis toegeschreven. Van den anderen kant wijzen uitdrukkingen als *statuta nostra*, *ceremonie nostre* en *ymagines sanctorum ordinis nostri* op

⁴⁶⁾ Q 134, S 247.

⁴⁷⁾ Q 139, S 252.

⁴⁸⁾ Q 141, S 254.

⁴⁹⁾ Q 22, S 136.

⁵⁰⁾ S 136.

⁵¹⁾ t.a.p., 374.

⁵²⁾ t.a.p., 118—177.

Egmondsche herkomst. De frischheid en vurigheid van het hervormings-verhaal van 1490—1495, waarin deze laatste uitdrukkingen voorkomen, wettigen het vermoeden, dat het niet lang na de beschreven gebeurtenissen werd opgeteekend. In deze veronderstelling zou men Theodoricus Bosman, althans iemand uit zijn onmiddellijke omgeving, als den schrijver der hoofdstukken 90—95 kunnen aanzien.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 83 gesproken over „Iohannes iunior sive *modernus dominus de Egmonda*”⁵³⁾. Deze Jan van Egmond stierf in 1516. De aangehaalde woorden werden derhalve vóór dat jaar geschreven. Nu vinden wij in hoofdstuk 55 bij een bericht over een altaarwijding in 1342 de volgende interpolatie : „Quod altare destructum fuit anno M.D.xvi”⁵⁴⁾. Waarschijnlijk hebben we ook hier te doen met twee interpolatoren.

We hebben een sterk vermoeden, dat wij in Balduinus de Haga den eindredacteur van *R. II* te zien hebben. Ten eerste komt hij daarvoor zeker in aanmerking, daar wij hem uit het handschrift van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, n° 611 kennen als een monnik, die zich met geschiedkundigen arbeid onledig hield en mogelijk zelfs het archief der abdij verzorgde. Ten tweede zullen wij in de volgende paragrafen zien, dat het oudste ons bekende handschrift van *R. II* door hem geschreven werd, en wel vóór 1537. Daar nu de kroniek in haar tweede bewerking loopt tot het jaar 1525, komt zijn auteurschap ons zeer waarschijnlijk voor. Dat in zijn handschrift enkele hiaten voorkomen, zooals we zullen zien, vormt geen bezwaar tegen onze veronderstelling, aangezien het passages betreft, die uit bronnen werden overgenomen.

§ 2. BESCHRIJVING DER HANDSCHRIFTEN.

Van *R. I* zijn ons tot nu toe slechts drie handschriften bekend, van *R. II* vijf. We laten hunne beschrijving hier volgen.

EERSTE REDACTIE (R. I).

A = *Hs. 's-Gravenhage, Nationale Bibl., 132 F 15 (vroeger AA 252)*.

Papier, afmetingen van het blad 204×137 , schrijfspiegel 133×85 , 85 genummerde folio's, waarvan fol. 85^v niet meer beschreven, op elke bladz. 30 à 35 regels, Gotische minuskel met roode initialen, einde 15e eeuw, moderne lederen band. Het bovenstuk van fol. 2 en 6 is weggesneden en daarmee misschien ook het ex-libris. In 1889 aangekocht uit de collectie van Thomas Phillips (n° 11588)⁵⁵⁾.

Fol. 1^r Sequuntur beneficia de collacione abbatis Egmondensis cum eorum valoribus in absencia.

Fol. 1^v (onbeschreven)

⁵³⁾ Q 120, S 226.

⁵⁴⁾ Q 68, S 177.

⁵⁵⁾ Vgl. Neues Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde IV (1879), 597.

- Fol. 2^r—4^v *Inhoudsopgave der Egmondchroniek.*
 Fol. 5 (onbeschreven)
 Fol. 6^r—85^r *Opusculum de gestis regaliū abbatū monasterii sancti
 Athalberti ordinis sancti Benedicti in Egmonda.*
 Fol. 85^v (onbeschreven)

B = Hs. Brussel, Koninkl. Bibl., 7675—7682 (cat. v. Geyn n° 3737), fol. 104^r—186^v (199^v).

Papier, 323 × 205, 353 folio's, einde 16e of begin 17e eeuw, moderne band. Op den rug van den codex de titels en het gekroonde naamcijfer van Leopold I. Op fol. 1 het ex-libris : Monasterii Affligeniensis 1605, en daaronder : Musei Societatis Iesu Antverpiae N. ms. 2. De inhoud van den codex doet vermoeden, dat deze copie der Egmondchroniek onrechtstreeks afkomstig is van Henricus van Bergen, bisschop van Kamerijk en raad van Philips van Bourgondië, die bij de kloosterhervorming te Egmond in 1490—1495 op de hand der oude monniken was ⁵⁶).

- Fol. 1 (aanteekening van den Bollandist C. Janning over het Chronicon Cameracense)
 Fol. 2^r—102^r Baldericus, Gesta episcoporum Cameracensium.
 Fol. 103 Beneficia de collatione abbatis Egmondensis cum eorum valoribus in absentia.
 Fol. 104^r—106^v *Index capitum Chronici Egmondanorum abbatum Ioannis Gerbrandi a Leydis Carmelitani.*
 Fol. 106^v (aanteekening van D. Papenbroch over codices dezer kroniek)
 Fol. 107^r—186^v (199^v) *Opusculum de gestis regaliū abbatū monasterii S. Athalberti ordinis S. Benedicti in Egmonda.*
 Fol. 200—353 Historia Francorum fr. Andreae Marchianensis.

Dit handschrift der eerste redactie bevat aan de randen op ingeplakte bladen alsook aan het slot (fol. 187^r—199^v) toevoegingen der tweede redactie. De randaanteekeningen zijn van de hand van Papenbroch, de aanvullingen aan het slot van meerdere moderne handen. Dat de tweede redactie als de authentieke wordt beschouwd blijkt uit aanteekeningen als „Vide Chron. Egmund. apud Mattheum et inde corrige” (fol. 113^v). Op fol. 103^r staat links bovenaan : „Haec missa fuerunt anno 1709 ad Dom. Mattheum Lugduni Batavorum”.

Het handschrift (*R. I*) is geschreven door twee handen. De eerste schreef vanaf de Praefatio tot het laatste gedeelte van hoofdstuk 25. De tweede, die behalve de overige hoofdstukken ook de Beneficia de collatione en den Index capitum copieerde, gebruikte een duidelijk leesbare, doch onbeholpen en stijllooze teekenletter en verbeterde op verscheidene plaatsen den eersten copiist. Hij schijnt niet veel Latijn gekend te hebben en is vooral in de Latijnsche rechtsterminologie zeer onbedreven.

⁵⁶) Q 130 S 240. Zie ook Dessing, *Bescheiden*, passim.

C = Hs. Brussel, Koninkl. Bibl., 21033 (cat. v. Geyn n° 3736).

Papier, 202 × 157, 94 folio's met twee schutbladen vóór- en twee achterin, 17e eeuw. Op het tweede schutblad vóórin staat een penteekening van het wapen van den graaf van Egmond. Perkamenten band, mooi en duidelijk leesbaar schrift⁵⁷⁾.

Fol. 1^r—88^r *Opusculum de gestis regaliū abbatū monasteriī sancti Athalberti ordinis sancti Benedicti in Egmonda.*

Fol. 88^v (onbeschreven)

Fol. 89^r—90^r *Sequuntur beneficia de collatione abbatis Egmondensis cum eorum valoribus in absentia.*

Fol. 90^v (onbeschreven)

Fol. 91^r—94^r *Tabula huius libelli.*

Fol. 94^v (onbeschreven)

T W E E D E R E D A C T I E (R. II).

Hs. Leiden, Univ. Bibl., B. P. L. 1818.

Papier, 277 × 205, 83 folio's in twee kolommen, vóór 1537 geschreven door den Egmondsche monnik Balduinus de Haga, zooals een vergelijking met het handschrift van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, n° 611, duidelijk uitwijst. Dat het vóór 1537 geschreven werd blijkt hieruit, dat het in dat jaar weer werd afgeschreven. Het is verkeerd ingebonden, zoodat cap. 5—12 volgen op cap. 13—16. De titel luidt *Annales regaliū abbatū Egmondensium*. Vóórin staat: Gekocht op de auctie Meijlink n° 288 te 's-Gravenhage 15 Nov. 1864 voor f 4.25. In 1905 door de Univ. Bibl. te Leiden aangekocht uit de bibliotheek van B. J. Lintelo de Geer van Jutfaas, auctiecatalogoog n° 2676⁵⁸⁾.

Hs. Brussel, Koninkl. Bibl., 6045—6054 (fol. 1—78).

Papier, 192 folio's, in 1537 afgeschreven van hs. Leiden Univ. Bibl., B. P. L. 1818. Op het voorblad vermeldt een hand die niet van den copiist is: „Est Cornelii Myeropii, praepositi Traiectensis, scriptus est anno Domini XV^exxxvii per Iohannem de Buyck iuvenem meum”. Deze copiist lette er niet op dat de codex, waarvan hij afschreef, verkeerd ingebonden was, zoodat in zijn handschrift een groote verwarring ontstaan is.

Fol. 1—78 *Iohannes a Leydis, Annales regaliū abbatū Egmondensium.*

Fol. 80—154 Adelskronieken van Arkel, Egmond, IJsselsteyn, Brederode enz.

Fol. 155—192 *Historia episcoporum Traiectensium et comitum Hollandiae.*

⁵⁷⁾ De Brusselsche catalogoog plaatst bij dit hs. de volgende noot: „Cf. les mss. nnos 6045—54 et 3736 (7675—82) qui contiennent la même pièce”. Dit is niet heelemaal juist, daar 6045—54 R. II is.

⁵⁸⁾ Zie M u l l e r F z., *Lijst van Noord-Nederlandsche Kronijken* 77.

Het tweede gedeelte van den codex, fol. 80—192, werd geschreven door Cornelis van Mierop zelf, die ook in de Egmondchroniek enkele marginalia plaatste. Op fol. 155^r staat onder een randaanteekening vermeld: „Adriaen Westphalen, Alcmaria 1680". Ook Westphalen maakte vele margo-aanteekeningen. Volgens Andriessen⁵⁹⁾ heeft deze codex waarschijnlijk tot 1573 in de Egmondsche abdij berust en heeft daarna een tijd lang gelegen in het gemeentearchief te Alkmaar.

Hs. Leeuwarden, Prov. Bibl., 466 (fol. 1—79).

Papier, 330 × 210, 126 ongenummerde folio's op verschillend papier en met verschillende soorten inkt door meerdere handen geschreven. Vóórin staat op de binnenzijde van den perkamenten omslag: „Ex biblioth. v. cl. J. G. de Crane" (1758—1842, hoogleeraar te Franeker).

Fol. 1^r—79^v *Annales regaliū abbatū Egmondensis coenobii auctore J. G. a Leydis* (fol 33^v en 46 onbeschreven).

Fol. 80^r—86^v (onbeschreven)

Fol. 87^r—121^v Het Goudsch Kroniekske.

Fol. 122^r—126^v (onbeschreven)

De Egmondchroniek is in gedeelten beurtelings door twee personen geschreven, waarvan de eerste Bernardus Furmerius (1542—1616) is⁶⁰⁾. Dit moet het handschrift zijn, dat Ant. Mattheus bij zijn uitgave raadpleegde en waarvan hij eenige (niet alle en niet eens altijd de voornaamste) varianten in margine verantwoordde. Het is een copie van een handschrift, dat Bernardus Furmerius omstreeks 1607 leende van Hugo Ruysch, accessor aan het Hof van Utrecht, wien Furmerius in een schrijven van 19 Augustus 1609 vanuit Leeuwarden zijn plan mededeelde om het uit te geven⁶¹⁾.

Hs. Warmond, Groot Seminarie, 93 H 16 (fol. 97^r—116^v).

Papier, klein folio, 121 en 42 folio's, van 1684 tot 1695 geschreven door Adrianus Westphalen (1626—1695). Perkamenten band, waarop in goud A. W. Vóórin liggen uitnoodigingen aan Adriaan Westphalen en aan zijn vader Frederik ter bijwoning van schoolplechtigheden te Alkmaar benevens enkele losse aanteekeningen. Op een begeleidend blad vóórin staat: Hoc Ms Adriani Westphalen Alcmariensis emtum in auctione Bibliothecae viri iurisconsulti J. A. Kluppel, in vita Praesidis tribunalis Alcmariensis pro florenis 32, — die 3 Iunii 1863.

De codex bevat allerlei kroniekjes, losse aanteekeningen en opmerkingen. De Egmondchroniek staat op fol. 97—116 en heeft tot titel *Annales regaliū abbatū Haecmundensium* (later bijgevoegd: *et comitū Hollandiae*) auctore fratre Iohanne Leidensi ordinis Carmelitarum Harlemi (later bijgevoegd: *qui familiam Brederoedam etiam descripsit, sed inediti et rari*).

⁵⁹⁾ t. a. p. IV; zie Muller Lijst 92.

⁶⁰⁾ Niet Suffridus Petri, zooals Hulshof meent in zijn aanteekeningen, die wij mochten inzien.

⁶¹⁾ Zie Mattheus, voorrede van zijn uitgave.

Testor Adriaen Westphalen). Ze werd geschreven in 1686 en gaat slechts tot het midden van hoofdstuk 53.

Hs. Brussel, Koninkl. Bibl., 7675—7682 (aanvullingen van *B*, zie boven).

Eindelijk voegen wij nog eenige gegevens toe omtrent vermoedelijk verloren handschriften der tweede redactie.

Op 10 Maart 1681 werd te 's-Gravenhage een handschrift verkocht uit een catalogoog van Corn. de Neyn, hetwelk tot titel droeg *Annales regaliū abbatum Egmundensium Ioannis a Leydis* ⁶²⁾. Welk handschrift hier bedoeld is weten wij niet. In 1670 werd een Corn. de Neyn pensionaris van Alkmaar en in 1674 raadsheer van het Hof van Holland ⁶³⁾. Misschien is het een der drie handschriften van Adr. Westphalen.

Ant. Mattheus gebruikte, zooals hij zelf in de voorrede zegt, voor zijn uitgave twee handschriften. Het eerste behoorde toe aan P. Cz. Bockenbergh (1548—1617) en dit is het handschrift dat hij uitgaf. Hierin volgden op a Leydis' kroniek de *Breviculi* van Theodoricus a Leydis en van Leo monachus Egmundensis. Tusschen hoofdstuk 82 en 83 ⁶⁴⁾ had het een grafschrift op Karel V van den Egmondschen monnik Anthonius Hoveus. Hieruit volgt, dat het geschreven werd na 1558 en vóór 1568, het sterfjaar van Hoveus, of misschien zelfs vóór 1560, het jaar waarin hij abt werd te Echternach. Het door Mattheus ter vergelijking gebezigde tweede handschrift berust te Leeuwarden (zie boven).

Volgens de voorrede van Mattheus leende Hugo Ruysch omstreeks 1607 een handschrift aan Bernardus Furmerius, gelijk we reeds zeiden. Wij vermoeden dat dit handschrift identiek is met *hs. Brussel Koninkl. Bibl., 6045—6054*. Petrus Ruysch, Hugo's vader, trouwde in 1596 met Lucia van Egmond van Merensteyn ⁶⁵⁾. Dit wijst reeds op een verband met Egmond. Nu behoorde het Brusselsche handschrift toe en werd gedeeltelijk geschreven door Cornelis van Mierop, domproost te Utrecht en aarts-priester van Kennemerland ⁶⁶⁾, wiens moeder Maria Ruysch heette ⁶⁷⁾. Vervolgens is het Brusselsche handschrift ook innerlijk verwant aan het handschrift te Leeuwarden, dat een copie is van dat van Ruysch.

De priorij van Egmond bezit een handschrift van de kroniek der heeren van Egmond door Anthonius Hoveus. Nu zijn achter in dit manuscript enkele korte fragmenten overgeschreven uit a Leydis' kroniek. Bedriegen wij ons niet, dan is dit de hand van Arn. Buchelius, een vriend van Hugo Ruysch ⁶⁸⁾. Zij zouden derhalve uit hetzelfde handschrift van Hugo Ruysch gecopieerd kunnen zijn.

Eindelijk weten wij uit de vroeger aangehaalde aanteekening van D. Papenbroch S. J. ⁶⁹⁾, dat Theodoricus Baens van Wijdenes, een bloed-

⁶²⁾ Bibl. Neerl. manuscripta van Prof. de Vreese.

⁶³⁾ Nieuw Nederl. Biogr. Woordenboek II 986 in voce : *Pieter de Neyn*.

⁶⁴⁾ Mattheus' voorrede zegt : tusschen cap. 85 en 86.

⁶⁵⁾ S. van Leeuwen, *Batavia Illustrata*, 's-Hage 1685, 957 ; Arend van Buchell, *Diarium*, uitg. WHG 3e serie n° 21, Amsterdam 1907, 413.

⁶⁶⁾ BBH XXVI (1901), 256.

⁶⁷⁾ S. van Leeuwen, t. a. p. 1017.

⁶⁸⁾ Arend van Buchell, *Diarium*, passim.

⁶⁹⁾ Bl. 37.

verwant van Adr. Westphalen, een copie van a Leydis' kroniek maakte. Deze copie leende Westphalen in 1692 aan Papenbroch, die er de aanvullingen van B uit deed ontstaan.

§ 3. VERHOUDING DER HANDSCHRIFTEN.

EERSTE REDACTIE.

A, het oudste en beste handschrift, is geen autograaf.

1°. Daar dit handschrift behalve de Egmondchroniek ook nog de *Beneficia de collacione abbatis Egmondensis* van dezelfde hand bevat, is het niet afkomstig van Iohannes a Leydis, doch uit de abdij van Egmond.

2°. Er zijn verschillende verschrijvingen aan te wijzen, terstond doorgestreep en onmiddellijk daarachter verbeterd. Deze bewijzen dat de schrijver een voorbeeld vóór zich had. Wij noteeren eenige voorbeelden en plaatsen de doorgestreepte woorden of woorddeelen tusschen haakjes :

- Cap. 19 : *in anno Domini M.c (xxxiiii) xxix.*
- „ 24 : *eorum (personas) possessiones auferre.*
- „ 50 : *sepulta (pro) de prosapia Egmondensium.*
- „ 53 : *vel (famulis) ecclesie famulis.*
- „ 69 : *in ministerio (realium) rerum.*
- „ 71 : *iniuriam sibi (irrigatam) irrogatam.*
- „ 91 : *in civitate et clero (suscita) concitaverat.*
- „ 93 : *apud fratrem suum (duc) Arnoldum ducem.*

3°. Evenals in de andere handschriften heeft in *A* een verwarring plaats in de telling der graven, doordat Dirk V de achtste en Floris II de negende graaf van Holland genoemd worden ⁷⁰⁾, terwijl ze in werkelijkheid de zevende en achtste zijn. Daar de eerste redactie van a Leydis' *CHRONICON HOLLANDIAE*, welke blijkens onze uiteenzettingen in het derde hoofdstuk daarvoor gebezigd werd, de juiste telling heeft, moet de oorzaak der verwarring bij een copiist gezocht worden.

C is een copie van A.

1°. In tegenstelling met *B* volgen in *A* en *C* de nummers der hoofdstukken op de titels.

2°. In het algemeen is de verwantschap zeer duidelijk. Verschillen in lezing zijn bijna alle uitsluitend van orthographischen aard.

3°. Beide gebruiken het ongewone woord *martartera* voor *matertera*.

B is geen copie van A, noch van C.

1°. De nummers der hoofdstukken gaan aan de titels vooraf.

2°. In vergelijking met *C* is *B* lang niet zoo verwant met *A*, het heeft zeer vele afwijkende lezingen.

3°. *B* kon vele woorden niet lezen, die in *A* en *C* zeer goed leesbaar zijn.

4°. *B* is vermoedelijk een copie van het exemplaar van den Kamerijkschen bisschop Henricus van Bergen ⁷¹⁾.

⁷⁰⁾ *S* 132.

⁷¹⁾ Zie hiervóór bl. 46.

TWEDE REDACTIE.

Wanneer we de ons bekende handschriften van *R. II*, alsook de gegevens over de verloren handschriften met elkander vergelijken, dan blijkt dat het hs. Leiden Univ. Bibl., B. P. L. 1818 niet alleen het oudste en uit Egmond afkomstige handschrift is, doch dat alle andere manuscripten ook daarop teruggaan. Een duidelijk bewijs hiervan hebben we in drie hiaten, welke in het Leidsche handschrift voorkomen. Deze vinden we namelijk vooreerst in alle bekende handschriften terug. Vervolgens komen ze voor in de uitgave *Q*⁷²⁾, dus ook in het verloren handschrift van Bockenbergh. Daar ze ook in de aanvullingen van *B* te vinden zijn, kunnen we hetzelfde besluiten voor de copie van Theodoricus Baens.

Dat we in Balduinus de Haga, den schrijver van het Leidsche handschrift, waarschijnlijk den eindredacteur van *R. II* te zien hebben, zeiden we reeds aan het einde der vorige paragraaf.

§ 4. BEMERKINGEN VOOR DE TEKSTUITGAVE.

Van de twee handschriften, die Ant. Mattheus gebruikte, heeft hij ongetwijfeld het slechtste uitgegeven. Daarvan kan eenieder zich overtuigen, die de varianten, welke hij naast den tekst verantwoordt, met dien tekst zelf nauwkeurig vergelijkt. Bovendien is zijn uitgave typografisch niet zonder gebreken. Of echter deze overwegingen alléén een nieuwe uitgave motiveeren, is een vraag, waarover men van meening verschillen kan.

De nieuwe tekstuitgave, die wij voorbereidden, wordt echter op andere wijze gerechtvaardigd. Ons punt van uitgang was deze dubbele probleemstelling: In welken vorm is de Egmondsche abtenkroniek door Iohannes a Leydis geschreven? En in hoeverre heeft zij haar oorspronkelijke gedaante verloren door de veranderingen, waaraan zij in de Egmondsche abdij werd onderworpen. Deze twee vragen konden slechts duidelijk en afdoende worden beantwoord door de twee redacties geheel van elkander te scheiden. Vandaar omvat en ons bronnenonderzoek en onze tekstuitgave de beide redacties.

Wat nu de uitgave van *R. I* betreft, komt uitsluitend *A* voor uitgave in aanmerking. Ten eerste om zijn ouderdom, daar het immers nog uit de 15e eeuw dateert. Ten tweede wegens zijn graphische duidelijkheid. De tekst is in *A* zóó goed leesbaar, dat wij nergens over de lezing in het onzekere gelaten worden. De voornaamste reden is echter, dat het als oudste handschrift uit Egmond zelf afkomstig is. Dit is de beste waarborg voor de deugdelijkheid onzer uitgave, daar hierdoor onze tekst zoo dicht mogelijk dien van het origineel benadert. Wij houden ons derhalve geheel aan den tekst van *A*, behoudens daar, waar evidente fouten verbetering behoeven. Deze verbeteringen geschieden in eerste instantie naar de andere handschriften van *R. I*, in tweede instantie naar *R. II*, en eindelijk, wanneer alle handschriften ons in den steek laten, naar de door a Leydis gebruikte bronnen. Alle tekstverbeteringen worden echter nauwkeurig verantwoord.

⁷²⁾ *Q* 61, 63, 64.

Een reeks voortdurend terugkeerende varianten van zuiver orthographischen aard drukken wij hier af, zonder ze in de uitgave telkens opnieuw aan te geven.

A	B	C
<i>Nycolaus</i>	<i>Nicolaus</i>	<i>Nicolaus, Nycolaus</i>
<i>eciam</i>	<i>etiam</i>	<i>etiam</i>
<i>tercius</i>	<i>tertius</i>	<i>tertius</i>
<i>Theodricus</i>	<i>Theodricus</i>	<i>Theodoricus</i>
<i>littere</i>	<i>litterae</i>	<i>litere, literae</i>
<i>Iohannes</i>	<i>Ioannes</i>	<i>Iohannes</i>
<i>Symon</i>	<i>Simon</i>	<i>Symon</i>
<i>hiis</i>	<i>his</i>	<i>his, hiis</i>
<i>Reynerus</i>	<i>Reinerus</i>	<i>Reynerus</i>
<i>Heynricus</i>	<i>Henricus</i>	<i>Heynricus</i>
<i>Walterus</i>	<i>Gualterus</i> (vanaf c. 25)	<i>Walterus</i>
<i>Gherardus, Gerardus</i>	<i>Gerardus</i>	<i>Gerardus</i>
<i>dominus, dompnus</i>	<i>dominus</i>	<i>dominus, dompnus</i>
<i>Phillippus</i>	<i>Philippus</i>	<i>Philippus</i>
<i>Gherbrandus</i>	<i>Gerbrandus</i>	<i>Gerbrandus</i>
<i>Wilhelmus</i>	<i>Gulielmus</i> (vanaf c. 34)	<i>Wilhelmus</i>
<i>martyr, martir</i>	<i>martir, martyr</i>	<i>martyr, martir</i>

Voor *R. II* gaan wij op eenigszins andere wijze te werk. Hier is het ons niet zoo zeer om den tekst als om den inhoud te doen. Ons doel is hier derhalve slechts aan te toonen, wat in den oorspronkelijken tekst van Iohannes a Leydis gewijzigd of toegevoegd is.

Om dit te bereiken beschouwen we het Leidsche handschrift, het oudste en eveneens uit Egmond afkomstige, als standaardhandschrift, zonder echter de andere manuscripten geheel te veronachtzamen. Het resultaat is een *R. II*-tekst, die verantwoord is en zeer zeker de voorkeur verdient boven dien van Q.

Waar *R. I* en *R. II* naar den inhoud overeenkomen, drukken wij *R. I* af over de geheele breedte der bladzijde. Verschillen zij naar den inhoud, dan plaatsen wij beide redacties naast elkaar, *R. I* links in gewone, *R. II* rechts in kleine letter ⁷³⁾. Heeft *R. I* een passage die *R. II* mist, of omgekeerd, dan laten wij de tegenzijde dezer passage blanco. Wie derhalve a Leydis' oorspronkelijke kroniek zoekt, vindt haar in de gewone letter gedrukt. Wie de tweede redactie zoekt, leze en de gedeelten die over de geheele breedte der bladzijde gedrukt zijn en de gedeelten in kleine letter rechts van de bladzijde.

De bronnen der kroniek geven wij, overeenkomstig onze bevindingen in het derde hoofdstuk, in den druk aan door cursieve letter, zoo tenminste

⁷³⁾ Slechts noode zijn wij in de typographische verzorging van onzen tekst afgeweken van de methode, die op het voorbeeld van de *Mon. Germ. Hist.* tegenwoordig algemeen gebruikelijk is geworden en bijv. ook door O. Oppermann in zijn *Fontes Egmundenses* wordt gebezigd. Wij waren hiertoe echter gedwongen door de twee redacties van onze kroniek.

de overname letterlijk is. In margine vermeldde wij duidelijkheidshalve diezelfde bronnen met name.

Tenslotte nog een enkele opmerking.

In hoofdstuk 53 meenen wij een tekstmutatie van ernstigen aard te moeten aannemen. Alle handschriften alsook Mattheus' uitgave zeggen, dat van het aldaar ⁷⁴⁾ aangehaalde stuk van 1312 in het jaar 1327 een vidimus werd gegeven door den Dominicanen-prior Harbordus en den Carmelieten-prior Arwinus, beiden te Haarlem. Een zoodanig vidimus nu is niet bekend, wel echter een van 1356. Nu zou er niets tegen zijn om een tweevoudig vidimus aan te nemen, ware het niet dat het vidimus van 1356 juist van die beide prioren is. Uit BAT. DES. CARM. nu weten wij, dat Arwinus in 1327 geen prior te Haarlem was, wèl in 1356 ⁷⁵⁾. Van Harbordus zegt R. C. H. Römer ⁷⁶⁾ en na hem A. J. J. Hoogland O. P. ⁷⁷⁾, dat hij in 1327 prior der Dominicanen te Haarlem was, doch de eerste steunt daarbij klaarblijkelijk op deze mededeeling der Egmond-kroniek. Althans waar hij over Wouter van Egmond spreekt ⁷⁸⁾, vermeldt hij diens brief van 1312 en verwijst dan naar de onderhavige plaats der kroniek, die hij derhalve gezien heeft.

De oplossing hierin zoeken, dat 1327 een fout is voor 1356, achten wij niet gegrond. Immers het woord „pariter” in dezen passus duidt onzes inziens op een voorafgegaane rechtshandeling, die dus in 1327 zal hebben plaats gevonden.

⁷⁴⁾ Q 64—65, S 174.

⁷⁵⁾ Bat. Des. Carm. 407.

⁷⁶⁾ R. C. H. R ö m e r, *Geschiedkundig overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen Holland en Zeeland*, Leiden 1854, I 607 noot.

⁷⁷⁾ BBH XV (1888), 109.

⁷⁸⁾ R ö m e r, t. a. p., II 97.

DERDE HOOFDSTUK

DE BRONNEN DER EGMONDKRONIEK

INLEIDING.

De waardeering van a Leydis' Egmondsche abtenkroniek als historisch werk en hare plaats in de laat-Middeleeuwsche Nederlandsche historiographie hangt hoofdzakelijk af van haar samenhang met het vroeger voortgebrachte, respectievelijk van het materiaal waaruit zij werd opgebouwd. Dientengevolge vormt dit hoofdstuk, dat een onderzoek naar de bronnen dier kroniek wil instellen, het voornaamste deel onzer studie.

Terloops werd in het tweede hoofdstuk reeds opgemerkt, dat de schrijver zelf ons door de verantwoording in zijn prefacio al een heel eind op weg brengt. Hij zegt namelijk : „*Presens opusculum excerpere studui, prout ex diversis gestis, epystolis, epytaphiis, registris, privilegiis preteritorum patrum elicere potui*”.

Voor de juiste probleemstelling zal het goed zijn te bemerken, dat deze verantwoording zeer nauw aansluit bij die van Beka. Deze immers put zijn geschiedenis der bisschoppen van Utrecht en graven van Holland „*ex diversis historiis, annalibus, chronicis, codicibus, privilegiis, dictaminibus et epistolis*” ¹⁾. Ofschoon a Leydis' formuleering ietwat soberder is, wijst de algemeene overeenkomst der beide praefaties er toch op, dat onze schrijver bewust en met opzet zijn eigen verantwoording geeft. Vandaar moeten we de vraag stellen : Is a Leydis' opsomming compleet ? Waarom maakte hij dan bijv. geen gewag van kronieken, die hij toch zeker gebruikte ? We zijn gedwongen deze tot de gesta te rekenen, willen we niet aanstonds a Leydis' waarachtigheid in twijfel gaan trekken.

Zien we derhalve, wat de schrijver zooal gebruikte voor de totstandkoming zijner kroniek.

Gesta. Hieronder hebben we te verstaan allereerst de *Vitae S. Adalberti* en de *Vita S. Ieronis*. Vervolgens behooren hiertoe de kronieken waaruit hij zijn gegevens putte omtrent het grafelijk huis, de heeren van Egmond en misschien over eenige abten.

Epystole. Losse oorkonden, die de abdij in grooten getale bezat, zooals pauselijke bullen, grafelijke oorkonden, leenbrieven, transacties, rapporten, notarieele acten enz.

Epytaphia. Dit zijn grafschriften, meestal in den vorm van verzen op perkament geschreven en onder glas op de zerken gelegd of misschien ook aan den muur bevestigd ²⁾. Zij bevatten doorgaans niet alleen lofspraken op de overledenen, doch ook waardevolle biographische gegevens.

¹⁾ I o h. B e k a, *De episcopis Ultraiectinis*, uitg. Arn. Buchelius, Ultraiecti 1643, 1.

²⁾ Vgl. A. M a t t h e u s, *Chronicon Egmondanum Ioh. a Leydis*, 145.

Evenals van de graven en gravinnen van Holland werden ook van andere aanzienlijke personen, o.a. van de Egmondsche abten, zulke epitaphia gemaakt.

Registra. Hiermede zijn bedoeld cartularia en andere soortgelijke verzamelingen, waarin oorkonden en andere gewichtige documenten werden gecopieerd, ten einde ze aldus gemakkelijker en meer overzichtelijk in het archief te kunnen bewaren.

Privilegia. Hieronder hebben we alle privilege-oorkonden te verstaan, afkomstig van de pauselijke of van de grafelijke kanselarij. Zooals bekend, werd dit soort van oorkonden vooral in de Middeleeuwen zeer talrijk afgegeven. Ook valsche privilege-oorkonden waren in die eeuwen niet zeldzaam, met name te Egmond werden er bewaard ³⁾).

Wanneer het Egmondsche abdijsarchief in zijn geheel was bewaard gebleven, zou het niet zoo moeilijk zijn a Leydis' kroniek volgens al haar bronnen te ontleiden. Doch dit is helaas niet het geval, daar vele archivalia waarschijnlijk voor goed zijn verloren gegaan ⁴⁾).

Van den anderen kant echter stijgt hierdoor het belang van ons bronnen-onderzoek in evenredigheid met de kans, die daardoor geboden wordt, om verloren bronnen aan te wijzen of nog bestaande tot vroegere te herleiden. En inderdaad gelooven we in beiderlei opzicht aan de Egmondsche geschiedvorsching een dienst te kunnen bewijzen. Niet altijd in-tusschen zijn onze bevindingen hier even zeker. Anderen en meer bevoegden zullen dan doorgaan op den weg, dien wij aanduiden.

Om practische redenen hebben we gemeend te moeten afwijken van de behandeling der bronnen volgens het systeem, dat de schrijver in zijn verantwoording suggereerde, ofschoon we gaarne toegeven, dat een behoorlijke behandeling langs dien weg eveneens ware mogelijk geweest.

§ 1. VITA S. ADALBERTI EN VITA S. IERONIS.

De eerste hoofdstukken van a Leydis' kroniek, 1—4, 8—9 en de laatste zin van hoofdstuk 11, zijn gewijd aan den patroon der Egmondsche abdij, den H. Adalbert.

Reeds bij een oppervlakkige en voorloopige kennismaking met deze inleidende hoofdstukken is het duidelijk, dat Iohannes a Leydis zich met geen kritische onderzoekingen, zooals naar de rustplaats van het gebeente des heiligen, zijn prediking te Egmond, de geloofwaardigheid der wonder-verhalen en dergelijke, bezig houdt, doch zich volkomen aansluit bij de bestaande Egmondsche tradities. Vandaar steunen deze hoofd-stukken dan ook op de twee bekende oude *Vitae S. Adalberti*, waarvan

³⁾ Op de veel besproken en beschreven kwestie van de echtheid of valscheheid van vele Egmondsche oorkonden gaan wij hier niet in. We verwijzen naar O. Opperman, *Fontes Egmundenses* 104*—134* en P. A. Meilink, *De Egmondsche geschiedbronnen*, 's-Hage 1939, 29—54.

⁴⁾ Op 12 Dec. 1573 werd te Alkmaar een inventaris opgemaakt van alle boeken en papieren der Egmondsche abdij, welke op 20 Jan. 1574, in 63 pakken gebonden, in drie kisten werden gepakt en ten bevel der rekenkamer te Delft overgegeven (BBH XIX (1894), 160).

de vroegste omstreeks 985 door den monnik Ruotpert van Mettlach geschreven werd of althans daarop teruggaat, de tweede later door een Egmondschen monnik werd te boek gesteld ⁵⁾.

Deze beide *Vitae* zijn het laatst uitgegeven door O. Oppermann ⁶⁾ tegelijk met de overige Egmondsche geschiedbronnen tot het begin der 13e eeuw. Evenals in een vroegere publicatie ⁷⁾ beoogde de schrijver met deze studie vooral, den onderlingen samenhang en de chronologische opeenvolging der Egmondsche geschiedbronnen aan te toonen. Tevens corrigeert hij eenige zijner in laatstgenoemd werk verkondigde meeningen. Wegens de originaliteit van sommige opvattingen en de subtiliteit waarmee ze verdedigd worden ontlokte dit werk van méér dan één zijde kritiek ⁸⁾, die echter voor ons doel slechts indirect van belang is. Direct van beteekenis voor ons is de bronnenpublicatie zelf, wijl ze ons onderzoek naar de bronnen van a Leydis' Egmondchroniek niet weinig vergemakkelijkt en ons op verschillende bijzonderheden wijst, die anders misschien aan onze aandacht zouden zijn ontsnapt ⁹⁾.

Naast de zoo juist genoemde hoofdstukken van a Leydis' kroniek moeten hier nog genoemd worden de hoofdstukken 19—20 over het wanbestuur van abt Ascelinus (1120—1129) en de aanstelling van zijn opvolger Walterus, welke in de *Vita II* ¹⁰⁾ voorkomen evenals in de *ANNALES EGMUNDENSES* ¹¹⁾. We zullen in § 4 echter aantoonen, dat a Leydis deze hoofdstukken aan geen dezer beide bronnen ontleende.

Dat Iohannes a Leydis niet alleen, zooals Oppermann het wil doen voorkomen ¹²⁾, van de *Vita II*, doch even zeer van de *Vita I* gebruik maakte, moge blijken uit het volgende overzicht.

Hoofdst.	1	<i>Vita II</i>
„	2	<i>Vita I</i> en <i>II</i>
„	3	<i>Vita I</i>
„	4	<i>Vita I</i> en <i>II</i>
„	8	<i>Vita I</i>
„	9	<i>Vita I</i>
„	11 (één zin)	<i>Vita I</i>
(„	19	<i>Vita II</i>)
(„	20	<i>Vita II</i>)

⁵⁾ Vgl. O. Oppermann, t. a. p. 10*—34* en P. A. Meilink, t. a. p. 6—22.

⁶⁾ t. a. p. 1—38.

⁷⁾ O. Oppermann, *Untersuchungen zur Nord-Niederländischen Geschichte des 10. bis 13. Jahrhunderts, I Die Egmonder Fälschungen*, Bijdragen van het Instit. voor Middeleeuwsche geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, Utrecht 1920.

⁸⁾ De verschillende polemieken laten wij hier ter zijde.

⁹⁾ Dat Oppermann's uitgave niet onberispelijk is, moge blijken uit het feit, dat bij een hernieuwde collationeering van Oppermann's tekst met het Leeuwarder hs. ons gebleken is, dat hij — afgezien van de zuiver orthographische varianten, die bewust door hem werden verwaarloosd — alléén in de *Vita I* ongeveer 150 varianten onverantwoord liet.

¹⁰⁾ Bij Oppermann, *Fontes* 33—34.

¹¹⁾ *ibid.*, 142—143 en 145.

¹²⁾ Oppermann, *Untersuchungen*, I 57.

Van de ons nog ten dienste staande handschriften ¹³⁾ der *Vitae S. Adalberti* zijn alleen het Keulsche en misschien het Berlijnsche van ouderen datum dan a Leydis' kroniek. Deze bevatten echter alleen de *Vita I*, niet de *Vita II*. Deze omstandigheid, alsmede het feit, dat a Leydis in sommige hoofdstukken zijn bron tamelijk vrij heeft verwerkt, maakt een onderzoek naar het handschrift, dat a Leydis zou kunnen gebruikt hebben, onmogelijk, te meer daar de genoemde handschriften in de huidige tijdsomstandigheden niet te bereiken zijn. Te oordeelen naar Oppermann's tekstapparaat — dat echter voor ons doel niet volledig is — nadert a Leydis' tekst het meest dien van het Alkmaarsche handschrift, gemeentearchief VII 73, dat uit de abdij van Egmond afkomstig is en o.a. ook een uittreksel met aanvulling bevat van Iohannes a Leydis' *CHRONICON HOLLANDIAE* ¹⁴⁾.

De overname uit de *Vitae S. Adalberti* in de Egmondkroniek geschiedde echter minstens gedeeltelijk door middel van de eerste redactie van het *CHRONICON HOLLANDIAE*. Dit geldt zeker voor het tweede deel van het eerste hoofdstuk, en voor het achtste en negende hoofdstuk. Een vergelijking der teksten wijst dit duidelijk uit.

Wat den inhoud van Adalberts leven aangaat, voegt a Leydis aan de sobere gegevens der beide *Vitae* niets toe dan de koninklijke afstamming van den heilige: „*qui propter Christum regale patrimonium, scilicet regnum Eboracense, id est Yurck in Anglia, reliquerat*” ¹⁵⁾. Dit bericht vindt men voor het eerst bij Beka, maar niet zoo uitgebreid: „*qui pro Christo dimisit regale patrimonium*” ¹⁶⁾. Zoo ook in de eerste redactie van het *CHRONICON HOLLANDIAE* ¹⁷⁾. Verder vinden wij in de Egmondkroniek nog een tekst, die onze bijzondere aandacht verdient: „*Iste honorabilis confessor Domini sanctus Athalbertus traxerat in Anglia originem de veterum Saxonum nobili prosapia*” ¹⁸⁾.

Over de legende van Adalberts koninklijke afstamming handelt C. Pijnacker Hordijk in een artikel ¹⁹⁾, waar hij spreekt over het bezoek van den Egmondschen abt Florencius Wtenhage (± 1273—1304) aan Engeland, alwaar hem een verhaal werd voorgehouden volgens hetwelk Adalbert, een broeder van den heiligen koning Eadmund, vóór dezen ruim 37½ jaar koning was geweest ²⁰⁾.

Dat Iohannes a Leydis de koninklijke afstamming van Adalbert, en wel in de zoo juist aangehaalde bewoordingen, aan dit verhaal ontleende, zooals Pijnacker Hordijk vermoedt ²¹⁾, kunnen wij met absolute zekerheid bewijzen. Men overtuige zich hiertoe slechts van de volmaakte overeen-

¹³⁾ Opgegeven bij Oppermann, *Fontes* 10*—11*.

¹⁴⁾ Zie hiervoor bl. 27.

¹⁵⁾ Q 2, S 116.

¹⁶⁾ Uitg. Buchelius 8—9.

¹⁷⁾ Hs. Leiden Univ. Bibl., B. P. L. 127 D, fol. 15r.

¹⁸⁾ Q 3, S 117.

¹⁹⁾ C. Pijnacker Hordijk, *Wat weten wij omtrent den heiligen Adalbert van Egmond?* in BVGO 4e reeks I (1900), 145—174.

²⁰⁾ *ibid.* 163—167.

²¹⁾ *ibid.* 174 noot 3.

stemming tusschen het tweede gedeelte van het verslag van Florencius' bezoek ²²⁾ en de volgende woorden uit de eerste bewerking van a Leydis' *CHRONICON HOLLANDIAE*: „*Verum eciam beatus Eadmundus, preciosus martir Domini et rex Anglie, fuit frater istius sanctissimi Adalberti. Sed idem sanctus Adalbertus triginta et septem annis et septem mensibus regnum Anglorum, antequam iam dictus Eadmundus frater eius idem regnum est adeptus, sub multo prepotens tenebat honore. Qui quidem fratres unicam ex utroque parente sororem, nomine Brittinam, habebant, que sepulta est apud Francfordiam. Pater vero eorum habebat nomen Alcmundus et traxerat originem de veterum Saxonum nobili prosapia*” ²³⁾.

Pijnacker Hordijk stelt echter vast, dat het door abt Florencius Wtenhage uit Engeland meegebrachte verhaal chronologisch in strijd is met de Egmondsche tradities omtrent Adalbert, volgens welke deze omstreeks 690 met Willibrord in deze landen kwam, terwijl Eadmund pas in 870 gedood werd. In de Egmondchroniek en in de tweede redactie van het *CHRONICON HOLLANDIAE* vinden wij deze opvatting dan ook niet meer terug, zonder dat evenwel de koninklijke afstamming zelve wordt prijsgegeven. Terwijl we in de Egmondchroniek de boven aangehaalde woorden over Adalberts afkomst lezen zonder eenig verband met een Eadmund, noemt het *CHRONICON HOLLANDIAE* ²⁴⁾ hem eenvoudig *filius regis Deirorum* ²⁵⁾, hetgeen overeenstemt met het „*regnum Eboracense, id est Yurck in Anglia*” der Egmondchroniek.

Geheel overeenkomstig den aard van het geschrift wordt over den heiligen Jeroen in de Egmondchroniek slechts terloops gesproken aan het slot van hoofdstuk 12 ²⁶⁾. Dit zal bedoeld zijn als een korte samenvatting van de *Vita S. Ieronis* ²⁷⁾, die a Leydis gebruikte voor de eerste bewerking van zijn *CHRONICON HOLLANDIAE*.

§ 2. HET EGMONDSCH E ABDIJARCHIEF.

De voornaamste bron, waaruit Iohannes a Leydis zijn eigenlijke abtengeschiedenis putte, is zonder twijfel het archief der abdij zelf, gelijk we in het tweede hoofdstuk reeds aanduidden.

Nu is ons van dit archief, hoewel betrekkelijk veel, toch lang niet alles bewaard gebleven. Het grootste en tevens belangrijkste deel van het tot ons gekomene berust thans in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage ²⁸⁾. Verder worden kleinere gedeelten bewaard in de Nationale

²²⁾ *ibid.* 173—174.

²³⁾ Hs. Leiden Univ. Bibl., B. P. L. 127 D, fol. 20v.

²⁴⁾ Uitg. Sweertius 19.

²⁵⁾ Pijnacker Hordijk teekent hierbij in een voetnoot aan (bl. 167): „Deira = Yorkshire, het zuidelijk deel van Northumberland”.

²⁶⁾ O 10, S 124.

²⁷⁾ Bij O p p e r m a n n, *Fontes* 39—58.

²⁸⁾ Met de beschrijving en inventarisering van dit archief is Dr. P. A. Meilink reeds eenigen tijd bezig.

Bibliotheek te 's-Gravenhage, in de Universiteitsbibliotheek en de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, op het Groot Seminarie te Warmond, het gemeentearchief te Alkmaar, en in enkele buitenlandsche bibliotheken.

Om deze leemte zoo veel mogelijk aan te vullen kunnen wij ons wenden tot het archief der adellijke heeren van Egmond, dat voor een groot deel bewaard wordt in de Archives Nationales te Parijs ²⁹⁾. We mogen immers aannemen, dat van diè stukken, welke ook op de abdij betrekking hadden, duplicaten bij de monniken aanwezig geweest zullen zijn.

Wat nu dit laatste aangaat verkeerden we in een ongunstige conditie, wijl de betreffende stukken weinig talrijk zijn. Dit laat zich overigens wel begrijpen. Bij de onophoudelijke twisten tusschen de heeren en de abdij zullen de eersten niet alleen, zooals a Leydis ons weet te vertellen ³⁰⁾, somtijds bescheiden aan de abten ontroofd hebben, maar tevens stukken, die voor hen zelf ongunstig of nadeelig waren, uit hun eigen archief hebben verdonkeremaand. Tegen een dergelijke suppositie zal niemand bezwaar hebben die weet, tot welke practijken men in de Middeleeuwen in staat was.

Gelukkig heeft Iohannes a Leydis ons het onderzoek niet al te moeilijk gemaakt. Wat de geschiedkundige realia betreft, heeft hij geen enkel document zóó veelvuldig en zóó voortdurend gebruikt als het beroemde 15e eeuwse cartularium, dat Oppermann aanduidt als het cartularium *E* en dat wij zullen noemen naar zijn oorspronkelijke, oude signatuur *B IV* ³¹⁾.

²⁹⁾ Het werd door J. S. van Veen beschreven in G. Busken Huet en J. S. van Veen, *Verslag van onderzoekingen naar archivalia te Parijs, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland*, 's-Hage 1899, 85 vlg. — De leenregisters berusten in het Alg. Rijksarchief te 's-Hage.

³⁰⁾ Q 94, 97, S 201, 203.

³¹⁾ Gedurende onze onderzoekingen bleek ons, dat verschillende Egmond-archivalia een oude signatuur dragen of gedragen hebben, bestaande uit een hoofdletter met een volgnummer op de achterzijde van de omslagen. De notities, die wij maakten, mogen hier volgen, terwijl we ons voor aanvullingen ten zeerste aanbevelen houden.

A I. Aldus wordt genoemd een stuk, dat bij a Leydis (*R. II* : Q 21, 25, S 135, 139) aangeduid wordt als *registrum S. Adalberti*. Wij houden dit voor hetzelfde als hetgeen het cartularium *B IV* (zie hierna) bedoelt met de woorden *Liber seu registrum S. Adalberti* (Oppermann, *Fontes* 66, 74, 77, 82, 94). *B IV* is dus volgens onze opvatting een copie van *A I*.

A III. Dit wordt vermeld bij a Leydis (*R. II* : Q 31, S 145) en omschreven als *registrum magnum francineum*. Het was dus gebonden in schapenperkament. Verder is het ons onbekend.

A IIII. Aldus is gemerkt een in het Alg. Rijksarchief te 's-Hage bewaard register, dat het jaartal 1358 draagt alsmede den titel *De privilegiis monasterii et de feodis et cappellaniis*. De perkamenten band, waarop deze signatuur staat, is echter later om het stuk gelegd (zie *A VI*). Mogelijk is deze band afkomstig van het *registrum bonorum feodaliū et privilegiorum*, waarvan a Leydis spreekt (Q 45, S 158).

A V. In BBH XIII (1886), 461, wordt een klapper gepubliceerd van een verloren document, dat *A V* heette en dat den titel had *Liber de capelaniis* met het jaartal 1367, waarschijnlijk een vervolg op *A IV*.

A VI. De binnenste, oorspronkelijke band van *A IV* heeft den titel *De exempcione et privilegiis domini Pape Innocencii 2 et aliis (?) anno 1138 et de feodis et capellaniis*, geschreven met de hand die in de *Tabula* van *B IV* vele aanteeke-

Wij overdrijven niet wanneer wij zeggen, dat dit cartularium den schrijver tot leidraad gediend heeft bij het samenstellen zijner kroniek.

Hierom zal het nuttig zijn, zich een duidelijk beeld te vormen van den inhoud van dit document. Het bevat :

Vóórin	Een <i>Tabula de hiis que habentur in hoc volumine et que contigerunt in Egmonda vel eciam que contigerunt monasterio per succedencia tempora.</i>
Fol. 1 ^r —2 ^v	Aanteekeningen, overgeschreven uit een Evangeliarium.
Fol. 2 ^v —15 ^r	Een verzameling van oorkonden en goederenlijsten der abdij, overgenomen uit het z.g. <i>Liber S. Adalberti</i> .
Fol. 15 ^r —81 ^v	Afschriften „ <i>ex diversis antiquis cronicis, libris, registris, litteris, cyrographis, instrumentis, transsumptis, copiis et pronunciacionibus</i> ”.
Fol. 81 ^v —84 ^v	Berichten over kerk- en altaarwijdingen.
Fol. 85 ^r —99 ^v	(ontbreken)
Fol. 100 ^r —144 ^r	Stukken over de hervorming der kloostertucht alsook over geschillen tusschen de abdij en de heeren van Egmond.
28 ingepl. fol.	Stukken van denzelfden aard.

Dat Iohannes a Leydis dit cartularium *B IV* raadpleegde, kunnen wij overtuigend aantonen.

1°. In het verhaal over het geschil tusschen abt Lubbertus I en Willem van Egmond³²⁾ zijn bij Iohannes a Leydis evenals in *B IV* twee passages uitgevallen. Nu is het natuurlijk wel mogelijk, dat deze ook in het voorbeeld van *B IV* ontbraken, doch wij achten dit niet waarschijnlijk, daar een ander cartularium, dat de signatuur *A IV* draagt en waaruit wij a Leydis' tekst geretoucheerd hebben³³⁾, den ongeschonden tekst heeft³⁴⁾.

2°. Op bl. 59, noot 31 zeiden wij, dat wij het cartularium *B IV* houden voor een copie van het register *A I*, hetzelfde dat *B IV* aanduidt met de woorden „*liber seu registrum S. Adalberti*”. Dientengevolge houden wij de verwijzingen naar een „*registrum S. Adalberti A primo*” in *R. II*³⁵⁾

ningen maakte. Ook in dit register komen bemerkingsen voor van dezelfde hand.

B II. In het hierna te noemen cartularium *B IV* komt op fol. 69^v de volgende aanteekening voor van de hand, die ook in *A VI* werkte : „*Anno M.ccc.lviij processus contra dominum de Egmonda Iohannem duravit vii annis. De hoc habetur in libro B II, folio xlvi, et de anno M.ccc.lx folio lxxiiii*”. Is dit misschien identiek met het liber *B A*, waaruit Ant. Mattheus op bl. 249—250 een stuk aanhaalt? In Mattheus' tijd berustte dit boek nog in het Rijksarchief te 's-Hage, doch thans is het spoorloos verdwenen.

B IIII. Deze signatuur draagt het beroemde cartularium uit de 15e eeuw in het Alg. Rijksarchief te 's-Hage, een compilatiewerk uit allerlei stukken, o.a. uit het liber *seu registrum S. Adalberti (A I)*. Het draagt den titel *De monasterio Egmondensi et dominis dictis de Egmonda a principio, cum tabula que continet contingencia per tempora*.

³²⁾ Bij Oppermann, *Fontes* 250—254, 247—248.

³³⁾ S 152, 153.

³⁴⁾ Blijkbaar heeft Oppermann dit cartularium niet ingezien.

³⁵⁾ Q 21, 25, S 135, 139.

voor verwijzingen naar het oorspronkelijke *Liber S. Adalberti. R. I* mist deze verwijzingen, doch refereert in hoofdstuk 28 ³⁶⁾ naar een „*registrum S. Adalberti*” zonder opgave der signatuur *A I*. Hier kan en zal, dunkt ons, de copie van *A I*, namelijk *B IV* bedoeld zijn. Wanneer H. van Wijn dan ook zegt, dat de oorspronkelijke *Evangelie-aanteekeningen* en het oorspronkelijke *Liber S. Adalberti* door Iohannes a Leydis gebruikt zijn ³⁷⁾, dan nemen wij dit slechts aan met inachtname van het onderscheid tusschen de twee redacties, namelijk wèl voor *R. II*, niet voor *R. I*, en wel op grond van het ontbreken der signatuur in de referentie van *R. I*. 3°. Ook met het *magnum registrum abbatum* — het register van de uitgaande stukken der abdij —, waarvan a Leydis in hoofdstuk 46 spreekt, moet naar onze meening het cartularium *B IV* bedoeld zijn. Daarin komen tenminste de ter plaatse ³⁸⁾ door a Leydis bedoelde oorkonden van 1271 en 1274 voor.

4°. In de onderteekeningen der pauselijke bulle van 29 Februari 1140 („*priedie kal. Marcii 1139*”) is bij a Leydis een stuk uitgevallen ³⁹⁾, dat in *B IV* juist één regel vormt.

5°. Tenslotte was *B IV* ten tijde dat a Leydis schreef nog splinternieuw. Het zal dus ongetwijfeld behoord hebben tot de „*clenodia abbacie, privilegia et littere*”, die Nicolaus van Adrichem op zijn vlucht in 1476 naar het Haarlemsche klooster meebracht.

Wij willen nu trachten in concreto vast te stellen, in hoeverre Iohannes a Leydis zich op dit rijke document baseerde.

Vooreerst nam hij uit *B IV* de kerk- en wijdingsberichten over, meestal iets ingekort en van den passieven in den actieven vorm overgezet. Voor de duidelijkheid voegt hij er regelmatig aan toe, dat de bisschoppen, die de wijdingen verrichtten, wijbisschoppen van Utrecht waren.

Het gezegde is voor de berichten van 1342 en 1380 zonder meer duidelijk, aangezien noch de *ANNALES EGMUNDENSES* noch het *CHRONICON EGMUNDANUM* zoo ver reiken. Ook het bericht van 1113 ontbreekt in deze twee kronieken. De wijdingsberichten van 1136 en 1199, die in het *CHRONICON EGMUNDANUM* niet voorkomen, hebben bij a Leydis eenige bijzonderheden welke de *ANNALES* in tegenstelling tot *B IV* missen. Ook deze zijn dus evident uit deze laatste bron genomen. Het bericht van 1173 komt, behoudens de mededeeling dat Raymundus „*suffraganeus Traiectensis*” was, letterlijk met *B IV* overeen. Aan het kerkwijdingsbericht van 1143, dat bijna woordelijk met *B IV* overeenstemt, voegde *R. II* een uitweiding, welke ontleent werd aan de *ANNALES* of het *CHRONICON*, terwijl het bericht van 1148 in *R. II* werd uitgebreid met een reliquieënlijst uit *B IV*. Het bericht van de basiliekwijding van 1113, dat vrij is weergegeven, werd door *R. II* aangevuld uit een ons onbekende bron. Hier vindt men ook een in *R. I*

³⁶⁾ Q 34, S 148.

³⁷⁾ H. van Wijn, *Huiszittend Leeven I* (1801), 563. Zie ook K. von Richtenhofen, *Die älteren Egmonder Geschichtsquellen*, Berlin 1886, 155.

³⁸⁾ Q 56, S 166.

³⁹⁾ S 142.

ontbrekend bericht over de tempelwijding te Rijsburg. Dit laatste bericht, dat in *B IV* uiteraard niet te vinden is, werd uit een der beide voornoemde Egmondsche bronnen overgenomen, echter met den datum xvi kal. Oct. in plaats van xvii kal. Oct. Het bericht van 1240, dat door latere toevoeging ook in de *ANNALES* nog een plaats vond, komt, hoewel bij a Leydis sterk ingekort, toch vrijwel met *B IV* overeen.

Eindelijk ontmoeten wij nog de mededeeling, dat Willem van Egmond in 1229 een kapel op de Hoef liet consacreeren. De herkomst van dit bericht is ons niet gebleken. De aanstonds te noemen *Tabula* van het cartularium *B IV* vermeldt wel den bouw der kapel, doch niet haar consecratie. Daar het bericht in verkorten vorm voorkomt in de *KRONYCK ENDE HISTORIE VAN 'T EDELE EN MACHTIGE GESLACHTE VAN DEN HUYSE VAN EGMONT* door Anthonius Hoveus (waarover later), zal het wel op een of ander gegeven uit het Egmondsche archief teruggaan.

Op de tweede plaats nam Iohannes a Leydis uit het cartularium *B IV* vele berichten over van schenkingen, die zoowel de Hollandsche graven als ook private personen aan de abdij deden, benevens transacties van goederen door de abten. Behalve de schenking van graaf Arnulf en zijn echtgenoot Ludgarda, die uit *B IV* aan de *Evangelie-aanteekeningen* werd ontleend, werden vele andere schenkingen genomen uit het *Gravenregister* en uit wat Oppermann het *Urbarium* genoemd heeft ⁴⁰⁾. Van de vier z.g. koningsoorkonden werd alleen die van 15 Juni 922 opgenomen. De schenking van Thetburga, de echtgenoot van Syphridus, vonden wij slechts terug in een reeks adelskronieken, waarover later zal gesproken worden.

A Leydis' uitweidingen over de vroegste Hollandsche graven werden door *R. II* in vele gevallen aan een herziening onderworpen en uitgebreid. Dit geschiedde meestal op inspiratie van het *Gravenregister*. Ofschoon het volgens het boven gezegde niet uitgesloten is, dat de interpolator hierbij het origineel, dit wil zeggen het voorbeeld van *B IV* gebruikte, verwijzen wij gemakshalve toch naar ons cartularium.

Nergens is a Leydis' afhankelijkheid van *B IV* zoo duidelijk als in de overname der oorkonden, òfwel in hun geheel gecopieerd, òfwel naar den inhoud bij wijze van korte berichten weergegeven. In het hierna volgend schematisch overzicht zien wij a Leydis dit cartularium als het ware op den voet volgen, terwijl alle andere geschiedkundige gegevens zich om de oorkonden groepeeren.

We moeten hier een paar opmerkingen maken, die een helder licht werpen op de soms eigenaardige werkwijze der Middeleeuwsche kroniekschrijvers. Het betreft de veel omstreden oorkonde van 26 Juli 1083 en die van 2 April 1108.

Terwijl alle Egmondsche bronnen het sterfjaar van abt Stephanus stellen op 1105 ⁴¹⁾ of 1106 ⁴²⁾, geeft a Leydis ⁴³⁾, slechts nagevolgd door

⁴⁰⁾ Oppermann, *Fontes* 42*, *Untersuchungen* I 108 vlg.

⁴¹⁾ Aldus het *Necrol. Egmond.* en de *Annal. Egmond.*

⁴²⁾ Aldus de *Tabula B IV*, Wilh. Proc. en Beka.

⁴³⁾ Q 15, S 129.

Bockenberg⁴⁴⁾, het jaar 1083. Dit houdt natuurlijk verband met de beruchte oorkonde. De uitdrukking „*Stephanus bone memorie abbas Egmondensis*”, welke a Leydis in het quasi-origineel of in *B IV* las, brachten hem ten onrechte tot de meening, dat abt Stephanus reeds overleden moest zijn. Dienovereenkomstig geeft hij aan het einde van hoofdstuk 16 een verhaal over het sterven van Stephanus en de uitvaardiging der oorkonde door graaf Dirk V, dat in geen enkele ons bekende bron te vinden is, en plaatst dan bij de woorden, waarmede in zijn eigen kroniek en ook in *B IV* de tekst der oorkonde wordt ingeleid, op eigen gezag de woorden „*statim post mortem abbatis*”⁴⁵⁾. Dat Stephanus aan het einde der oorkonde nog als getuige optreedt en nog de rechtsmacht over Alkmaar verkrijgt, schijnt hem ontgaan te zijn⁴⁶⁾.

Juist het omgekeerde zien wij bij de oorkonde van 1108. Hier las a Leydis: „*intervencione bone memorie Adalardi abbatis tunc Ekmundensem ecclesiam digne regentis*”⁴⁷⁾. Daar deze abt pas in 1120 gestorven is⁴⁸⁾, meende a Leydis, dat de zaak hier niet klopte. Hij liet daarom eenvoudig de woorden „*bone memorie*” en „*tunc*” uitvallen!

Zoowel om den indruk weg te nemen, dat onze schrijver zich tot het cartularium *B IV* zou bepaald hebben, alsook om op deze plaats de kwestie van de overname der oorkonden te beëindigen, gaan wij ons nu met het geheele corpus van oorkonden in de Egmondchroniek bezig houden.

We zien dan vooreerst, dat Jan van Leiden zich voor de latere geschiedenis der abdij meermalen bediende van origineelen, die toen doorgaans niet meer in het Latijn, doch in de landstaal gesteld werden. Hij pleegt dan op de Latijnsche overzetting de opmerking te laten volgen: „*Littera ista habetur in abbacia Egmondensi in teutonico in consimili sensu*” of iets dergelijks. Waarmee dus niet alleen bewezen wordt, dat het oorspronkelijke

⁴⁴⁾ P. Cz. Bockenberg, *Catalogus et brevis historia pontificum Ultraiectensium, item catalogus et brevis historia antistitum Egmondanorum*, Lugd. Batav. 1586, 52. Ook het later te noemen handschrift van Balduinus de Haga heeft echter het jaar 1083.

⁴⁵⁾ Q 15, S 129.

⁴⁶⁾ Over dezen Stephanus hebben wij nog een opmerking te plaatsen. O p p e r m a n n *Fontes* 119* en *Untersuchungen* I 76 heeft er reeds bezwaar tegen gemaakt, dat Stephanus, gelijk de traditie wil, de onmiddellijke opvolger zou geweest zijn van den op 2 Sept. 1057 overleden abt Reynerus, aangezien hij pas in Jan. 1105 overleden is. Volgens hem is Stephanus in 1073 vanuit Egmond als abt overgeplaatst naar S. Bavo te Gent (*Anna! Elmarenses*: „1073. Abbas Sigerus sponte sua absolutus et Stephanus de Ecmundis introducitur”), doch in 1076 weer afgezet (*ibid.*: „1076. Stephanus abbas Gandensis deponitur”). — Hiermede kan overeenstemmen de mededeeling der in het Kerkhist. Archief II (1859), 81—108, uitgegeven kroniek over de heeren van Egmond, volgens welke (*ibid.* 96) Barwout of Berwold I, achtste heer van Egmond (1074—1093), zijn jongeren zoon Stephanus tot abt van Egmond maakte.

⁴⁷⁾ Bij O p p e r m a n n, *Fontes* 225.

⁴⁸⁾ Volgens a Leydis (*R. I*) stierf hij M.c.xxiiii, x kalendas Maii. Q heeft in hoofdst. 18: „anno Domini millesimo centesimo vigesimo, quarto decimo kalendas Maii”, hetgeen met de opgave van *R. I* slechts het verschil maakt van een komma. In hoofdst. 19 heeft Q echter 1124. Zoo hebben ook andere handschriften van *R. II* in hoofdst. 18 het jaar 1120 en in hoofdst. 19 het jaar 1124.

stuk in het Nederlandsch geredigeerd was, maar ook dat a Leydis het gezien en gebruikt heeft. Deze documenten baren ons dan ook geen moeilijkheid.

Vervolgens zijn er twee stukken, die ons alleen bekend zijn uit het eerder genoemde cartularium *A IV*⁴⁹⁾, namelijk van 1283 en van 1303. Heeft a Leydis dit cartularium gebruikt? Het geringe aantal stukken, dat we daarin terugvinden — behalve die welke ook in *B IV* staan — doet ons reeds vermoeden van niet. Er zijn echter twee redenen om aan te nemen, dat a Leydis dit cartularium zeker niet gebruikte. Ten eerste nam a Leydis, zooals we reeds zagen, in het verhaal over den twist tusschen abt Lubbertus I en Willem van Egmond den op twee plaatsen gemuti-leerden tekst van *B IV*, terwijl die van *A IV* ongeschonden is. Ten tweede staat juist bij de genoemde oorkonden van 1283 en 1303 bemerkt, dat ze in het Nederlandsch origineel aanwezig waren. Op het stuk van 1283 komen we in § 5 nog terug.

Nog een derde cartularium is ons in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage bewaard gebleven. Het was bestemd voor de memorie en draagt geen oude signatuur. We zullen het aanduiden met *Cart. M.* Dit document, dat op 90 folio's van perkament een verzameling van oorkonden bevat, ontleende zijn titel aan het eerste stuk: „*Registrum Lubberti abbatis Egmondensis*” en draagt vóórop het jaartal 1257. Nog in de 15e eeuw werd hiervan een letterlijke copie gemaakt, welke berust in het gemeentearchief te Alkmaar en waarvan N. Dresch een bespreking gaf en tevens de titels der stukken publiceerde⁵⁰⁾.

Dat onze Carmeliet uitdrukkelijk de vestiging van een memorie mededeelt door de abten Lubbertus II⁵¹⁾, Florencius Wtenhage⁵²⁾, Wernerus Wtenwaerde⁵³⁾, Bertholdus van Oyen⁵⁴⁾ en Theodoricus Screvelt⁵⁵⁾, bewijst naar onze meening voldoende, dat hij deze gegevens ontleende aan het *Cart. M.*, waarin het namelijk juist de eerste stukken zijn, de nummers 1, 2, 3, 4 en 6. Ook van Nicolaus van Sassenheim wordt er een vermeld, nummer 15, doch deze kan ook uit *B IV* genomen zijn⁵⁶⁾. Sommige handschriften van *R. II* voegden achter hoofdstuk 76 (in *R. II* achter hoofdstuk 75) in extenso de memorie van abt Wilhelmus van Mathenesse. Ook deze is ons alleen bekend uit het *Cart. M.*

We geven nu een schematisch overzicht van zoo veel mogelijk alle bij a Leydis voorkomende oorkonden, zoowel van de in hun geheel overgenomenen als van de slechts gememoreerde⁵⁷⁾.

⁴⁹⁾ Zie bl. 59, noot 31.

⁵⁰⁾ N. D r e s c h, *Een cartularium uit de 15e eeuw van de abdij van Egmond*, in BBH XLVII (1931), 297—327. Dat dit een copie is van het *Cart. M.* schijnt de schrijver niet geweten te hebben.

⁵¹⁾ Q 52, S 165.

⁵²⁾ Q 60, S 170.

⁵³⁾ Q 63, S 173.

⁵⁴⁾ Q 65, S 175.

⁵⁵⁾ Q 67, S 176.

⁵⁶⁾ Q 55, S 166.

⁵⁷⁾ Wij geven de dateeringen der oorkonden zelf, zonder rekening te houden met den jaartijl.

Cap. 6	863	Juni 25	<i>B IV</i> , fol. 2 ^v		
"	17	1083 Juli 26	<i>B IV</i> , fol. 15 ^r	(<i>A IV</i> , fol. 26 ^r)	qu. orig.
"	18	1108 Apr. 12	<i>B IV</i> , fol. 16 ^v		
"	24	1139 Febr. 29	<i>B IV</i> , fol. 17 ^v	(<i>A IV</i> , fol. 28 ^r)	orig.
"	24	1143 Oct. 7	<i>B IV</i> , fol. 18 ^v		qu. orig.
"	25	1147	<i>B IV</i> , fol. 19 ^r		orig.
"	25		<i>B IV</i> , fol. 21 ^r		
"	26	1174 Oct. 3	<i>B IV</i> , fol. 21 ^r		
"	29		<i>B IV</i> , fol. 22 ^r		
"	29	1215 Juni 16	<i>B IV</i> , fol. 22 ^r		orig.
"	29	1213	<i>B IV</i> , fol. 23 ^r		
"	31	1215 Aug. 28	<i>B IV</i> , fol. 24 ^v	(<i>A IV</i> , fol. 20 ^v)	
"	33	1226 Dec.	<i>B IV</i> , fol. 25 ^r		
"	34	1228 Aug. 16	<i>B IV</i> , fol. 26 ^r		
"	35	1230 Jan. 14	<i>B IV</i> , fol. 26 ^v	(<i>A IV</i> , fol. 13 ^v)	
"	37	1246 Juni 4	<i>B IV</i> , fol. 28 ^r		
"	38	1246 Juni 5	<i>B IV</i> , fol. 28 ^v		
"	39	1248	<i>B IV</i> , fol. 29 ^r		
"	40	1249 Jan. 4	<i>B IV</i> , fol. 31 ^v		orig.
"	41	1251 Apr. 19	<i>B IV</i> , fol. 33 ^v		
"	41	1252 Dec. 31	<i>B IV</i> , fol. 34 ^v	(<i>A IV</i> , fol. 33 ^v)	
"	42	1251 Juni 5	<i>B IV</i> , fol. 34 ^r		orig.
"	43	?			
"	44	1257 Juni 6	<i>B IV</i> , fol. 37 ^v		<i>Cart. M.</i> bl. 1
"	44		<i>B IV</i> , fol. 38 ^v		
"	44	1262 Mei 25	<i>B IV</i> , fol. 40 ^r		orig.
"	45	1264 Apr. 1	<i>B IV</i> , fol. 42 ^v		
"	45	1266 Jan. 2	<i>B IV</i> , fol. 45 ^r		<i>Cart. M.</i> bl. 21
"	45	1268 Mei 26	<i>B IV</i> , fol. 47 ^r		
"	47	1288 Oct. 31	<i>B IV</i> , fol. 50 ^r		
"	48	1283 Juni 27		(<i>A IV</i> , fol. 10 ^r)	
"	49	1303 Jan. 10		(<i>A IV</i> , fol. 24 ^r)	
"	49	1303 Juli 29			<i>Cart. M.</i> bl. 3
"	51	1310 Jan. 18	<i>B IV</i> , fol. 26 ^r		
"	52	1307 Mei 18	<i>B IV</i> , fol. 54 ^r		orig.
"	52	1304 Mrt 11			<i>Cart. M.</i> bl. 6
"	53	1312 Oct. 28		(<i>A IV</i> , fol. 25 ^r)	orig.
"	53	1356 Mrt 27			vidim.
"	53	1309 Oct. 5			<i>Cart. M.</i> bl. 9
"	54	1326 Nov. 6			
"	54	1328 Mrt 31			<i>Cart. M.</i> bl. 11
"	59	1366 Aug. 9			orig.
"	63	1394 Aug. 10			orig./vid.
"	64	1396 Mei 6			afschr.
"	65	1398			
"	66	?			
"	66	1407 Dec. 8			orig.
"	67	1408 Juni 24			
"	68	1411 Oct. 3			orig.
"	68	1415 Apr. 2			orig.
"	73	1437 Mrt 18			orig.
"	74	1438 Sept. 24			orig.
"	78	1450 Nov. 14	<i>B IV</i> , fol. 121 :		
"	81	1465 Mrt 26			orig.
"	81	1474			orig.

Hierbij komen nog eenige oorkonden van *R. II* :

Cap. 18	1116 Juli 16	<i>B IV</i> , fol. 17 ^r	
"	25 1156	<i>B IV</i> , fol. 19 ^v	orig.
"	33 1227 Nov.	<i>B IV</i> , fol. 25 ^v	
"	44 (Q) 1262 Mei 25	<i>B IV</i> , fol. 40 ^r	
"	76 1442 Jan. 6		<i>Cart. M.</i> bl. 83
"	77 1442 Apr. 28		orig.
"	80 (Q) 1451 Febr.		

Men zal uit dit overzicht bemerken, dat de oorkonden, welke wij niet konden terugvinden, meestal betrekking hebben op de latere geschiedenis, voor welke Iohannes a Leydis schijnbaar vele origineelen ter beschikking had. Dat hij deze origineelen gebruikte ligt te meer voor de hand, wijl het cartularium *B IV* hem na 1307 in den steek liet ⁵⁸⁾.

Wij willen nu de vraag behandelen, of a Leydis ook gebruik heeft gemaakt van de vóórin het cartularium *B IV* geschreven *Tabula*, welke door A. Hulshof werd uitgegeven onder den oneigenlijken titel *Egmondsche annalen uit de 14e eeuw* ⁵⁹⁾. Deze inhoudsopgave, die, zooals S. Muller Fz. niet ten onrechte zegt, is uitgebreid tot „een tweede serie Egmondsche annalen” ⁶⁰⁾, is in zijn tegenwoordigen vorm een werk uit de 15e eeuw en was dus in a Leydis’ tijd nieuw ⁶¹⁾.

Wanneer we de gestelde vraag bevestigend moeten beantwoorden, dan dient deze *Tabula* op grond van zijn eigenaardigen inhoud ongetwijfeld als een aparte bron beschouwd te worden, los van het cartularium.

A priori lijkt een bevestigend antwoord zeer waarschijnlijk, alleen reeds door het feit, dat onze Carmeliet het cartularium gebruikte, waarin die *Tabula* voorkomt. Feitelijk kunnen we a Leydis’ verhaal dan ook in de *Tabula* vrijwel op den voet volgen, zelfs nog verder dan aan de hand van het cartularium zelf. Het is immers zeer opmerkelijk, dat het laatste gedeelte van deze inhoudsopgave melding maakt van een reeks stukken betreffende de geschillen tusschen de abdij en de heeren van Egmond, welke in het cartularium zelf niet te vinden zijn. Ter illustratie plaatsen wij de bedoelde titels naast de parallelplaatsen bij a Leydis.

Anno M.ccc.xcvi wat die abt overgaf teghen heer Arnt van Egmond.	<i>Cap. 63.</i> De querelis dompni abatis adversus dominum Arnoldum de Egmonda.
--	---

Anno Domini M.cccc.vii approbatio ducis Wilhelmi super fundatione monasterii Egmondensis.	<i>Cap. 66.</i> dux Wilhelmus deducit sepedicto monasterio adhuc litteras alias, omnium privilegiorum suorum dicti monasterii confirmationes continentes.
---	---

⁵⁸⁾ Het stuk van 14 Nov. 1450 staat op het ingeplakte fol. 121^r.

⁵⁹⁾ BMHG XXXV (1914), 40—82.

⁶⁰⁾ ibid. 3, noot 2.

⁶¹⁾ De oneigenlijke titel *Egmondsche annalen uit de 14e eeuw* komt hiervandaan, dat deze *Tabula* volgens Hulshof een afschrift is van een register van 1381 of iets later. Deze opvatting wordt door Oppermann (*Untersuchungen* 191 vlg.) en Meilink (t. a. p. 59 vlg.) verworpen. Zie hierachter bl. 76—77, vooral noot 117.

Anno Domini M.cccc.viii dominium altum et bassum dux Wilhelmus domino Egmondensi concessit.

Anno M.cccc.xi hartoech Willem tSchoonhoven dede wtspraec pro domino Egmondensi.

Anno M.cccc.xiii worde verclairt die wtspraec tSchoonhoven bezeghelt.

Anno M.cccc.xv verclairde hartoech Willem wat die heer van Egmond soude hebben.

Anno M.cccc.xvi claechde hartoech Willem over den heer van Egmond.

Anno M.cccc.xx magnas iniurias monasterium Egmondense sustinuit litteris multis destructis 109.

Anno M.cccc.xxi abbas Egmondensis dominus Gherardus de Ockenberg appellavit ad curiam Romanam etc. 102, 103.

Anno M.cccc.xxxvii dominus Egmondensis resignavit decimas de Lisse et Hilghem monasterio Egmondensi.

Anno M.cccc.xxxvii pronunciatio ducis Philippi inter monasterium et dominum Egmondensem.

Anno M.cccc.xxxix confirmavit abbas Middelburgensis ducis sententiam auctoritate apostolica.

Anno M.cccc.xlvi. Hoe Ghysbrecht van der Hoel heeft wterlic recht over tcloister ghedaen.

Cap. 67. De arbitrio ordinato inter ducem Wilhelmum et dominum de Egmonda.

Cap. 68. De arbitrio Wilhelmi ducis inter monasterium Egmondense et dompnum Egmondensem.

ibid.

ibid.

Cap. 69. De querelis quas dux Wilhelmus concepit et allegavit adversus Iohannem dominum de Egmonda.

Cap. 70. De violencia inflictā monasterio Egmondensi.

Cap. 71. et insuper dompnus abbas appellavit ad curiam Romanam....

Cap. 73. De modo compositionis adinvento inter abbatem Egmondensem et dominum Egmondensem.

Cap. 74. De arbitrio Phillippi ducis.

Cap. 75. De confirmatione arbitriorum per auctoritatem summi pontificis.

Cap. 78. De violencia Ghiisberti de Huel.

Het is duidelijk, dat het verloop van a Leydis' geschiedverhaal hier zeer sterk overeenkomt met de gegevens der *Tabula*. Nu is het ten eerste merkwaardig, dat de *Tabula*, die overigens in het Latijn geredigeerd is, zich voor verschillende der onderhavige titels bedient van de landstaal. Dit wijst erop, dat de schrijver de oorspronkelijke Nederlandsche stukken in den een of anderen vorm vóór zich had. Ten tweede is het mogelijk, dat deze stukken inderdaad voorkwamen in het cartularium zelf. We zeiden immers, dat fol. 85^r—99^v ontbreekt.

Ons oordeel is, dat a Leydis de *Tabula* zeker zal geconsulteerd hebben. Echter gelooven we, dat hij voor datgene, wat de *Tabula* volgens het woord van S. Muller Fz. tot een „tweede serie Egmondsche annalen” maakt, vooral voor de sterfdata der abten en der heeren van Egmond, van andere

en betere bronnen gebruik maakte; zooals hierna zal worden uiteengezet.

Het is hier de plaats om nog een vermoedelijk verloren bron van a Leydis' abtenkroniek aan te wijzen.

Op bl. 59, noot 31, hebben wij een *liber B II* ontmoet. In het cartularium *B IV* staat namelijk op fol 69^v onder aan de bladzijde een aantekening van de hand van den *Tabula*-schrijver, welke aldus luidt: „*Anno M.ccc.lviii processus contra dominum de Egmonda Iohannem duravit vii annis. De hoc habetur in libro B II, folio xlvi, et de anno M.ccc.lx folio lxxiii*”. Den eersten dezer twee zinnen vindt men ook in de *Tabula* zelf ⁶²⁾.

Wanneer we nu in aanmerking nemen, dat volgens dit gegeven in het *liber B II* over het zevenjarige proces van de abdij tegen Jan I van Egmond, dat dus duurde van 1358 tot 1365, gesproken werd op fol. 46, en dat er vervolgens over daarmede verband houdende gebeurtenissen van 1360 gehandeld werd op fol. 74, dan krijgt men den indruk, dat we hier te doen hebben met een uitgebreid dossier van de verwickelingen tusschen de abdij en de heeren van Egmond onder abt Hugo van Assendelft (1353—1367). Mogelijk stonden er zelfs nog andere stukken van denzelfden aard in dit verloren document.

Welnu, zoo redeneeren wij, *B II* bestond nog en berustte nog te Egmond, toen het 15e-eeuwsche cartularium *B IV* werd aangelegd, zelfs nog toen daaraan de *Tabula* werd toegevoegd. Derhalve zal het óók nog wel bestaan hebben, toen Iohannes a Leydis hoogstens een tiental jaren later opdracht kreeg tot het schrijven zijner kroniek. Waar er nu den opdrachtgever Nicolaus van Adrichem alles aan gelegen was, de rechtstitels der abdij tegenover de heeren van de Hoef veilig te stellen, daar ligt het voor de hand, dat hij a Leydis alle documenten ten gebruike gaf, die hem tot dat doel dienstig konden zijn, dus ook *B II*.

De vraag is nu maar, of a Leydis' kroniek zelve steun biedt aan deze aprioristische redeneering. Welnu, feitelijk vinden we in de Egmond-kroniek twee hoofdstukken gewijd aan de geschillen der heeren van Egmond met abt Hugo van Assendelft ⁶³⁾, welke door hun frischheid van beschrijving zóó sterk opvallen, dat ze uit litterair-kritisch oogpunt zich van alle andere hoofdstukken onderscheiden. Daarbij vormen deze twee hoofdstukken 58 en 59, de meest spannende der geheele kroniek, niet alleen evident één verhaal, maar de vele kleine bijzonderheden die ze bevatten, de nauwkeurige bepaling van dag en zelfs van uur der verschillende gebeurtenissen, leggen er een duidelijk getuigenis van af, dat ze onmiddellijk na de feiten moeten zijn geboekstaafd. Ze zijn naar onze meening zeker ontleend aan een rapport der betreffende gebeurtenissen van den kant der abdij, op dezelfde wijze als de verwante hoofdstukken 30 en 31. Daarop wijst misschien ook de in het begin twee malen voorkomende officiële betiteling van Jan van Egmond als „*Iohannes de Egmonda miles, filius Walteri*”. Dit eigentijdsche verhaal is voor ons

⁶²⁾ Bij Hulshof 78.

⁶³⁾ Q 70—74, S 179—183.

vooral hierom zoo belangrijk, wijl het, geschreven vlak na de feiten, ons zulk een helder en onbevangen beeld geeft van de toestanden en zeden van het 14e-eeuwsche Holland.

Zou het nu vermetel zijn aan te nemen, dat dit spannende verhaal deel uitmaakte van *B II*, dat over dezelfde feiten handelde? Wij gelooven het niet.

Volledigheidshalve moet nog worden medegedeeld, dat a Leydis zich éénmaal beroept op rekeningen, welke liepen tot 1418 ⁶⁴⁾, alsook éénmaal op de leenregisters der abdij ⁶⁵⁾. *R. II*, die den oorspronkelijken schrijver op de documenten nog eens controleerde en hier en daar een oorkonde of een bemerking uit het Egmondarchief inlaschte, maakt ook melding van de leenregisters van Wilhelmus van Mathenesse ⁶⁶⁾ en van Gerardus van Poelgeest ⁶⁷⁾. Deze leenregisters zijn helaas niet tot ons gekomen. De nog in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage aanwezige leenregisters zijn alle van de 16e eeuw.

In het tweede hoofdstuk zeiden we reeds, dat *R. II* voor het verhaal over de invoering der strengere kloostertucht in de jaren 1490—1495 gebruik maakte van den *Processus reformationis* van Theodoricus Bosman. Het is hier de plaats, dit aan te toonen.

Theodoricus Bosman was een Benedictijner monnik, die op 4 Februari 1491 te Egmond kwam en na de gewelddadige afzetting van abt Iordanus van Driel tijdelijk door de visitatoren tot proost werd aangesteld en belast met het bestuur der abdij tot de abtskeuze van Henricus Wittenhorst in 1494 ⁶⁸⁾. De inhoud dezer kroniek alsook de discussie, die zich naar aanleiding van Dessings bronnenpublicatie ontsponnen heeft, interesseert ons hier niet, doch komt in het vierde hoofdstuk ter sprake. Hier gaat het alleen over de vraag, of er verband bestaat tusschen dit stuk en de tweede redactie der Egmondchroniek.

Wanneer Theodoricus Bosman zelf de auteur zou zijn der hoofdstukken 90 tot 92 — deze mogelijkheid hebben we in het tweede hoofdstuk geopperd ⁶⁹⁾ —, dan is dit verband zonder meer bewezen. Zoo lang we hieromtrent echter geen zekerheid hebben, moeten we volstaan met de volgende gegevens.

1°. De beschrijving van het verloop der gebeurtenissen beantwoordt in het algemeen trouw aan het verhaal van den proost. Ook het ingevlochten verhaal over het Kaas- en Broodvolk ontbreekt in *R. II* niet ⁷⁰⁾.

2°. Gelijk in den *Processus*, wordt ook in *R. II* herhaaldelijk gewezen op de leiding en beschikking der Goddelijke Voorzienigheid bij het totstandkomen der kloosterhervorming.

3°. Eenige uitdrukkingen en zegswijzen bewijzen meer concreet deze

⁶⁴⁾ Q 107, S 212.

⁶⁵⁾ Q 45, S 158.

⁶⁶⁾ Q 105, 113, S 210, 218.

⁶⁷⁾ Q 117, S 222.

⁶⁸⁾ Bij Dessing t. a. p. 112—114.

⁶⁹⁾ Zie hiervoor 45.

⁷⁰⁾ Q 132, S 244—245.

afhankelijkheid. Men vindt bijv. het woord „Hollandinus”, dat in de Egmondchroniek alleen hier voorkomt ⁷¹⁾, in den *Processus* terug ⁷²⁾. Enkele andere voorbeelden plaatsen wij naast elkaar.

Iohannes primus comes Egmunden-	Dominus Iohannes comes Egmun-
sis . . . , divino, ut pie creditur, spiritu	densis, spiritu Dei tactus interius ⁷⁴⁾ .
ac propria consciencia stimulatus ⁷³⁾ .	
Stomachando et valde irato animo ⁷⁵⁾ .	Stomachanti animo ⁷⁶⁾ .
Quod pro caseo et pane habendo	Quod vellent pugnare pro caseo et
belligerare vellent usque ad mor-	pane ⁷⁸⁾ .
tem ⁷⁷⁾ .	

Invenit ipsum in pavimento iacentem	Iam eum in pavimento iacentem
apoplexia tactum et nichil penitus	vident, accurrentesque quidnam ei
loquentem preter hec verba: Het	esset sciscitantibus nichil aliud
is al verloren, tout est perdu ⁷⁹⁾ .	respondit nisi: 't Is al verloren ⁸⁰⁾ .

§ 3. PERSONALIA OVER DE ABTEN.

Hoewel de geschiedenis der Egmondsche abten uiteraard vooral uit het archief der abdij geput is en bijgevolg onder § 2 ressorteert, is het voor een systematische verdeeling der stof toch beter, hieraan een afzonderlijke paragraaf te wijden, te meer wijl we hier een bron van andere herkomst zullen ontmoeten. Vervolgens biedt de titel der kroniek, die immers handelt over de *gesta abbatum*, een tweede reden om naar de bronnen daarvan een apart onderzoek in te stellen.

De eerste vier abten van Egmond heeten volgens a Leydis' Egmond-kroniek Wonoboldus, Andreas, Bruno et Reynerus. Nu zijn deze abten in de voornaamste oude geschiedbronnen van Egmond absoluut onbekend, zelfs niet bij name. De vraag doet zich derhalve voor: Hoe komt a Leydis aan die namen? Of in algemeener formulering: Heeft a Leydis een abtenlijst ter beschikking gehad? En zoo ja, welke?

Het lijkt ons voor de duidelijkheid der volgende uiteenzettingen gewenscht eerst de namen der abten af te drukken volgens de Egmond-kroniek.

1. Wonoboldus.	5. Stephanus.
2. Andreas.	6. Athallardus.
3. Bruno.	7. Ascelinus.
4. Reynerus.	8. Walterus.

⁷¹⁾ Q 126, S 238.

⁷²⁾ Bij Dessing 134.

⁷³⁾ Q 127, S 238.

⁷⁴⁾ Bij Dessing 130.

⁷⁵⁾ Q 131, S 243.

⁷⁶⁾ Bij Dessing 144, 158.

⁷⁷⁾ Q 132, S 244.

⁷⁸⁾ Bij Dessing 127.

⁷⁹⁾ Q 133, S 245.

⁸⁰⁾ Bij Dessing 163.

9. Wyboldus.	22. Theodricus Screvelt.
10. Lambertus.	23. Hugo Mensonis.
11. Franco.	24. Wilhelmus de Rollant.
12. Lubbertus I.	25. Iohannes Olout.
13. Heynricus I.	26. Hugo de Ascendelf.
14. Arnoldus.	27. Iohannes de Hillegom.
15. Theodricus I.	28. Iohannes de Weent.
Ysbrandus.	29. Gherardus de Ockenberg.
16. Lubbertus de Egmonda.	30. Wilhelmus de Matheness.
17. Nycolaus de Sassenhem.	31. Iacobus de Poelgeest.
18. Heynricus II.	32. Gherardus de Poelgeest.
19. Florencius Wtenhage.	33. Nycolaus de Adrichem.
20. Wernerus Wtenwaerde.	34. Yordanus de Driell.
21. Bertholdus de Oyen.	

Nu zegt Iohannes a Leydis ergens: „Post istum Theodricum fuit quidam abbas Ysbrandus nomine, qui tamen in *cathalogo abbatum* forte propter malum ingressum seu malum regimen vel aliquam aliam causam non ponitur” ⁸¹⁾. Hieruit zou men kunnen besluiten, dat a Leydis een „*cathalogus abbatum*” vóór zich gehad heeft. Het is echter niet uitgesloten, dat deze verwijzing naar een abtenlijst steunt op de *Tabula*, welke zegt: „Ysbrandus prefuit post abbatem Theodericum, sed non ponitur inter abbates propter mala opera” ⁸²⁾. Daar echter de *Tabula* de reden van Ysbrandus’ verwaarloozing als zeker, a Leydis daarentegen als onzeker opgeeft, gelooven we dat a Leydis inderdaad een abtenlijst ter beschikking had. Opmerkenswaardig is in die lijst nu, dat Ysbrandus òfwel er in het geheel niet op voorkwam, òfwel, zoo hij vermeld stond, dan toch niet medegeteld werd. Opmerkenswaardig is verder, dat de reden dier verwaarloozing er niet heel juist in stond omschreven.

Nu zijn ons twee abtencatalogi van Egmond bekend.

De eerste komt voor in een handschrift der stadsbibliotheek te Breslau op fol. 42 ⁸³⁾ en werd geschreven in het midden der 13e eeuw. Ze werd reeds gedrukt door G. H. Pertz ⁸⁴⁾ en ziet er als volgt uit:

Nomina abbatum Egmondensium.

Wonobaldus primus abbas.

Andreas secundus.

Bruno tertius.

Reynerus quartus.

Stephanus quintus.

Alardus sextus.

Ascelinus septimus.

Walterus octavus.

⁸¹⁾ Q 46, S 159.

⁸²⁾ Bij Hulshof 61.

⁸³⁾ K. von Richthofen, *Die älteren Egmonder Geschichtsquellen*, Berlin 1886, 163—165.

⁸⁴⁾ *Mon. Germ. Hist.*, SS. XVI (1859), 444.

Wiboldus nonus.
Lambertus decimus.
Franco undecimus.
Libbertus duodecimus.
Heynricus decimus tertius.
Arnoldus decimus quartus.
Theodericus decimus quintus.
Ysebrandus decimus sextus.
Hilbertus decimus septimus.
Nicolaus decimus octavus.

We zien in deze lijst ten eerste, dat ze slechts reikt tot ongeveer 1265 en ten tweede, dat Ysbrandus zonder onderscheid met de andere abten medegemeld wordt. Hieruit kunnen we veilig besluiten, dat a Leydis deze lijst niet gekend heeft. Misschien wordt dit besluit zelfs nog versterkt door de verschillende schrijfwijze van een paar abtsnamen.

Een tweede abtenlijst vinden wij in het handschrift van Balduinus de Haga van omstreeks 1530, thans te Leiden, Bibl. Maatschappij der Nederl. Letterkunde 611, waarvan een beschrijving gegeven werd in het Archief voor Nederl. Kerkgesch. II (1887), 128—132. Wij drukken de lijst, die juist de geheele laatste bladzijde beslaat (fol. 163v), in haar geheel af.

Primus abbas fuit Wonoboldus. Vide supra.
Secundus abbas fuit Andreas, communi electione ordinatus.
Tertius fuit Bruno, vir devotus et per omnia venerandus.
Quartus fuit Reynerus.
Quintus fuit Stephanus ceu Steppo, qui bene rexit et circiter lxxx libros emit.
Sextus fuit Athallardus, qui electus fuit anno M. lxxxiii (!).
Septimus fuit Ascelinus, intrusus. Male rexit et depositus fuit. Vide supra.
Octavus fuit Walterus, monachus sancti Petri Gandensis. Anno M.c.xxix fuit ordinatus, multis annis bene rexit. Vide supra.
Nonus Wiboldus anno M.c.lxi, post cuius mortem abbatia vacavit quatuor annis.
Decimus fuit Lambertus. Hic prius fuit monachus in Gandavo.
Undecimus fuit Franco.
Duodecimus fuit Lubbertus de Ryswyck.
Tertius decimus fuit Henricus.
Quartus decimus fuit Arnoldus. Quando obierit vel quanto tempore rexit non invenitur.
xv fuit Theodericus. Post istum fuit quidam Isbrandus, de quo pauca inveniuntur.
xvi fuit Lubbertus 2us, frater Arnoldi de Egmonda militis.
xvii fuit Nicolaus de Sassenhem.
xviii fuit Henricus 2us, qui renunciavit.
xix fuit Florentius. Satis iuvenis consilio Henrici factus est abbas et fuit ex Haga et male rexit.
xx abbas fuit Wernerus. De Traiecto natus et Wtenwaerde nominatus fuit.

Wij merken in deze lijst vooreerst op, dat ze reikt tot ongeveer 1305 en dat Ysbrandus wel genoemd, doch niet medeggeteld wordt. Een reden daarvan wordt niet opgegeven. In dit opzicht komt ze dus aardig goed met a Leydis' lijst overeen.

Vervolgens zien wij, dat deze lijst in tegenstelling tot de eerste méér geeft dan alleen de namen, namelijk enkele sobere en weinig homogene bemerkingen. Hiervan stamt het driemaal herhaalde „vide supra” zeker van Balduinus de Haga. Merkwaardig is vooral, dat eenige dier bemerkingen (wij hebben ze door gewonen druk kenbaar gemaakt) letterlijk in a Leydis' Egmondchroniek worden teruggevonden.

Hierom doet zich de vraag voor, of Balduinus zijn lijst misschien uit a Leydis opmaakte. Ons antwoord is ontkennend, aangezien hij dan ten eerste zeker meer belangrijke en meer homogene aanmerkingen voor de verschillende abten had overgenomen. Ten tweede besluiten wij dit uit den aard van Balduinus' geheele handschrift, dat bijna uitsluitend getrouwe copieën bevat van vroegere lijsten en stukken. Ten derde heeft de abtenlijst enkele bijzonderheden, welke a Leydis mist en waarvan men alleen die over de 80 boeken van abt Stephanus met eenigen grond van waarschijnlijkheid aan Balduinus zou kunnen toeschrijven. Wij houden alzoo, dat deze catalogus van ouderen datum is en dat a Leydis dien voor zijn kroniek gebruikte ⁸⁵⁾.

Bevatte deze lijst nu slechts de namen van twintig abten, of reikte zij verder? Reeds werd opgemerkt, dat ze in Balduinus' handschrift juist de geheele laatste bladzijde beslaat. Het is derhalve zeer goed mogelijk, dat er bladen verdwenen zijn en dat de lijst bijgevolg langer was. Méér dan een vermoeden is dit intusschen niet. Toen Adr. Westphalen het handschrift bezat, was het reeds in den tegenwoordigen staat.

We hebben nog een aanduiding omtrent een abtenlijst in het eenig bekende handschrift van het *CHRONICON WILHELMI PROCURATORIS* in de stadsbibliotheek te Hamburg, waarin op fol. 40^v door een hand van omstreeks 1360 de volgende bemerking werd geschreven: „*Anno Domini M.cc.xcvi, vi idus Iulii, Hugo de Assendelf laicus, avunculus domini Hugonis abbatis Ekmondensis xxvi, apud Medelmec a Frisonibus occisus est et cum eo lxvi eodem die*” ⁸⁶⁾. Daar Hugo van Assendelft de zesentwintigste abt van Egmond heet, komt de nummering dus overeen met die van a Leydis. Abt Ysbrandus werd derhalve, indien hij genoemd werd, in de telling verwaarloosd. Misschien hebben wij hier te doen met de tweede der bovengenoemde bestaande lijsten.

In dit verband moet nog de aandacht worden gevestigd op een abt, die door Iohannes a Leydis totaal genegeerd wordt. De schrijver weet ons namelijk mede te deelen, dat Gerardus de Ockenberg op 8 Maart 1424 te Utrecht in ballingschap stierf. Echter zegt hij niet, dat deze abt twee

⁸⁵⁾ We maken er den lezers op attent, dat het overlijden van abt Stephanus, althans het opvolgen van Athallardus, gesteld wordt in 1083. Dit is niet alleen een bewijs dat deze aantekening niet van Balduinus is, die zeker beter wist, maar ook dat a Leydis met zijn meening niet heelemaal alleen staat (zie hiervóór bl. 62—63).

⁸⁶⁾ Uitg. Pijnacker Hordijk 49, noot 10.

maanden tevoren door den paus was afgezet ⁸⁷⁾ en dat een zekere Gysbertus van Vliet eveneens door den paus tot abt werd benoemd ⁸⁸⁾. Terwijl Wilhelmus van Mathenesse in 1427 door den H. Stoel werd benoemd tot opvolger van van Vliet ⁸⁹⁾, laat a Leydis hem in 1424 door de Egmondsche monniken unaniem gekozen worden tot onmiddellijken opvolger van Gerardus van Ockenberg ⁹⁰⁾. De zaak is, dat abt van Vliet in de ons bekende Egmondsche geschiedbronnen heelemaal over het hoofd gezien wordt. A Leydis sluit zich volkomen aan bij de traditioneele abtenlijst en heeft hoogstwaarschijnlijk van het bestaan van dezen abt nooit iets geweten.

Over de vroegste abten weet onze kroniekschrijver nog enkele algemeenheden te vertellen, die weliswaar niets zakelijks bevatten en van elk persoon kunnen gezegd worden, maar die ons voor de vraag stellen: Waar heeft de schrijver ze vandaan? Zoo zegt a Leydis van den tweede Egmondschen abt Andreas: „*Qui statim curam gregis sibi commissi acceptans, corpus suum in Dominico onere et servicio emancipare studuit*” ⁹¹⁾. Eenzelfde lof wordt Wonoboldus, den eersten, en ook den volgende abten toegezwaaid.

De op Andreas betrekking hebbende woorden haalden we letterlijk aan, wijl we ze terugvonden. Ze worden namelijk in het SPECULUM HISTORIALE van Arnoldus Bostius O. Carm. gezegd van Nicolaus Gallus, den zevenden generaal der Carmelietenorde (1265—1270). We weten dit niet uit het werk van Bostius zelf, maar uit een aanhaling die we toevallig lazen ⁹²⁾.

Over dit SPECULUM HISTORIALE, dat, zooals we aan het einde van het eerste hoofdstuk zagen, in 1491 door Iohannes a Leydis werd gecopieerd, zegt Daniël a Virg. Maria O. Carm.: „*Concinnatum fuit circa annum Christi 1490, nam anno 1494 illud exscriptum fuit per Ioannem Geerbrandum a Leydis, ut ipsemet testatur sub finem voluminis istius, quod extat in Astensi bibliotheca*” ⁹³⁾. Daar, gelijk reeds werd opgemerkt, het jaartal 1494 een leesfout is voor 1491, moet dit werk dus zeker iets vroeger gedateerd worden.

Doch hiermede zijn wij nog niet tevreden. Voor ons, die een onderzoek instellen naar de bronnen van a Leydis' Egmondskroniek, is de vraag van belang: Welk van beide is het eerst geschreven? Met andere woorden: is in de boven aangehaalde woorden het SPECULUM de bron geweest van de Egmondskroniek, of is de verhouding omgekeerd?

A priori is het eerste verreweg het meest waarschijnlijk. A posteriori

⁸⁷⁾ Gisb. Brom, *Archivalia in Italië belangrijk voor de geschiedenis van Nederland*, 3 dln, 's-Hage 1908—1915, I, 819.

⁸⁸⁾ *ibid.* I 820.

⁸⁹⁾ *ibid.* I 824.

⁹⁰⁾ Q 97, S 203.

⁹¹⁾ Q 11, S 124.

⁹²⁾ M. Ventimiglia O. Carm., *Historia chronologica Priorum generalium Latinorum Ordinis Beatiss. Virg. Mariae de Monte Carmelo*, Neapoli 1773, 39—40.

⁹³⁾ Daniël A Virg. Maria, *Speculum Carmelitanum*, Antverpiae 1680, I n° 1130.

is het probleem voor ons momenteel onoplosbaar, aangezien het eenige ons bekende handschrift van het SPECULUM HISTORIALE juist de copie van Iohannes a Leydis is ⁹⁴⁾, welk manuscript bovendien op het oogenblik niet te bereiken is. We zijn derhalve gedwongen, dit vraagstuk, dat misschien zelfs interessante verrassingen in zijn boezem verbergt, onbeantwoord ter zijde te leggen.

Dat a Leydis voor de necrologie der Egmondsche abten de *Tabula* van het cartularium *B IV* bezigde, daarvoor pleiten a priori twee redenen. Ten eerste dat hij, zooals we in de vorige paragraaf zagen, *B IV* zelf gebruikte, en ten tweede dat deze *Tabula* eigenlijk het eenige volledige necrologium der Egmondsche abten is. Terwijl andere Egmondsche bronnen, zooals de *ANNALES*, het anonieme *CHRONICON* en het *CHRONICON WILHELMI PROCURATORIS*, slechts de sterfdata van enkele abten mededeelen, geeft de *Tabula* ze op een enkele uitzondering na alle, vanaf den eersten abt Wonoboldus tot en met Iacobus van Poelgeest († 1464). Het *Necrologium van Egmond*, dat L. Ph. C. van den Bergh publiceerde ⁹⁵⁾, is een extract uit deze *Tabula*, terwijl *Beka's Egmondsch Necrologium* een constructie van Oppermann daaruit is ⁹⁶⁾.

Op zeven uitzonderingen na komen alle sterfdata der abten bij a Leydis overeen met die der *Tabula*. De verschillen zijn :

	<i>Tabula :</i>	<i>A Leydis :</i>
Stephanus	1106, 3 non. Ian.	1083, 3 non. Ian. ⁹⁷⁾
Athallardus	1120, 10 kal. Maii	1124, 10 kal. Maii ⁹⁸⁾
Wyboldus	1176, 6 kal. Oct.	1176, 6 ydus Oct.
Lambertus	1182, 2 ydus Maii	1182, 2 non. Maii.
Heynricus II		1275, 4 non. Sept. ⁹⁹⁾
Theod. Screvelt	1335, 3 kal. Oct.	1336, 3 kal. Oct.
Wilh. van Rollant	1365, 5 kal. Apr.	1365, 5 ydus Apr.

Verder verdient nog opmerking, dat a Leydis evenmin als de *Tabula* den sterfdatum van abt Arnoldus weet en dat beide van Heynricus I alleen het jaar en niet den datum kennen.

Al laten deze verschillen zich gevoegelijk verklaren door onnauwkeurigheid of verschrijving, toch zijn wij geneigd een gemeenschappelijke bron voor beide aan te nemen. We hebben immers vroeger gezien, dat het verband tusschen de *Tabula* en a Leydis' kroniek als niet geheel zeker is te beschouwen ¹⁰⁰⁾. Een versterking dezer opvatting zien wij in de om-

⁹⁴⁾ Zie hiervóór 33. Een tweede handschrift werd in den tijd van Daniël a Virg. Maria nog bewaard door de Vlaansch-Belgische provincie der Orde, doch thans is er geen spoor meer van te ontdekken.

⁹⁵⁾ L. Ph. C. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, Amsterdam/'s-Hage 1886, I, 332—335.

⁹⁶⁾ Oppermann *Fontes* 105—110. De uitdrukking „constructie van Oppermann” houdt geen waardeoordeel in over deze theorie.

⁹⁷⁾ Zie hiervóór 62—63.

⁹⁸⁾ Zie bl. 63, noot 48.

⁹⁹⁾ De *Tabula* stelt wel de resignatie van dezen abt in 1275 (bij Hulshof 68), maar zijn sterfdatum geeft zij niet.

¹⁰⁰⁾ Zie hiervóór 67.

standigheid, dat, terwijl de *Tabula Hugo Mensonis* laat sterven „in octava sancti Laurencii”¹⁰¹⁾ en Iohannes Olout „in Exaltacionis sancte Crucis festo”¹⁰²⁾, a Leydis de dateering volgens den Romeinschen kalender bezigt.

In verband met de overlijdensberichten dienen de berichten over de vestiging der memories besproken te worden.

Vroeger stelden wij reeds vast, dat Iohannes a Leydis de vestiging eener memorie door sommige abten uitdrukkelijk mededeelt uit het *Cart. M.* Nu zijn dit echter niet de eenige memories waarvan hij gewaagt. Zoo wordt van abt Theodricus († 1237) gezegd: „qui et dedit ad caritatem annuatim viginti tres solidos”¹⁰³⁾, van Florencius Wtenhage († 1304): „qui dedit conventui quatuor libras et decem solidos annuatim de abbacia recipiendos”¹⁰⁴⁾, van Hugo Mensonis († 1345): „qui dedit conventui in Ruven xii mensuras terre dictas marghen”¹⁰⁵⁾, van Iohannes Olout († 1353): „pro cuius anima dati sunt conventui decem solidi annuatim”¹⁰⁶⁾ en van Hugo van Assendelft († 1367) hetzelfde¹⁰⁷⁾. Wilhelmus van Rollant († 1355) „dedit conventui terram in Bachem singulis annis unam libram persolventem”¹⁰⁸⁾ en Iohannes van Hillegom († 1381) „dedit conventui mediante matre sua xii iugera in Schipluden”¹⁰⁹⁾.

Nu wordt algemeen aangenomen, dat er een *Kalendarium Egmondense* moet bestaan hebben, dat ouder is dan de *Tabula*. Volgens Oppermann¹¹⁰⁾ en Meilink¹¹¹⁾ moet dit een kalendarium zijn van de abten en de graven. Hulshof¹¹²⁾ zoekt een kalendarium, waarin (ook) heeren van Egmond vermeld stonden.

Een dergelijk kalendarium nu kunnen wij evenmin aanwijzen als de genoemde schrijvers. Wel echter — en het mag eigenaardig heeten, dat niemand daarover spreekt — een necrologium van de abten alléén. In het Nederl. Archief voor Kerkel. Geschiedenis VII (1847), 193—201, publiceerde N. C. Kist namelijk een *Oud register der abdij van Egmond* uit een handschrift van 1381, een klapper op te Egmond aanwezige stukken. Welnu, in dit register komt voor een *Obitus quorundam abbatum Egmondensium registrum*¹¹³⁾.

Helaas ontbreekt omtrent dit abtennecrologium iedere verdere aanwijzing. Toch meenen we niet overmoedig te zijn, als we ons aan een vermoeden wagen. Er bestaan namelijk eenige gegevens die erop wijzen,

¹⁰¹⁾ Bij Hulshof 77.

¹⁰²⁾ *ibid.*

¹⁰³⁾ Q 45, S 159.

¹⁰⁴⁾ Q 60, S 170.

¹⁰⁵⁾ Q 68, S 177.

¹⁰⁶⁾ Q 69, S 178.

¹⁰⁷⁾ Q 74, S 183.

¹⁰⁸⁾ Q 69, S 179.

¹⁰⁹⁾ Q 76, S 185.

¹¹⁰⁾ Oppermann *Fontes* 49*, *Untersuchungen* I 191 vlg.

¹¹¹⁾ Meilink, t. a. p. 65.

¹¹²⁾ Hulshof, t. a. p. 45.

¹¹³⁾ Bl. 194.

dat te Egmond onder abt Iohannes de Hillegom (1360—1381) nogal werk werd gemaakt van necrologischen archiefarbeid. Het *Egmondensium kalendarium*, dat de *Tabula* van *B IV* als een zijner bronnen opgeeft ¹¹⁴⁾ — het kalendarium dat Hulshof zoekt —, stamt vermoedelijk uit dezen tijd, aangezien het laatst-opgegeven overlijdensjaar van een lid der familie van Egmond het jaar 1369 is. Verder vervaardigde de monnik Leo onder dezen abt zijn *Breviculi Maiores* ¹¹⁵⁾. Eindelijk maakte Iohannes de Weent vóór zijn abtskeuze in 1381 vele grafschriften van abten ¹¹⁶⁾, welke, zooals we aanstonds zullen zien, ook door Iohannes a Leydis moeten gebruikt zijn. Is nu het bovengenoemde abtenregister misschien eveneens uit dezen tijd? En stonden daar misschien de epitaphia van Iohannes van Weent in? Waren daarin mogelijk ook de vestigingen der memories opgeteekend, die wij boven opsomden? De abten, waarover het daar ging, stierven allen vóór 1381, behalve Iohannes van Hillegom, die in dat eigen jaar overleed ¹¹⁷⁾.

Dit zijn vragen waarop wij uiteraard het antwoord schuldig moeten blijven. In ieder geval kàn a Leydis dit abtennecrologium, zoo het in zijn tijd nog aanwezig was, — en om welke reden zou het uit de abdij verdwenen zijn? — benut hebben.

Enkele berichten, die om hun stijl zeer duidelijk op een kalendarium teruggaan, betreffen abt Wonoboldus: „*Obiit autem decimo septimo kalendas Septembris, in quo et agitur memoria eius*” ¹¹⁸⁾, abt Andreas: „*Memoria eius observatur secundo nonas Iunii*” ¹¹⁹⁾ en abt Athallardus: „*cuius dies anniversarius cum tribus lectionibus agitur*” ¹²⁰⁾. Ook hier stuiten wij derhalve op een oudere, ons onbekende bron.

Onder de bronnen, die Iohannes a Leydis in den proloog van zijn kroniek opnoemt, behooren ook grafschriften. D. Papenbroch wees er reeds op, dat *R. II* veel meer epitaphia bevat dan *R. I*. Inderdaad, de eerste redactie haalt slechts twee epitaphia aan, namelijk dat van Wonoboldus, den eersten abt, en het gezamenlijke epitaphium van zijn drie onmiddellijke opvolgers, dus juist van die abten welke in de oudere geschiedbronnen onbekend zijn. Hierom meenen wij, dat deze twee grafschriften niet tot de collectie der overige behoorden, doch afzonderlijk opgeteekend stonden.

Toch blijkt duidelijk, dat a Leydis ook andere epitaphia gekend en zelfs gebruikt heeft, ofschoon het niet altijd even gemakkelijk is concrete teksten aan te wijzen, die op deze grafschriften gebaseerd zijn. Sommige ontleeningen zijn echter evident. Zoo gebruikte hij bijv. het epitaphium van abt

¹¹⁴⁾ Bij Hulshof 58.

¹¹⁵⁾ Bij Mattheus 145.

¹¹⁶⁾ Q 77, S 185.

¹¹⁷⁾ Het is merkwaardig, dat Hulshof bij zijn onderzoek naar de *Tabula* ook op het jaar 1381 stuitte. Wij zijn geneigd Hulshof in zóóverre gelijk te geven, dat de *Tabula* inderdaad steunt op een bron die tot dat jaar liep (zie hiervóór bl. 66, noot 61).

¹¹⁸⁾ Q 10, S 123.

¹¹⁹⁾ Q 11, S 124.

¹²⁰⁾ Q 21, S 135.

Heynricus II niet alleen voor dezen abt zelf ¹²¹⁾, wanneer hij van hem zegt : „*Hic cum videret se non posse prodesse, noluit ulterius preesse*”, maar ook voor Iohannes de Weent, die evenals dezen Heynricus afstand deed van zijn waardigheid „*cedendo oneri et honori*” ¹²²⁾. Ook bij Bertholdus de Oyen en Iohannes Olout verwijzen wij, hoewel niet zonder eenige aarzeling, naar de epitaphia. De opmerkingen over Iohannes de Weent „*a vicinis iniuriatus, a conventu suo parum amatus seu iuvatus, solo adiutorio Dei auxiliatus, semper fuit infortunatus*” ¹²³⁾ steunen kennelijk eveneens op een vers of op een ons onbekend grafschrift.

Over abt Florencius Wtenhage weet onze kroniekschrijver enkele levensbijzonderheden mede te deelen, die onze speciale aandacht verdienen. Zoo verhaalt hij, dat deze abt na den moord op graaf Floris V in 1296 met eenige Hollandsche edellieden naar Engeland reisde om diens zoon Jan, die als opvolger van zijn vader de graafschappen moest besturen, af te halen. Uit het door C. Pijnacker Hordijk gepubliceerde verslag dier reis ¹²⁴⁾, dat wij reeds ontmoet hebben in onze bespreking van a Leydis' eerste hoofdstukken over het leven van den H. Adalbert, weten wij, dat er tijdens zijn verblijf in Engeland eenige merkwaardige gebeurtenissen plaats grepen.

Die gebeurtenissen doen hier echter minder ter zake dan het verslag daarvan. Het is namelijk onzes inziens aan geen twijfel onderhevig, dat dit reisverhaal, nog geen halve bladzijde druks, niet als een afgesloten geheel is te beschouwen. Het is, dunkt ons, een deel van een grooter verhaal, misschien van een kroniek, die verloren is gegaan en waarvan ons alleen het gepubliceerde gedeelte is bewaard gebleven door de toevallige omstandigheid, dat het, als behorend tot het leven van den H. Adalbert, in sommige handschriften (zoo in het afschrift van Gabbema te Leeuwarden) bij diens *Vita* is gevoegd. We zeiden vroeger reeds, dat dit overgebleven fragment door Iohannes a Leydis gebruikt werd.

Zou nu het geheel dat wij veronderstellen, die kroniek als men wil, misschien ook het uitgebreide verhaal over dezen abt bevat hebben, dat wij lezen in het *CHRONICON WILHELMI PROCURATORIS* ¹²⁵⁾? En zijn misschien ook de minder vleierende bijzonderheden, die a Leydis over Florencius Wtenhage weet te vertellen, uit dit verhaal afkomstig? Wij wagen het niet hierop te antwoorden, doch teekenen slechts aan, dat a Leydis (*R.I.*) zich beroept op „*cronica et registra*” ¹²⁶⁾.

Het uitgebreide verhaal over het wanbestuur van abt Ascelinus en de aanstelling van zijn opvolger Walterus, alsmede het overlijdensbericht van dezen laatste, moeten wij om practische redenen in de volgende paragraaf behandelen.

Tenslotte zij hieraan nog toegevoegd, dat de zinsnede welke *R. II*

¹²¹⁾ Q 56, S 166.

¹²²⁾ Q 81, S 189.

¹²³⁾ Q 81, S 189.

¹²⁴⁾ BVGO 4e reeks I (1900), 173—174.

¹²⁵⁾ Uitg. Pijnacker Hordijk, WHG 3e serie n° 20, Amsterdam 1904, 38—41.

¹²⁶⁾ S 167.

inlaschte over abt Theodricus Screvelt : „*ingenua Egmondensium prosapia genitus, pastoralis regimine sublimatur*”¹²⁷⁾, werd overgenomen uit het *CHRONICON WILHELMI PROCURATORIS*¹²⁸⁾.

De grootste uitbreiding, die a Leydis' kroniek in *R. II* onderging, geschiedde door de toevoeging van een menigte grafchriften op de abten.

Van deze grafchriften weten we niets dan dat die, welker laatste vers begint met de woorden „*Lector sincere*”, vervaardigd werden door Iohannes de Weent, die in 1381 abt werd gekozen en vóór dien tijd prior was¹²⁹⁾. Of we dit echter exclusief moeten verstaan, valt naar onze meening te betwisten. Een epitaphium als bijv. dat op Hugo Mensonis¹³⁰⁾ heeft zulk een groote litteraire verwantschap met die van van Weent, dat men hem niet zonder recht als den dichter daarvan zou kunnen aanzien.

Omtrent het auteurschap der overige grafchriften tasten wij in het duister. Dat de vroeger genoemde monnik Leo gelijktijdig met van Weent de *Breviculi Maiores* vervaardigde maakt het aannemelijk, dat hij ook grafchriften op abten maakte. Bewijzen hiervoor ontbreken echter.

§ 4. ANNALES EGMUNDENSES EN CHRONICON EGMUNDANUM¹³¹⁾.

In een studie over de bronnen van Iohannes a Leydis' Egmondkroniek ligt de vraag voor de hand, of de schrijver ook gebruik maakte van de drie groote te Egmond ontstane kronieken, de *ANNALES EGMUNDENSES*, het anonieme *CHRONICON EGMUNDANUM* en het *CHRONICON WILHELMI PROCURATORIS*.

Nu kunnen we het laatste al dadelijk uit onze bespreking elimineeren. Behoudens de zoo juist aangegeven interpolatie van *R. II* over abt Theodricus Screvelt is er niet de geringste aanwijzing voor een afhankelijkheid van deze kroniek in a Leydis' werk te vinden. Dit is trouwens ook niet te verwonderen. Geschiedenis der Egmondsche abdij en der abten is hierin vrijwel niet te vinden, en over nationale en internationale verhoudingen was a Leydis door betere bronnen ingelicht.

Wat de twee eerstgenoemde, vroegere kronieken betreft, moeten wij de twee redacties van a Leydis' werk duidelijk onderscheiden. Verder dienen wij in het oog te houden, dat, al staan de *ANNALES* als geschiedbron veel hooger, het *CHRONICON* als bron voor een Egmondsche abtengeschiedenis toch eerder in aanmerking komt, wijl dit zich bewust meer

¹²⁷⁾ Q 66, S 175.

¹²⁸⁾ Uitg. Pijnacker Hordijk 95.

¹²⁹⁾ Q 77, S 185.

¹³⁰⁾ Q 68, S 177.

¹³¹⁾ In het tweede hoofdstuk zagen we, dat *R. II* van a Leydis' kroniek ook een anderen titel voert dan *R. I*. Terwijl de ons bekende handschriften van *R. II* den titel hebben *Annales regium abbatum Egmondensium*, voegde Mattheus er nog *Chronicon Egmundatum* vóór, blijkbaar ontleend aan het anonieme *Chronicon Egmundatum*. Dezen laatsten titel gebruiken wij voor a Leydis' kroniek nooit.

beperkt tot datgene, wat voor de historie van het graafschap Holland en de Egmondsche abdij van belang was ¹³²⁾.

Dit aprioristisch standpunt wordt volkomen gedekt door de resultaten van ons onderzoek.

Het verhaal over het ongelukkige bestuur van abt Ascelinus (1120—1129) en de aanstelling van zijn opvolger Walterus komt voor in de VITA II S. ADALBERTI ¹³³⁾, de ANNALES ¹³⁴⁾ en het CHRONICON ¹³⁵⁾. Nu toont de inleidingszin van a Leydis: „*predicta Hollandie comitissa Petronilla, quia tres filios adhuc pusillos, quos prediximus, habebat, loco eorum comitatum Hollandie strenue regebat*” ¹³⁶⁾ duidelijk aan, dat dit verhaal ontleend werd aan het CHRONICON en niet aan een der beide andere bronnen. Bijgevolg zal ook het zeer gedetailleerde overlijdensbericht van abt Walterus ¹³⁷⁾, dat in de ANNALES ¹³⁸⁾ en in het CHRONICON ¹³⁹⁾ te lezen staat, wel uit de laatste kroniek genomen zijn. Dat er een monnik uit Gent moest komen ter opvolging van Ascelinus, „*quia in Egmonda monachi in parvo numero habebantur propter malum regimen preteritum*” ¹⁴⁰⁾, zal wel door a Leydis geconcludeerd zijn uit de woorden van Walterus' overlijdensbericht: „*post factam de parvo numero in magnam congregationem*”.

Nu geschiedde de besproken ontleening uit het CHRONICON EGMUNDANUM echter niet onmiddellijk, doch middellijk door de vroeger reeds genoemde, doch in § 6 nader te behandelen eerste redactie van a Leydis' eigen CHRONICON HOLLANDIAE. Dit blijkt hieruit, dat zoowel in dit CHRONICON HOLLANDIAE als in de Egmondkroniek de woorden van het CHRONICON EGMUNDANUM „*prepositum curtis eorum que dicitur Lens*” verwrongen zijn tot „*propositum eorum satisfaciens*” (door R. II weer verbeterd) ¹⁴¹⁾, blijkbaar door onleesbaarheid van het handschrift.

Voor zoover wij zien, is dit verhaal het eenige gegeven, dat a Leydis' afhankelijkheid van het CHRONICON EGMUNDANUM aantoonst. Met de ANNALES EGMUNDENSIS heeft R. I absoluut niets te maken.

Eenigszins anders is het gesteld met R. II.

A Leydis' oorspronkelijk werk werd op enkele plaatsen aangevuld met berichten uit de genoemde kronieken. En merkwaardig genoeg, zijn het juist berichten, die èn in de ANNALES èn in het CHRONICON voorkomen. Het is derhalve moeilijk uit te maken, welke der twee kronieken als bron diende. Eén zin is er echter, die niet in het CHRONICON en wel in de ANNALES aangetroffen wordt, namelijk de slotzin van hoofdstuk 26 na het overlijdensbericht van abt Wyboldus ¹⁴²⁾. Van Maria Hüffers

¹³²⁾ Romein t.a.p. 51.

¹³³⁾ Bij Oppermann *Fontes* 33—34.

¹³⁴⁾ *ibid.* 142—143, 145.

¹³⁵⁾ Bij Kluit 68—71, 74—75.

¹³⁶⁾ Q 21, S 135.

¹³⁷⁾ Q 30, S 146.

¹³⁸⁾ Bij Oppermann *Fontes* 168.

¹³⁹⁾ Bij Kluit 108—109.

¹⁴⁰⁾ S 137.

¹⁴¹⁾ Q 23, S 137.

¹⁴²⁾ Q 33, S 147.

bewering, dat Iohannes a Leydis o.a. gebruik maakte van de *ANNALES EGMUNDENSIS*¹⁴³⁾, blijft derhalve niet veel over, zelfs niet voor de tweede redactie.

Het pleit onzes inziens voor de eigen waarde van a Leydis' Egmond-kroniek, dat ze zoo geheel naast de groote Egmondsche kronieken staat. Al zijn deze door den tijd, waarin ze ontstonden en door haar breede visie, dus in horizontale richting, zeker veel belangrijker, a Leydis' kroniek gaat in de beperktheid, die ze zichzelf oplegt, veel dieper en wint het aldus in verticale richting van haar. In tegenstelling tot de beide groote kronieken is die van a Leydis in den zuiveren zin des woords een *EGMOND-kroniek*. Om deze eigen waarde waarschijnlijk is a Leydis' kroniek dan ook tot nu toe de eenige uitgebreide geschiedenis van Hollands oudste abdij gebleven.

§ 5. KRONIEK DER HEEREN VAN EGMOND.

In het eerste hoofdstuk sprekend over a Leydis' verhouding tot het huis van Brederode en het genealogische geschrift, dat hij daaraan wijdde, merkten wij reeds op, dat in de tweede helft der 15e eeuw vrij plotseling een groot aantal adelskronieken ontstond. Ieder adellijk huis wilde zijn eigen familiekroniek bezitten, waarin de ouderdom en de eerbiedwaardigheid van het geslacht liefst zoo hoog mogelijk werden opgevoerd en de heldendaden der ridders zoo breed mogelijk uitgemeten. Misschien mogen we er zelfs een soort mode-litteratuur dier dagen in zien. Vandaar ook dat we die verschillende kronieken al heel spoedig in vele handschriften tot reeksen bij elkander gebracht vinden.

Nu is echter deze litteratuur een nog nauwelijks door de historische kritiek betreden terrein. Wanneer wij er ons dan ook mede gaan bezig houden, voor zoover het betreft het geslacht van Egmond in zijn verband met a Leydis' Egmondkroniek, dan zal hij, die eenigszins op de hoogte is van de gecompliceerdheid der Middeleeuwsche kroniekenwereld en in het bijzonder van die der adelskronieken, hier geen definitief werk verwachten, doch hoogstens een bescheiden poging tot het opstellen van enkele premissen, welke den genealogen in de toekomst mogelijk van nut kunnen zijn.

Ter eerste oriëntering moet een onderscheid gemaakt worden tusschen de vroege, 15e-eeuwsche adelskronieken van Egmond, en de latere, 16e- tot 18e-eeuwsche producten, die alle, naar het ons wil voorkomen, min of meer convergeeren om de kroniek van den Egmondschen monnik Antonius Hoveus¹⁴⁴⁾. Alléén zóó laat zich eenige orde scheppen in den

¹⁴³⁾ Maria Hüffer, *De adellijke vrouwenabdij van Rijsburg 1133—1574*, Nijmegen/Utrecht 1923 XIV.

¹⁴⁴⁾ Ant. Hoveus, *Kronyck ende historie van 't edele en machtige geslachte van den Huyse van Egmont, gelegen in Noordt-Hollandt*. Van dit werkje, waarvan

chaos van Egmondsche adelsconterfeitsels, die in verschillende bibliotheken en archieven bewaard worden. Tevens wordt daardoor het aantal handschriften, dat ons voor onze studie interesseert, namelijk die der 15e eeuw, tot overzienbare proporties teruggebracht.

Met de kritische tekstuitgave der 15e-eeuwsche adelskronieken is, waarschijnlijk geïnspireerd door een artikel van H. Bruch¹⁴⁶⁾, een begin gemaakt door W. F. Andriessen in zijn dissertatie *HISTORIA DOMINORUM DE TEYSTERBAND, ARCKEL, EGMONDA, BREDEROEDE, IJSSELSTEYN ETC.* (Amsterdam 1933). Voor deze tekstuitgave gebruikte hij drie 16e-eeuwsche handschriften, namelijk Brussel Koninkl. Bibl. 6045—6054¹⁴⁶⁾, Utrecht Rijksarchief coll. Booth 7 A en 's-Gravenhage Nation. Bibl. 131 G 31. Verder noemt de schrijver nog eenige handschriften die een afwijkenden tekst bevatten. De geheele serie gaf hij uit naar het eerstgenoemde manuscript, doch hij voegde er voor enkele geslachten, o.a. voor Egmond, een uitgave naar den Nederlandschen tekst van het Utrechtsche handschrift aan toe, zoodat we dus voor ons doel van twee uitgaven mogen spreken. Helaas krioelt dit werk, zoowel in de voorafgaande kritische studie als vooral in de tekstuitgave, van onnauwkeurigheden en zelfs aperte domheden¹⁴⁷⁾, zoodat we dit absoluut onbetrouwbare proefschrift slechts met de grootste voorzichtigheid kunnen hanteeren.

Een vergelijking der tot onzen gezichtskring behorende handschriften wijst uit, dat er een tweevoudige traditie bestaat omtrent de afstamming der heeren van Egmond als zoodanig. De eene voert de afstamming der Egmondten onmiddellijk terug op den Friezenkoning Radbod, die lang vóór graaf Dirk I in het bezit heet te zijn van Frisia inferior, dus ook van Egmond. We noemen dit de Radbod-traditie. Daartegenover staat de Berwold-traditie, welke deze afstamming in verband brengt met de voorgdij over de abdij van Egmond en den eersten voogd Berwold, die in de 12e eeuw als zoodanig optreedt, eo ipso als den eersten heer van Egmond beschouwt¹⁴⁸⁾. Het is vanzelfsprekend, dat de heeren van Egmond zelf de eersten waren om hunne geslachtskroniek op te stellen en dat alzoo de Radbod-traditie chronologisch eerder is dan de Berwold-traditie, die men

minstens acht uitgaven verschenen (Kerkhist. Archief III (1862), 222—225), gebruikten wij die van 1664. Het door N. C. Kist uitgegeven kroniekje (Kerkhist. Archief II (1859), 81—108) is, zoo niet van Hoveus zelf, dan toch ten zeerste met het zijne verwant.

¹⁴⁶⁾ H. Bruch, *Een reeks 15e-eeuwsche kronieken van adellijke geslachten*, in *De Nederl. Leeuw* IL (1931), 71—76.

¹⁴⁸⁾ Zie onze beschrijving van dit handschrift bl. 47—48.

¹⁴⁷⁾ De recensie van W. A. Beelaerts van Blokland in *De Nederl. Leeuw* LII (1934), 21—28, is waarlijk kostelijk. De lange lijst van vergissingen, die daar worden opgesomd, is nog niet compleet. Bovendien had de schrijver zeker nog de twee volgende 16e-eeuwsche handschriften moeten raadplegen: Haarlem Rijksarchief coll. aanwinsten 460, 's-Hage Algem. Rijksarchief 26 (voorloopige signatuur).

¹⁴⁸⁾ Cornelis van Alkemade beschrijft in een handschrift der Nation. Bibl. te 's-Gravenhage, 75 C 22, fol. 7v, deze dubbele traditie aldus: „*De oorsprong van het Egmondse huys, dat in ouderdom geen wedergade in Holland en West-Vriesland erkent, werd door twee bijzondere gevoelens of oordeelen verschijdentlijk te boek geslagen, want die gene die de vermaertheyd en eeddelheyd van deezen ouden geslagte willen verminderen, rekenen den oorsprong van dien tot de bedieninge of het ampt, die deselve*

als afkomstig van de abdij moet beschouwen. Reeds de *Tabula* van het cartularium *B IV*, ontstaan in het derde kwart der 15e eeuw, treedt zeer energiek op tegen de Radbod-traditie: „*Nota quod in sequenti littera venerabilis abbatis Walteri ponitur Berewoldus ecclesie advocatus et eo tempore fuerunt plures advocati, scilicet quilibet infeodati. De isto Berewoldo processerunt Egmondenses domini, ut eciam dicunt ipsi. Ante quem Berewoldum nusquam ponuntur Egmondenses domini nec inveniuntur in kalendario Egmondensis monasterii*”¹⁴⁹). „*Nec Dodo dicitur hic miles aut dominus de Egmonda sicut nec pater eius Berewoldus supra...*”¹⁵⁰). „*Anno Domini M.cc.xiii obiit dominus Walterus de Egmonda xiii die Septembris; hic pater domini Wilhelmi et Gherardi... primusque Egmondensium kalendario inscriptus*”¹⁵¹).

Hoe staat Iohannes a Leydis nu tegenover deze tweevoudige traditie?

Alvorens deze vraag te beantwoorden willen wij onze aandacht schenken aan de geheele serie adelskronieken, voor zoover speciaal in a Leydis' *CHRONICON HOLLANDIAE* daarover iets te vinden is.

van de abden van Egmond zoude verkregen hebben, welke de naam van advocaat of voogd genaemt werd, willende staende houden (voetnoot: z. Jan Gerbr. v. Leiden, *Annal. Egmond.*, cap. XXII) dat de oude Heeren uit deze bron de naam van Egmond zouden aengenomen hebben en dat deze bedieninge niet anders dan een gemeen en burgerlijk bewind beagt moet worden. Op deze grond willen ze dat Barwout, die de IXe Heer van Egmond gerekent werd, ende die overleden is int jaer 1093, om zijne trouwe en goede diensten den Godshuysen van Egmond bewezen, van den Abd met een groote landstreek bevattende zes hoeven of land-woningen begiftigd zijnde, aldaer de grondslag vant kasteel en stamhuys van Egmond zoude gelegd hebben. Maar deze bevatten niet, dat een dusdanige bedieninge van ouds zoo eedel en aanzienlijk is geweest, dat reeds de koningen zoo van Vrankrijk als andere Rijken, de grootste vorsten, ja zelfs de Keyser, zig niet geschaemt hebben om advocaten, dat is Beschermers van adelijke stiften, kloosters en abdijen te zijn, tot op den huydigen dag toe.... Dog andere en wel de meeste in tegendeel haelen den oorsprong van deze doorlugtige afkomst van den Prins of liever den Koning der Vriezen, genaemt Radbout, hetzij die Koning welke volgens Sigebertus, Hoveus, de Groote en andere onze kronijk-schrijvers getuygen dat hij een hijdens Prins wezende en van den Biscop te doop gereed staende om tot de Christelijke godsdienst overgebracht te worden zijn voet uit de doopvont terug trok, hetzij een jonger Radbout, wiens broeder Gondebold in een veldslag tegen de Saracenen in de Alpise gebergten gesneuveld en allereerst bekeerd zoude zijn, welke het kasteel van Egmond op de Hoeve geschreven werd gestigt te hebben. Want indien men tot de tijden van dezen laatste Radbout, welke omtrent het jaer 790 overleden is, deze afkomst rekent, zoo zal bevonden worden dat meer dan een geheele eeuw verlopen was, wanneer de eerste Graaf van Holland is aengesteld geworden, die met eenparige toestemming van onze Jaerboekschrijvers vastgesteld werd dit Egmondse klooster gestigt te hebben, waertoe konnen nagezien werden de Schrijvers van die en naestvolgende tijden, inzonderheyd Regino, een deftig en geloofwaardig Historienschrijver der Fransen”.

Een ander geluid hoorden wij bij Pontus Heuterus (aangehaald door S. v a n L e e u w e n, *Batavia Illustrata*, 's-Hage 1685, 946): „*Origo familiae Egmondanae diversa a scriptoribus traditur, ut fere solent clarae omnes familiae initia sua fabulis involvere. Sunt qui tradunt ab antiquis Frisiae inferioris regibus Egmondanos descendere. Alii seriem illam Frisiae regum fictam tradunt, quum nullius recepti scriptoris autoritate nitatur, ortosque Egmondanos tradunt a curatoribus (quos eo tempore advocatos appellabant) abbatiae Egmondanae, quam vetustissimae originis esse certis constat testimoniis, illisque cognomen Egmondanorum non ex certae originis continua descensione, sed ex officio ac munere publico quod in dicta obibant abbatia adhaesisse*”.

¹⁴⁹) Bij Hulshof 55.

¹⁵⁰) *ibid.* 56.

¹⁵¹) *ibid.* 58.

Mej. D. J. Hintzen heeft er in haar ons reeds bekende artikel ¹⁵²⁾ op gewezen, dat een der verschillen tusschen de twee bewerkingen dezer kroniek hierin gelegen is, dat in de tweede bewerking vele genealogieën van adellijke geslachten zijn ingevlochten. Wat voor genealogieën zijn dat en hoe komt de schrijver er aan?

Beschouwt men de plaatsen, waar a Leydis handelt over het ontstaan der voornaamste adellijke geslachten, zooals Teysterband ¹⁵³⁾, Heusden ¹⁵⁴⁾, Arkel ¹⁵⁵⁾, Egmond ¹⁵⁶⁾ en Brederode ¹⁵⁷⁾, dan vindt men, afgezien van de tallooze onkritische lezingen in Sweertius' uitgave, deze teksten letterlijk terug in het door Andriessen gepubliceerde Brusselsche handschrift. We kunnen dus aannemen, dat a Leydis, toen hij in de jaren 1486—1494 de tweede bewerking van zijn CHRONICON HOLLANDIAE schreef, deze door verschillende schrijvers ontstane serie als zoodanig vóór zich had, hetgeen trouwens overeenstemt met de meening van Andriessen, dat de volledige codex der adelskronieken omstreeks 1480 bijeen is ¹⁵⁸⁾.

Nu vinden wij de genealogie van het geslacht van Egmond niet alleen in a Leydis' CHRONICON HOLLANDIAE, doch ook, hoewel niet geheel ongewijzigd, in zijn Egmondsche abtengeschiedenis terug ¹⁵⁹⁾. De belangrijke vraag, die wij ons derhalve hier te stellen hebben, luidt: Hoe staan de adelskroniek en a Leydis' Egmondskroniek tegenover elkaar? Is de eerste afhankelijk van de tweede, of is het andersom?

Het lijkt ons niet van belang ontbloot, ter vergelijking den tekst der adelskroniek, voor zoover hij voor onze bewijsvoering noodig is, in zijn geheel over te nemen. Wij drukken den tekst niet af volgens de uitgave van Andriessen, doch opnieuw volgens het Brusselsche handschrift, Koninkl. Bibl. 6045—6054, fol 122^r en vlg.

„Abbas Egmondensis habuit plures advocatos de diversis negotiis et in diversis locis constitutos, scilicet Wermerum scultetum, Alvericum, Wilhelmum filium Theodrici, Alfricum et Gerardum scultetum. In Egmonda pro monasterio fuit advocatus Berwoldus filius Berwoldi. Advocatus enim ecclesie dicitur defensor ecclesie, ut exponit etc. Itaque ad hec tempora quilibet vasallus ecclesie Egmondensis consuevit esse advocatus ad beneplacitum. Nam ad libitum abbatis consuevit accipere pro advocato suo aliquem suum virum feudalem in negotiis peragendis, nunc istum repellendo, nunc illum acceptando secundum voluntatem suam. Sed quia specialiter iste Berwoldus advocatus oportunus auxiliator fuit Waltero abbati pro constructione et renovatione monasterii tam in pecuniis quam etiam in laboribus corporalibus, ideo iam dictus abbas firmavit eundem Berwoldum in ministerio ¹⁶⁰⁾ advocatie, donando sibi desuper in feudum mansum unum, id est een huf, cum sex domibus titulo locationis emphiteotice, et sic iste Berwoldus propter suum fidele servitium

¹⁵²⁾ t. a. p. 137.

¹⁵³⁾ Bij Sweertius 62, bij Andriessen 1—3.

¹⁵⁴⁾ Bij Sweertius 90, bij Andriessen 4—8.

¹⁵⁵⁾ Bij Sweertius 111, bij Andriessen 23—25.

¹⁵⁶⁾ Bij Sweertius 152, bij Andriessen 77—79.

¹⁵⁷⁾ Bij Sweertius 113, bij Andriessen 92—95.

¹⁵⁸⁾ Andriessen t. a. p. XLVI.

¹⁵⁹⁾ Q 25—26, S 139—140.

¹⁶⁰⁾ In het handschrift staat *monasterio*.

promeruit fieri primus advocatus infeudatus fixus ecclesie Egmondensis. In illo ergo manso idem Berwoldus advocatus cepit, ut narratur, construere castellum quod dicitur up die Hoeff, prope Egmondam, usque in presentem diem. Sed antequam pro medietate illud compleret obiit, quare et mansit inconstructum usque ad tempora Dodonis advocati, filii sui. Et quia iste dicebatur advocatus Egmondensis, ideo posteritas eius sumpsit sibi cognomen de Egmonda, de quo processerunt postea milites de Egmonda, qui et tandem obtinuerunt dominium de Egmonda. Iste Berwoldus advocatus fuit filius Berwoldi, filii Dodonis, filii Wilhelmi, filii Dodonis, filii Radhbodi, filii Wolbrandi occisi a Francis in adventu primi comitis Hollandie. Iste enim Wolbrandus fuit dominus inferioris Frisie, et quia se opposuit primo comiti Hollandie cum suis Frisonibus, ideo in bello occiditur et posteritas sua nimis humiliatur. Huius frater fuit, ut quidam autumant, Geerbrandus filius Radtbodi domini inferioris Frizie, filii Algilli regis Frisie, filii Rathbodi regis Frisie".

„Anno ¹⁶¹⁾ Domini viii^clxxviii Wolbrandus frater Geerbrandi occisus est a Francis, ut dictum est, x^a die Decembris. Anno Domini ix^cix Rathbodus filius Wolbrandi obiit x^a die Augusti. Anno Domini ix^clxxvii Odo filius Rathbodi obiit xx^a die Maii. Anno Domini M.^cxxvi Wilhelmus filius Odonis obiit 2^a die Ianuarii. Anno Domini M.^clxxiiii Dodo filius Dodonis obiit x^a die Martii. Anno Domini M.^cxciii ¹⁶²⁾ in profesto Martini obiit Berwoldus filius Dodonis, et iste Berwoldus genuit Berwoldum seniore et Berwoldum iuniorem. Berwoldus autem iunior occiditur a Frisonibus anno Domini M.^cxiii. Porro circa annum Domini M.^cxxx Berwoldus senior factus est primus infeudatus advocatus monasterii Egmondensis firmus ad vitam suam cum abbate Waltero, ut infra patebit".

Wanneer we dezen tekst aandachtig beschouwen, dan zien we vooreerst, dat deze adelskroniek de Radbod-traditie aanvaardt. Immers, zij herleidt de afstamming der Egmondten tot den Friezenkoning Radbod en weet zelfs jaar en dag van het overlijden der vroegste heeren te vermelden. Nu doet het bij zulk een behandeling van deze adellijke afkomst zeer eigenaardig aan, dat de kroniek begint met de abdij van Egmond en de voogdij van Berwoldus. Hierin ligt, dunkt ons, een heterogeneïteit en tevens een omkeeren van de logische orde. We meenen hier dan ook te doen te hebben met een combinatie van twee stukken, waarvan het eerste de Berwold-traditie vertegenwoordigt en uit den kring der abdij stamt, het tweede de Radbod-traditie uit de omgeving der heeren van Egmond.

Nog een andere eigenaardigheid treffen we aan in het verdere verloop dezer Egmond-genealogie, namelijk dat er een vidimus van 1283 in afgeschreven werd ¹⁶³⁾. Dit is op zich reeds zonderling, aangezien oorkonden in een dergelijk geschrift eenvoudig niet op haar plaats zijn. Het is dan ook de eenige oorkonde in heel de serie adelskronieken.

Doch ook het vidimus zelf verdient onze aandacht. Het is gedateerd

¹⁶¹⁾ Andriessen heeft hiervóór nog den zin: „Anno igitur Domini viii^cxlvi Geerbrandus, filius Rathbodi obiit x^a die Marcii". Deze is in het handschrift ter plaatse niet te vinden.

¹⁶²⁾ Dit staat in het handschrift. Andriessen maakt er M.^cxiii van, doch het moet zijn M.^cxciii.

¹⁶³⁾ Bij Andriessen 83—84.

„anno Domini M.cc.lxxxiii". Na den Latijnschen tekst volgt de opmerking „Porro ista cedula habetur in theutonico consimili sensu, sicut hic ponitur in latino". Nu is ons dit Nederlandsche origineel niet bekend, wel echter een afschrift daarvan in het cartularium A IV, en wel met een meer volledige dateering: „des Sonndage nae sinte Jansdach te midsomer". Dit vidimus nu komt in de eerste redactie der Egmondchroniek voor ¹⁶⁴⁾ 1° in precies dezelfde Latijnsche vertaling, 2° met dezelfde onvolledige dateering (door R. II werd ze aangevuld) en 3° gevolgd door dezelfde opmerking: „Porro ista cedula . . ." enz.

Nu herhalen wij onze vroeger gestelde vraag: Hoe staan deze adelschroniek van Egmond en a Leydis' abtenchroniek tegenover elkaar? En ons antwoord luidt: De adelschroniek, voor zoover ze vertegenwoordigd wordt door het door Andriessen uitgegeven handschrift, Brussel Koninkl. Bibl. 6045—6054, is een tweeslachtig conterfeitsel, dat deels op een vroegere chroniek, deels op a Leydis' abtenchroniek teruggaat.

Dat de verhouding niet omgekeerd is kunnen wij nog aantoonen door twee passages naast elkander te plaatsen.

A Leydis:

Advocatus enim ecclesie dicitur defensor ecclesie, ut exponit Archidiaconus et Iohannes Andree post eum in capitulo generali de electione, libro sexto.
Fuerunt ergo circa hec tempora plures advocati ecclesie Egmondensis, scilicet quilibet infeodati. Nam ad libitum abbas consuevit accipere pro avvocato suo aliquem suum virum feudalem in negotiis peragendis ¹⁶⁵⁾.

Hs. Brussel 6045—6054:

Advocatus enim ecclesie dicitur defensor ecclesie, ut exponit etc.
Itaque ad hec tempora quilibet vasallus ecclesie Egmondensis consuevit esse advocatus ad beneplacitum. Nam ad libitum abbatis consuevit accipere pro avvocato suo aliquem suum virum feudalem in negotiis peragendis ¹⁶⁶⁾.

Wat voor nut zou Iohannes a Leydis erin gezien hebben, den zin „Itaque ad hec tempora . . ." te veranderen in „Fuerunt ergo circa hec tempora . . ." ? Het omgekeerde laat zich beter denken.

Nu is het echter niet onze bedoeling, a Leydis als den auteur van een Egmond-genealogie aan te dienen. Daarvoor was hij als aanhanger der Hoeksche partij en vriend der abdij zeker niet de geschikte man. Wij willen alleen beweren, dat zoowel a Leydis als het eerste gedeelte der besproken genealogie teruggaan op een vroeger, uit de abdij afkomstig werk.

Alvorens dit evenwel nader te onderzoeken, willen we eerst zoo nauwkeurig mogelijk vaststellen, hoe Iohannes a Leydis nu eigenlijk staat tegenover de tweevoudige traditie omtrent de afstamming der Egmond.

We stellen hiervoor ten eerste vast, dat in het derde kwart der 15e eeuw

¹⁶⁴⁾ Q 58, S 168.

¹⁶⁵⁾ Q 25, S 139.

¹⁶⁶⁾ Bij Andriessen 78.

in de abdij zelf de Radbod-traditie werd aanvaard. Dit is op zich zelf niet zoo verwonderlijk als het op het eerste gezicht lijken mag. Er waren immers blijkens de historische gegevens te Egmond monniken, die Kabeljauwsch-gezind waren en met de heeren van de Hoef sympathiseerden. Een getuigenis hiervoor vinden wij in een 18e-eeuwsch handschrift, dat een geschiedenis der heeren van Egmond bevat. Het berust te Leiden Univ. Bibl. B. P. L. 133 C. Hier interesseert ons voor het oogenblik slechts de verklaring, welke wij achterin lezen: „*Collationatum cum originali libro et exemplari ligato in quarto et in pergameno deaurato veteri monachali manu monasterii Egmondensis, ut apparebat, inscripto, pertinenti ad suam Excellentiam Dominum Carolum comitem de Egmonda, principem Gaverensem etc., cum quo praesens haec copia verbaliter concordat, per me Iohannem Danckaert, per curiam Hollandiae admissum Notarium, Hagae Comitum XIII die Maii anno XVI^eXVII^e*”.

Daar dit handschrift loopt tot 1459, terwijl ook het jaartal 1471 nog even genoemd wordt, hebben wij hier te doen met de copie van een 15e-eeuwsch origineel. Wat den tekst betreft, komt deze kroniek met geen der ons bekende handschriften overeen. De Radbod-traditie wordt niet in haar meest consequenten vorm aangenomen, de eerste hoofdstukken spreken over enkele Friesche koningen zonder deze expliciet als heeren van Egmond voor te stellen.

Dat in de Egmondsche abdij zelf de Radbod-traditie werd aangenomen weten wij bovendien uit het in 1589 door P. Cz. Bockenbergh uitgegeven geschrift EGMONDANORUM POTENTISSIMAE HOLLANDIAE GENTIS HISTORIA ET GENEALOGIA, dat op bl. 16 melding maakt van een Nederlandschen „*Catalogus* (n.l. der heeren van Egmond) *ante annos centum circiter et quinquaginta conscriptus et ad nostra usque tempora ab ipsis monasteriensibus conservatus*” en op bl. 17 van een Latijnsche „*ante annos centum conscriptus*”. Beide beginnen de genealogie met koning Radbod.

Ten tweede merken wij op, dat a Leydis' standpunt ten aanzien van de afstamming der Egmondens zeker gedeeltelijk bepaald werd door de *Tabula* van B IV, welke, gelijk wij zeiden, sterk tegen de Radbod-traditie gekant is. Zoo nam hij bijv. uit de *Tabula* de notitie over, dat Gerard van Egmond († 1208) de eerste uit het geslacht was, die in het kalendarium van Egmond stond ingeschreven¹⁶⁷⁾, en dat Ada, de echtgenoot van Willem van Egmond († 1296), de eerste was die in de Egmondsche abdijkerk werd begraven¹⁶⁸⁾.

Ten derde begint ook a Leydis zijn genealogie met de voorgedij over de abdij van Egmond en spreekt daarna in het algemeen over de afstamming. Waar wij dit in de Egmond-genealogie als een omkeeren der juiste orde brandmerkten, is dit bij a Leydis, die immers de abdijschiedenis beschrijft, heel begrijpelijk en normaal.

Al staat nu a Leydis niet geheel afwijzend tegenover de Radbod-traditie, toch maakt hij eenige reserve, die weer sterk onze aandacht trekt. Wanneer hij namelijk de afstamming van den advocaat Berwoldus

¹⁶⁷⁾ Bij Hulshof 58.

¹⁶⁸⁾ ibid. 71—72.

heeft teruggevoerd tot Wolbrandus, verlaat hij ineens den door het Brusselsche handschrift gerepresenteerden tekst en vervolgt de verdere genealogie onder het voorbehoud van eenige kritische bemerkingen, die wij terugvinden in het tweede door Andriessen gepubliceerde handschrift, Utrecht Rijksarchief coll. Booth 7 A, zooals uit de volgende confrontatie duidelijk wordt.

Hs. Utrecht :

Ende die heeren van Egmont seggen, ut asserunt domini Egmondenses ¹⁶⁹⁾.

Mer off die heeren van Egmont dit Sed utrum domini Egmondenses met warachtige schriften cunnen probare ista possunt indagare non bewysen, dat en kon ick nyet vernemen ¹⁷¹⁾.

A Leydis :

.... ut asserunt domini Egmondenses ¹⁷⁰⁾.

Sed utrum domini Egmondenses probare ista possunt indagare non potui ¹⁷²⁾.

A Leydis' kritische zin in deze is te meer opvallend, daar hij, ofschoon zijn reserve aan een door het Utrechtsche manuscript vertegenwoordigden tekst is ontleend, toch niet de genealogie van dit handschrift adopteert, dat een klein verschil te zien geeft.

Hs. Utrecht :

Radboudt

Adgillus

Boudebold Ratbout

Geerbrant Wolbrant

Radbod

Dodo

Walengier

Dodo

Berwoud

Hs. Brussel en a Leydis :

Rathbodus

Algillus

Radtbodus

Geerbrandus Wolbrandus

Radhbodus

Dodo

Wilhelmus

Dodo

Berwoldus.

Dit alles brengt ons tot de conclusie, dat en de beide genoemde handschriften en a Leydis gezamenlijk teruggaan op een uit de abdij van Egmond afkomstige bron en dat die bron door alle drie de schrijvers op tamelijk vrije wijze werd gebezigd.

We willen dit nog illustreeren door een tekst der *Tabula* te stellen naast a Leydis en het Brusselsche handschrift.

Tabula :

De Nycolao milite fratre abbatis Lubberti processerunt Iohannes et Wilhelmus filii Gherardi in Wijc. De Waltero Stoutkint milite descenderunt plures in Alcar et Nuwe-

A Leydis :

Itaque de Nycolao de Egmonda milite supradicto processerunt Iohannes et Wilhelmus filii Gherardi in Wiick. De Waltero Stoutkint milite natus est Florencius de Egmonda,

Hs. Brussel :

De Nicolao de Egmonda seu Egmondensi milite supradicto processerunt Iohannes et Wilhelmus filii Gerardi in Wyck. Walterus cognominatus Stoutkint genuit Florentium de Eg-

¹⁶⁹⁾ Bij Andriessen 78, onderste tekst.

¹⁷⁰⁾ Q 26, S 140.

¹⁷¹⁾ Bij Andriessen 79, onderste tekst.

¹⁷²⁾ Q 26, S 140.

poirt commorantes, videlicet Jonghe Wilhelmus, Walterus et Havich et consimiles gradus ¹⁷³⁾.

castellanus in Medenblick, et quam plures eciam de eodem Waltero processerunt in Alcmaria et Nuepoert commorantes prope Alcmariam, videlicet Jonghe Wilhelmus, Walterus et Havich ¹⁷⁴⁾.

monda, castellanum in Medenblyck, et quam plures etiam processerunt de eodem Waltero in Alcmaria et Nuepoirt commorantes prope Alcmariam, videlicet Jonghe Wilhelmus, Walterus et Havich ¹⁷⁵⁾.

Hoewel a Leydis' overeenkomst met het Brusselsche handschrift duidelijk is, is het verband met de *Tabula* toch ook niet te ontkennen.

Evenals voor vele adellijke geslachten in het *CHRONICON HOLLANDIAE* volgt onze Carmeliet voor Egmond in de Egmondkroniek de adelskroniek textueel alleen in de genealogie, niet in de historie. Wij bedoelen dit: waar de adelskroniek zich uiteraard exclusief bezig houdt met het behandelde geslacht, verwerkt a Leydis de geschiedenis der heeren van Egmond in het geheele historische verband, zoodat de afzonderlijke gegevens zich oplossen in de geschiedkundige constructie. Dientengevolge zijn de bronnen hier moeilijk meer te achterhalen, misschien alléén nog in de opgaven van sterfjaren en data.

Zien we dan eerst de *Tabula*. Deze geeft als vroegste bericht het overlijden van den Kwaden Wouter in 1208 en als laatste dat van Jan van Egmond in 1369 ¹⁷⁶⁾. Met hare opgaven komen die van a Leydis behoudens enkele verschillen overeen. Deze bestaan hierin, dat a Leydis het overlijden van Arnoldus stelt in 1272 ¹⁷⁷⁾, de *Tabula* daarentegen in 1275 ¹⁷⁸⁾, en dat van Jan I in 1370 ¹⁷⁹⁾, waar de *Tabula* 1369 heeft ¹⁸⁰⁾. Verder volgt de *Tabula* slechts in drie gevallen de dateering volgens den Romeinschen kalender. Zoo ook a Leydis in de twee der drie gevallen, welke hij vermeldt. Tenslotte verdient nog opmerking, dat a Leydis eenige sterfdata mist, welke de *Tabula* opgeeft. Het besluit lijkt ons gewettigd, dat, zoo a Leydis de *Tabula* zelf al niet volgde, dan toch minstens een document dat ook den *Tabula*-schrijver tot bron diende.

Onze kroniekschrijver heeft echter niet alleen latere opgaven dan 1369, doch ook vroegere dan 1208. We gelooven dat we hier weer niet verder behoeven te zoeken dan de adelskroniek, waarvan we zooëven spraken. Afgezien van enkele jaartalverschillen wordt bij a Leydis geen enkel overlijdensbericht aangetroffen, dat niet eveneens te vinden is in het Brusselsche handschrift. Ten tweede male worden we derhalve naar een gemeenschappelijke bron gevoerd.

R. II voegde hier en daar over de geschiedenis van het geslacht der heeren van Egmond enkele meer omvangrijke passages in, welke ontleend

¹⁷³⁾ Bij Hulshof 66.

¹⁷⁴⁾ Q 42, S 156.

¹⁷⁵⁾ Bij Andriessen 81—82.

¹⁷⁶⁾ Bij Hulshof 58 en 78.

¹⁷⁷⁾ S 156. Q en in het algemeen *R. II* geeft 1275.

¹⁷⁸⁾ Bij Hulshof 68.

¹⁷⁹⁾ Q 76, S 184.

¹⁸⁰⁾ Bij Hulshof 78.

werden aan een handschrift der Radbod-traditie. Dit wordt bewezen door de aanduiding van Wouter, den broeder en opvolger van den in 1312 kinderloos overleden Willem III, als achttienden heer van Egmond ¹⁸¹⁾.

Daar verschillende handschriften der Radbod-traditie in buitenlandse bibliotheken berusten, is het ons niet mogelijk na te gaan, welk manuscript hiervoor gebruikt zou kunnen zijn. Toch gelooven we ook hier eenig licht te kunnen geven. Van de in Nederland bewaarde handschriften is er één, dat vrij sterk overeenkomt met de interpolaties van *R. II*, namelijk het reeds genoemde 18e-eeuwsche handschrift te Leiden, Univ. Bibl. B. P. L. 133 C ¹⁸²⁾. Zooals we zeiden, is dit een copie van een 15e-eeuwsch manuscript der Egmondsche abdij. Dat het verband tusschen dit 15e-eeuwsche manuscript en a Leydis' continuator nauw is kunnen we bewijzen uit de toevallige omstandigheid, dat noch deze continuator der Egmond-kroniek noch de copiist van het 18e-eeuwsche Leidsche handschrift de woorden *Adelheydim* en *Margaretham* lezen kon ¹⁸³⁾.

Daar alzoo het handschrift, dat de continuator bezigde, niet meer tot onze beschikking staat, zullen we, afgaande op de boven afgedrukte notarieele verklaring van den copiist aangaande de getrouwheid van zijn afschrift, in onze tekstuitgave vergelijkenderwijze naar dit afschrift refereeren.

De nadere bestudeering van dit ingewikkelde thema en de classificatie der veelsoortige handschriften over de geschiedenis van dit adellijke geslacht ligt niet meer op onzen weg. We laten dit derhalve over aan de genealogen.

§ 6. KRONIEK DER GRAVEN VAN HOLLAND.

In § 2 van dit hoofdstuk zeiden we reeds, dat Iohannes a Leydis over de eerste Hollandsche graven en gravinnen eenige korte mededeelingen doet, welke overgenomen werden uit de copie der *Evangelie-aanteekeningen* en het *Liber S. Adalberti* in het cartularium *B IV*. Deze ontleeningen zijn overigens zeer spaarzaam.

Wie zou ook anders verwachten !

Iohannes a Leydis schreef op het einde der 15e eeuw, in de late Middeleeuwen dus, toen reeds een vrij omvangrijke kronieken-litteratuur in de Nederlanden was ontstaan. Al sedert meer dan een eeuw werd de kroniek van Iohannes de Beka druk gelezen, gecopieerd en gestadig uitgebreid tot de ons bekende „vermeerderde Beka's". Reeds hadden Melis Stoke en de Clerc uten laghen landen hun „vaderlandsche geschiedenis" in de landstaal ge vulgariseerd en waren grootere en kleinere, belangrijkere en minder belangrijke kronieken uit de oude geschiedbronnen, niet het minst uit de Egmondsche, te voorschijn gekomen. Voor dit gedeelte zijner

¹⁸¹⁾ Q 64, S 173.

¹⁸²⁾ Zie hiervoor 87.

¹⁸³⁾ Q 113, S 218.

Egmondchroniek verkeerde a Leydis derhalve in gunstiger omstandigheden dan voor de tot nu toe besproken deelen.

Er is echter méér. Iohannes a Leydis zelf had, toen hij zijn geschiedenis der Egmondsche abdij ging schrijven, reeds zijn eigen aandeel geleverd in de vaderlandsche historische litteratuur. De eerste bewerking van zijn *CHRONICON HOLLANDIAE* immers dateert, zooals wij in het eerste hoofdstuk zagen, uit de jaren 1467—1469. Evenals de door Sweertius uitgegeven tweede bewerking naast enkele buitenlandsche kronieken hoofdzakelijk de kroniek van Beka als bron gebruikte¹⁸⁴⁾, zoo is ook, gelijk Mej. D. J. Hintzen aantoonde¹⁸⁵⁾, deze eerste bewerking zeer nauw daaraan verwant.

In de Egmondchroniek vinden we uiteraard over de eigenlijke Hollandsche geschiedenis niet méér dan de schrijver voor den logischen samenhang van zijn verhaal noodig oordeelde. Dit echter vooropgesteld, moet het niemand verwonderen, wanneer wij textueel niet immer de bronnen van a Leydis' berichten of zelfs passages over de Hollandsche gravengeschiedenis terugvinden. Immers, voor een zoo beperkte geschiedenis van het graafschap Holland, als hij ze voor zijn Egmondchroniek noodig had, mogen we in a Leydis, historicus van beroep en schrijver reeds van een uitgebreid *CHRONICON HOLLANDIAE*, gerust een flinke dosis parate geschiedkundige kennis veronderstellen, die hem voor dit gedeelte zijner kroniek tamelijk vrij kon maken van elk bronnenmateriaal. We zullen dan de verklaring hebben te aanvaarden, dat a Leydis' berichten ófwel door hunne opname in het geschiedkundige verband van den kontekst hunne zelfstandigheid verloren hebben, ófwel in hun concreten vorm nieuw zijn.

Dit alles ontslaat ons evenwel niet van den plicht tot onderzoek. En gelukkig ontbreken contactpunten met Beka, maar vooral met zijn eigen *CHRONICON HOLLANDIAE* niet. We hebben trouwens vroeger reeds driemaal op een dergelijk contact gewezen.

Het eerste punt was de overname van enkele passages uit het leven van den heiligen Adalbert uit de beide *Vitae* via het *CHRONICON HOLLANDIAE*¹⁸⁶⁾. Het tweede was de ontleening van het verhaal over het wanbestuur van abt Ascelinus en de aanstelling van zijn opvolger aan het anonieme *CHRONICON EGMUNDANUM* via dezelfde kroniek van a Leydis¹⁸⁷⁾.

Door het derde voorbeeld hebben wij een vroeger gedane belofte in te lossen. Een vergelijking der teksten wijst namelijk uit, dat het zevende hoofdstuk der Egmondchroniek onmiddellijk teruggaat op de eerste redactie van het *CHRONICON HOLLANDIAE*, middellijk op de *Breviculi Maiores* van den Egmondschen monnik Leo, tenslotte op Beka en het *Gravenregister*. We plaatsen de teksten naast elkaar.

¹⁸⁴⁾ Uitg. Sweertius, praefatio.

¹⁸⁵⁾ t. a. p. 135—139.

¹⁸⁶⁾ Zie hiervóór 57.

¹⁸⁷⁾ Zie hiervóór 79—80.

Gravenregister :

In quo (loco = Egmond) idem comes cum legitima coniuge sua Geva ligneum construxit ecclesiam, instituens ibi sanctimonialium vitam et offerens Deo primitiva dona ad eundem locum in Franla mansus novem, in Alcmere duos mansus, in Kallinge medietatem totius possessionis persolventem singulis annis xiii libras ¹⁸⁹⁾).

Beka :

Item Theodoricus senior ex magno devotionis affectu construxit ligneum in Egmonda coenobium, in quo sanctimoniales ordinis sancti Benedicti primitus instituit, quibus de suis facultatibus vitae necessaria copiose tradidit ¹⁹⁰⁾).

Breviculi maiores :

Hic vero comes hic sepultus ex magno devotionis affectu ligneum construxit in Egmonda coenobium, in loco qui Hallem prius vocabatur, in quo sanctimoniales ordinis S. Benedicti primitus instituit, quibus de suis facultatibus vitae necessaria copiose tradidit, offerens Deo primitiva dona ad eundem locum, scilicet in Vrolen mansus novem, in Alcmere mansus II, in Kallinge medietatem totius possessionis et alia dona quam plurima obtulit eidem pro comparanda perpetue hereditatis portione ¹⁹¹⁾).

Chron. Holl. I :

Cum autem preclarissimus Theodericus comes Hollandie iam in provecta etate multis virtutibus fulgeret, ex magno devotionis affectu ligneum construxit in Egmonda monasterium, qui locus antiquitus dicebatur Hallem, sed propterea nunc ideo dicitur Egmonda, quia per preclara merita sanctissimi Adalberti confessoris ab omni spurcia ydolatrie extitit emundata. Sic ergo Egmonda tantum sonat sicut emundata terra. In quo quidem monasterio idem comes prefatus sanctimoniales ordinis sancti Benedicti abbatis primitus instituit, quibus de suis facultatibus necessaria vite copiose tradidit, offerens Deo primitiva dona ad eundem locum, scilicet in Vrolen mansus novem, in Alcmaria vel Alcmere mansus undecim, in Kallinghe medietatem totius possessionis, et alia quam plura obtulit ibidem pro comparanda perpetue hereditatis portione ¹⁹²⁾).

Egmondchroniek :

Cum autem preclarissimus Theodericus comes Hollandie iam in provecta etate multis virtutibus fulgeret, ex magno devotionis affectu ligneum construxit in Egmonda monasterium (*cap. 4*: Dicitur autem Hallem nunc Egmonda, quia per preclara merita sanctissimi Athalberti confessoris ab omni spurcia ydolatrie extitit emundata. Sic ergo Egmonda tantum sonat sicut emundata terra. Vel secundum aliquos Ekmunda ab Ekgone amico sancti Athalberti est vocata, et tunc debet scribi per k, scilicet Ekmunda. Vel potest etiam dici Hecmunda per h, quasi hec ecclesia mundata a barbaris ¹⁹³⁾), in quo quidem monasterio idem comes sanctimoniales ordinis sancti Benedicti primitus instituit, quibus de suis facultatibus vite necessaria copiose tradidit, offerens Deo primitiva dona ad eundem locum, in Vrolen seu Franla mansus novem, in Alcmere mansus undecim. Mansus vero teutonice dicitur een huf. In Kallinghe, que modo dicitur Ogha villa, medietatem totius possessionis persolventem singulis annis quatuordecim libras, et alia quam plura optulit ibidem pro comparanda perpetue hereditatis portione ¹⁹⁴⁾).

¹⁸⁹⁾ Bij Oppermann *Fontes* 68.

¹⁹⁰⁾ Uitg. Buchelius 29.

¹⁹¹⁾ Bij Mattheus 146.

¹⁹²⁾ Q 4, S 118.

¹⁹³⁾ Hs. Leiden Univ. Bibl. B. P. L. 127 D, fol. 37v.

¹⁹⁴⁾ Q 7, S 120—121.

Een ander voorbeeld vormt een passage uit hoofdstuk 12, welke geheel gelijk is aan de overeenkomstige passage van het *CHRONICON HOLLANDIAE*, middellijk steunend op de *Breviculi Maiores* met vergelijking van Beka. Hier volgen teksten naast elkaar.

Beka :

Hic ergo comes Egmondensem ecclesiam largis dotando possessionibus obtulit historiam tripartitam et textum quatuor evangelistarum auro sulvo pretiosisque lapidibus circumtectum. Nihilominus Hildegundis comitissa consimiliter obtulit eidem ecclesie de liberali munificentia superaltare totum aureum cum multimodis gemmis incomparabilis pretii valde fulgidam, de cuius cacumine lapis, ut fertur, hostularius furtive sublatus fuit, qui nocturnis temporibus totum sacrarium radius emicantibus illustrabat ¹⁰⁶⁾.

Breviculi maiores :

Hic ergo comes reverendus pro remuneratione beatitudinis aeternae Haecmundensem ecclesiam largis dotando possessionibus obtulit beato Adalberto unum textum quatuor evangelistarum auro sulvo pretiosisque lapidibus circumtectum. Nihilominus Hildegardis comitissa similiter obtulit tabulam totam auream cum multimodis gemmis incomparabilis pretii valde fulgidam, de cuius cacumine lapis, ut dicitur, ostulanus dictus furtive sublatus fuit, qui nocturnis temporibus totum sacrarium radius emicantibus illustravit ac etiam se gerentem ¹⁰⁶⁾ invisibilem reddidit ¹⁰⁷⁾.

Chron. Holl. I :

Hic ergo Theodricus comes reverendus pro remuneratione beatitudinis eterne Egmondensem ecclesiam largis dotando possessionibus obtulit beato Adalberto hystoriam tripartitam et unum textum ewangelistarum auro sulvo preciosisque lapidibus circumtectum. Nichilominus et Hildegardis comitissa consimiliter obtulit tabulam altaris ecclesie Egmondensi totam auream cum multimodis gemmis incomparabilis precii valde fulgidam, de cuius cacumine lapis, ut fertur, ostulanus dictus furtive sublatus fuit, qui nocturnis temporibus totum sacrarium radius emicantibus illustravit ac eciam se gerentem invisibilem reddidit ¹⁰⁸⁾.

Egmondchroniek :

Eius autem temporibus Theodricus, secundus comes Hollandie, pro remuneratione etc. als het *Chron. Holl. I* ¹⁰⁹⁾.

¹⁰⁵⁾ Uitg. Buchelius 31—32.

¹⁰⁶⁾ Mattheus las hier *gerentibus*, doch hs. 's-Hage, Nation. Bibl. 78 D 17 heeft *gerentem*.

¹⁰⁷⁾ Bij Mattheus 147.

¹⁰⁸⁾ Hs. Leiden Univ. Bibl. B. P. L. 127 D, fol. 39v.

¹⁰⁹⁾ Q 9—10, S 123.

Uit deze enkele voorbeelden moge duidelijk geworden zijn, dat het *CHRONICON HOLLANDIAE* in zijn vroegste bewerking een belangrijke bron voor de Egmondkroniek heeft gevormd. Duidelijker wordt dit nog, wanneer wij in aanmerking nemen, dat de schrijver zich voor de personalia der graven van Holland, hetzij letterlijk hetzij naar den zin, telkens op deze kroniek baseert.

De vraag, of a Leydis voor de Egmond-kroniek ook gebruik maakte van de zooeven genoemde *Breviculi*, kunnen wij rustig in ontkennenden zin beantwoorden. De *Breviculi* van Theodoricus a Leydis²⁰⁰⁾ geven enkel de namen en sterfdata der graven tot Dirk VI († 1157) en boden den schrijver dus geen enkel belangrijk gegeven. De *Breviculi* van Leo²⁰¹⁾ gaan tot Dirk VII († 1203) en zijn uitgebreider. Met deze heeft de Egmondkroniek alleen het indirecte verband dat wij zoo juist aan de hand der teksten aantoonde, verder niets.

We moeten nog even opmerken, dat er in a Leydis' kroniekttekst eenige verwarring heerscht in de telling der graven. Dirk V wordt in *R. I* foutief de achtste en Floris II de negende graaf genoemd²⁰²⁾. In werkelijkheid waren zij de zevende en achtste. De eerste dezer fouten wordt door *R. II* verbeterd, maar hij begaat een andere door den zevenden graaf niet Dirk V, doch Dirk IV te noemen²⁰³⁾. We vermoeden evenwel, dat de schuld dezer verwarring op rekening van den een of anderen copiist moet gebracht worden, althans de eerste redactie van het *CHRONICON HOLLANDIAE* heeft de juiste telling.

R. II bewerkte de Hollandsche gravengeschiedenis in de Egmond-kroniek in beduidende mate. Sommige dezer veranderingen vonden wij terug in hetzelfde *CHRONICON HOLLANDIAE*, dat a Leydis zelf bezigde. Het is echter ook mogelijk, dat hij deze overnam uit de tweede redactie dezer kroniek, welke, zooals in het eerste hoofdstuk gezegd werd, uit het laatste decennium der 15e eeuw dateert. De meeste tekstveranderingen en aanvullingen vonden wij echter woordelijk niet terug.

²⁰⁰⁾ Bij *Mattheus* 144—145.

²⁰¹⁾ *ibid.* 146—156.

²⁰²⁾ *S* 132.

²⁰³⁾ *Q* 18.

VIERDE HOOFDSTUK

DE GESCHIEDKUNDIGE WAARDE
DER EGMONDSCHÉ ABTENKRONIEK

Met de tot nu toe ingestelde onderzoeken en de daarbij aansluitende tekstuitgave hopen wij allereerst dit bereikt te hebben, dat in het vervolg niet allerlei dingen op rekening van Iohannes Gerbrandi a Leydis gebracht worden, waaraan hij part noch deel heeft ¹⁾). De Egmondchroniek, zooals ze door Mattheus' uitgave tot ons is gekomen en tot nu toe algemeen bekend is gebleven, is nu eenmaal niet uitsluitend het werk van a Leydis. In zijn oorspronkelijke kroniek zijn niet alleen aanvullingen, doch ook veranderingen aangebracht, en niemand die de twee redacties naast elkander legt zal beweren, dat deze veranderingen van louter accidenteelen aard zijn. Met andere woorden, er is een oorspronkelijke redactie van a Leydis zelf, en er is een redactie welke later in de abdij van Egmond ontstond.

De belangrijke vraag nu, waartoe uiteindelijk elke bronnenstudie voert, is deze: Hoe zijn de bronnen gebruikt, hoe zijn hare gegevens verwerkt en welke is diens gevolgde de historische waarde der Egmondchroniek?

Om des te gemakkelijker tot dit waardeoordeel te kunnen geraken, moeten we eerst zien, welke plaats deze kroniek inneemt in de laat-Middeleeuwsche Nederlandsche historiographie.

In het algemeen kan men zeggen, dat de inhoud der Egmondchroniek het zuiverst wordt weergegeven door den oorspronkelijken titel *OPUSCULUM DE GESTIS REGALIIUM ABBATUM MONASTERII SANCTI ATHALBERTI ORDINIS SANCTI BENEDICTI IN EGMONDA*.

D. Papenbroch S. J., een vergelijking instellend tusschen het *CHRONICON WILHELMI PROCURATORIS* en a Leydis' kroniek ²⁾), zegt van het eerste: „*Hoc chronicon Egmundanum dici non potest nisi quatenus a monachis Egmundanis concinnatum sit. Dici rectius debet universale, quia res non tantum Egmundanas et in Hollandia, sed tota fere Europa gestas pertractat. Chronici vero Egmundani collector, Ioannes a Leydis, prae oculis habuit duorum*

¹⁾ Zoo acht Dessing, *Bescheiden* 115, het niet uitgesloten, dat a Leydis zijn berichten over de reformatie van 1490—1495 aan de kroniek van Theodericus Bosman ontleende. Die berichten zijn niet van a Leydis, zooals we zagen. Zoo meent ook Van Wijnen, *Huiszittend Leven* I 563, dat de oorspronkelijke Evangelie-aanteekeningen en het Liber S. Adalberti door a Leydis werden gebruikt. We nemen dit aan voor R. II, niet voor R. I (zie bl. 60—61.).

²⁾ *Acta Sanctorum*, tom. VI Iunii, 259.

iam dictorum Egmundensium monachorum scripta (de eerstgenoemde kroniek is volgens Papenbroch door twee personen geschreven), *atque inde quae ad Egmundam eiusque abbates attinent descripsit, reliquis rescissis, aliaque multa adiungens, ubiorem fecit historiam, cuius initio varia de gestis S. Adalberti contexuit*".

Met deze woorden wordt a Leydis' kroniek ingedeeld bij het genre der kloosterkronieken.

Dit soort geschiedschrijving, een vrucht van den bloei en de cultuur der kloosters en abdijen, vond in andere landen eerder beoefening dan in onze streken. Voor Zuid-Nederland zouden wij bijv. kunnen noemen de 10e-eeuwsche *GESTA ABBATUM SITHIENSII*³⁾, de eveneens 10e-eeuwsche *GESTA ABBATUM LOBBIENSII*⁴⁾ en de 12e-eeuwsche *GESTA ABBATUM TRUDONENSII*⁵⁾.

Wat Noord-Nederland betreft, wordt de kloosterhistoriographie in de 13e eeuw voornamelijk in Friesland sterk beoefend. We noemen het *CHRONICON ABBATUM FLORIDI CAMPI*, vulgo *OLDEN-KLOOSTER*⁶⁾, de *VITAE ET RES GESTAE ABBATUM IN LIDLUM*⁷⁾ en de *KRONIEK VAN EMO EN MENKO*⁸⁾, terwijl de *KRONIEK VAN HET KLOOSTER ADUARD*⁹⁾ uit de 15e eeuw dateert.

In dezen tijd zijn het vooral de Broeders van het gemeene Leven, die kloosterkronieken samenstellen, hoewel ze bij hen dikwijls meer bestonden in verzamelingen levensbeschrijvingen van moderne devoten dan in kloostergeschiedenis in den strikten zin. Joh. Busch schreef zijn *CHRONICON WINDEHEMENSE*¹⁰⁾, Thomas a Kempis zijn *CHRONICON MONTIS S. AGNETIS*¹¹⁾, terwijl ook het St. Aagtenklooster te Delft, het Zwolsche en het Goudsche fratershuis hunne geschiedschrijvers vonden¹²⁾.

Dat het in deze kronieken niet altijd om de inwendige geschiedenis der kloosters te doen was, maar dikwijls uitsluitend of tenminste hoofdzakelijk om uiterlijke en op archiefstudie berustende historie, bewijst alleen reeds het feit dat de *GESTA ABBATUM SITHIENSII* ook kortweg het *CARTULARIUM VAN FOLQUINUS* genoemd wordt.

Het mag zonderling lijken, dat de abdij van Egmond, de oudste in deze noordelijke gewesten, zoo laat zijn eigen geschiedenis kreeg en dat deze nog wel door een niet-Benedictijn moest geschreven worden. Voor eerst schijnen de Egmondsche monniken niet veel aantekeningen over het inwendige leven der abdij gemaakt te hebben. Vervolgens waren de

³⁾ Migne, P. L. CXXXVI 1183—1278.

⁴⁾ Migne, P. L. CXXXVII 545—582; *Mon. Germ. Hist.* SS. IV 52—74.

⁵⁾ *Mon. Germ. Hist.* SS. X 213—448.

⁶⁾ Uitg. M. Schoengen in AAU XXIX (1903), 134—210.

⁷⁾ A. Mattheus, *Veteris aevi analecta*, III 539—588.

⁸⁾ Uitg. H. O. Feith en G. Acker Stratingh, WHG nieuwe serie n° 4, Utrecht 1866.

⁹⁾ Het laatst uitgegeven door H. Brugmans in BMHG XXIII (1902), 1—188.

¹⁰⁾ O.a. uitgeg. door K. Grube in *Geschichtsquellen der Provinz Sachsen* XIX (1886), 1—375.

¹¹⁾ Uitg. M. I. Pohl, *Thomae Hemerken a Kempis opera omnia* VII (1922), 331—525.

¹²⁾ Vgl. J. Romein, *Geschiedenis der Noord-Nederlandsche geschiedschrijving in de Middeleeuwen*, Haarlem 1932, 168, 177, 188.

lotgevallen der abdij zóó eng met het grafelijk huis verbonden, dat deze den blik der monniken als het ware deed verbreedten tot ver buiten de abdijsmuren. Vandaar ontstonden er wel kronieken als de *ANNALES EGMUNDENSES*, het anonieme *CHRONICON EGMUNDENSE* en het *CHRONICON WILHELMI PROCURATORIS* — „chronica universalia” zou Papenbroch ze noemen —, maar geen geschiedenis der eigen abdij.

Zien wij nu hoe Iohannes a Leydis, dien wij derhalve door de aangegeven omstandigheden tot den officiëelen geschiedschrijver der Egmondsche abdij gepromoveerd zien, zijn werk tot stand bracht.

Na de inleidende hoofdstukken over den eersten patroon der abdij, die zich nauw aansluiten bij de bekende *Vitae S. Adalberti*, dus bij de Egmondsche tradities omtrent den heilige, krijgt het verhaal het opzettelijke karakter van een abtengeschiedenis, meer dan van een historie der abdij zelf. Hierbij wordt vastgehouden aan de traditioneele abtenlijst, volgens welke Wonoboldus de eerste en Iordanus van Driel de vierendertigste abt van Egmond is. Van de eerste vier abten, Wonoboldus, Andreas, Bruno en Reynerus, zijn ons uit de oudste Egmondsche geschiedbronnen zelfs de namen niet bekend. A Leydis weet er dan ook niets zakelijks over te vertellen, doch stelt zich tevreden met enkele niets zeggende, zelfs van elders bijeengesleepte algemeene opmerkingen. Zoodra echter de historische bronnen beginnen te vloeien, gaat hij bij haar putten, zonder ook maar één poging te doen om, zooals in zijn beide andere geschiedkundige werken, het verhaal door vrome, doch onhistorische vertelsels op te sieren. Zoo vertelde hij bijv. niet het stichtelijke verhaal, dat wij o.a. bij Ant. Hoveus¹³⁾ en Bockenberg¹⁴⁾ lezen en dat Balduinus de Haga reeds opteekende in zijn bekende handschrift¹⁵⁾, volgens hetwelk een dief, die drie vaten boter uit de abdij gestolen had doch later gevangen werd, van abt Stephanus nog drie mudden tarwe bovendien ontving, daar het, zoo zeide de abt, kwaad boter eten was zonder brood. Toch moet dit verhaal veel ouder zijn dan Balduinus de Haga.

Vooral bij de behandeling der eerste abten legt a Leydis een sterk getuigenis af van eerbied voor de traditie. Wanneer we hiervoor een verklaring moesten geven, zouden we deze mogelijk kunnen zien in de omstandigheid dat de schrijver Carmeliet was. De studie der Ordes-geschiedenis is nog niet zóó ver gevorderd dat een verhandeling geschreven kan worden over de Carmelitaansche historiographie. Toch gelooven we, dat de Orde der Carmelieten, die den tijd van haar ontstaan immers teruglegt in een naar kerkrechtelijke begrippen onbestaanbare prehistorie — sit venia verbo! —, aan hare historici een grooten eerbied voor de historische traditie als erfdeel der vaderen meegeeft. Wanneer men beweert, dat de geschiedenis zich uitsluitend bemoeit met de feiten uit het verleden, dan dient men in aanmerking te nemen ten eerste dat tradities als zoodanig ook feiten zijn, al zijn ze naar den inhoud dan ook

¹³⁾ Ant. Hoveus, t. a. p. 34—35.

¹⁴⁾ P. Cz. Bockenberg, *Catalogus et brevis historia pontificum Ultraiectensium, item catalogus et brevis historia antistitum Egmondanorum*, Lugd. Batav. 1586, 51—52.

¹⁵⁾ Hs. Leiden Maatsch. der Nederl. Letterk. 611, fol. 148v—149r.

dikwijls onhistorisch, en ten tweede dat traditie niet noodzakelijk in tegenstelling staat tot historie. Een traditie immers kan een historischen inhoud hebben. A Leydis heeft te weinig Ordesgeschiedenis geschreven om hierover een definitief oordeel te vellen. Zijn copie van Bostius' SPECULUM HISTORIALE en vooral zijn eigen geschrift tegen den H. Antonnuis staan in elk geval in het teken van aanhankelijkheid aan de Ordestradities.

De behandeling der opeenvolgende abten geschiedt volgens een vast schema, waarvan niet wordt afgeweken. Hun leven begint voor ons op het kapittel waarin ze tot abt worden gekozen. Over hun vroeger leven vernemen wij niets, tenzij in enkele gevallen hunne afkomst of hun vorige functie in de abdij. Na een algemeene karakteristiek wordt aan de hand der archivalische bescheiden verhaald wat zij voor den uitwendigen bloei der abdij deden, welke financiële transacties zij tot stand brachten en vooral hoe zij zich verhielden ten opzichte der heeren van de Hoef. Om deze groote groepeerings convergeeren alle verdere berichten en mededeelingen in een min of meer nauw verband. Al is deze abtengalerij eerbiedwaardig door het aantal harer figuren en door de grijsheid der tijden waartoe zij ons terugvoert, toch valt zij in een tweevoudig opzicht tegen. Vooreerst spreekt uit de uiterlijke trekken geen zieleleven. Het innerlijke leven der abten blijft voor ons een gesloten boek. We staan voor geopende vorstengraven, bij de een spreekt ons meer de rijkdom der gewaden, bij den ander meer de geur van den balsem aan, doch de gezichten zijn bij allen even zielloos en zonder uitdrukking. Natuurlijk geldt dit voor de latere abten in aanzienlijk mindere mate. Ten tweede, hoe verder men in den tijd teruggaat, des te vager worden zelfs de uiterlijke contouren. Staande op het tijdstip van den schrijver, zien wij met hem langs de geheele rij, de dichtstbijstaanden duidelijker, de verder verwijderden in den diffusen nevel van het verleden. We kunnen dit laatste echter niet zien als een groot nadeel voor de kroniek. In zooverre het historische perspectief daardoor meer onaangetast blijft vinden wij het zelfs een aantrekkelijkheid. Bovendien treft den kroniekschrijver in deze zeker geen schuld. Er was eenvoudig niet meer over de abten te schrijven bij gebrek aan gegevens.

J. Romein heeft gezegd, dat de Egmondkroniek a Leydis' beste, want betrouwbaarste werk is ¹⁶⁾. Met dit oordeel zijn wij het volkomen eens. In vergelijking met zijn beide andere historische werken, vooral met het CHRONICON HOLLANDIAE, dat het meest voor een vergelijking in aanmerking komt, maakt de Egmondkroniek zoowel naar den stijl als naar den inhoud een soberen en objectief-zakelijken inhoud. In de Hollandsche kroniek straalt a Leydis als Hoek en Hollander ons helderder en levendiger tegen. In de Egmondkroniek is meer de eenvoudige kloosterling aan het woord, zich slechts bemoeiend met zijn onderwerp en niet uitweidend over allerlei bijkomstigheden. Vandaar mist de stijl der Egmondkroniek ook de renaissancistische elementen der Hollandsche kroniek. Zinnen als „*orta ergo pugna, tubis clangentibus et cornibus metallinis*

¹⁶⁾ t. a. p. 120.

perstrepentibus, clamor proelii ascendit in excelsis"¹⁷⁾ of „*tunc iam dictus Theodericus comes egregius, quasi arena maris collectis forcium militum copiis, quo potuit, aditus, terram sive provinciam Frisonum archipotentem ingressus est cum cornibus horrisonis ac vexillis fulgidis*"¹⁸⁾ zoekt men in de Egmondchroniek tevergeefs¹⁹⁾. De sobere en nauwe aansluiting aan de geschiedbronnen stempelt de Egmondsche abtenchroniek tot een zeer objectief en historisch betrouwbaar werk.

Rest ons nu nog, de historische waarde der chroniek nader te bepalen. We doen dit slechts met inachtneming van het onderscheid, dat we in geheel den loop onzer verhandeling gemaakt hebben, het onderscheid tusschen de twee redacties. De vraag immers naar de geschiedkundige waarde raakt niet alleen de chroniek in de gedaante die zij van den oorspronkelijken schrijver kreeg, doch ook in den gewijzigden vorm dien de Egmondsche continuator haar gaf.

Daarbij dienen wij vooral goed in het oog te houden, dat het plan van dezen Carmeliet om de geschiedenis der Egmondsche Benedictijnenabdij te gaan schrijven niet aan zijn eigen geest ontsproot, maar dat hij schreef op verzoek van den Egmondschen abt Nicolaus van Adrichem. Al mogen we dan wellicht in den historicus a Leydis een zuiver geschiedkundige belangstelling voor de oudste Hollandsche abdij veronderstellen, de ongunstige omstandigheden, waarin de abt ten dage van zijn verzoek verkeerde, gaven in elk geval aan dit verzoek een geheel eigen cachet. Ten tweede moeten wij evenzeer in aanmerking nemen, dat de Egmondsche continuator-interpolator a Leydis' chroniek niet aan een herziening onderwierp enkel om hem nog eens op de documenten te controleeren, maar dat hij hiervoor motieven van zeer specialen aard had. Zoowel het een als het ander hebben wij reeds in het tweede hoofdstuk aangeduid.

De uiteenzettingen in het tweede hoofdstuk over de verhouding tusschen Iohannes a Leydis en Nicolaus van Adrichem droegen slechts een algemeen en voorloopig karakter. Ze dienden daar slechts ter oriëntering. Hier moet deze verhouding aan een grondiger onderzoek worden onderworpen.

Wie was Iohannes a Leydis, en wie was Nicolaus van Adrichem? Wat bracht die twee personen bij elkander?

Helaas zijn we over den toestand van het Haarlemsche Carmelietenklooster vóór de invoering der hervorming van Iohannes Soreth in 1455 niet ingelicht, evenmin als over dien der meeste kloosters der Neder-Duitsche provincie. De „Hervormings"-constituties, door Iohannes Soreth op het algemeen kapittel van 1462 te Brussel gepromulgeerd en op dat van 1469 te Milau goedgekeurd²⁰⁾, alsook de ACTA CAP. GEN. geven slechts een algemeen beeld. Totdat de studie der ordegeschiedenis hierin meer licht heeft gebracht zullen we dus genoegen moeten nemen

¹⁷⁾ Uitg. Sweertius 125; ook aangehaald bij Romein t.a.p. 119.

¹⁸⁾ Hs. Leiden Univ. Bibl. B. P. L. 127 D, fol. 39^r (vgl. uitg. Sweertius 100).

¹⁹⁾ Het „cum fulgurantibus et tyrrhentibus gladiis" van hoofdst. 70 is met dit geheele hoofdst. uit een bron overgenomen.

²⁰⁾ Acta Capit. Gen., uitg. G. Wessels, I 249.

met de constateering, dat ook te Haarlem een verslapping der kloostertucht was ingetreden, voornamelijk door het gestadig toenemen van exempties en privileges, vooral voor gegradueerden, en door het persoonlijk eigendom met alle ellendige gevolgen van dien. Zóó zeer was zelfs de echte kloostergeest verslapt, dat de magistraat van Haarlem, gelijk trouwens ook op andere plaatsen gebeurde, op ingrijpen aandrong ²¹⁾. Hierbij kwam echter, dat Iohannes Soreth in Haarlem een hervormingscentrum wilde stichten voor de overige kloosters in Noord-Nederland.

Iohannes a Leydis was, zooals we in het eerste hoofdstuk zagen, een dergenen die de hervorming in 1455 aannamen ²²⁾. Doch dit niet alleen. Gelijk het Haarlemsche klooster aan de hervorming trouw bleef, zoo ook a Leydis. Toen dan ook in 1479 vanuit Haarlem een poging ondernomen werd om de beide Friesche kloosters, IJlst en Woudsend, tot een meer oorspronkelijke observantie terug te brengen, werd a Leydis als prior naar Woudsend gezonden ²³⁾.

We mogen derhalve gerust besluiten, dat hij een monnik was die het met het welzijn van de Kerk en van de Orde, waartoe hij behoorde, ernstig meende, een „*vir admodum religiosus*” ²⁴⁾.

Meer weten we van den Egmondschen abt Nicolaus van Adrichem. Er is ons namelijk een intiem documentje bewaard gebleven, dat ons een blik geeft in het inwendige leven der abdij vóór de invoering der hervorming van 1490—1495. Het is een aanteeckenboekje van den energieken abt Gerardus van Poelgeest (1464—1476), den onmiddellijken voorganger van Nicolaus van Adrichem, waarin hij voor het tijdsbestek van 25 Januari 1469 tot 10 Januari 1470 de disciplinaire overtredingen zijner monniken opteekende en hunne straffen daarvoor vastlegde. Dom. A. Beekman O. S. B. gaf den inhoud van dit in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage berustend boekje grootendeels weer ²⁵⁾, zoodat wij onder verwijzing naar zijn artikel kunnen volstaan met enkele voor ons doel noodzakelijke opmerkingen.

1°. Vooreerst zijn de overtredingen, waarover in dit intieme geschriftje gesproken wordt, niet van dien aard, dat men van een algeheel verval der kloosterobservantie spreken kan. Zeker, de drankzucht, het dobbelen om geld, de verregaande ongehoorzaamheid en brutaliteit van sommige monniken zijn „verdomelijcke saecken”, die wij niet willen goed praten, maar van enorme vergripen zooals bijv. geloofsafval, wegloopen uit het klooster of onkuischheid, is geen sprake.

2°. De tucht-overtredingen werden niet alleen als zoodanig gezien en door de overheid bestraft, maar ook werden de opgelegde penitenties door de delinquenten over het algemeen naar behooren volbracht. „Verval is er

²¹⁾ Zie hiervóór bl. 19. Dit eigenaardige verschijnsel, dat wij bij bijna alle kloostervormingen ontmoeten, verdient meer aandacht dan er tot nu toe aan besteed werd.

²²⁾ *ibid.*

²³⁾ Zie hiervóór bl. 20.

²⁴⁾ J. B. Lezana O. C. a. r. m., *Annales Ord. Beatiss. Mariae Virg. de Monte Carmelo* I n° 1015.

²⁵⁾ Dom. A. Beekman O. S. B., *Het kloosterleven in de voormalige abdij van Egmond*, in *Ons geestelijk Erf* XI (1937), 217—250. Bl. 237—239.

dan, als de vergripen niet worden bestraft" ²⁶⁾ en als zoodanig gezien een aan gevoeld.

3°. We kunnen ons slechts met moeite onttrekken aan den indruk, dat de abt in zijn ijver om een degelijke discipline onder zijn monniken te bevorderen ²⁷⁾ soms bovenmate streng optrad. Omdat Iordanus van Driel tegen de gehoorzaamheid uit het koor gegaan is, krijgt hij de volgende geduchte straf: „*Item inden eersten sal hij staen in loco scolarium ende sal ante primam horam gaen supra dormitorium ad cellam suam, dair blivende usque primum pulsum vespere, ende hij en sal myt nyemant spreekken noch geen vander religiosen noch waerlijck ende sullen myt hem moeten spreekken, ende sal houden ambitum claustrum, mer vuyt onser speciale gracie sal gaen eeten inde koecken ende gaen inden kelre als dair geseindt wort vanden koecken-meyster tempore prandii et cene, ende dit sal duyren usque 'Esto michi' ulterius ad nostram revocationem*". Oedzierus van Cralingen, die zich buiten de abdij heeft laten scheren, moet tot straf zeven bepaalde H. Missen lezen, mag niet buiten het klooster gaan en wordt „*alienus a gracia nostra*" verklaard. Nu weten wij wel, dat een straf niet alleen bepaald wordt naar een actueel vergrijp, maar tevens naar de habitueele gezindheid van den delinquent, maar men vraagt zich toch af, of hier niet de juiste verhoudingen zijn zoekgeraakt en of een dergelijk optreden der overheid geen averechtsche uitwerkingen moet hebben.

4°. Het blijkt duidelijk, dat de abt regelmatig met kracht moet optreden tegen een beperkt aantal jongere monniken die met name genoemd worden. Het zijn telkens dezelfde die bestraft moeten worden, enkele adellijke jongelieden die den geest der wereld binnen de abdijmuren hebben gebracht en de abdij ook naar buiten in opspraak brengen, een echt clubje. Hunne namen zijn: Jordyn van Dryel, Heynricus Mallenburch, Claes van Adrichem, Dirck van Braeckel, Dirck van Wesel en Oedzier van Cralinck. Ook Gijsbertus van Boetselaer komt een enkele maal voor.

Dom. A. Beekman betwijfelt in zijn boven vermeld artikel ²⁸⁾, of de hier zoo dikwijls bestrafte Claes van Adrichem dezelfde is als de Nicolaus van Adrichem, die in 1476 abt Gerardus van Poelgeest opvolgde. „Is dit de monnik", zoo vraagt hij zich af, „van wien we zoo juist zijn onge-disciplineerde daden meedeelden?"

Naar onze meening bestaat er voor dezen twijfel niet de geringste grond. Integendeel, wij hebben positieve bewijzen, dat abt van Adrichem inderdaad dezelfde is als de opstandige monnik van 1469—1470.

Wanneer namelijk Iohannes a Leydis verhaalt, dat de gekozen abt van Adrichem na zijn omzwervingen der eerste maanden eindelijk zijn abdij in bezit kan nemen, zegt hij: „*Tandem idem dominus electus intravit suum monasterium Egmondense et recipitur cum omni gaudio a monachis et ministerialibus eiusdem monasterii, cuiusmodi fuerunt dominus Theodricus de Wesel,*

²⁶⁾ ibid. 238.

²⁷⁾ Ook onder dezen abt zijn enkele kleinere pogingen gedaan (Dessing, *Bescheiden* 99—100). Misschien houden de aantekeningen van van Poelgeest verband met de eerste daarvan.

²⁸⁾ t. a. p. 240.

dominus Yordanus de Driell, dominus Theodricus de Brakel, dominus Iohannes de Boloys nepos electi, dominus Petrus de Slingelant, dominus Iohannes de Duess cum ceteris. Hii enim cordiali dilectione eum pre ceteris dilexerunt" ²⁹⁾. We vinden hier de voornaamste leden van het clubje weer terug als vrienden van den gekozen abt van Adrichem. Alleen heeft het na zeven jaren een kleine modificatie en uitbreiding ondergaan. In de eerste redactie der kroniek vinden we nog een anderen tekst, die meer onmiddellijk de verhouding dezer monniken tot abt van Poelgeest weergeeft: „*Is (n.l. de abt) eciam magnas gwerras persepe habuit adversus suos monachos et precipue contra dominum Nycolaum de Adrichem, cui adheserunt dominus Yordanus de Driell, dominus Iohannes de Boloys cum ceteris multis monachis*" ³⁰⁾. Ook onze schrijver wist dus blijkbaar van deze toestanden het een en ander.

Vervolgens krijgt Claes van Adrichem volgens het aantekenboekje op 10 Januari 1470 een straf, die „*sal duyren tot hij dyaeck wert*". Welnu, daar Nicolaus van Adrichem bij zijn abtsverkiezing in 1476 nog slechts diaken is ³¹⁾, moet dit dezelfde zijn als de jonge monnik van 1469—1470.

Trouwens, Beekman zelf heeft blijkbaar de ongegrondheid van zijn twijfel spoedig ingezien, want in een gereviseerde publicatie van hetzelfde artikel ³²⁾ wordt deze passage niet meer aangetroffen.

Hoe is het nu te verklaren, dat de degelijke monnik Iohannes a Leydis in zulk een in het oog vallende verhouding komt tot dezen Nicolaus van Adrichem?

Dat deze tusschen 1470 en zijn abtsverkiezing in 1476 zijn leven zou gebeterd hebben is mogelijk, maar meer ook niet. De wijze, waarop hij volgens *R. II* in 1481 zijn dood vindt ³³⁾, maakt het zelfs vrij onwaarschijnlijk. Dat a Leydis van Adrichems misdragingen van 1469—1470 als niet ernstig zou beoordeeld hebben is niet aan te nemen. Wij gelooven de verklaring hierin te moeten zoeken, dat Iohannes a Leydis van het eigenlijke, religieuze leven van van Adrichem niet veel wist, dat de verhouding dus op slot van rekening een vrij uiterlijk karakter droeg. Deze opvatting, die op het eerste gezicht eenigszins zonderling mag aandoen, meenen wij als volgt aannemelijk te kunnen maken.

Het eerste feit, dat op een relatie tusschen deze twee personen wijst, is van Adrichems opname in het Haarlemsche Carmelietenklooster door a Leydis aan het einde van 1476 als elect van Egmonds abdij. Men behoeft dus niet noodzakelijk aan te nemen, dat zij elkander vóór dien tijd reeds persoonlijk kenden. Nu weten wij, dat een abt met de practische handhaving der kloostertucht niet méér te maken had dan hij zelf wilde. Daarvoor zorgde de prior. De abt woonde afzonderlijk, verscheen niet in den refter en het kapittel en had zijn eigen dienstpersoneel. Hij was het

²⁹⁾ Q 122, S 228—229.

³⁰⁾ S 223.

³¹⁾ S 225.

³²⁾ D o m. A. B e e k m a n O. S. B., *Het kloosterleven in de voormalige abdij van Egmond*, in *Egmondiana* I (1937), 73—86; II (1938), 25—36.

³³⁾ Q 125, S 236.

ook, die de relaties met de buitenwereld onderhield ³⁴⁾. Zoo was het mogelijk, dat een abt persoonlijk een minder goed monnik was, zonder dat buitenstaanders dit op hinderlijke wijze behoeften te bemerken. Vanwege de hooge positie van den abt zal dus zijn relatie met den eenvoudigen Carmelieten-prior, hoewel vriendschappelijk en hartelijk, toch vrij officieel zijn geweest ³⁵⁾.

Doch dit alles is slechts een negatieve benadering dezer verhouding. Positief meenen we haar te moeten zien als voortkomend uit gelijke gezindheid in den zin van politieke geestverwantschap, Hoeksche partijchap. De uit het Hoeksche geslacht van Adrichem bij Beverwijk voortgesproten abt kon, in de bijzondere omstandigheden waarin hij verkeerde, slechts aan een gelijkgezinde het verzoek richten, de geschiedenis der abdij zóó te boek te stellen als hij het bedoelde.

Hiermede zijn echter nog niet alle moeilijkheden opgelost. Toen a Leydis zijn kroniek voltooid had, was van Adrichem overleden en opgevolgd door Iordanus van Driel, zoo mogelijk een nog grooter „belhamel” — het woord is van Dom. A. Beekman — van het vroegere clubje. Hiervoor behoeven we echter geen bijzondere verhouding tusschen den schrijver en dezen abt te postuleeren. De kroniek is aan niemand persoonlijk opgedragen. A Leydis beschouwde zijn taak als beëindigd, toen zijn opdrachtgever gestorven was. Hij leverde dus zijn kroniek eenvoudig af toen ze klaar was.

We hebben reeds meerdere malen gezegd, dat de geschiedenis der Egmondsche abten voor een groot deel neerkomt op de geschiedenis hunner verhouding tot de heeren van de Hoef.

Om deze verwickelingen goed te begrijpen moet men zich herinneren, dat de abdij van Egmond door graaf Dirk I gesticht was als een eigenklooster, waarover dus de graven van Holland het volledige eigendomsrecht uitoefenden. Nu werd dit eigendomsrecht in 1140 door Dirk VI aan den paus overgedragen, doch feitelijk veranderde de toestand daar-

³⁴⁾ Ons geestelijk Erf XI (1937), 241.

³⁵⁾ Ondanks het minder gunstige beeld, dat wij van abt van Adrichem gevonden hebben, gebiedt de rechtvaardigheid ons, geen individueele gewetens te beladen met schulden die voor een groot deel drukken op den tijdgeest. Deze kan minder of meer beklagenswaardig zijn, maar geen individu is ervoor aansprakelijk te stellen, en dat kloostergemeenschappen, vooral in de Middeleeuwen, daarvan de minder goede gevolgen ondervinden zal een ieder begripen, die de gecompliceerdheid van het menschelijk leven kent, óók in een klooster. Wat nu bepaaldelijk de toestanden te Egmond vóór de hervorming van 1490—1495 aangaat, is ons nog een ander intiem document bewaard gebleven, dat zeer goed als pendant zou kunnen dienen van het boekje van van Poelgeest, namelijk een memorieboekje van den monnik Hendricus van Son, geschreven omstreeks 1486 onder het bestuur van Iordanus van Driel. Uit dit eveneens in het Alg. Rijksarchief te 's-Hage berustend boekje blijkt o.a., dat de koordienst te Egmond met eerbied werd verzorgd en de liturgische plechtigheden met luister gevierd (Dom. J. de Glas O. S. B., *De Liturgie van het oude Egmond*, in *Egmondiana* II (1938), 49—54, 79—89). — Dat overigens de Middeleeuwsche geest een man als Gerard van Poelgeest niet geheel onberoerd liet bewijzen de grootscheepsche knoeierijen met valsche reliquieën onder zijn bestuur (H. E. van Gelder, *Vijftiende-eeuwsche kloosterzeden*, in *BVGO* 4e reeks VII (1909), 389—404).

mede weinig. De abdij bracht jaarlijks een kleine schatting op aan den H. Stoel als oppersten eigenaar, maar de graaf bleef de oude eigendoms-rechten uitoefenen. Practisch van veel ingrijpender aard werden de veranderingen, toen de graven als wettige voogden der abdij deze voogdij aan anderen in leen gingen geven, daar de leenmannen — de latere heeren van Egmond — zich al spoedig hoe langer hoe meer als de eenig wettige voogden der abdij gingen beschouwen en gedragen. Vandaar eindelooze conflicten zoowel met de abdij als met de graven, met als gevolg herhaalde wijzigingen in de rechtsverhoudingen al naar gelang den persoonlijken smaak der abten en graven.

De vraag is nu of we in a Leydis' Egmondkroniek een betrouwbare weergave dezer verwickelingen bezitten.

Voor de geschiedenis tot aan het begin der 14e eeuw wordt ons een goed en helder overzicht geboden door K. von Richthofen³⁶⁾. Dit overzicht heeft voor ons doel het groote voordeel, dat het zich, onder voortdurende vergelijking met en verwijzing naar a Leydis' kroniek, zuiver stelt op de basis der geschiedbronnen, in casu der oorkonden. Wij achten het niet noodig, von Richthofens uiteenzettingen hier weer te geven. Hij die zich de moeite wil getroosten zijn overzicht te bestudeeren zal met ons tot de bevinding komen, dat Iohannes a Leydis niet alleen alle ter zake doende stukken in zijn tekst heeft opgenomen, doch ook geen enkel ons bekend stuk van belang heeft weggelaten. Ons besluit is dan ook, dat hij het verloop der verwickelingen tot het begin der 14e eeuw objectief en onpartijdig heeft weergegeven en dat de verschillende fasen der geschillen met de dikwijls wisselende houding der opeenvolgende abten ten opzichte der heeren van Egmond zuiver tot hun recht komen.

Wat de geschiedenis der 14e en 15e eeuw aangaat, zijn vele documenten ons slechts uit a Leydis' kroniek bekend. Een positieve controle is hier bijgevolg uitgesloten. We zijn hier aangewezen op een negatieve methode en moeten dus de vraag beantwoorden: Zijn er van elders stukken bekend, welke in a Leydis ontbreken?

Uit het archief der heeren van Egmond, dat bewaard wordt in de Archives nationales te Parijs, zijn ons inderdaad een tiental zoodanige stukken bekend³⁷⁾. Echter ten eerste heeft Iohannes a Leydis geen ge-

³⁶⁾ K. von Richthofen, *Die älteren Egmonder Geschichtsquellen*, Berlin 1886, 7—16. Zie ook Dom. W. van Heteren O. S. B., *L'abbaye et les seigneurs d'Egmond du XIVe au XVIe siècle*, in *Revue Bénédictine* XIII (1896), 295—320; R. R. Post, *De abdij Egmond en de H. Stoel*, in *Mededeel. Ned. Hist. Instit. te Rome* 2e reeks VI (1936), 21—51. Aldaar bl. 31—35.

³⁷⁾ Wij geven hier hunne regesten: 1319 Mei 27: Dirk van Wassenaar en tien andere mannen van den graaf van Holland verklaren, dat Gerard van Heemskerk en Jan Persijn hun gezegd hebben, dat zeker accoord tusschen den abt en heer Wouter van Egmond, dat zij bij zich hadden, in geval van overlijden van een der beide partijen nietig zou zijn. 1410 Sept. 12: Acte van den notaris Ijsbrand Symons opgemaakt van het antwoord door den abt van Egmond gegeven aan Jacob, bastaard van Egmond, als schout van Egmond, betreffende de jurisdictie. De abt had namelijk tegen een onderdaan van den heer van Egmond recht gezocht bij den graaf, waartegen de heer als bezittende de jurisdictie geprotesteerd had. 1411 Sept.

bruik gemaakt van het slotarchief op de Hoef en behoefde dit voor zijn doel ook niet te doen. Ten tweede merken we op, dat bijna al deze archiefstukken betrekking hebben op wellicht de meest bewogen periode der Egmondsche abdijgeschiedenis, namelijk de bestuursperiodes van abt Gerardus van Ockenberg (1404—1424) en Wilhelmus van Matheness (1424[7]—1458). Het is niet onmogelijk, dat in deze troebele tijden verschillende documenten zijn verloren gegaan. Zeker weten we althans, dat in 1420 en 1424 vele brieven en privileges door de handlangers van den heer van Egmond aan van Ockenberg en van Matheness werden ontstolen en zelfs verscheurd ³⁸⁾. Dit kan een reden zijn, waarom a Leydis voor dit tijdperk niet over voldoende oorkonden kon beschikken. Ten derde, waar het ons vooral op aankomt, kunnen wij de vraag, of het verhaal onder dit gemis veel geleden heeft, gerust ontkennend beantwoorden, aangezien de stukken niet van zoo'n ingrijpende importantie zijn. De werkelijk belangrijke stukken zijn door a Leydis alle aangehaald en in hun verband beredeneerd. Zelfs Mattheus had in zijn „Notae et observationes” maar weinig aan te vullen.

Een veel ernstiger tekort, dat zich in deze Egmondchroniek doet gevoelen, bestaat hierin, dat we niets gewaar worden van het aandeel dat de graven van Holland eenerzijds en de H. Stoel anderzijds gehad hebben in sommige abtsverkiezingen. Een tweede tekort, dat met het eerste verband houdt, is dat de pogingen om de verslachte kloostertucht in eere te herstellen veel te beknopt en te oppervlakkig behandeld worden. Hier zou geschie-

28: Voor notaris en getuigen antwoordt Jan van Egmond op een vraag van graaf Willem van Holland, of hij bereid is zijne heerlijkheid van den abt in leen te ontvangen, dat hij krachtens den afstand aan graaf Albrecht gedaan des graven leenman wenschte te zijn, waarop de graaf antwoordt, dat die afstand, als zijnde buiten weten van den paus geschied, nietig is. 1411 Oct. 21: Jan van Egmond protesteert in tegenwoordigheid van een notaris en getuigen tegen een in de kerk van Egmond voorgelezen scheidsrechterlijke uitspraak van graaf Willem van Holland tusschen die van de abdij en den heer van Egmond over zekere landgoederen. 1424 Febr. 18: Jan van Egmond autoriseert Lambertus de Stipite en eenige anderen om voor den paus of diens plaatsvervanger zijn zaak te verdedigen tegen die van de abdij. 1430 Dec. 27: De abt en de conventualen van Egmond en heer Jan van Egmond onderwerpen hunne geschillen over het dominium ville Egmondensis en andere rechten, goederen, landen en zaken aan de scheidsrechterlijke uitspraak van gravin Jacoba en beloven zich daarnaar te zullen gedragen. 1432 Nov. 20: Jan van Egmond geeft handvesten aan die van zijne heerlijkheid ter regeling van de rechtspraak en tot beteugeling van de willekeur der abdij. 1438 Maart 28: Scheidsrechterlijke uitspraak op last van graaf Philips geschied tusschen de abdij en den graaf met de bureu van Egmond over verschillende omstreken punten als achterstallen, landwinningen enz. 1456 Oct. 24: Scheidsrechterlijke uitspraak van Arnt van Hemert, Willem Butenwech, Gijsbert van der Hoell en Dirk van Riedwick tusschen Willem, broeder tot Gelre en heer van Egmond, en de abdij van Egmond, over achterstallige wagensdiensten, erfhuuren, het Caritaetland, het recht der abdij op hare bekende rechten en schulden, het dienstland dat des heeren onderzaten van de abdij hebben. 1476 Apr. 24: De abt van Egmond renuncieert alle rechten hem bij vonnissen van het hof van Holland op de ingezetenen van Egmond toegewezen, de heer van Egmond daarentegen op alle appel van die vonnissen.

³⁸⁾ Q 94, 97, S 201, 203. Vgl. *Tabula B IV* (bij *Hulshof* 81.)

denis van het inwendige, echte leven der abdij te schrijven zijn geweest.

We willen dit door enkele voorbeelden nader toelichten. Dat abt Gerardus van Ockenberg (1404—1424) door den paus werd afgezet vinden we niet vermeld ³⁹⁾. Een verklaring der vacature van vier jaren na den dood van abt Wyboldus (1161—1176), onder wien de droevige twisten met de heeren van Egmond begonnen, wordt niet gegeven. Wel wordt een abt Ysbrandus genoemd die in a Leydis' abtenlijst niet werd medegerekend ⁴⁰⁾, maar dat er na Gerardus van Ockenberg een door den paus benoemden abt Gysbertus van Vliet (1424—1427) bestaan heeft ⁴¹⁾ vernemen we niet. Met geen woord wordt gezegd, dat Iohannes Olout (1351—1353), Wilhelmus van Mathenesse (1424[7]—1458) en Iacobus van Poelgeest (1458—1464) als gevolg van reservatie regelrecht door den paus werden benoemd ⁴²⁾.

Nu kan men hiertegen natuurlijk op de eerste plaats inbrengen, dat wij verschillende dezer feiten uit een geheel andere bron weten, namelijk uit de Vaticaansche archieven, en ten tweede dat het bij deze pauselijke abtsbenoemingen een algemeen bestaand recht gold en dus niets bijzonders was. Wat dit laatste betreft, het bijzondere zit niet in het algemeen recht, maar in het feit dat de H. Stoel soms van dat algemeen recht gebruik moest maken. Ondanks dit algemeen bestaande recht waren het abnormale benoemingen. En wat het eerste aangaat, a Leydis zou, als hij de gelegenheid gekregen had te zoeken, ook in de Egmondsche archieven waarschijnlijk nog wel het een of ander omtrent deze benoemingen hebben kunnen vinden. Doch hier wreekt zich de omstandigheid dat a Leydis buitenstaander is, hij kreeg niet meer materiaal ter beschikking dan zijn opdrachtgever noodig oordeelde. Hetzelfde kan men zeggen met betrekking tot de kloosterhervormingen.

Desondanks geeft de kroniek een vrij getrouw, doch eenigszins te uiterlijk beeld van de geschiedenis der Egmondsche abdij. De gebreken der kroniek liggen veel meer in wat verzwegen dan in wat gezegd wordt. Iohannes a Leydis heeft de geschiedenis der abdij geschreven zooals ze te schrijven was, hij heeft met zijn geschrift aan de abdij werkelijk een dienst bewezen en nog altijd is a Leydis' Egmondsche abtengeschiedenis het eenige uitgebreide werk over Hollands oudste abdij.

Trachten we ons nu een eindoordeel te vormen over de tweede redactie der kroniek.

Gelijk we elders reeds zeiden is de continuator tevens interpolator geweest. In dit interpolateeren van de oorspronkelijke kroniek nu kunnen we geen andere bedoeling ontdekken dan om den schrijver nog eens te controleeren op de documenten. Hij voegde een paar oorkonden in, die voor de kroniek zelf van weinig of geen belang zijn. Hier en daar gaf hij

³⁹⁾ Gisb. Brom, *Archivalia in Italië belangrijk voor de geschiedenis van Nederland*, 3 dln, 's-Hage 1908—1915, I 819.

⁴⁰⁾ O 45—46, S 159.

⁴¹⁾ Gisb. Brom, *Archivalia in Italië* I 820.

⁴²⁾ Gisb. Brom, *Bullarium Traiectense*, 2 dln, Hagae Comitum 1892—1896, 1384; *Archivalia in Italië* I 824, 1644.

enkele aanvullingen over de graven van Holland en vooral over de genealogie en de geschiedenis der heeren van Egmond. Ook werden op sommige plaatsen formuleeringen veranderd zonder den inhoud te wijzigen. Alles tezamen een onschuldige liefhebberij van een monnik die er den tijd voor had. Dergelijke interpolaties zijn in de Middeleeuwsche kroniekenwereld ontelbaar.

Anders is het echter gesteld met de continuatie der kroniek in zooverre hiermede wezenlijke tekstveranderingen zijn gepaard gegaan.

Vroeger zagen we reeds, dat deze veranderingen samenhangen met de hervorming der kloostertucht in de jaren 1490—1495⁴³⁾, alsook dat voor de hoofdstukken 90—92 werd gebruik gemaakt van den *Processus reformationis* van Theodericus Bosman⁴⁴⁾.

De discussie, die zich enkele jaren geleden naar aanleiding van Chr. S. Dessings bronnenpublicatie⁴⁵⁾ ontsponnen heeft tusschen R. R. Post en den uitgever dezer bronnen zelf⁴⁶⁾, hadden voor een belangrijk deel juist betrekking op dezen *Processus* van Theodericus Bosman. Dessing zegt in zijn inleiding op dit stuk: „*Met Theodericus Buschman — ook wel genaamd Busman en Bosman — als samensteller der kroniek hebben wij zeker een onverdachten getuige voor de betrouwbaarheid en waarheid der toestanden en feiten, welke hij in zijn kroniek mededeelt. Het geheele verloop toch der reformatie heeft hij van het begin af aan, d.i. vanaf 4 Februari 1491, den dag zijner komst in de abdij, tot aan haar bekroning met de verkiezing van abt Hendrik van Wytenhorst — of Wittenhorst — geheel medegemaakt en zelf daarin een eerste en voorname rol gespeeld*”⁴⁷⁾. Dessing voelde blijkbaar aan, dat hij, door den datum 4 Februari 1491 te noemen, zelf een distinctie maakte in zijn eigen redeneering. Bosman spreekt namelijk niet alleen over hetgeen hij zelf na dien datum medemaakte, maar ook over feiten en toestanden vóór dien tijd. Dienaangaande vervolgt Dessing: „*Toch meenen wij te moeten aannemen, dat de vrome proost in zijn ijver voor het goed recht der zaak, welke hij voorstond en behartigde, niet geheel is vrij te pleiten van overdrijving vooral in zijn beschrijving van den toestand, welke vóór zijn komst in de abdij heerschte*”. En verder: „*Het lijkt ons overigens wel verklaarbaar, dat de proost tot een dergelijke overdrijving is gekomen in het weergeven van toestanden, welke hij niet had medegemaakt*...”⁴⁸⁾.

Zoo blijft er, al keuvelend, bij Dessing zelf niet veel van die betrouwbaarheid over. Wordt Bosman in den eersten der aangehaalde teksten

⁴³⁾ Zie hiervóór 42—43.

⁴⁴⁾ Zie hiervóór 69—70.

⁴⁵⁾ Chr. S. Dessing, *Bescheiden aangaande de hervorming der tucht in de abdij van Egmond in de 15e eeuw*, WHG 3e serie n° 53, Utrecht 1930.

⁴⁶⁾ R. R. Post, *De abdij van Egmond en de H. Stoel*, in Mededeel. Ned. Hist. Instit. te Rome, 2e reeks VI (1936), 21—51; Chr. S. Dessing, *De hervormingspogingen in de abdij van Egmond in de 15e eeuw*, in Tijdschr. voor Gesch. LIV (1939), 191—219; R. R. Post, *De hervormingspogingen in de abdij van Egmond in de 15e eeuw. Antwoord aan Chr. S. Dessing*, in Nederl. Historiebladen II (1939), 407—413.

⁴⁷⁾ Dessing *Bescheiden* 114.

⁴⁸⁾ *ibid.*

nog een „onverdachte getuige voor de betrouwbaarheid en waarheid” genoemd, in den tweeden tekst wordt reeds een gedeeltelijke onbetrouwbaarheid aanvaard en in den derden zelfs verklaarbaar geacht. R. R. Post toont dan ook niet veel vertrouwen in dit verhaal. Hij zegt: „De schrijver is zeer zeker partijdig en beroept zich herhaaldelijk op geruchten en op hooren zeggen” ⁴⁹⁾. Hij aarzelt zelfs niet te spreken van „de hatelijkheid der kroniek, nl. van de *Processus reformationis*” ⁵⁰⁾.

Het is niet onze bedoeling, ons te mengen in het dispuut tusschen Dessing en Post, doch alleen na te gaan, hoe de tweede redactie der Egmondchroniek deze zaken behandelt.

We hebben reeds gezegd, dat ook wij gelooven aan mistoestanden in de Egmondsche abdij. Echter willen wij deze vooral op grond van het aantekenboekje van Gerardus van Poelgeest niet al te donker zien. We zoeken ze in hoofdzaak bij het clubje om Nicolaus van Adrichem. Bovendien meenen wij, dat de religieuze verdeeldheid in de abdij samenging met een politieke verdeeldheid ten opzichte van den heer van Egmond. Een hervorming was daarom zeer zeker noodig, al kunnen wij weinig bewondering hebben voor den vorm, waarin zij zich voltrok. Hadde zij kunnen plaats vinden zonder de bemoeiingen en het geweld van den heer van Egmond, die er toch eigenlijk niets mede te maken had, en zonder de onverkwikkelijkheden die daarvan het gevolg waren, dan zouden vele onheilen voorkomen zijn geworden en de zegeningen der herstelde observantie veel grooter zijn geweest.

Een combinatie van de hoofdstukken 90 en 92 der tweede redactie met de gegevens over wat wij, op grond van het aantekenboekje van van Poelgeest en op grond der twee boven gegeven citaten uit a Leydis, het clubje noemen maakt ons veel wijzer over de Egmondsche toestanden dan de *Processus* van Theodoricus Bosman. Zien wij de feiten.

Na alles wat wij omtrent Nicolaus van Adrichem gezegd hebben, hebben we het recht in hem te zien een machtig heerschap van adellijken bloede ⁵¹⁾, beter bestuurder dan monnik en vol van den geest der wereld, die, terwijl hij in 1470 reeds voor zijn diakenwijding stond, het in 1476 nog niet tot de priesterwijding had kunnen brengen, wiens leven vrijwel geheel in beslag werd genomen door uiterlijke beslommeringen, door het afleggen en brengen van hooge bezoeken ⁵²⁾, waarvan dat van Vere slechts de laatste en meest fatale was ⁵³⁾.

Dat abt Gerardus van Poelgeest nu in 1476 door dezen man werd opgevolgd is reeds een bedenkelijk verschijnsel. Iohannes a Leydis geeft zijn verkiezing iets omstandiger dan de continuator. Hij zegt dat van Adrichem door het grootste deel der monniken gekozen werd en dat de overigen zich bij die keuze neerlegden. Nu moeten wij bij de beoordeling dezer keuze in aanmerking nemen, dat er onmiddellijk een tegencandidaat

⁴⁹⁾ In Mededeel. Ned. Hist. Instit. te Rome (1936), 47.

⁵⁰⁾ In Nederl. Historiebl. II (1939), 412.

⁵¹⁾ Zie J. M. Sterck-Proot, *Vergeeten Haarlemsche familienamen*, in BBH LVIII (1940), 268—275.

⁵²⁾ Q 122—123, S 233—234.

⁵³⁾ Q 125, S 236.

optrad in den door den heer van Egmond gesteunden bastaardzoon van Philips van Bourgondië, die zich ook werkelijk door den paus tot commendairen abt wist te doen benoemen. Deze benoeming werd echter spoedig herroepen ⁵⁴⁾ en de keuze van Nicolaus van Adrichem bevestigd ⁵⁵⁾. Het schijnt dat de politieke elementen zwaarder hebben gewogen dan de religieuze en dat van Adrichems keuze een reactie was tegen den invloed van Bourgondië en Egmond.

Nicolaus van Adrichem werd in 1481 opgevolgd door zijn vurigen geestverwant Iordanus van Driel. Bij de keuze waren de stemmen verdeeld. De ouderen kozen van Driel, terwijl de jongeren stemden op Iohannes van der Does ⁵⁶⁾. Eigenaardig is, dat deze beide kandidaten tot het clubje van Nicolaus van Adrichem behoorden. Men zou de vraag kunnen stellen of de continuator, die evident tegen van Driel en dus waarschijnlijk vóór van der Does was, met opzet den naam van dezen laatste weglief uit de lijst dergenen die van Adrichem bij zijn terugkeer te Egmond in 1477 zoo geestdriftig toejuichten ⁵⁷⁾. Het zou wel mogelijk zijn, dat de continuator hem, die later in ieder geval de hervorming aannam ⁵⁸⁾, te goed oordeelde voor een dergelijk gezelschap. Misschien is het echter een slordigheid geweest.

De gelijkheid van stemmen werd opgeheven door Gysbertus Boetzelaer, die afwezig was geweest en later zijn stem aan van Driel gaf, waarvoor hij als belooning het officie van custos kreeg, terwijl van der Does pastoor der Egmondsche kerk werd. Ook Boetzelaer komt, zooals we reeds zeiden, in het aantekenboekje van Gerardus van Poelgeest voor, evenals Oedzierus van Cralingen die onder dezen abt prior der abdij was ⁵⁹⁾. We zien dus dat de toestanden te Egmond zeer stonden onder den invloed van separatistischen partijgeest.

Niet anders wordt het wanneer Iordanus van Driel met zijn geestverwanten, die in grimmige weerbarstigheid de hun door den heer van Egmond opgedrongen reformatie van Bursfeld weigeren te aanvaarden en tenslotte, wijkend voor het geweld, zich naar Breda begeven, vandaar uit hun actie tegen Egmond voortzetten. De continuator zegt: „*Numquam tamen fuit verum fundamentum charitatis inter abbatem et conventum reformatum, sed abbas semper clam machinabatur malum, ubicumque potuit, quamdiu vixit, malorum usus consilio*” ⁶⁰⁾. En toen de uitgeweken abt in 1493 stierf, werd Oedzierus van Cralingen met algemeene stemmen tot zijn opvolger gekozen.

Deze feiten werpen een zuiverder licht op de Egmondsche toestanden vóór 1490 dan de met onzin en laster doorspekke *Processus* van Theodoricus Bosman. Ze toonen aan, dat deze toestanden voor een groot deel veroorzaakt werden door partijgeest en politiek.

⁵⁴⁾ B r o m, *Archivalia in Italië* I 1725.

⁵⁵⁾ *ibid.* I 1200.

⁵⁶⁾ Q 125, S 237.

⁵⁷⁾ Q 122, vgl. S 228—229.

⁵⁸⁾ D e s s i n g *Bescheiden* 222.

⁵⁹⁾ Q 126, S 237.

⁶⁰⁾ Q 131, S 244.

Overigens is noch met de bronnenpublicatie van Dessing en zijn bijbehorende beschouwingen noch met onze luttelc opmerkingen het beeld dezer kloosterhervorming voltooid. Een onpartijdige en alzijdige studie zal zeker nog interessante dingen aan het licht brengen aangaande deze korte, maar fel bewogen periode van Egmonds abdijschiedenis. Dit overschrijdt echter de grenzen van ons werk, dat alleen beoogde de tweede redactie der Egmondchroniek te toetsen aan het oorspronkelijke werk van Iohannes a Leydis.

Wat de beschrijving zelve der hervorming aangaat, deze komt vrijwel overeen met die van den *Processus*. Het verhaal is geloofwaardig, ofschoon de continuator herhaaldelijk blijk geeft van een sterke vooringenomenheid tegen de abten Nicolaus van Adrichem en Iordanus van Driel.

Over dezen laatste heeft Iohannes a Leydis zelf niet veel meer te zeggen gehad, daar zijn taak met den dood van zijn opdrachtgever beëindigd was. Kwaads wordt er door a Leydis niet van gezegd, en het eenige goede dat hij van hem vertelt, namelijk dat hij in 1484 een zwakke poging tot hervorming deed die door zijn monniken werd verijdeld ⁶¹⁾, wordt door den continuator doodgezwegen. Dat deze poging werd ondernomen met behulp van Jan van Egmond, die in 1483 zijn vader was opgevolgd, zal én voor den abt én voor den heer van Egmond wel een experiment geweest zijn.

Nicolaus van Adrichem wordt door den continuator niet naar behooren behandeld. Al het gunstige, dat a Leydis over hem geschreven had, wordt voorzichtig verwijderd, zooals zijn weldaden aan het Haarlemsche Carmelietenklooster ⁶²⁾, de beschrijving van zijn overwinning op zijn tegenstander Jan van Bourgondië aan de Romeinsche curie ⁶³⁾ en van zijn plechtige abtswijding ⁶⁴⁾, de werken die hij ondernam tot verfraaiing der abdij ⁶⁵⁾ en dergelijke. Van den anderen kant vormt de tragische wijze, waarop de abt zijn dood vindt, het hoogtepunt van het verhaal. Terwijl a Leydis in sobere bewoordingen vertelt dat van Adrichem, omstreeks Allerheiligen op een bruiloft te Vere aanwezig, omtrent het feest van den heiligen Martinus, 11 November, stierf, laat de continuator beide tijdsbepalingen achterwege om zoodoende het plotselinge en rampzalige van zijn dood des te sterker te doen uitkomen ⁶⁶⁾.

Alles tezamen genomen hebben wij voor *R. II* veel minder bewondering dan voor *R. I*.

Wat de interpolatie betreft, deze heeft de homogeneiteit, het rustige en zakelijke verloop van het geschiedverhaal niet verhoogd. De soms lange uitweidingen over de gravengeschiedenis en vooral over de geschiedenis der heeren van Egmond stooren het verhaal somtijds op hinderlijke wijze en zouden door a Leydis, zoo hij ze noodig had

⁶¹⁾ S 238.

⁶²⁾ S 228.

⁶³⁾ S 229—230.

⁶⁴⁾ S 221—232.

⁶⁵⁾ S 232—233.

⁶⁶⁾ Q 125, S 236.

geoordeeld, zeker kundiger en gaver in het verhaal zijn verwerkt.

Wat de continuatie aangaat, deze heeft de objectiviteit en onbevangenheid van a Leydis' verhaal prijsgegeven om plaats te geven aan vooringenomenheid en persoonlijke bedoelingen. Hier is de kroniek niet meer — om het woord van Hulshof nog eens te herhalen — „*een min of meer dor verslag van een buitenstaander, maar een strijdschrift van een partijman, die zelf bij de gebeurtenissen nauw was betrokken*”. Zoo is a Leydis' kroniek tot een tweeslachtig werk geworden, dat alléén zuiver kan beoordeeld worden na de volkomen scheiding der twee redacties.

TEKSTUITGAVE

INCIPIT^a PREFATIO IN OPUSCULUM DE GESTIS REGALIIUM ABBATUM MONASTERII SANCTI ATHALBERTI ORDINIS SANCTI BENEDICTI IN EGMONDA.¹⁾

Quoniam *gesta preteritorum* patrum ideo consueverunt describi, ut *certa essent indicia presencium^b vel futurorum*, hinc est quod ex iniuncto egregii patris reverendi in Christo, patris et domini mei, domini Nycolai de Adrichem,

Beka
(Buchel 2)

huius nominis secundi

regalis abbatis monasterii sancti Athalberti in Egmonda, ordinis eximii patris sancti Benedicti,

presens^c opusculum

presentes annales

excerpere studui, prout ex diversis gestis, epystolis^d, epytaphiis^e, registris, privilegiis preteritorum patrum elicere potui, ut vetustatem ecclesie Egmondensis notabiliter^f tangendo fideliter conscribam, quo videlicet tempore et a quibus personis dicta ecclesia exordium acceperit, sub quibusve defensoribus seu rectoribus incrementum vel detrimentum in spiritualibus et temporalibus habuerit. Et quia prefata Egmondensis ecclesia per predicationem sancti Athalberti confessoris, primi archidiaconi^g ecclesie Traiectensis, de gentilitate ad fidem Christi est conversa, cuius etiam sepultura extitit ibidem *miraculis choruscantibus* honorata, ideo ab ipso sancto archidiacono^h Athalberto tamquam a primo fundatore et rectore

Vgl. *Beka*
(Buchel 1)

Vita S. Adalberti I
(Fontes 5)

presens opus in capitulisⁱ divisum presentes annales in capitulis divisas

in Dei nomine *debemus iure inchoare*.

Beka
(Buchel 2)

CAP. I DE SANCTO ATHALBERTO ET EIUS PREDICATIONE¹⁾.

Anno Dominice Incarnacionis *sexcentesimo nonagesimo^k*, regnante Alfrico Anglorum rege, anno tercio regni ipsius, Egbertus Northumbrorum sanctissimus episcopus^l, audiens Germaniam^m *verbi Dei ignaram*, sanctum Wigbertum presbiterumⁿ illuc ad predicandum verbum Dei direxit, qui ibidem, dyabolo^o impediante, *nichil^p proficiens reversus est*. Sed venerabilis sanctus Dei Egbertus episcopus^q, ab incepto non desistens opere, adhuc alios ad hoc ministerium viros ydoneos^r

Vita II
(Fontes 23)

destinavit, sanctum videlicet Willibrordum^s presbiterum, postea divina gracia Traiectensis ecclesie inferioris primum archiepiscopum,

illuc destinandos elegerat ac destinavit, sanctum videlicet Willibrordum tunc presbiterum, postea divina gracia a Romano pontifice Sergio Traiectensis ecclesie inferioris primum archiepiscopum, cum aliis undecim, inter quos sanctus Switbertus, postea etiam

a B Incipit *ontbr.* - b B praeteritorum. - c B presbiteris. - d BC epistolis. - e C epytaphiis. - f B registris ... notabiliter *door hand 2 op den rand bijgeschr.* - g B archidiaconi. - h B archidiacono. - i C capitulis. - j In AC volgt overal het nummer v.h. hoofdstuk op den titel. - k B nongesimo. - l B episcopus. - m B Garmaniam. - n C presbyterum. - o BC diabolo. - p BC nihil. - q B episcopus. - r BC idoneos. - s B Willebrordum.

¹⁾ In R. II is de titel *Annales regalium abbatum Egmondensium*.

episcopus, et duo Ewaldi presbyteri, post martirizati, nunc Colonie in monasterio sancti Cuniberti honorabiliter iacent, atque

Chron. Holl. I,
f. 15r; vgl. *Beka*
(Buchel 8)
Vita II
(Fontes 23)

cum eximie sanctitatis viro Athalberto^t dyacono^u, qui propter Christum regale patrimonium, scilicet regnum Eboracense, id est Yurck^v in Anglia, reliquerat cum plerisque aliis discipulis, qui pariter^w maris pericula transfretantes ad Puppinum^x de Harstell, tertium Brabancie ducem et Francorum sub rege rectorem, pervenerunt, a quo venerabiliter suscepti et in Frisiam ad predicandum verbum Dei directi sunt. Nam eandem provinciam memoratus dux anno Domini sexcentesimo nonagesimo^y tercio, Rathbodo^z rege eius devicto, Francorum subiugaverat dominio, ubi cum largiente Domino predicando plurimis^a proficerent, iubente Puppino^b duce predictus sanctus Willibrordus^c Romam adiit et a sancto Sergio, huius nominis papa primo, archiepiscopus Traiectensis primus ordinatus reversus est,

quemadmodum ego, frater Johannes Leydis, ordinis Carmelitarum ex Haerlem dicti ordinis, declaravi in Cronicis Hollandie per me compositis, in secunda divisione per totum.³⁾

Beka
(Buchel 10)

Interea sanctus Athalbertus in Frisia^d propter verbum Dei remanserat ibique plurimorum corda ad fidei salutem convertit.

Reverso autem sancto^e Willibrordo^f, sanctus Athalbertus, eius primus archidyaconus^g, fere in omnibus operibus exequendis eius extitit cooperator et servus fidelissimus. Qui a sancto Willibrordo^h specialiter ad Kinhemariamⁱ delegatus, ibidem^j in fide catholica novelle conversionis^k roboravit ecclesiam

Chron. Holl. I,
f. 20v.

in loco qui nunc Egmunda^l nuncupatur, tunc Hallem vocatus, quo et^m in loco et in terminis eius adhuc fere in adventu eius^a tota gens ydolis^o serviebat. Unde sanctus Athalbertus levita omni die non cessabat illis ewangelizare regnum Dei, ydola^p confringere et

ecclesias Deo edificare^q.

ecclesias Deo reedificare.

Chron. Holl. I,
f. 20v; vgl. *Vita II*
(Fontes 24)

Erat autem tunc temporis vir quidam nomine Eggo, cuius filium sanctus Athalbertus de sacro fonte suscepit, cum quo sancte familiaritatis gracia sepius hospitabatur. Factum est autem, cum idem vir Dei ad Anglorum gentem suos visitando vellet reverti, sedentibus ad cenam, predictus vir nomine Eggo de eius reditu interrogavit. Qui pomorum grana, que manducaverat, in ignis estum proiciens, se rediturum spocondit, cum ex ipsis arbores et fructus progredierentur. Accidit mirifice promissioni^r nutu Dei veritatem^s

t C Athalberto. - u BC diacono. - v BC Iurck. - w B propter. - x C Pupinum. - y B nongesimo. - z C Rathbodo. - a B protinus. - b C Pupino. - c BC Willibrordus. - d ABC Frisiam. - e B socio. - f B Willebrordo. - g B archidyaconus. - h BC Willebrordo. - i B Tringem Mariam C Kinhemariam. - j C ibidem ontrbr. - k C conversationis. - l C Egmonda. - m B et ontrbr. - n B adhuc ... eius ontrbr. - o B idolis. - p B idola. - q B idola... edificare door hand 2 op den rand bijgeschr. - r C promissione. - s B viriditatem.

³⁾ *Chronicon Hollandiae*, 2e red., ed. SWEERTIUS in *Veteris aevi analecta*, Francofurti 1620, 14-38.

subsequi. Nam eadem domus non diu post eius recessum igne consumpta area vacua remansit, in qua tempore convenienti arborum^t germina quatuor processerunt. Et cum fructus delectacio veniret, quatenus promisit^u vir Deo et hominibus exoptandus, ad patriam prenominatam rediit. Crevit quidem huius sancti Athalberti fama virtutum insigniis^v declarata multisque, dum vixit, predicando profuit.

CAP. II DE OBITU EIUSDEM SANCTI ET CONSTRUCTIONE ECCLESIE IN HONORE EIUS.

Ignitur de virtute in virtutem proficiens, quod feliciter incepit felicius consummavit^w et immarcessibilem sui agonis percepturus coronam, tenebrosam presentis seculi convallē lacrimarum^x mutavit paradyso^y deliciarum. Christo itaque, cui fideliter inhesit, septimo kalendas Iulii sanctissimam animam reddidit, in cuius presencia letus decantat: Sicut audivimus, ita et vidimus. Christiani et boni fideles sepelierunt corpus sancti Athalberti honore congruo in Egmonda^z, ubi nunc cunctis indigentibus^a per misericordiam Domini maiora beneficii bona prestantur.

Iste honorabilis confessor Domini sanctus Athalbertus traxerat in Anglia originem de veterum Saxonum nobili prosapia et primus Traiectensis archidiaconus^b fuisse creditur.

Fideles autem, qui tunc temporis ibidem habitabant, ecclesiam sive capellam^c in honore omnipotentis Dei^d et sancti Athalberti confessoris ibidem construxerunt, quam a Norwegianis sepius constat destructam. Divina autem providente clemencia semper aliquis inibi remansit, qui beati viri corpus honeste conservavit.

Chron. Holl. I, f. 20v; vgl. Vita I (Fontes 8)

Vgl. Vita II (Fontes 24)

Vgl. Kroniek Flor. Wtenhage. (BVGO 1900, 174.)

Vgl. Vita II (Fontes 24)

CAP. III QUOD^e SANCTUS ATHALBERTUS VIDUE ESVAR NOMINE NECESSARIA VITE MINISTRAVIT.

Deinde post annum Domini septingentesimum^f sexagesimum, barbaris totam illam terram vastantibus, possessionibus depredatis^g et possessoribus in captivitatem redactis, vidua quedam Esvar nomine^h, que se devoverat servicio sancti Athalberti, sola apud Egmondam relicta, quid ageret, quo se verteret ignorabat omnimodis. Nam nec unde ad momentum reficeretur habebat, nec unde vel ubi acquirere posset ulla copia suppetebatⁱ. Postremo nil^j restabat consilii nisi in consueta benignitate sancti Athalberti. Quam eciam^k de se presumentem non despexit, sed ei pius adiutor in oportunitatibus^l extitit. Cotidianum^m quippe ei victum ministravit ab oceaniⁿ littoribus, monstrans quam^o verum sit, nil deesse timentibus Deum, nec potuit commune sentire dispendium que specialius^p sancti Athalberti quesivit^q patrocinium.

Vita I (Fontes 9)

t B arboris. - u B permisit. - v B insignis. - w C consumavit. - x B lacrymarum. - y C paradyso. - z C Egmonda. - a C indigentibus ontbr. - b BC archidiaconus. - c B door hand 2 verbeterd uit sacellum. - d B Dei omnipotentis. - e B Quomodo. - f C septuagesimum. - g B depredatus. - h B Esvar nomine door hand 2 op den rand bijgeschr. - i B suppedibat. - j B nihil. - k B ecclesiam. - l C oportunitatibus. - m B Quotidianum. - n B oceani C oceano. - o B quod. - p B specialis C specialibus. - q C que sunt.

CAP. IIII DE REEDIFICACIONE ECCLESIE EIUSDEM SANCTI ET QUARE DICITUR EGMONDA.

Vita I Prodecete vero tempore

(Fontes 10)

Vita II quidam presbiter Amalech nomine cum aliis tribus sancte religionis laicis, viso celesti lumine, angelico didicit^a oraculo, eandem reedificare^t ecclesiam. Quod strenua devocione, pluribus miraculis in^u structura contingentibus, adimplevit.

Chron.Holl.I, f. 37v.

Dicitur autem Hallem nunc Egmonda, quia per preclara merita et predicatione sanctissimi Athalberti confessoris ab omni spurcicia ydolatrie^v extitit emundata^w. Sic ergo Egmonda^x tantum sonat sicut^y emundata terra. Vel secundum aliquos Ekmunda^z ab Ekgone^a amico sancti Athalberti est vocata, et tunc debet scribi per k, scilicet Ekmunda. Vel potest eciam^b dici Hecmunda^c per h, quasi hec ecclesia mundata a barbaris.

Vita II

(Fontes 25)

Vita I

(Fontes 11)

Nam multociens pyrate barbari monasterio littori maris contiguo appropinquantes et pene applicantes^d, interventu nubis celitus obiecte prospectum perdentes, super perversitatis conatibus sunt elusi.

Venerabatur itaque idem locus non solum a christianis, sed eciam ab ipsis paganis oblaciones ibidem deferentibus.

Vita I

(Fontes 11)

Et cum quidam rusticus caseum ibidem oblatum furto afferret^e et spicarum densitatem ingressus manducare conaretur, impotens sue voluntatis manuum suarum digitos derodebat. Quod cum dominus suus comperit, ad sacratissimas reliquias eum sine mora duci iussit, ubi pristina^f sanitati redditus domini sui legali tradicionem factus est ipsius ecclesie proprius.

Vita I

(Fontes 12)

Alio quoque tempore, dum Roricus rex Norwegianorum littoribus dicte ecclesie applicuisset et sibi obsequentibus indixisset, ut montem arenosum iuxta positum ab ipsa ecclesia diverterent, cuncti mane sequenti^g convenientes, edictum regis^h adimplere cupientes, invenerunt quantumⁱ iactus est lapidis montem ab eo loco, quo pridem iacuerat, distare.

CAP. V DE VASTACIONE TOCIUS HOLLANDIE PER DANOS.

Vgl. Chron. Holl. I, f. 34v en Beka (Buchel 28)

Anno Domini octingentesimo quinquagesimo^j sexto Gillandus cum Danis et Rollandus cum Norwegianis Frisiam devastantes, tandem Dorestadum civitatem, que nunc^k Wiick dicitur,

destruxerunt.

in qua erant quinquaginta due ecclesie Dei, oppugnaverunt et obtinuerunt.

Qua annichillata^l Traiectum eciam funditus destruxerunt atque universum populum et clerum occiderunt, ita^m quod^m solus sanctus Hungherus^a, undecimus episcopus Traiectensis, cum paucis canonicis anxie diffugeret^o ad monasterium Prumicense^p, quod fundatum erat infra Aquensem et

r C sancti. - s B angeli codidicit. - t B reedificatione. - u B in door hand 2 op den rand bijgeschr. - v B idololatriae. - w C emondata. - x BC Egmonda. - y B sicuti. - z B Etfimunda. - a B Etfigone (?). - b B potest eciam verbeterd door hand 2. - c C Hecmunda. - d B pene applicantes ontbr. - e B auferret. - f B postridie. - g B secuti. - h B regis edictum. - i B quantum door hand 2 verbeterd. - j C quinquagesimo ontbr., B door hand 2 op den rand bijgeschr. - k B nunck. - l C annichillata. - m B itaque. - n B Hungerus. - o B diffugerunt. - p C Prumicense.

Treverensem civitates in antiqua Ardenna, modo^q Eyfflia dicta. Deinde predicti carnifices, totam Hollandiam devastantes, ecclesiam sancti Athalberti in Egmonda eciam destruxerunt et apud Nortwiick^r sanctum Yerom^s presbiterum populum christianum regentem captivarunt atque decollarunt. Castrum quondam regis Aurindulii eciam apud Voerburch^t terre adequaverunt ac destruentes

duos nobiles milites Hollandenses, scilicet Dibbaldum et Gherlacum^u, ibidem pro fide Christi^v pugnantes^w interfecerunt, acceptisque infinitis spoliis omnibus quasi interfectis, ad depredacionem aliarum terrarum ulterius perrexerunt^x.

CAP. VI DE THEODRICO PRIMO COMITE HOLLANDIE.

Anno Domini octingentesimo se- Anno Domini octingentesimo sexagesimo Beka
xagesimo tercio (Buchel 28)

Karolus^y dictus Calvus, Francorum rex et postea imperator Romanorum, villa Pladella residens ac Hollandiam omnino

depopulatam a Danis et Norwe- denuo depopulatam
gianis

percipiens, ad instanciam comitis Haghanonis tradidit nobili viro

Theodrico

Theodrico fratri Walengeri

ecclesiam Egmondensem et totam Hollandiam cum magna parte Frisie cum diversis litteris inde confectis.

Hic itaque Theodericus primus comes Cart. B IV
Hollandie, frater Walengeri ducis Aquit- (Fontes 68)
tanie, vir erat valde gloriosus et ideo per omnia charus. Hic prefecturam dignitatis sue suscepit a Karolo Francorum rege Calvo.

Porro idem gloriosus Francorum rex de ecclesia Egmondensi et tota Kinhemmaria^z donavit predicto comiti Hollandie Theodrico bullam Chron.Holl.I,
anulo^a suo aureo sigillatam, in qua ymaginem^b suam impresserat, f. 37r.

sub hac verborum forma :

antiquitus enim reges anulo sigillabant. Chron.Holl.I,
Sequitur igitur tenor huius donationis : f. 37r.

„In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus, divina propiciante clemencia rex Francorum. Regalis celsitudinis est nostros et fideles suos donis multiplicibus honorare. Idcirco notum fieri volumus omnibus fidelibus sancte ecclesie Dei, presentibus scilicet atque futuris, quoniam adiens presenciam^c nostram Haghano venerabilis comes expeciit a mansuetudine nostra, dari cuidam fidei nostro nomine Theodrico quasdam res, ecclesiam videlicet Egmonde cum omnibus ad eam iure pertinentibus, a loco qui dicitur Suyther-

Cart. B IV
(Fontes 214)

q B monasterium. — r C Noortwyck. — s C Ierom. — t C Voorburch. — u BC Gerlacum. — v B Christi fide. — w ABC pignantibus verbeterd uit R. II. — x C perexerunt. — y B Carolus. — z B Kinhemmaria. — a C annulo. — b BC imaginem. — c B audiens pecuniam.

desgha^d usque Fortrapa et Kinhem. Cuius petitionem benigne, uti decebat, suscipientes, concedimus prefato fideli nostro hec omnia ex integro cum mancipiis, quesitis et inquirendis, pratis, silvis^e, pascuis, aquis sive aquarum decursibus, precipientesque iubemus ut sicut reliquis possessionibus, quibus iure hereditario videtur uti, ita et hiis nostri muneris largitate rebus impensis valeat secure omni tempore vite sue frui ipse et omnis eius posteritas^f. Unde et hoc preceptum nostre clemencie ei super hiis conscribi iussimus, per quod precipimus atque mandamus, ut libere hec omnia teneat atque possideat, habeatque^g potestatem de hiis iuxta libitum suum ordinandi seu faciendi, Deo in omnibus propiciante et nemine inquietante. Et ut hoc nostre largicionis munus per succedencia tempora firmitus habeatur et attentius observetur, manu propria subter firmavimus et anuli^h nostri impressione iussimus sigillari. Signum Karoli gloriosissimi regis. Haghano notarii ad vicem Rutgheriⁱ archiepiscopi summiq[ue] cancellarii recognovit. Datum anno Domini octingentesimo sexagesimo tercio, decimo septimo kalendas Iulii.

Actum Pladella villa feliciter. Amen''. *indictione undecima, anno vigesimo regnante domino Karolo rege, redintegrante vigesimo quinto, largiore vero hereditate indempta. Actum Placella villa feliciter."*

Itaque Suytherdesgha^a dicitur modo^k Hillegommerbeec et Kinhem est^l quidam^m fluvius infra Alcmariam et Middelburch castrum, a quo nominatur Kinhemmaria et quandoqueⁿ ponitur pro comitatu Kinhemmarie. Accepit ergo Theodricus, primus comes Hollandie, a Karolo Calvo ecclesiam Egmondensem^o cum nonnullis aliis terris contiguis feodali iure. Porro ex tenore prefate donacionis clarissime apparet, quod circa exordium comitatus Hollandie non fuit aliquis dominus terrenus in Egmonda neque in suis pertinentiis nisi Theodricus, primus comes Hollandie, ut patet^p donacionem ipsam debite inspicienti. *Erubescant ergo qui dicunt, alium dominum fuisse in Egmonda quam primum comitem Hollandie.*

Summationem vero huius egregii comitis lucidius declaravi in Cronicis Hollandie^q).

CAP. VII DE FUNDACIONE LIGNEI MONASTERII SANCTIMONIALIUM IN EGMONDA.

Chron.Holl.I,
f. 37v;
vgl. Beka
(Buchel 29)

Cum autem preclarissimus Theodricus comes Hollandie iam in^a provecta etate multis virtutibus fulgeret, ex magno devocionis affectu ligneum construxit in Egmonda monasterium, in quo quidem monasterio idem comes sanctimoniales ordinis sancti Benedicti primitus^r instituit, quibus de suis facultatibus vite necessaria copiose tradidit, offerens Deo primitiva dona ad eundem locum, in Vrolen seu Franla mansus novem, in Alcmere mansus

Vgl.Cart. B IV
(Fontes 68)

d BC Suytherdesgha. – e B sylvis. – f A op den rand door dezelfde hand bijgeschr. ex hiis patet quod habuit possessiones alias iure hereditario, B idem door andere hand. – g B habeantque. – h B annuli. – i C Rutgeri. – j B Suytherdesgha C Suytherdesghage. – k B modo ontbr. – l B et. – m B quondam. – n B quidquid. – o C Egmondensem. – p B per. – q B in ontbr. – r B primitias.

^a) *Chronicon Hollandiae*, 2e red., t.a.p., 93.

undecim. Mansus vero teutonice dicitur een huef^a. In Kallinghe^t, que modo dicitur Ogha^u villa, medietatem totius possessionis persolventem singulis annis quatuordecim libras, et alia quam plura optulit^v ibidem pro comparanda perpetue hereditatis porcione^w.

CAP. VIII DE ELEVACIONE CORPORIS SANCTI ATHALBERTI.

*Ex eodem itaque collegio sanctimonialium cuidam sanctimoniali Wlsit^x nomine apparuit amabilis Christi confessor Athalbertus in sompnis^y, denunci-
ans^z ut preciosissima sui corporis ossa, que more ceterorum profundius sub humo recondita tenebantur, eminencius elevata cunctis in conspectu locarentur, scilicet ad devocionem fidelium efficacius incitandam et meritorum eius intervencionem presencialis^a optinendam^b. Et ne fidem quivis forsitan ambiguitatis offendisset scrupulus^c, trinis feminam prefatam Deo sacratam dignatus est certificare visionibus. Que ne stringeretur inobediencie^d reatu, preclarissimo principi Theodrico comiti Hollandie, qui locum eundem, ut patet^e in predictis capitulis^f, proprietatis^g iure possidebat, haut^h segnis intimatrixⁱ per sompnum^j sibi revelata suggerere properabat. Ille vero, sicut semper in illis que religionis sunt promptus et officiosus extitit operator, ita in exequendis hiis que sanctimonialis retulerat velox fuit executor. Paratis^k igitur quecumque tali fuerant operi congrua, sancta levare fecit pignora.*

*Chron.Holl.I,
f. 37v;
vgl. Vita I
(Fontes 12)*

*Cumque sacerdos sanctissimi Athalberti sepulchrum aperuisset, mox sub-
tus sarcophagum repertus est fons mira limphiditate^l perspicuus, qui usque in presentem diem ad recuperandam sanitatem in^m elusa^m spe multis extat ydoneusⁿ. Aperto quoque locello, pallium quo sacrum corpus velabatur, ut requiescentis vivacitas apprehenderetur, ab omni corruptione putredinis immune conspiciebatur, simulque crux aurea super pectus eiusdem confessoris certo testimonio perhibetur, ibidem inventa fuisse medelam ac sanitatem prestans contra variam corporis et anime infirmitatem. Constitutaque die qua fidelium unanimis devocio convenire potuisset, illuc, scilicet ad monasterium prefatum, sanctus^o deducitur thesaurus^p. In quo venerabili deportacionis officio quot sanitatis impotes reformarentur non parvo colligi potest numero. Precipue denique cecis redditum lucis decus alludebat, et quoscumque gressus debilitas enervabat redigesta membrorum compages erigebat.*

*Vgl. Beka
(Buchel 29)*

CAP. IX DE QUODAM MIRACULO EIUSDEM SANCTI IN COMITEM HOLLANDIE.

Accidit autem quodam brumali tempore, dum cuncta fuissent aspero frigore constricta, prefatum Hollandie comitem Theodricum vehiculo residentem trahi super cuiusdam profundissimi^q lacus terga glaciali rigore contexta.

*Chron.Holl.I,
f. 38r;
vgl. Vita I
(Fontes 14)*

s C hueff. - t C Kallinge. - u B dicitur ontbr., Daeroghe. - v BC obtulit. - w B portionem. - x B Iolfit C Wlfit. - y B somnis. - z C denunci-
ans ontbr. - a C presencialis. - b BC obtinendam. - c AB scrupulis. - d B in obiectione. - e B verbeterd door hand 2. - f B capitibus. - g B door hand 2 tusschengevoegd. - h B hanc C haud. - i B imitatrix door hand 2 op den rand verbeterd. - j B somnium. - k BC Paratus. - l B limpiditate. - m B inclusa. - n BC idoneus. - o AC sanctum. - p AC thesaurum. - q B perfundissimi.

*Verum sicut huiusmodi sepe constat periculosa meacio, iam fere medio contingentibus, dum glaciei tenuitas non equipararet ponderis impressionem^r, letiferam sui minitabatur^s rupta voraginem. Unde cunctis tremore fugatis, comes relictus est solus. Qui^t cum humanum sibi^u penitus deesse videret auxilium, ad expertum crebrius beati Athalberti totis suspiriis confugit patrocini-
um, per cuius intercessionem celerem meruit impetracionis optentum^v. Nam quod mirum est dictu, ubi fundus vix credibilis habebatur, summotenus pendentem limpha sorbere non valuit, cinguli tantum^w usque finitima lambere presumpsit. Sic nempe tam ipse liberatus exivit periculum quam^x cuncta que vehiculo imposita ferebantur sunt liberata.*

CAP. X DE THEODRICO SECUNDO COMITE HOLLANDIE.

Chron.Holl.I,
f. 39r.

Anno Domini nongentesimo, secundo nonas Octobris, Theodricus primus comes Hollandie, cum Hollandiam prudenter xl annis gubernasset, migravit ad Christum. Et uxor eius, Geva sive Gonna^y nuncupata, filia Puppini^z regis Ytalie^a, obiit tercio ydus^b Ianuarii, ambo sepulti in monasterio sanctimonialium in Egmonda, quod^c ipse ligneum antea construxerat. Cui successit Theodricus amborum filius, secundus comes Hollandie^d, qui duxit in uxorem Hildegardim, filiam Ludowici regis Francie, et genuit ex ea Egbertum archiepiscopum Treverensem, virum per omnia venerabilem, Arnulphum sibi succedentem comitem ac Aleydim seu Arlindam

puellam venustatis eximie.

puellam venustissimam sive venustatis eximie.

CAP. XI DE RESTAURACIONE MONASTERII EX LAPIDIBUS IN EGMONDA ET AMOCIONE^e SANCTIMONIALIUM.

Chron.Holl.I,
f. 39v.

Theodricus ergo, Hollandie comes secundus, cum^f Frisonibus^g sepius lites habens et tandem eos triumphali gladio sibi subiciens, renovavit monasterium in Egmonda ex lapidibus, quod pater^h eius^h construxerat de lignis, removensque sanctimonialium vitam monachicam instituit de ordine sancti Benedicti loco monialiumⁱ, ut, si necesse foret, se defenderent a Frisonibus eorum inimicis. Et idem comes locavit sanctimoniales prefatas non longe ab oppido Haerlemensi^j prope villam Heemstede, in loco qui dicitur Bennebrueck, prohibens ipsis, ne de cetero sanctimoniales assumerent, ut sic tandem deficientibus personis vita illarum^k ad finem deduceretur et redditus ad monasterium Egmondense redirent.

Vgl. Vita I
(Fontes 15)
en Chron.
Holl. I, f. 39v.

Huius itaque comitis filius Egbertus a febribus meritis sancti Athalberti confessoris est liberatus et Arlinda filia eius monocola meritis eiusdem sancti visum sanum recepit.

^r B inpossessionem. — ^s B minabatur. — ^t B Et. — ^u ABC sibi ontbr., aangevuld uit R. II. — ^v BC obtentum. — ^w B tenus. — ^x B periculoque. — ^y B Goenna. — ^z C Pupponi. — ^a BC Italie. — ^b BC idus. — ^c B qui. — ^d B Hollandiae comes. — ^e B amotione door hand 2 ingevuld. — ^f B in. — ^g C Frisonibus. — ^h B prius. — ⁱ B sanctimonialium. — ^j C Harlemensi. — ^k B illarum verbeterd door hand 2.

CAP. XII DE WONOBOLDO PRIMO ABBATE EIUSDEM MONASTERII ET DONACIONE COMITIS ET COMITISSE.

Huic itaque sollempni¹ monasterio instituitur primus abbas Wonoboldus nomine, qui cura suscepta ut fidelis dispensator res ecclesiasticas prout potuit cum subditis sibi commissis digne gubernare satagebat.

Eius autem temporibus *Theodricus*, secundus comes Hollandie, pro remuneratione beatitudinis eterne Egmondensem ecclesiam largis dotando possessionibus optulit^m beato Athalberto historiam tripartitam et unum textum ewangelistarum auro sulvo preciosisque lapidibus circumtectum. Nichilominusⁿ et^o Hildegardis comitissa consimiliter optulit^r tabulam altaris ecclesie Egmondensi totam auream cum multimodis gemmis incomparabilis precii valde fulgidam, de cuius cacumine lapis, ut fertur, ostulanus dictus furtive sublatus fuit, qui^a nocturnis temporibus totum sacrarium radiis emicantibus illustravit ac eciam^r se gerentem invisibilem reddidit^s.

Chron. Holl. I.
f. 39v.

Optulit^t eciam idem comes prefate ecclesie cum coniuge sua in Schaghen^u sex mansus, in Haragham^v undecim mansus et quartam partem mansi, in Rinneghen^w octo mansus, iuxta claustrum duos mansus, inter villam Elebentere^x Hemerke, que^v nominatur et Sutherham^z, mansus quatuor et dimidium, in Wynna mansum et dimidium^a et ab eodem mansu usque in Arem omnem terram cultam et incultam in agris et pascuis cum dominio alto et basso.

Cart. B IV
(Fontes 68)

Ex hoc patet, quod totam terram inter Arnemerswet et Wynnemerswet^b cum dominio idem comes donavit prefato monasterio. Aremersweta consistit in australi parte monasterii infra Bachem, et Wynnerzweta^c existit in aquilonari parte monasterii prope Wynnam^d, ut patet adhuc usque in presentem diem.

Insuper^e adhuc dederunt prenominato monasterio in Wallehem^f, qui locus est in Wynna^g, mansus tres, in Osdam mansus duos et dimidium, in Lymban^h mansus septem et dimidium, in Smutam mansus duos, in Bachem mansus tres, in Ordebolla mansus duos, in Heram mansus tredecim et unum dimidium, in eodem loco mansus novem, in Those mansum unum, in Obinghenⁱ mansum unum, in Heemstede mansum unum, iuxta flumen Bamestra mansum unum, inter rivulum Sculingleke et Hureslede mansus quatuor una cum piscacione, in Velson sex mansus et altare eiusdem ecclesie a nona usque ad nonam in die sancte Agathe, in Foranholtia ecclesiam cum decimacione^j, et Nortgan cum decimacione^k, in Alcmere omne theloneum.

Cart. B IV
(Fontes 68)

Tandem abbas Wonoboldus, cum infirmaretur, post^l huius carnis molestiam a vita ista miserrima ad vitam celestem, ut speramus, felici transmigracione Deo adiuvante pervenit sepultureque commendatur corpus eius in ecclesia iam dicti monasterii. Obiit autem decimo septimo kalendas Septembris, in quo et agitur memoria eius^m.

1 BC solemn. - m BC obtulit. - n C Nichilominus. - o C et ontbr. - p BC obtulit. - q B quia. - r B ecclesiam. - s C redidit. - t BC Obtulit. - u C Schagen. - v B Haragham. - w B Rinneghen. - x C Elenbentere. - y C qui. - z B Sutherhem C Sutterhem. - a B in Wynna ... dimidium door hand 2 op den rand bijgeschr. - b B Winnemerswet. - c B Winnemersweta C Wynnersweta. - d B Winnam. - e B Item. - f C Wallehem. - g B Winna. - h B Tymbar. - i C Obbinghen. - j B dedicatione. - k B dedicatione. - l B prius. - m B eius memoria.

Hoc autem epytaphium^a eius :

*Qui teris hoc limen studiosus plangere crimen,
Mente quid° es, quid° eris retine, Ihesumque^p preceris.
Wonobold humilis situs hic pater^a huius ovilis,
Eius ut obtutus videam sine crimine tutus.*

Vgl. *Vita S.
Ieronis*
(Fontes 39)

Huius eciam abbatis tempore^r corpus sancti Yerom^s martiris apud Nortwiick^t invenitur revelacione eiusdem martiris et transfertur ad Egmondam.

CAP. XIII DE ANDREA ABBATE SECUNDO PREDICTI MONASTERII.

Hs. Leiden 611, f. 163v. Itaque mortuo et sepulto Wonoboldo egregio viro supradicto, quidam venerabilis pater, dictus *Andreas*, loco eius *secundus abbas* reverendus *communi electione* iuvatus venerabiliter, ut decuit, *ordinatus* est.

Bostius, Speculum Hist.

Qui statim curam gregis sibi commissi acceptans corpus suum in Dominico onere et servicio emancipare studuit.

Circa hec tempora sanctus Egbertus, Treverensis^u archiepiscopus,

cuius sanctitatem clarius declaravi in Hollandie Cronicis⁴⁾,

Cart. B IV (Fontes 69) filius Theodrici comitis Hollandie, in cenobio Egmondensi memoriam perpetuam promeruit. Ibi enim de cruce Dominica magnam partem auro inclusam legavit cum *casula, missali* et *biblia, stolam pulcherrimam,*

cingulum auro contextum, dalmaticam, subtile, cum *dalmatica, subtile, missale, capitulare, passionale, tripartitum psalterium, maiorem donatum, glossarium,*

schrineum^v argenteum plenum reliquiis sanctorum et magnam partem corporis, ut creditur, sancte Agathe cum multis *libris* et multis reliquiis.

Itaque Andreas honorandus^w abbas, cum aliquo tempore prefuisset monasterio Egmondensi, diem clausit extremum secundo nonas Iunii sepultusque est in ecclesia eiusdem monasterii a latere australi Stephani abbatis in sepulchro Brunonis, Reyneri et Iohannis Olout^x abbatum successorum suorum, qui omnes quatuor in uno sepulchro sunt sepulti. Memoria eius observatur secundo^y nonas Iunii.

Quorum hoc est epitaphium⁵⁾.

CAP. XIII DE BRUNONE ABBATE TERCIO ET BONIS EIUS TEMPORE DONATIS.

Hs. Leiden 611, f. 163v. Defuncto nempe Andrea abbate^z, itur ad novi pastoris electionem. More ergo ordinis celebrato^a, ordinatur tercius abbas monasterii Egmondensis cuius nomen erat *Bruno, vir devotus et per omnia venerandus.*

n B epitaphium. – o B quod. – p BC Iesumque. – q B pater door andere hand verbeterd. – r B tempore door hand 2 verbeterd. – s B Yeronis C Ierom. – t C Noirtwyck. – u B Trivirensis. – v C scrineum. – w B honorabilis. – x AC Olont. – y C secundo ontbr. – z C abbate ontbr. – a B celebrata.

⁴⁾ *Chronicon Hollandiae*, 2e red., t.a.p., 112–113.

⁵⁾ Zie bl. 127.

Huius temporibus Theodricus, comes Hollandie secundus, cum octoginta octo annis Hollandiam strenue gubernasset, obiit in anno Domini nongentesimo octogesimo^b octavo, secundo nonas Maii. Similiter uxor eius Hildegardis^c tercio ydus^d Aprilis quieuit^e in pace. Quorum corpora sub una petra in Egmonda sunt pariter collocata. Cui successit Arnulphus filius eius,

Chron.Holl.I, f. 42r.

cuius uxor erat Lutghardis^f, filia Theophani imperatoris Grecorum et soror Theophane imperatricis Romanorum,

comes Hollandie tercius. Hic Arnulphus secundum suam nobilitatem accepit condignam sibi uxorem Lutgardam nomine, sororem Theophane imperatricis Romanorum, matris Ottonis imperatoris, filiam Theophanii imperatoris Grecorum,

Cart. B IV (Fontes 69)

ex qua genuit Theodricum succedentem sibi comitem et

ex qua genuit Theodericum tertium succedentem sibi comitem quartum et

Chron.Holl.I, f. 42v ; vgl. Beka (Buchel 35.)

Syphridum vicecomitem et primum dominum de Brederueden.

Igitur idem Arnulphus comes cum sua legali coniuge donavit monasterio Egmondensi in villa que vocatur Tosa duos mansus qui singulis annis unam libram et quatuor uncias persolvunt, in Castrichem duos mansus excepta quarta parte unius mansus, qui omnibus annis unam libram et quinque uncias reddunt, in villa Velleson nominata tres mansus qui singulis annis libram et dimidiam persolvunt necnon et unum agrum qui solvit decem denarios, in Saxane dimidium mansum singulis annis xxx denarios persolventem, in Foranholtia tres mansus qui omnibus annis sex denarios dant, in villa Nortga nominata mansus quinque qui unoquoque anno novem uncias persolvunt, in loco qui vocatur Lopsen novem mansus, nichilominus^g in loco eodem iuxta fluvium Marne

Cart. B IV (Fontes 63)

Manteresuete dividit decimacionem inter Delft et Scielant usque in rivum qui dicitur Lede, et a Lede usque in Strilemande et Striclede usque in finem

Cart. B IV (Fontes 70)

vocitatum unum mansum qui singulis annis sex denarios persolvit, et in eodem loco quartam partem unius mansus qui omni anno quindecim denarios dat, in villa que vocatur Leythen^h mansum unum et sextam partem unius mansus, in villa que Berghamⁱ vocatur ab occidente Reni posita tres mansus. Ecclesiam eciam super ripam fluminis quod vocatur Flardingie cum decimacione sua. Similiter Hargam et Schye cum decimacione sua.

Porro iste Arnulphus comes anno suo quinto apud Wynkel^j in bello a Frisonibus interemptus est tercio kalendas Octobris. Uxor vero eius obiit secundo kalendas Maii, ambo sepulti in monasterio Egmondensi.

Chron.Holl.I, f. 43r.

Successit autem ei Theodricus filius eius^k, qui duxit in uxorem Witolhil- dim, filiam ducis Saxonum, ex qua genuit Theodricum comitem Hollan- die et Florencium orientalis Frisie co- mitem.

Cui successit filius eius Theodericus, huius nominis tertius, Hollandie comes quartus. Theodericus itaque tertius ab Ottone imperatore, interventu quoque archiepiscopi Egberti accepit omnem prefecturam in propriam potestatem et hereditatem post mortem patris sui Arnulphi. Iste Theode-

^b B octuagesimo. — ^c C Hildegardus. — ^d BC idus. — ^e B requieuit. — ^f BC Lutgardis. — ^g C nihilominus. — ^h B Leythem. — ⁱ C Bergam. — ^j B Winckel. — ^k B filius eius Theodricus.

Cart. B IV
(Fontes 70)

Cart. B IV
(Fontes 70)

¹Theodricus eciam, Hollandensis comes quartus,

cus, accepta coniuge Othildis nomine sive Withildis, filia ducis Saxonum, genuit ex ea duos filios, Theodericum et Florencium Nigrum, orientalis Frisie comitem.

Theodericus ergo, Hollandie comes quartus, huius nominis tercius,

donavit monasterio Egmondensi in Radenburch^m quatuor mansus decem libras singulis annis persolventes, in Radenburgerbrueke^a terram sedecim uncias persolventem, in Swieten terram^o tredecim uncias solventem, in Waldmannevenne^p terram sedecim uncias solventem, in Comitum Fritgersa^a terram sedecim uncias solventem. Preterea obtulit duo pallia preciosa, que in summis festivitibus pendent in eadem ecclesia.

Huic igitur Theodrico comiti fuit ex utroque parente frater nomine Syphridus, vel secundum loquelam Frisonum Sicko vocatus, qui genuit ex Tetburga filia Goeswini^r potestatis Stauriensis^s uxore sua Theodricum sibi succedentem secundum dominum de Brederueden, et Symonem primum dominum de Theylinghen¹, sicut melius patet^u in Cronicis^v Hollandie.

Cart. B IV
(Fontes 71)

Hic ergo Syphridus, cognomento Sicko, optulit^w ad eundem locum terram Supergeest nominatam Noorthorpe^x, Smithem, Aldgheringelant^y, Hildebrandeslant, Siwirdingelant, quinque fiertelen lantlosemade, in Eckerslote duodecim libras, in Banes^z duas libras.

Vgl. hs. Brussel
6045—54
(Andriessen 96)

Thetburga vero uxor eius contulit Egmondensi monasterio pro remuneratione eterne beatitudinis scrineum aureum cum multis reliquiis et aliis donis quam plurimis.

Obiit autem Sifridus anno Domini millesimo tricesimo, quinta die Iunii, vicecomes Hollandie et primus dominus de Brederode, et sepelitur in ecclesia monasterii Egmondensis in parte boreali. Uxor vero eius Thetburga obiit vi kalendas Februarii, sepulta penes maritum suum in eadem ecclesia.

Porro Bruno abbas Egmondensis, cum per plures annos fidelis dispensator extitisset et Dominico^a gregi necessaria^b tam in spiritualibus quam in temporalibus sagaciter ministrasset, migravit ab hoc seculo. Obiit autem quarto ydus^c Februarii. Celebrantur ergo^d, ut moris est, exequie sollempnes^e, quibus expletis sepultus est in sepulchro Andree abbatis predecessoris sui a latere australi Stephani postmodum abbatis.

Cuius epitaphium superius memoratur.

l C gaat vooraf Et. — m ABC Rodenburch, verbeterd uit R. II. — n A Rodenburgerbrueke B Rodenburgerbrücke C Rodenburgerbruecke, verbeterd uit R. II. — o B terram ontbr. — p B Waldmanne met een lacune. — q B Comitum Frigersa. — r B Goeswyni. — s B Stauriensis. — t C Teylingen. — u B propterea. — v B cronice. — w BC obtulit. — x B ontbr., C Noorthorpa. — y C Aldegeringhelant. — z ABC Baues, verbeterd uit R. II. — a AC Dominice. — b B necessitate. — c BC idus. — d C etiam. — e B solemnes C sollempnes.

**CAP. XVI DE STEPHANO ABBATE QUINTO ET QUIBUSDAM
EVENTIBUS ILLIUS TEMPORIS.**

Anno Domini M.lvii, sepulto Reynero abbate venerabili domino, eligitur quintus abbas Egmondensis Stephanus nomine.

Vgl. Chron.
Holl. I, f.45v.

Huius tempore, videlicet anno Domini^r M.lxi, Florencius comes Hollandie

in Hamert

sextus, dormiens in Haemerth sub umbra salicis,

cum multis nobilibus occisus est ab inimicis prius superatis xiiii kalendas Iulii, cuius corpus translatum est et sepultum in Egmonda^s.

Cart. B IV
(Fontes 71)

Hic Florencius, vir bellicosus et valde gloriosus, ut suis pedibus subegit hostes sibi resistentes, nimis confidens in virtute sua suorumque, non custodiens se post victoriam caute militibus suis dispersis, interfectus est in Haemerth a suis inimicis sub umbra salicis, quiescens cum multis nobilibus ut supra.

Porro Gheertrudis^t uxor eius imperavit Hollandensibus post mortem eius duobus annis.

Cart. B IV
(Fontes 72)

Que obtulit pro anima viri sui sancto Adalberto duas casulas optimas ac unum tapetum,

Vgl. Chron.
Holl. I, f.46r.

Post hoc ipsa accepit Robbertum^u Frisonem, filium iuniorem Baldevini comitis Flandrie,

ac postea nupsit alteri viro, Roberto Frisoni, filio iuniori Balduini comitis Flandrie,

qui ex parte privigni sui domicelli^v Hollandie Theodrici gubernavit Hollandiam decem annis. Deinde Godefridus Gibbo, dux Lotharingie et Brabancie, auctoritate Wilhelmi episcopi Traiectensis eum cum uxore et privignis^w profugavit Flandriam, et ipse deinde ad certos annos rexit Hollandiam.

Quo tandem occiso, Theodricus domicellus, filius Florencii comitis predicti, rediens ad paternam hereditatem, factus est septimus comes Hollandie. Qui accepit in uxorem Witilildim,

Quo tandem occiso, Theodericus quintus, Florencii et Gheertrudis filius comesque Hollandie septimus rediit, paternam suscipiens hereditatem. Qui accipiens in uxorem Winilildim sive Othildam,

filiam prepotentis ducis Saxonie, ex qua genuit Florencium Crassum sibi succedentem comitem et Machteldim venustissimam puellam.

Porro Stephanus abbas, in ultimo anno vite sue quasdam auctoritates donacionum representans predicto comiti Theodrico, petiit de eisdem^x rebus novam confirmationem sibi ab eodem comite^y dari^z.

^r B Domini onthr. - ^s C Egmonda. - ^t BC Geertrudis. - ^u C Robertum. - ^v C domicelle. - ^w C prevignis. - ^x B iisdem. - ^y C comitem. - ^z B dari comite.

Quod et idem comes libenter fecit, sed post mortem eiusdem abbatis, quia statim post petitionem factam prefatus abbas in anno Domini M.lxxxiii tercio nonas Ianuarii obiit et sepultus est

Cuius petitioni libenter annuit idem comes et perfecit post mortem abbatis Stephani, paulo post petitionem e vivis ablati, anno scilicet Domini M.lxxxiii tercio nonas Ianuarii, sepultus

a latere australi Lubberti abbatis, videlicet inter Andream abbatem et dictum Lubbertum^a abbatem.

Cuius est hoc epitaphium :
*Nomen pastoris tenui qui culmen honoris
 Hoc modo mausoleo Steppo recundor ego
 Hinc homo pertracta es et cordis sacra macta,
 Rebus enim promo sic quia vermis homo.
 Pectus et inde premens peto, sit Ihesus michi
 clemens,
 Liber ad examen Spiritus ut sit. Amen.*

CAP. XVII DE RENOVACIONE ET CONFIRMACIONE DONACIONUM MONASTERII EGMONDENSIS.

Porro Theodricus, comes Hollandie septimus^b, ad petitionem bone memorie Stephani, abbatis Egmondensis quinti, statim post mortem eiusdem abbatis renovavit, confirmavit et ex parte donavit omnes possessiones prius a comitibus Hollandie monasterio Egmondensi donatas et superius assignatas, ut patet litteris^c sequentibus super hoc confectis et sigillatis,

Cart. B IV
f. 15r.

in hunc modum :

que adhuc habentur in eodem monasterio in hunc modum, et est speciale privilegium sive littera monasterii :

„In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Theodricus, Dei gracia Holtlandensis^d comes, reputans mecum incertos casus humane fragilitatis, decrevi iustis petitionibus assensum prebere, ut divinam misericordiam in illo districto examine placabilem merear habere. Quapropter notum sit omnibus tam presentibus quam futuris Christi fidelibus, quod Stephanus bone memorie abbas Egmondensis ecclesie quasdam auctoritates donacionum detulit mansuetudini nostre, qualiter piissimi comites antecessores nostri ex propriis possessionibus et a regibus iure hereditario susceptis eandem ecclesiam Dei construxerunt, ditaverunt, honoraverunt. Theodricus frater Walgheri^e, primus Hollandie comes, cum legitima^f coniuge sua Geva in primis lineam construxit ecclesiam, ibi^g sanctimonialium instituens vitam et offerens Deo ad eundem locum in Franlo mansus novem, in Alcmere duos mansus, in Kallinghe medietatem tocius possessionis. Theodricus secundus, predicti filius, cum Hildegarde coniuge sua construxit ex lapidibus magno sumptu ecclesiam, removens inde sanctimoniales feminas et instituens monachicam vitam, optulit^h et ipse ad eundem locum in Schagen sex mansus, in Haregamⁱ undecim mansus et quartam partem mansus, in Wynnem^j mansum et dimidium

Schijnbaar
origineel en
Cart. B IV
(Fontes 220)

a C Lubertum. - b B septimus ontbr. - c B litteris door hand 2 verbeterd. - d B Hollandensis. - e BC Walgeri. - f B legitima. - g B ubi. - h BC obtulit. - i B Haregem. - j B Wynnem door hand 2 verbeterd C Wynnrem.

et ab eodem mansu usque in Arem omnem terram cultam et incultam in agris et pascuis, ecclesiam Heyligelo^k, in Alcmere omne theloneum^l, in Osdam mansus duos et dimidium, in Lymban^m mansus septem et dimidium, in Smutanⁿ mansus duos, in Bachem mansus tres, in Ordebolla mansus duos, in Those mansum unum, in Obingen^o mansum unum, in Heemstede mansum unum, in Velson sex mansus et altare eiusdem ecclesie a nona usque ad nonam in festivitate sancte Agathe, iuxta flumen Bamestra mansum unum, inter rivulum Sculingleke et Hureslede mansus quatuor una cum piscacione, in Forenholta ecclesiam cum decimacione^p, in Saxnem ecclesiam cum decimacione, in Noortga ecclesiam cum decimacione^q. Ornata ergo moribus bonis uxor predicti comitis Hildegarda venerabilis optulit^r et ipsa Deo^s sanctoque^t Athalberto tabulam altaris fabricatam auro claro gemmisque preciosis, textum ewangeliorum eciam auro gemmisque decoratum, historiam tripartitam et unum medicinale librum. Egbertus, nominati comitis filius, Dei gracia Treverice ecclesie archiepiscopus^u, honoravit eundem locum Egmondensem offerens Deo^v sanctoque Athalberto crucem auream, casulam preciosam, stolam pulcherrimam, cingulum auro intextum, dalmaticam, subtile, missale, capitulare, historiam vetus novumque testamentum continentem multosque alios libros, scrineum argenteum plenum reliquiis sanctorum. Arnulphus comes cum condigna uxore sua Lutgarda optulit^w ad predictum locum in Thosa mansus duos, in Castrichem duos mansus et quartam partem unius, in Velson tres mansus et unum agrum, in Saxnem dimidium mansum, in Forenholta tres mansus, in Nortga mansus quinque, in Lopsen novem mansus, iuxta flumen Maerne mansum^x et quartam partem unius, in villa Leythen^y mansum et sextam partem unius, in villa Bargam ab occidente Reni^z posita tres mansus, ecclesiam Flardinghe^a cum decimacione terre inter flumen Mathlinghe^b et rivulum Thurlede que^c vocatur Hargha^d. Theodricus tercius, predicti Arnulphi filius, cum coniuge sua Otilhilda optulit^e sancto Athalberto in Radenburch^f quatuor mansus decem libras singulis annis solventes^g, in Radenburgerbruecke^h terram sedecim uncias solventem, in Swieten terram tredecim uncias solventem, in Waltmannevenne terramⁱ sedecim uncias solventem, in Comitibus Fritgarsa^j terram sedecim uncias solventem. Siphridus cognomento Sicko, predicti Theodrici frater, dedit sancto Athalberto pro anime sue remedio terram Supergheest^k nominatam Northorpe, Smithen^l, Aldgeringerlant, Hildebrandeslant, Siwirdingelant^m, quinque fiertelen lantlosemade, in Eckerslote xii libras, in Banesaⁿ duas libras. Florencius, tercii Theodrici filius, cum bone memorie uxore sua Gheertrude^o optulit^p ad sepe predictum^q monasterium terram in Escmundelf^r quinque libras et uncias^s solventem, in Buschusa mansum xxxii uncias solventem, in Scerwiick mansum^t

k B Heiligelo. – l C theoloneum. – m B Lymbam C Lynban. – n B Smutam door hand 2 verbeterd. – o B Obinghen. – p B decantatione. – q B decantatione. – r BC obtulit. – s B dono. – t B sancto. – u B archiepiscopum. – v B dono. – w BC obtulit. – x B in Forenholta ... mansum ontbr. – y B Lythen. – z B Rheni. – a C Flardinghe. – b B Mathlinghe. – c C qui. – d C Harga. – e BC obtulit. – f ABC Rodenburch, verbeterd uit R. II. – g B solventem. – h A Rodenburgerbruecke B Rodenburgerbrücke C Rodenburgerbrücke, verbeterd uit R. II. – i B terram doorgestrept. – j B Frigersa. – k B Supragheest. – l C Smithem. – m B Siwirdingelant. – n ABC Baues, verbeterd uit R. II. – o C Geertrude. – p BC obtulit. – q C dictum. – r BC Escmundelff. – s B unam. – t C xxxii ... mansum ontbr.

xxviii uncias solventem^u, iuxta Delff decem mansus, ex altera parte Delff novem mansus. Huius Florencii filius fui ego, quartus Theodricus, quem humiliter deprecatus est predictus abbas Stephanus, ut pro amore Dei et reverencia sancti Athalberti renovarem et confirmarem auctoritate^v mea omnia predecessorum meorum dona ad Egmondensem ecclesiam pertinencia, cuius petitioni libenter assensum prebui et summe caritatis^w auctoritate^x confirmavi, ut omnia suprascripta libere teneat possideatque predicta ecclesia. Et a terra Wynnorasweta^y usque in Arem, que tota est eiusdem ecclesie, nullus mortalium audeat placitum habere sine abbatis permissione, vel iniuste aliquid inde eripere, hominesque eiusdem ecclesie^z in toto comitatu nostro sine theloneo^a esse, nullusque debeat eos opprimere, sed sint sub abbatis potestate^b et cum causidico suo placitum cum eis habeat ipse. Quod si aliquis ex eis, qui ex parentibus suis iuste pertinet^c ad predictum locum, negare et contradicere voluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus cum advocato suo illum tenere et ad iusticiam trahere, in cuiuscumque ministerio sit. Similiter faciat de redditibus suis. Quicumque sedet super terram predictae ecclesie et non vult solvere quod debet iuste, advocatus intret^d domum illius et tantum de rebus accipiat quantum debet ille, sine alicuius iudicis contradictione. Si quis vero, quod futurum non credimus, nostrorum vel extraneorum^e hanc libertatem ecclesie voluerit infringere, iram Dei et omnium sanctorum incurrat et hoc quod nititur numquam perficere valeat, sed cum Iuda traditore Domini et dyabolo^f et angelis eius in die iudicii et cum hiis quorum vermis non morietur et ignis non extinguetur partem possideat. Qui autem hoc nostrum conservaverint^g preceptum, gloriam et honorem et benedictionem percipiant a Domino, et misericordiam^h consequanturⁱ et gratiam inveniant in auxilio oportuno. Ut autem istius nostre concessionis auctoritas stabilis et invulsa omni tempore permaneat^j, hanc cartam conscribi fecimus et benivolencie^k dilectionisque^l nostre sigillo corroborari. Huius rei testes sunt dominus abbas Stephanus, Folcritus^m et Ancelmus presbiteri, laici Athalbero, Hermannus filius Popponis, Engelbertus Scataloth, Trusinc, Adalwin castellanus, tres germani Gherbrandus, Ysbrandus, Guntwater, Deddo de Riiswiicⁿ, Tyedard, Tyebold^o, Tiergart^p, Blanckart aliique plurimi. Eodemque die^q coram eisdem testibus mutuavi contra sanctum Athalbertum novem mansus in Maselant^r a Schipleda^s in Mosam, et in Westerbeyram tres mansus a Mosa in Vrouanslant^t, dans census in Alcmere octo librarum singulis annis. Insuper precante et adiuvante Otilhilda^u uxore mea dilectissima^v concessi abbati Stephano suisque successoribus iudiciariam potestatem in Alcmere, que ambacht vocatur teutonice. Actum est hoc publice in Flardinga coram populi multitudine anno Dominice Incarnacionis M.lxxxiii, indictione sexta, regnante quarto Heynrico vicesimo octavo imperii sui, Conrardi Traiectensis

u B in Scerwiick ... solventem door hand 2 op den rand bijgeschr. - v B accurate. - w B charitatis. - x ABC en R. II auctoritate ontbr., aangevuld uit (quasi) origineel. - y B Winnorasweta. - z B nullus mortalium ... ecclesie ontbr. - a B door hand 2 op den rand verbeterd in telonio. - b B potestate abbatis. - c B pertinent. - d B debet, iuste intret advocatus. - e B externorum. - f BC diabolo. - g B conservaverit. - h B et misericordiam ontbr. - i BC consequentur. - j B maneat. - k BC benevolentie. - l A dilectionisque. - m C Folcratus. - n BC Ryswiick. - o B Tybolo. - p B Tirgaert C Tiergard. - q B tempore. - r B Masalant. - s C Scipleda. - t C Vronanslant. - u C Othilda. - v B dulcissima.

ecclesie anno episcopatus sui octavo, domini Stephani abbatis anno vicesimo sexto suscepti pastoralis officii, die septimo kalendas Augusti, in Dei nomine feliciter. Amen."

CAP. XVIII DE ATHALLARDO^w SEXTO ABBATE ET DONACIONE FLORENCII CRASSI COMITIS HOLLANDIE.

Anno Domini M.lxxxiii, humato dompno^x Stephano abbate, celebratur in monasterio Egmondensi de pastore novo eligendo sollempnitas^y electionis, factusque est Athallardus^z seu Allardus^a sextus honorabilis abbas ecclesie Egmondensis, qui curam sibi commissam summopere et debite perficere conatus est omnibus diebus vite sue.

*Chron.Holl.I,
f. 47r.*

Huius^b ergo temporibus, anno videlicet Domini M nongentesimo nono Theodricus, comes Hollandie octavus et huius nominis quintus, xv kalendas Decembris Creatori reddidit animam suam, cuius uxor Witolhildis xiiii kalendas Decembris requievit in Christo, tumulata penes maritum in monasterio Egmondensi.

*Vgl. Chron.
Holl. II,
(Sweertius
138, 131)*

Hic Theodericus comes fuit avunculus Ludovici regis Francorum et avunculus etiam Baldewini Securis, id est Graef Bylken, et Karoli martiris et Theoderici Elsatie, trium scilicet comitum Flandrie. Habuerat enim duas sorores, reginas Francie videlicet et Dacie, Machteldis ex utroque parente fuit uxor Philippi regis Francie, et Adolia ex parte matris tantum ex Roberto comite Flandrie fuit uxor sancti Kanuti martiris, regis Dacie et Norwegie, de qua genuerat sanctum Karolum martirem et comitem Flandrie. Insuper et habuit adhuc duas sorores ex parte matris de predicto comite Flandrie Robberto, scilicet Geertrudem comitissam Elsatie et Mariam abbatissam de Messene. Ex utroque etiam parente habuit tres fratres, scilicet Albertum, Florentium et Petrum canonicos Leodienses. Ex parte matris tantum ex comite Flandrie Roberto Frisone habuit fratrem Robertum Frisonem iuniorem comitem Flandrie, cum Godefrido de Bullien Terram sanctam obtinentem. Et hic Robertus fuit pater Baldewini Securis predicti.

Tunc Florencius Crassus filius eius factus est nonus comes Hollandie, qui duxit in uxorem Petronillam, Lotarii cesaris quarti sororem, quorum pater^c fuit Theodricus dux Saxonie.

*Cart. B IV
(Fontes 73)*

Porro Theoderico comite Hollandie defuncto septimo, filius eius Florentius Crassus factus est comes Hollandie octavus. Hic Florentius Crassus, huius Theoderici quarti filius, florens virtutibus et precellens omnes parentes suos divitiis et honoribus, accepit nobilissimam coniugem Petronillam, filiam Theoderici ducis Saxonie, propinquam regis, nunc Deo tempora

w C Athalberto. - x B humato dompno later ingevuld. - y B sollennitas C solempnitas. - z C Athalardus. - a C Alardus. - b B His. - c B pater door hand 2 verbeterd.

Ex qua genuit Theodricum sibi succedentem comitem et Florencium Nigrum virum egregium, ac Symonem necnon^d et^e Hadewichim virginem.

Hic dona sua contulit monasterio Egmondensi sub hac forma verborum:

mutante et regnum cui vlt dante sororem regis nunc ac cesaris Lotharii quarti, ex qua genuit tres filios in nomine sancte Trinitatis, scilicet Theodericum quintum sibi succedentem comitem Hollandie nonum, et Florentium Nigrum virum egregium, et Symonem necnon et unam filiam Hadewigim virginem⁷⁾. Insuper contulit dona sua alia monasterio Egmondensi sub hac forma verborum:

Chron.Holl.I, f. 47r.

„In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Florencius, Dei gracia Holtlandensis^a comes, reputans mecum incertos casus humane fragilitatis, decrevi iustis petitionibus assensum prebere, ut divinam misericordiam in illo districto examine placabilem merear habere. Quapropter notum sit omnibus tam presentibus quam futuris Christi fidelibus, quod^a dulcissima interventioneⁱ Athallardi abbatis Egmondensem ecclesiam digne regentis, cuius donacio ab antecessoribus nostris legitime^l ad nos perlata est, civibus Heylgoniensibus illud statutum^k, quod pro sepultura iniuste et immoderate magis ab eis extorquebatur quam dabatur, ab hac die presenti^l perdonamus et deinceps in perpetuo per hanc cartam^m perdonatum esse volumus, ea conditione, ut decimam de omnibus fructibus quos eorum terra protuleritⁿ, sicut ubique iuste fit, sine ullo malo ingenio persolvant. Insuper de pullis equarum^o, vaccarum et de gregibus ovium, porcorum et anserum^p, quod iure debent adimpeant. Si quis vero, quod futurum non credimus, successorum nostrorum vel abbatum vel extraneorum hoc testamentum infringere vel aliquo modo immutare voluerit, iram Dei et omnium sanctorum incurrat et hoc quod^a nititur numquam perficere valeat, sed cum Iuda traditore Domini et dyabolo^r et angelis eius in die iudicii et cum hiis quorum vermis non morietur et ignis non extinguetur partem^s possideat. Qui autem hoc nostrum conservaverint^t preceptum, gloriam et honorem et benedictionem percipiant a Domino, et misericordiam consequantur^u et gratiam inveniant in auxilio oportuno^v. Et ut ista nostre concessionis auctoritas stabilis et inconvulsa^w omni tempore permaneat, duos probos homines, Wlfardum^x et Hericonem, hoc sacramentum in presenciam omnium fecimus confirmare. Deinde hanc cartam^z conscribi, sigillo nostro et dilectissimi Deo^a nobisque Athallardi abbatis precepimus corroborari. Huius rei testes sunt dominus Athallardus abbas, Thiewinus^b decanus, Balchicus, Andreas et tota Deo^c dilecta^d sancti Athalberti congregacio^e, presbiteri seu clerici Reimoldus, Ulbodo, Rembrandus, laici Florencius Holtlandensis comes, Galo et Ysebrandus^f fratres ipsius abbatis, Dodo miles comitis et Theodricus filius ipsius, Volpertus et Lindolphus et alii quam^g

Cart. B IV (Fontes 225)

d B et Florentium ... necnon door hand 2 op den rand bijgeschr. - e B et ontbr. - f B de invocatie ontbr. - g B Hollandensis. - h B quod ontbr. - i B dulcissimam interventionem. - j B legitime. - k C statum. - l B praesenti door hand 2 ingevuld. - m B chartam. - n B pertulerit. - o B equorum. - p C ancerum. - q B qui. - r BC dyabolo. - s B perpetue. - t B conservaverit. - u B consequatur. - v C oportuno. - w B convulsa. - x B Wlfardum. - y B sacrario. - z B chartam. - a B Domino. - b B Thiewynus C Thiewinnus. - c B Domino. - d B dilectissima. - e B congrega met lacune. - f B Isebrandus. - g B quoque.

⁷⁾ In R. II volgt hier een gift van graaf Floris en zijn gemalin Petronella, in R. I op bl. 134.

plures et innumerabiles et maxima pars populi illius patrie^b. Actum est hoc publice in Egmonda in ecclesia beati Petri apostoli anno Incarnacionis Domini M.c.viii, indictione secunda, die secunda ydusⁱ Aprilis quando octave Pasche celebrabantur^l, regnante quinto Heynrico tercio anno imperii sui, Burchardi Traiectensis ecclesie anno episcopatus sui nono, in Dei nomine feliciter. Amen."

Cart. B IV Hic ⁸⁾ itaque Florencius comes auxit prebendam et vestimenta fratrum
(Fontes 73) *in omnibus optulitque^k Deo quatuor cappas dalmaticamque preciosissimam, calicem argenteum^l deauratum, ad schrinium^m sancti Athalberti marcam auri et unum monile.*

Cart. B IV
(Fontes 227)

Fecit et adhuc unam aliam donationem monasterio Egmondensi de decimis in Alcmaria, ut decimam de omnibus fructibus quos eorum terra protulerit, sicut ubique iuste fit, sine ulla ingenii stropa persolvant. Insuper de pullis equarum, vaccarum, de gregibus ovium, porcorum et anserum quod iuste debeant adimpleant, excepto quod in Eathe vigesimum manipulum fideliter reddant etc. cum multis aliis bonis, que una cum precedente registrata habentur in registro sancti Athalberti, quam causa brevitatis omitto propter longitudinem ipsius donationis. Actumque est hoc publice in Alcmere in ecclesia sancti Laurentii coram innumerabili multitudine ipsius terre anno Incarnationis Dominice M.c.xvi, indictione nona, die septimo decimo kal. Augusti, regnante quinto Henrico anno imperii sui xi, Godoboldi Traiectensis ecclesie anno episcopatus sui tertio, domini Athallardi abbatis anno xii suscepti pastoralis officii, in Dei nomine feliciter. Amen.⁹⁾

Cart. B IV
(Fontes 73)

Petronilla vero uxor eius, regens Hollandiam ex parte prolium suarum, super maritum suum mortuum gerens pietatis viscera, obtulit Deo ad eundem locum pro anima eius dorsale unum, casulam unam, ad fratrum caritatem terram singulis annis duas libras persolventem. Insuper ad edificium templi xiii libras. Nec illud pretereundum est quod cum colupata esset viro venerabili, obtulit ad eundem locum sepe dictum e famulis suis nomine Bernardum Nescatam cum domo, terra et tota familia sua anno Domini M.c.xiii.

Cart. B IV Eciam anno Domini M.c.xiii Geroldus episcopus et vicarius Traiectensis
(Fontes 95) *consecravit altare in cripta turri australi contigua in honore sanctorum Iohannis Baptiste et Andree apostoli*

h B patriae door hand 2 ingevuld. – i C idus ABC Aprilis ontbr., aangevuld uit cart. B IV. – j B die secunda... celebrabantur door hand 2 op den rand bijgeschr. – k BC obtulitque. – l C argenteum. – m BC schrinium.

⁸⁾ Zie bl. 133, noot 7.

⁹⁾ In R. II volgt hier het overlijdensbericht van graaf Floris II, in R. I op bl. 135.

Eciam^a idem pontifex consecravat basilicam beate Marie necnon et basilicam ubi sanctus Athalbertus con-
suevit requiescere.

iiii nonas Novembris.

Idem pontifex consecravat basilicam beate Marie, que dicebatur Mariemonster, necnon et basilicam ubi sanctus Adalbertus requiescere consuevit tertio nonas Novembris. Que basilica destructa fuit postea tempore Petronille comitis, ut infra patet.

Cart. B IV
(Fontes 95)

Florencius¹⁰⁾ vero comes anno Domini M.c.xxii sexto nonas Marcii migravit ad celestem patriam, qui prope primogenitores suos in Egmondensi monasterio tumulatus est.

Chron.Holl.I,
f. 47v ; vgl.
Beka (Buchel 45)

Petronilla vero uxor eius, regens Hollandiam ex parte prolium^o suarum, obtulit pro salute anime eius ad eundem locum dorsale unum et casulam, terram eciam duas libras solventem.

Vgl. Cart. B
IV (Fontes
73)

Tandem Athallardus abbas morbo gravatus obiit anno Domini M.c.xxiii, x kalendas Maii, et sepultus est in ecclesia parochiali^p beate Marie, quam ipse construxerat, sub sarcophago ante chorum, cuius dies anniversarius cum tribus lectionibus agitur. Hic fecit fratribus fieri prebendam de vino.

Et multa alia que registrata habentur in registro sancti Adalberti A primo. Cuius etiam hoc epitaphium extat :

Hic Athallardus ego pulvis sub pulvere dego.
Ut bivium potui sanctum discernere tanti
Delitias evi pro Ihesu stigmati spreui,
Et monachus factus prestare gregique coactus,
Hic tibi flos auri struo templum, te precor,
auri

Funde preces prolis, pateat michi patria solis,
Demerita pena solvens pietate serena.

Lector ad hec Amen dic, et pie funde
precamen.

CAP. XIX DE ASCELINO ABBATE ET EIUS MALO REGIMINE.

Anno Domini M.c.xxiii, cum Athallardus abbas viam universe carnis ingressus esset, predicta Hollandie comitissa Petronilla, quia tres filios adhuc pusillos, quod prediximus^a, habebat, loco eorum comitatum Hollandie strenue regebat. Sed quia muliebris sexus facilis est ad circumveniendum, circumventa est a quibusdam potentibus familiaribus suis, ut cappellanum suum, Ascelinum nomine, a fratribus Egmondensibus monachum suscipi iuberet,

Chron.Holl.I,
f. 47v ; vgl.
Chron. Egm.
(Kluit 68)

iuberet ac impetraret,

ut illo statim abbate constituto ipsam de substantia^r ecclesie suo commodo et voluntate liberius consulere. Effectum igitur habuit suggestio perversorum, et homo^s simplicis nature et ignarus penitus monachi ordinis nomine tantum^t est abbas Egmondensis septimus^u constitutus.

n B door hand 2 verbeterd uit ecclesiam. - o B prolium door hand 2 verbeterd. - p B prochiali C parochiali. - q B quos prediximus door hand 2 op den rand bijgeschr. - r B substantia door hand 2 ingevuld. - s B hominem. - t B nomine tantum door hand 2 ingevuld. - u B septimus door hand 2 ingevuld.

¹⁰⁾ Zie bl. 134, noot 9.

ideoque monastice vite non bene rigidus executor. Is itaque aut male consultus aut non bene premeditatus mutavit maius pro minore, scilicet in Kellingem terram singulis annis solventem xliii libras dedit Cilgero pro terra solvente xxiiii uncias in Geest. Qui quale damnum nostre ecclesie intulerit facile adverti potest. Nos vero testamur Dominum Ihesum inspectorem omnis actionis hominum hoc sine consensu et consilio fratrum, ymmo ipsis contradicentibus et adhuc contraclamantibus acta fuisse ideoque ipso Ihesu Christo annuente irrita quandoque fieri speramus.

Ceterum res ecclesie in potestatem^v devenerant^w manus aliene, et erat videre^x miseria^y, filiis penuriam patientibus, extraneis^z de eorum depressione^a gloriantibus. Preterea^b respectu magis avaricie quam timoris Domini suggererunt

ut destrueretur^c templum, quasi^d vi- comitis ut vetus templum destrueretur, dentes quod nimis angustum factum quasi indecens et nimis angustum, factumque fuisset^e, est, et

tres constituti sunt laici prelati ecclesie, lupi magis quam pastores, Folpertus Albus^f, Cilgerus et Stephanus, qui occasionem nacti clandestine predacionis^g, sub specie consulendi predas de eorum peculio^h excercebantⁱ, domum Dei paulatim exhaurientes hominesque ecclesie sue ditioni^j subicientes domus suas pecuniis impleverunt. Filii eorum et filie^k, cognati et affines, per dotem ecclesie possessionis nubebant et nubebantur. et sic post paulo res magne ad magnam exiguitatem devenerunt. Et quia que^l non conveniebant^m fecerunt, convenienti malicie eorum pena sunt puniti, pro sua ecclesia illo dimicante, qui dixit : Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Omnes siquidem inopinata morte in dimidio dierum suorum in uno anno, non in domibus velⁿ in villis suis mortui sunt, posteris terroris exemplum reliquerunt^o, quia qui destruit templum Dei, dissipabit illum Deus. Non erant semen electum Domini, quod manus Dei ab initio preparavit ad destruendum, edificandum et plantandum in nomine Domini, ut per hoc non solum templi et claustrum et officinarum eius ruina innovaretur, sed magis morum, ordinis, religionis et fratrum et miserabilis magnus defectus, favente Domino et sancto patre Athalberto, consurgeret et melioraretur.

Tandem Ascelinus^p abbas in anno Domini M.c.xxix, cum quinque annis monasterio Egmondensi indigne prefuisset, invite resignavit et depositus est, ut patebit in sequenti capitulo. Supervixit autem usque ad annum Domini M.c.xxxiiii, in quo^q et obiit tercio kalendas Novembris.

v B in potestatem door hand 2 ingevuld. - w C devenerunt. - x B videlicet. - y B miseria door hand 2 op den rand bijgeschr. - z B externis. - a B door hand 2 verbeterd uit possessione. - b B Propterea. - c C destruerentur. - d B quia. - e B door hand 2 verbeterd uit esset. - f ABC abbas, verbeterd uit Chron. Egm. - g ABC predacionis, B veranderd in proditionis, verbeterd uit R. II en Chron. Egm. - h C periculo. - i BC excercebant. - j B ditioni ecclesiae ontbr., suae. - k ABC filii, verbeterd uit R. II en Chron. Egm. - l B quod. - m B conveniebat. - n B sed. - o AC relinquerunt. - p C Ascellinus. - q B 4°.

CAP. XX DE WALTERO ABBATE OCTAVO ET REFORMACIONE MONASTERII EGMONDENSIS.

Anno Domini M.c.xxix, cum quasi^r monasterium Egmondense tam in temporalibus quam in spiritualibus dilapidatum fuisset et Ascelinus abbas ulterius predictum monasterium gubernare^s non valeret et iam invite resignasset, inspiravit divina gracia episcopo Andree Traiectensi et Petronille comitisse Hollandie, mittere legatos ad Arnoldum abbatem Gandensem pro monacho, qui ydoneus^t esset animas regere, exteriora disponere et lapsa promovere,

Chron.Holl.I,
f. 48v.

quia in Egmonda monachi in^u parvo numero habebantur propter malum regimen preteritum.

Qui venerandus abbas, consilio cum suis habito,

propositum^v eorum satisfaciens,

prepositum curtis eorum qui dicitur Lens,

Chron. Egm.
(Kluit 74)

Walterum, quem frequenter probum et utilem probaverat, Egmondam misit. Quem episcopus Traiectensis Andreas in vigilia Nativitatis sancte Marie virginis octavum abbatem ordinavit in monasterio Egmondensi. Hic Walterus venerabilis abbas, defectum in omnibus inveniens, quid^w ageret, quo se verteret nisi ad Deum et sancti Athalberti patrocinium ignoravit¹¹⁾. Sed processu temporis Dei gracia, in qua multum sperabat, prosperum in omnibus successum habuit et omnia bene et ordinate tam exteriora quam interiora componi ceperunt. Cuius studium quale fuerit, preter cetera^x testes templum et omnes eius officine.

CAP. XXI DE FUNDACIONE MONASTERII REYNSBURGENSIS ET THEODRICO COMITE HOLLANDIE NONO.

Igitur Petronilla, Hollandie comitissa, tunc monasterium puellarum ordinis sancti Benedicti

Chron.Holl.I,
f. 48r.

devote condidit

post mortem mariti fundavit ac condidit
in anno Domini M.c.xxxiii

ad honorem beate virginis Marie et sancti Laurentii victoriosi martyris in allodio castri sui, quod Reynsburch appellatur.

Et adducte illuc sunt sanctimoniales ex Saxonia de monasterio Stuterlengeburch, faciente comitissa^a Petronilla, in quibus religionis gravitas et claustralis offitii non parva cognitio fuit, quarum industria hodieque in his, que per earum magisterium informate sunt, apparet. Eodem quoque anno, xvi kalendas Octobris, dedicatum est templum in Reynsburch in honore beate Marie virginis ab Andrea episcopo, instituiturque ibidem prima abbatisa

Annal. Egm.
(Fontes 148),
Chron. Egm.
(Kluit 83)

r B quia. – s B regere. – t BC idoneus. – u C in ontbr. – v B proposito. – w C quitquit. – x B praeter caetera door hand 2 ingevuld.

¹¹⁾ Vgl. hiervóór bl. 117, regel 30–31.

Annal. Egm.
(Fontes 180)

Cunisa sive Cunera, litterarum sciencia et facundie gratia mirabilis, religione gravis, carnis nobilitate insignis, soror Frederici de Bichle, matertera Christiani archiepiscopi Magontiatensis, que tandem obiit anno Domini M.c.lxix.

Chron. Holl. I,
f. 48r. Et cum iam Theodricus filius eius ad suos annos devenisset, homagiatur comes Hollandie nonus. Qui duxit in uxorem Sophiam, filiam Ottonis de Rinnege comitis palatyni^v, de qua genuit Florencium sibi succedentem comitem, Ottonem comitem de Benthem, Baldewinum^z episcopum Traiectensem, Theodricum prepositum^a Traiectensem, Peregrinum presidem, Sophiam abbatissam in Fontinella, Hadewichim sanctimonialem et Petronillam pulcherrimam domicellam. Habuit eciam quendam filium naturalem Robbertum^b nomine.

Porro Petronilla comitissa tandem

anno Domini M.c.xliiii

decimo kalendas Iunii in Christo quiescens, sumptuosis exequiis sepelitur in monasterio Reynsburgensi

Chron. Egm.
(Kluit 94)

quod ipsa fundaverat.

CAP. XXII DE QUIBUSDAM GESTIS MONASTERII EGMONDENSIS.

Cart. B IV Anno Domini M.c.xxxvi Suwaerdus^c episcopus, suffraganeus Traiectensis, (Fontes 95) consecravit in Egmonda duo altaria, unum in honore Domini nostri Iesu^d Christi et sancte Marie matris eius et omnium sanctarum virginum, aliud in honore sanctorum prothomartyris^e Stephani, Yeronis^f, Laurencii, Vincencii et omnium Christi martyrum.

Cart. B IV Igitur¹²⁾ dompnus^z abbas Walterus emit a Goeswino^h, filio Ludolphi de (Fontes 87) Adrichem, pratum fenarium unius virge, quod iacet in Westerbrueckⁱ iuxta fenariam terram comitis.

Cart. B IV Is eciam dedit Berwoldo, ecclesie sue advocato, quinque libras et marcam (Fontes 86) pro terra in Riiswiickerbrueke^j iacente, persolventem singulis annis octo libras.

Cart. B IV Venit eciam hiis diebus de Poelgheest^k quidam, Bernardus nomine, ad^l (Fontes 80) conversionem et optulit^m Deo^a et sancto Athalberto pro anima sua et pro animabus parentum suorum domum suam et terram inibi^o iacentem et singulis annis persolventem undecim uncias.

Cart. B IV Quidam miles, nomine Wilhelmus, de familia comitis Theodrici, eciam^p (Fontes 80) relinquens seculum^q, factus est monachus et optulit^r Deo^a sanctoque^t Athalberto iure hereditario tres integros fiertel et quartam graminis in Leyther-

y BC palatini. - z B Baldewynum. - a ABC pontificem, verbeterd uit R. II. - b B Robertum. - c C Suardus. - d BC Iesu. - e B prothomartyris door hand 2 ingevuld. - f C Ieronis. - g B dominus door hand 2 ingevuld. - h C Goswino. - i B Westerbrueck. - j B Rijswijckerbrücke C Ryswijckerbruecke. - k C Poelgeest. - l B ad door hand 2 ingevuld. - m BC obtulit. - n B Domino. - o B ibi. - p B ecclesiam. - q B saeculum door hand 2 ingevuld. - r BC obtulit. - s B Domino. - t B et sancto.

¹²⁾ Dit bericht staat in R. II in hoofdstuk 25 (zie hierachter bl. 144, noot 16).

dorpe iacentes, insuper^a et pratum fenarium ultra Sigodessloch quantum^v viginti sex homines in una die falcare possunt et dimidiam falcacionem unius hominis. Dedit eciam domum et duas hofstede^w. Huius rei testes sunt Theodricus comes Hollandie et legitima^x uxor eius Sophia, Berthulfus^y dapifer, Arnoldus de Delff, Hugo de Monster cum aliis multis.

Abbas eciam^z Walterus, vendens cuidam Tyenoni terram in Aldendorpe, qui locus dicitur modo^a Huysdunen^b, libram unam singulis annis persolventem, recepit pro eadem quinquaginta sex libras. Hiis quinquaginta sex libris xxx libras de suis adiciens, emit terram que dicitur Poel, quam aqua circumfluit, a Franckone^c comitis Hollandie dapifero et fratribus eius Alnotho et Wilhelmo et matre eorum Ymma. Ad eundem Poel pertinet terra fenaria quam similiter^d emit dompnus abbas, quantum possunt viginti septem homines in^e una die falcare.

Cart. B IV
(Fontes 86)

Et multas alias terras et possessiones emit idem Walterus, ut patet in registro sancti Adalberti A primo, et plures alias donaciones, que tempore ipsius Walteri facte sunt monasterio Egmondensi¹⁸⁾.

CAP. XXIII DE BERWOLDO PRIMO FIRMO^t ADVOCATO MONASTERII EGMONDENSIS.

Porro abbas Walterus monasterii Egmondensis habuit plures advocatos in diversis negociis et in diversis locis constitutos, scilicet Wernerum scultetum, Alvericum^z, Wilhelmum filium Theodrici, Alfricum, Gherardum schultetum^b. In Egmonda pro monasterio fuit advocatus Berwoldus, filius Berwoldi.

Vgl. *hs Brussel* 6045—
6054 (Andriessen 77)

Advocatus enimⁱ ecclesie dicitur defensor^j ecclesie, ut exponit^k Archidiaconus^l et Iohannes Andree post eum in^m capituloⁿ generali^o de electione, libro^p sexto.

Tabula B IV
(Hulshof 56
noot 7)

Fuerunt ergo circa hec tempora plures advocati ecclesie Egmondensis, scilicet quilibet infeodati.

Tabula B IV
(Hulshof 55)

Nam ad libitum abbas consuevit^q accipere pro advocato suo aliquem suum virum feudalem in negociis peragendis, nunc istum repellendo, nunc illum acceptando ad voluntatem suam. Sed quia^r specialiter iste Berwoldus advocatus oportunus auxiliator fuit Waltero abbati pro reconstructione et renovatione monasterii, tam in pecuniis quam in laboribus corporalibus^s, ideo iam dictus abbas firmavit eundem Berwoldum in ministerio^t advocacie, donando sibi desuper in feudum mansum unum,

u B insuper ontbr. — v B quantum door hand 2 ingevuld. — w B hofstede C hofstede. — x B legitima. — y C Bertulfus. — z B ecclesiae. — a B nomine. — b C Huysduynen. — c B Francone. — d B similiter door hand 2 ingevuld. — e B in door hand 2 ingevuld. — f B firmo ontbr. — g B Auericum. — h C scultetum. — i B eiusdem. — j C deffensor. — k B exposuit. — l BC Archidiaconus. — m C in ontbr. — n B post eum in capitulo door hand 2 ingevuld en weer doorgehaald. — o C generali ontbr. — p B libro door hand 2 ingevuld. — q B consuevit abbas. — r B quam. — s B temporalibus. — t B monasterio.

¹⁸⁾ Hier volgt in R. II het bericht der vestiging van verschillende renten door abt Walterus, in R. I hoofdstuk 25 (bl. 145).

id est een huef^u, cum sex domibus tytulo^v locacionis emphiteotice
census annuos perpetue solventibus.

Et sic iste Berwoldus propter suum fidele servitium promeruit fieri primus advocatus infeodatus fixus ecclesie Egmondensis. In illo ergo manso idem Berwoldus advocatus Egmondensis cepit, ut narratur, construere castellum quod dicitur op die^w Huef^x, prope Egmondam, sed antequam pro medietate illud compleret obiit, quare et mansit inconstructum usque ad tempora Dodonis advocati filii sui, sicut^y postea dicitur^z. Et quia iste dicebatur advocatus Egmondensis, ideo^a posteritas eius sumpsit sibi cognomen de Egmonda, de quo processerunt postea milites de Egmonda vocati^b, qui et tandem optinuerunt^c dominium de^d Egmonda, sicut^e inferius in processu tocius libri apparebit. Iste Berwoldus fuit filius Berwoldi, filii Dodonis, filii Wilhelmi, filii Dodonis, filii Rathbodi, filii Wolbrandi occisi a Francis in adventu primi comitis Hollandie, qui Wolbrandus, ut asserunt domini Egmondenses, fuit frater Gherbrandi, filii Rathbodi^f domini inferioris Frisie, filii Aldgilli regis, filii Rathbodi^g regis. Sed utrum domini Egmondenses probare ista possunt, indagare non potui, sed apertissimum^h est eos descendisse de predicto Berwoldo advocato, ut patebit.

Porro huius Berwoldi advocati frater dicebatur Berwoldus iunior, occisus a Frisonibus inⁱ anno Domini M.c.xiiii, sed bellum in quo occisus fuit ignoratur in Cronicis. Is etiam Berwoldus advocatus genuit^j Allardum^k de Egmonda militem, Dodonem advocatum, Theodricum, Berwoldum et Werenboldum. Porro hic^l Allardus, quia^m fortis viribus fuit, factus esse creditur miles a Florencio comite decimo, et cognominabatur de Egmonda, quia fuit filius advocati Egmondensis. Occisus est autem in Schaghen a Frisonibus in anno Domini M.c.lxviii, ut patet in Cronicisⁿ Hollandie. Reliquit autem post se filium parvulum, scilicet Walterum de Egmonda^o, cognominatum de quade Wouter.

Hic Walterus post Dodonem advocatum fuit factus advocatus Egmondensis.

Vgl. *Tabula B IV* (Hulshof 56) Itaque Berwoldus advocatus et Dodo filius eius non inveniuntur fuisse milites, ut patebit in pronunciacione Florencii comitis Hollandie decimi, ut dicitur sub abbate sequenti.

CAP. XXIII DE PRIVILEGIO EXEMPCIONIS^p MONASTRIORUM EGMONDENSIS^q ET REYNSBURGENSIS^r.

Chron. Holl. I, f. 50r. Anno Domini M.c.xxxviii Theodricus comes Hollandie Iherosolimam^s peregre proficiscens ac anno sequenti^t versus Ytaliam^u revertens, dompni

u C hueff. - v BC titulo. - w BC de. - x C Hueff. - y B sicuti. - z B dicitur postea. - a B ideo door hand 2 ingevuld. - b B vocati door hand 2 ingevuld. - c BC obtinuerunt. - d C in. - e B sicuti. - f C Rathbodi. - g C Rathbodi. - h BC aptissimum. - i B in ontbr. - j B genuit ontbr. - k C Alardum. - l B volgt etiam. - m B qui. - n B chronicis. - o B quia fuit filius advocati ... de Egmonda door hand 2 op den rand bijgeschr. - p C exemptionis. - q B Egmondensium. - r B Reynsburgensium. - s C Iherosolimam. - t B sequenti anno. - u BC Italiam.

pape presenciam^v adiit, ubi sub annuali tributo quatuor solidorum Frisingensium beato Petro tam Egmondense monasterium quam Reynsburgense cenobium optulit^w, quos sui primogenitores a fundamentis superedificaverunt et regalibus prediis multum honorifice dotaverunt^x. Dominus autem papa Innocencius, huius nominis secundus, ex tunc eadem venerabilia loca cum suis possessionibus habitis et habendis in proprietatem ecclesie Romane accepit et ea sub speciali libertatis et exempcionis privilegio communivit per bullam specialem in hac forma :

„Innocencius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Waltero, Egmondensis monasterii abbati, eiusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Nobilis vir Theodricus, comes de Hollant, Iherosolimam^z proficiscens, nostram presenciam^a adiit. Inter cetera vero que secum de morum correctione et sue vite institutione contulimus, idem illustris vir tam vice sua quam eciam Petronille comitis matris sue Egmondense monasterium atque Reynsburgense beato Petro apostolorum principi devocionis intuitu proprietatis iure^b optulit^c atque contradidit. Et nos igitur, quorum precipue interest, iura^d eiusdem celorum clavigeri specialius defensare, eadem venerabilia loca in proprietatem atque protectionem sancte ecclesie Romane^e suscipimus eaque cum omnibus suis pertinentiis presentis^f scripti patrocinio communimus, statuentes ut quascumque possessiones, quecumque bona, tam in ecclesiis^h quam in decimis, terris, vineis, aquis, silvisⁱ, pascuis aut aliis quibuscumque que eadem monasteria in presenciarum^j nunc iuste et canonice possident aut in futurum concessione pontificum, largicione regum vel principum, oblatione fidelium aut aliis iustis modis Deo propicio poterunt adipisci, firma nobis in perpetuum et illibata permaneant. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefata monasteria temere perturbare^k aut eorum possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere seu^l quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur^m eorum pro quorum sustentacione et gubernacione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Ad indicium autem quodⁿ eadem monasteria beati Petri iuris existant, singulis annis tam tu quam successores tui quatuor solidos Fresingensis^o monete nobis^p nostrisque successoribus census nomine persolvets^q. Si qua sane ecclesiastica secularisve persona huius nostre constitucionis paginam sciens contra eam temere venire presumpserit, secundo terciove commonita, si non reatum suum congrua satisfactione correxerit, a sacratissimo Corpore et Sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Ihesu^r Christi aliena fiat atque in extremo examine districte ulcioni subiaceat. Cunctis autem eisdem locis^s sua iura servantibus sit^t pax Domini nostri Ihesu^u Christi, quatenus^v et hic fructum bone actionis percipiant^w et apud districtum iudicem premia eterne pacis inveniant. Amen, amen, amen. Bene valete. Ego Innocencius catholice ecclesie episcopus

Origineel en
Cart. B IV
(Fontes 229)

v B praesentiam door hand 2 ingevuld. - w BC obtulit. - x B ditaverat. - y B Romanae door hand 2 ingevuld. - z C Iherosolimam. - a B praesentiam door hand 2 ingevuld. - b B iure door hand 2 ingevuld. - c BC obtulit. - d C iure. - e B Romanae door hand 2 ingevuld. - f B praesentis door hand 2 ingevuld. - g B patrocinio door hand 2 ingevuld. - h B ecclesiis door een latere hand ingevuld. - i B villis. - j B in praesentiarum door hand 2 ingevuld. - k B conturbare. - l C vel. - m B conservare. - n B quae. - o ABC Fresingenses, verbeterd uit origineel. - p B nobis ontbr. - q B persolventes. - r BC Iesu. - s B eiusdem loci. - t C six. - u BC Iesu. - v B quoties. - w ABC percipiat, verbeterd uit origineel.

subscripsi. Ego Conrardus Sabinensis episcopus subscripsi. Ego Gherardus presbiter cardinalis titulo sancte Crucis in Iherusalem^x subscripsi. Ego Theodewinus sancte Rufine episcopus subscripsi. Ego Albertus Albanensis episcopus subscripsi. Ego Lucas presbiter cardinalis tituli sanctorum Iohannis et Pauli subscripsi. Ego Albericus Hostiensis episcopus subscripsi. Ego Ancelmus presbiter cardinalis tituli sancti Laurentii in Lucina subscripsi. Ego Otto dyaconus^y cardinalis tituli sancti [Georgii ad Velum aureum subscripsi. Ego Gregorius dyaconus cardinalis tituli sancti]^z Angeli subscripsi. Data Lateranis per manum Emerici, sancte Romane ecclesie dyaconi^a cardinalis et cancellarii, pridie kalendas Marcii^b, indictione tertia, Incarnacionis Dominice anno M.c.xxxix, pontificatus vero domini Innocencii secundi pape anno xi."

Vgl.
(schijnbaar)
origineel,
Cart. B IV
(Fontes 231)
en Chron.
Holl. I, f.50r.

Hertbertus vero episcopus Traiectensis hoc privilegium exempcionis^c postmodum in anno Domini M.c.xliii, veniens ad Egmondam, in eadem ecclesia tamquam executor huius gracie legi fecit et quantum^d in eo fuit per patentes suas litteras roboravit. Insuper idem episcopus fratribus monasterii Egmondensis concessit, ut essent in omnibus vel que emunt vel que vehunt edificiis monasterii vel suis usibus necessaria in civitate Traiectensi seu cunctis locis eius dicioni subiectis a thelonaria exactione omnino liberi.

Anno M.c.xl obiit Iohannes de antiquis Temporibus, qui fuit pincerna^e et servus^f Karoli^g Magni, et habebat annos ccclxi.

Chron. Egm.
(Kluit 87) en
Annal. Egm.
(Fontes 151)

Anno Domini M.c.xlii perfectum est
templum in Egmonda a domino Waltero
abbate octavo.

CAP. XXV DE QUIBUSDAM GESTIS MONASTERII EGMONDENSIS ET OBITU DOMINI WALTERI ABBATIS.

Cart. B IV
(Fontes 96)

Anno Domini M.c.xliii, nonis Octobris, dedicatum est templum in Egmonda a domino Hertberto^h Traiectensi episcopo in honore virginis Marie, beatorum apostolorum Petri et Pauli et Bertholomeiⁱ et sancti Athalberti confessoris, presente^j Theodrico Hollandie comite^k eiusque venerabili coniuge Sophia comitissa

Annal. Egm.
(Fontes 152)
en Chron.
Egm. (Kluit
87)

et populo infinite multitudinis, tanta
preparatione necessariorum a domino
Waltero provisa, ut qui presentes fuerunt
numquam tali dedicationi interfuisse tes-
tentur.

Cart. B IV
(Fontes 96)

Eodem vero die consecrata sunt ab eodem episcopo duo altaria, unum videlicet principale et aliud australe¹⁴⁾.

Cart. B IV
(Fontes 97)

Anno Domini M.c.xlviii, sexto kalendas Marcii, consecrata sunt adhuc

^x BC Ierusalem, in B door hand 2 ingevuld. - ^y B diaconus. - ^z ABC Georgii...
..sancti ontbr., aangevuld uit origineel. - ^a BC diaconi. - ^b B Iunii. - ^c B excepti-
onis. - ^d B quod tum. - ^e B pincerna door latere hand ingevuld. - ^f B servus door
latere hand verbeterd. - ^g B Caroli. - ^h C Herberto. - ⁱ C Bartholomei. - ^j B praesente
door hand 2 ingevuld. - ^k B comite Hollandiae.

¹⁴⁾ Het bericht in R. II over de tolvrijheid te Andernach, Neuss en Keulen volgt in R. I hierna (bl. 143).

duo altaria a domino Hertberto Traiectensi episcopo, unum quidem in honore sancte Crucis in medio ecclesie, aliud vero in honore sancti Iohannis Ewangeliste in boreali parte ecclesie.

In hoc altari continentur hee reliquie, sanctorum Cornelii, Cipriani, Mauriti, Hermetis, Gengulphi et Ypoliti martyrum, item Servatii, Germani et Godehardi episcoporum, item Benedicti abbatis, sanctarum Gheertrudis et Pantule virginum, et de capillis sancte Marie Magdalene et reliquie sancti Petri apostoli, Laurentii, Vincentii, Sixti pape et Pancratii martyris, Severi episcopi et confessoris, beate Marie Magdalene et Cecilie virginis, de tunica Domini, de cruce sancti Andree apostoli et de spinea corona Domini nostri Ihesu Christi.

Cart. B IV
(Fontes 97)

Anno ¹⁵⁾ Domini M.c.xlvii¹ Arnoldus episcopus^m Coloniensis concessit monasterio Egmondensi libertatem et exempcionem de exactione thelonaria in Andrinacia, Nucia et Colonia.

Vgl. origineel
en Cart. B
IV (Fontes
234)

Theodericus itaque comes nonus cum legitima coniuge sua Sophia pro censu sibi debito a Wilhelmo de Haerlem, Maxilla cognomento, accepit terram in agris et pratis fenariis, iacentem in parochia Velsereburch et persolventem in unoquoque anno xxvii uncias, et dedit eandem terram sancto Adalberto iure hereditario possidendam. Idem comes cum coniuge sua obtulit sancto Adalberto ad luminaria ecclesie eius sextum mansum qui iacet in loco Golda nominato. Etiam dedit sancto Adalberto duos mansus et unum fiertel non longe iacentes a rivulo qui vocatur Bodegrave. Predictus etiam comes cum coniuge sua obtulit ad altare in honore sancti Iohannis Evangeliste consecratum calicem argenteum et omnia sacerdotalia vestimenta et altaris lintheamina. Ad ipsum altare celebratur omni die absque precipuis festis missa pro animabus parentum, fratrum et sororum, filiorum et filiarum ipsorum et omnium in cimiterio quiescentium et omnium fidelium defunctorum. Qui etiam emerunt terram ab uxore cuiusdam Gerbrandi de villa que dicitur Ecclesia sancte Agathe, ibidem iacentem, solventem omni anno tres libras et quatuor uncias, ex quibus unam libram constituerunt ad luminaria eiusdem altaris, scilicet ut singulis diebus ac noctibus ardeat ibi lumen, et in anniversario comitum et comitissarum ibidem iacentium quatuor cerei ad vigiliam et missam. Reliquas duas libras et uncias quatuor

Cart. B IV
(Fontes 82)

¹ B M.c.xlii. – m B archiepiscopus.

¹⁵⁾ Zie vorige noot.

constituerunt fratribus ad caritatem ter in anno, quamdiu vixerint, videlicet sexto kalendas Maii et septimo kalendas Augusti. Cum vero obierint, in anniversariis suis et in die qua agitur memoria omnium fidelium animarum et omnium anniversariis comitum et comitissarum. Obtulerunt etiam pro anima filii sui Peregrini xii libras et dimidiam, quibus empti est terra annue xiiii uncias solvens, in Alcmere a Renwardo monetario duas uncias et dimidiam, in Geest quatuor et dimidiam, in Prato prepositi ab Everardo cognomento Kempen tres uncias, in Kimpenhage iuxta mare ab Everardo cognomento Scencken quatuor uncias Supergeest. Ex hiis octo uncie constitute sunt ad charitatem fratrum et sex ad vestes pauperum.

Porro Berwoldus advocatus Egmondensis

obiit anno Domini M.c quinquagesimo quinto, relinquens post se plures filios, quos prediximus.

creditur obiisse circa annum Domini M.c.lxviii, secundum aliquos lxvii, relinquens post se inter alios filios Dodonem advocatum Egmondensem filium suum ¹⁴⁾).

Tempore istius Walteri facta fuit resignatio multarum ecclesiarum ab abbate et conventu Epternacensibus, facta Theoderico comiti Hollandie nono et Sophie coniugi sue :

„In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Ad notitiam tam presentium quam futurorum pervenire volumus, quod ego Gerardus, Epternacensis ecclesie quamvis indignus vocatus abbas et universi eiusdem ecclesie fratres, per manum advocati nostri Henrici, quidquid iuris habuimus in ecclesiis et earum appenditiis, quarum hec nomina sunt : Flardinghe, Kerckwerve, Velserburch, Heyligelo, Putam, Hariche, Schi, Rinesburch, Warmunde, Leythemuthe, Rinsatwalt, Asleterwalt, Agathenkerka, Ymazankerka, Ascamanasdelft, Sparnereswalt, Scloten, Egmunde, Alkmere, Scirmere, Misnem, Wognem, Alterndorpt, Vroule, honorabili viro Theoderico Hollandensium comiti et coniugi sue Sophie nobili comitissee eorumque successoribus, omni querimonia proinde sopita, perpetualiter libere dedimus. Ipse vero comes et comitissa una cum filio eorum Florentio pro salute animarum suarum omniumque parentum suorum Epternacensi ecclesie ad usus fratrum inibi Deo servientium c et xx mensuras terre in insula que vocatur Scolden eodem iure et libertate, qua comes illas obtinuit, contulerunt. Sunt autem hii termini eius : in orientali et aquilonari parte omnis terra proxima, ad

Origineel
(v. d. Bergh I
134)

¹⁴⁾ Zie hiervóór bl. 138, noot 12.

meridiem versus Florentium de Vorrán, in latere occidentali est aqua que dicitur Hildcheresche. Ibi etiam et exitus eius. Ut autem hec nostra conventio in posterum rata permaneat, in capitulo nostro assensum fratrum banno confirmavimus et presentem paginam sigillo sancti Willibrordi et nostro signavimus. Si quis autem eam infringere presumpserit, iram omnipotentis Dei et sancti Willibrordi omniumque simul sanctorum incurrat et quoad respiscat a Corpore et Sanguine Domini alienus fiat, quodque temptaverit numquam perficiat. Hii sunt testes de fratribus, Theofridus decanus, Athelbertus, Walsteynus, Reynboldus, Wilbrandus, Conradus, Walterus, Otto, Lambertus, de liberis Elias de Vienna, Theodericus de Elle, Volcmanus de Arendroch, de clericis Hermannus de Monte sancti Petri, Godefridus de Mominthorum, Humbertus, de ministerialibus Cono de Bollantdorp, Winterus de Bollantdorp, Winricus, Wernerus exactor de Epternaco, Garsilius de Elre, Marcwardus de Oswilre, Winterus de Sura. Acta anno Dominice Incarnationis M.c.lvi, indictione quarta, regnante Frederico imperatore anno ordinationis eius quinto, imperii vero secundo. Actum est Epternacum presente domino Waltero Hecmondensis ecclesie abbate et tunc temporis ad hoc confirmandum Theoderici Hollandensium comitis legato una cum eiusdem comitis cappellano Thiwaldo, in Dei nomine feliciter. Amen."

Suprascriptus cyrographus sigillatus est cum duobus sigillis de cera alba, et primum sigillum est rotundum, continens ymaginem cum diademate in capite et libro in manibus et superscriptionem Sanctus Willibrordus, secundum sigillum est oblongum, continens ymaginem abbatis et superscriptionem Gerardus Dei gratia Epternacensis abbas. Etiam super sigilla ad inferiorem extremitatem suprascripte littere superior medietas istarum litterarum continebatur cyrographus confirmationis.

Obiit autem idem Walterus abbas Egmondensis quarto kalendas Decembris 1161. Omnia patent in registro magno francigineo A III, folio 24 etc.

Itaque ¹⁷⁾ abbas Walterus etiam ordinavit redditus^a ad domum infirmorum, ad luminaria ecclesie, ad victum pauperum et etiam pro anniversario suo. Cart. B IV
(Fontes 88)

n B redditus.

¹⁷⁾ Zie hiervóór bl. 139, noot 13.

Chron. Egm.
(Kluit 108)

Anno Domini M.c.lxi idem dompnus Walterus abbas, bonorum memoria dignus, post renovacionem ordinis et status Egmondensis^o cenobii, post constructionem et ornatum templi, post claustrum et omnium officinarum edificacionem, post factam de parvo numero in magnam congregacionem obiit quarto kalendas Decembris, cum prefuisset ecclesie Egmondensi annis xxx^p uno, mensibus duobus, diebus viginti,

et sepultus est^a sub petra in medio capelle beate Marie, quam ipse cum ecclesia et omni monasterio construxerat.

et sub lapide in medio capelle beate virginis, quam ipse construxerat preter ceteras monasterii officinas, sepultus requiescit in Christo.

Cui id extat epitaphium :
Ordo loci, facies domus hec, lingua reticente,
Et res aucta docent, quam lapis iste tegit.
Ad summum moriens, hec sublimarat ab imis.
Quantum, cum cecidit, heu ! caput occubuit.
Grege pastore, domus domino, plebs orba

patrono,
Walterum luget vix habitura parem.
Lux corpus terris animam quoque reddidit

astris
Ille kalendarum quarta Decembris erat.
Siste gradum, lege, quisquis ades, memor
esto sepulti,
Cum pateant veris que legis inditiis.

CAP. XXVI DE WYBOLDO^r ABBATE NONO ET DISCORDIA INTER EUNDEM ET DODONEM BERWOLDI ADVOCATUM EGMONDENSEM.

Anno Domini M.c.lxi, sepulto Waltero abbate, factus est Wyboldus^a nonus abbas monasterii Egmondensis¹⁰).

Chron.Holl.I,
f. 50v.

Huius igitur Wyboldi^t abbatis anno secundo, scilicet M.c.lxiii, nonis Augusti, magnificus comes Hollandie Theodricus in pace quievit, et in Egmonda sepelitur.

postquam comitatum xxxvi annis strenue gubernasset, et sepelitur in Egmonda in boreali parte ecclesie infra templum monasterii Egmondensis, cui antea impenetraverat exemptionis privilegium.

Quo defuncto successit ei Florencius filius eius, decimus comes Hollandie. Qui comes, mittens ad Scotorum regnum Wyboldum^u venerabilem abbatem Egmondensem cum decenti^v comitiva, duxit in uxorem Adam, filiam Heynrici prepotentis regis Scotorum, de qua genuit Theodricum sibi succedentem Hollandie comitem,

Wilhelmum orientalis Frisie comitem,
Florencium archidiaconum^w Traiectensem,

undecimum, Wilhelmum orientalis Frisie comitem primum et deinde etiam Hollandie xii comitem, Florentium prepositum maiorem in Traiecto,

o B bij Egmondensis begint hand 2. – p B volgt et. – q C est ontbr. – r BC Wiboldo. – s B Wiboldus. – t BC Wiboldi. – u BC Wiboldum. – v C decante. – w BC archidiaconum.

¹⁰) In R. II volgt hier het overlijdensbericht van Allardus van Egmond te Schagen en een wijdingsbericht van 1173 (in R. I op bl. 147).

Robbertum^x presidem Kenemarie, Beatricem, Elisabeth^y, Adelheydim et Margaretam^z comitissam Clivie.

Anno ¹⁹⁾ Domini M.c.lxviii factum est bellum in Schaghen^a, in quo cum ceteris militibus occiditur a Frisonibus Allardus^b de Egmonda, pater Walteri de Egmonda militis, dicti de quade Wouter.

Anno Domini M.c.lxxiii consecrata est in Egmonda capella altaris sancti Mychaelis^c archangeli et sancti Nycolai episcopi a domino Reymundo Ypporiensi episcopo, suffraganeo Traiectensi. Cart. B IV
(Fontes 97)

Porro temporibus predicti Wyboldi^d abbatis Dodo, filius Berwoldi advocati supradicti, voluit se gerere pro avvocato Egmondensi firmo. Quod abbas iam fatus^e cum toto suo conventu admittere rennuit^f. Unde et dicta discordia diu inter eos duravit. Tandem elapsis aliquibus annis, predictae partes in arbitrium Florencii comitis Hollandie decimi compromittunt, qui Florencius comes in anno Domini M.c.lxxiii fecit sequentem pronunciacionem inter monasterium Egmondense ex una parte et Dodonem filium Berwoldi ex altera parte super advocacia monasterii Egmondensis in hac forma :

„Notum sit omnibus Christi fidelibus, quod Florencius comes decimus, filius Theodrici noni comitis, intuitu divine remuneracionis diremit et composuit litem, que erat inter ecclesiam Egmondensem et Dodonem filium Berwoldi, illo asserente quod advocacia et ius tocus abbacie suum esset feodum et conventu hoc negante. Decrevit ergo comes consilio principum et nobilium suorum et coram magna frequentia hominum promulgavit, quod comes Hollandie solus sit legitimus^g advocatus ecclesie Egmondensis. Et quia in minoribus ecclesia advocato carere non potest, ideo palam determinavit, ut quem comes terre et abbas ecclesie Egmondensis communi consensu elegerint, ille sit advocatus, et advocaciam non ex beneficio, sed ex conducto tam diu teneat, quam diu utile videtur abbati et comiti. Huius rei testes fuerunt omnes fratres Egmondenses, Baldewinus frater comitis, Allinus et Hugh^h capellaniⁱ, Luso medicus, Florencius de Voren et frater eius Theodricus, Ysbrandus de Haerlem et frater eius Gherardus, Symon Galo et frater eius Nycolaus, Wilhelmus de Theylingen^j, Albertus Banyart, Costinus de Mule, Gherbrandus et fratres eius Cilgerus^k, Everardus, Theodricus, Allardus^l Ono, Hugh^m de Eckersloot et alii quam plures. Gesta sunt hec anno Dominice Incarnacionis M.c.lxxiii, indictione septima, quinto nonas Octobris”.

Cum ergo ex electione Dodo iterum ad officium advocacie assumptus esset, consummavit edificando castrum in manso suo, quod pater eius Berwoldus inceperat et vocatur op die Huef usque in presentem diem. Vgl. hs. Brus-
sel 6045—
54 (Andries-
sen 80)

Tandem abbas Wyboldusⁿ obiit in anno Domini M.c.lxxvi, sexto ydus Octobris, et post mortem eius vacavit abbacia quatuor annis. Tabula B IV
(Hulshof 57).

Et tanta tempestas fuit post eius mortem, ut vix aliquis maiorem meminerit. Annal. Egm.
(Fontes 183)

x BC Robertum. — y BC Elisabeth. — z B Margaritam. — a C Schagen. — b C Alardus. — c BC Michaelis. — d BC Wiboldi. — e B factus. — f BC renuit. — g B legitimus. — h C Hugo. — i B cappellani. — j C Teylingen. — k B Cugerus. — l C Alardus. — m C Hugo. — n B Wiboldus. — o BC idus.

¹⁹⁾ Zie vorige noot.

CAP. XXVII DE LAMBERTO ABBATE DECIMO.

Hs. Leiden
611, f. 163v.

Anno Domini M.c.lxxx factus est *Lambertus decimus* venerandus abbas in monasterio Egmondensi. *Hic prius fuit monachus in Gandavo*. Pauco vero tempore, scilicet duobus annis tantum fuit in regimine, quia^p obiit anno Domini M.c.lxxxii, secundo nonas Maii.

Huius Lamberti et predecessoris sui
Wiboldi epitaphia ac sepulchra ignoran-
tur.

Tempore vero istius abbatis Florencius comes Hollandie fecit ad Terram sanctam et montem Synai^q suam primam reysam

cum Philippo comite Flandrie, Petro comite Bononie fratre eius, Theobaldo comite Ardenne et Wilhelmo comite Hannonie.

cum Philippo comite Flandrie, Alsatie Arthesii et Wieremannie, Petro comite id est Bueren fratre Philippi comitis Flandrie, consanguineis eiusdem Florentii, et cum Theobaldo comite Ardenne et Wilhelmo comite Hannonie et cum ceteris multis baronibus et militibus ex terris predictorum principum, qui laudabiliter de paganis triumphantes tandem redierunt ad propria.

CAP. XXVIII DE FRANCKONE^r ABBATE UNDECIMO.

Vgl. *Cart. B*
IV (Fontes
91)

Vgl. *Chron.*
Holl. I, f. 52v.

Anno Domini M.c.lxxxii quidam venerabilis pater, Francko dictus, eligitur undecimus abbas Egmondensis et confirmatur. Hic imitator dompni Walteri quondam abbatis multas possessiones emit, ut patet in registro sancti Athalberti, et plures structuras structuris domini Walteri superaddidit.

Anno Domini M.c.lxxxviii decreto Alexandri Romani pontificis innumere-
rabilis exercitus christianorum versus^s Iherosolimam^t proficiscitur, cuius capitanei principes erant Fredericus Romanorum imperator, Phillippus rex Francie, Richardus rex Anglie, Fredericus dux Swevie, Conrardus dux Austrie, Florencius comes Hollandie cum Wilhelmo filio suo, Phillippus comes Flandrie, Otto comes Ghelrie^u cum aliis magnatibus multis et proceribus infinitis. In illa autem reysa obiit post multas victorias Florencius comes Hollandie et sepelitur Anthiochie^v in basilica sancti Petri,

apud tumbam imperatoris.

Chron.Holl.I,
f. 53v.

Quo defuncto Theodricus, huius nominis septimus, filius eius, effectus est undecimus comes Hollandie, ducens in uxorem Adelheydim^w, filiam Theodrici comitis Clivie, de qua duas excellentis forme suscepit filias, videlicet Adelheydim^x et Adam.

Tandem et Wilhelmus frater eius de Terra sancta rediit et fit comes orientalis Frisie.

Cart. B IV
(Fontes 97)

Anno Domini M.c.xcix consecratum est altare capelle, que Paradysus^y

p C qui. - q BC Sinai. - r C Francone. - s B usque. - t B Ierosolymam C Iero-
solimam. - u C Geldrie. - v B Antiochia. - w C Aleyndim. - x B Adelheyd.
- y BC Paradisus.

dicatur, in Egmonda, a domino Brunwardo episcopo suffraganeo in honore sancti Mychaelis^z archangeli, sancti Nycolai episcopi et sancti Yeronis^a martiris.

Anno Domini M.cc obiit Dodo advocatus Egmondensis,

cui succedebat in advocacia Wal-
terus de Egmonda miles, filius Al-
lardi^b de Egmonda occisi in Scha-
ghen^c a Frisonibus.

et quia creditur sine liberis obiisse, suc-
cessit ei Walterus, huius nominis primus
de Egmonda miles, in advocatia predicta,
filius videlicet Alardi de Egmonda occisi
in Schagen a Frisonibus, ut patet supra.

Hic Walterus de Egmonda miles cognominatus fuit de quade Wouter et
genuit ex uxore sua Wilhelmum et Gherardum milites.

Hic ²⁰⁾ Walterus de Egmonda miles *captivavit una dierum quendam monachum* monasterii Egmondensis, *et tam diu in vinculis eum tenuit, quousque ab eo quandam summam pecunie extorsit.* Cart. B IV
(Fontes 253)

Anno Domini M.cc.iii obiit apud Dordracum Theodricus comes Hol-
landie et sepelitur

apud Egmondam.

in Egmonda in capella sancti Stephani.
Post cuius mortem Ludovicus comes
Lossensis, habens in uxorem Adam filiam
ipsius Theoderici, occupavit totam Hol-
landiam. Sed Wilhelmus comes orientalis
Frisie, frater predicti Theoderici comitis,
auxilio Florentii prepositi maioris ecclesie
in Traiecto fratris sui, Ottonis comitis de
Benthem patris sui, Iacobi burchgravii
Leydensis, Philippi de Wassenaer, Sy-
monis de Haerlem, Wilhelmi de They-
lingen, Iohannis de Ryswick, Walteri de
Egmonda et Alberti Baniaert militum
eundem comitem Lossensem de Hollandia
profugavit, et ipse efficitur

Cui successit post multa bella Wil-
helmus frater eius,

duodecimus comes Hollandie, habens in uxorem Adelheydim, filiam
Ottonis comitis Gelrie, de qua genuit^d Florencium sibi succedentem,
Ottonem Traiectensem pontificem, Wilhelmum presidem, Adam abba-
tissam Reynsburgensem et Richardim domicellam de Delff.

Porro Theodericus, octavus dominus
de Brederoden, habuit in uxorem Adel-
heidim, filiam predicti comitis Hollandie,
de qua genuit Alferdum, patrem Wilhelmi
principis militie Wilhelmi regis Roma-
norum comitisque post Hollandie. Porro
hic Theodericus, octavus dominus de
Brederoden, fuit filius Wilhelmi, filii
Florentii, filii Wilhelmi, filii Theoderici,
filii Wilhelmi, filii Theoderici, filii Si-
phridi, filii Arnulphi tertii comitis Hol-
landie.

Igitur Francko^e, abbas Egmondensis, obiit anno Domini M.cc.vi,

^z BC Michaelis. - ^a C Ieronis. - ^b C Alardi. - ^c C Schagen. - ^d B et. -
^e C Franco.

²⁰⁾ Dit bericht volgt in *R. II* aan het einde van dit hoofdstuk.

quinto nonas Octobris, et sepultus est ante australem ianuam chori sub sarcophago in sepulchro Bertholdi postmodum abbatis.

Cuius est hoc epitaphium :
*Porta, chorus, turris, domus egris structa
 supellex
 Plurima, campane, Paradys, res hic satis
 aucte,
 Franconis studio sunt hec meritoria vite,
 Qui quinto nonas Octobris carnis amictum
 Corruptum posuit, incorrupte renovandum,
 Anno milleno bis centeno quoque seno ²¹⁾.*

CAP. XXIX DE LUBBERTO ABBATE DUODECIMO ET INFEODACIONE WILHELMI DE EGMONDA MILITIS.

Anno Domini M.cc.vi, mortuo Franckone^f abbate, Spiritus sanctus invocatur et eligitur Lubbertus de Riiswiick^g abbas Egmondensis xii.

Vgl. *Cart. B IV* f. 22r.
 Huic Lubberto abbati Wilhelmus, comes Hollandie duodecimus, dedit et suo monasterio Egmondensi terras et decimas de Sliclant^h inter Berghen et Alcmariam, et desuper litterasⁱ sigillatas in presencia Wilhelmi de Theylingen^j et aliorum.

Symonis de Haerlem, Isbrandi de Haerlem, Iacobi burchgravi Leydensis, Arnoldi de Ryswyck, Wilhelmi de Egmonda, Florentii de Voert, Iacobi de Ryswyck militum.

Anno Domini M.cc.x Innocencius papa tercius dedit monasterio Egmondensi privilegium circa moderacionem generalis interdicti sub hac forma :

Origineel en *Cart. B IV* (v. d. Bergh I 253).
 „Innocencius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati et conventui Egmondensis monasterii salutem et apostolicam benedictionem. Devocioni vestre, quam accepimus in religionis honestate florere, volentes gratiam facere specialem, auctoritate vobis presencium indulgemus, ut, cum generale interdictum fuerit terre, liceat vobis non pulsatis campanis, clausis ianuis, exclusis excommunicatis et nominatim eciam^k interdictis, submissa voce divina officia celebrare ac fratres vestros ecclesiastice^l tradere sepulture. Datum Ferencium^m xvi kalendas Iulii, pontificatus nostri anno xviii.”

Tabula B IV (Hulshof 58)
 Circa hec tempora, scilicet anno Domini M.cc.viii, obiit Walterus de Egmonda miles, xiii die Septembris, et sepelitur in Egmonda. Primus eciam reperiturⁿ Egmondensium kalendario inscriptus, et fuit pater Wilhelmi et Gherardi militum de Egmonda. Huius ergo Wilhelmi de Egmonda militis uxor dicta est Badeloch, ex qua genuit Gherardum militem sibi succedentem.

Porro idem Wilhelmus de Egmonda miles in anno Domini M.cc.xiii accepit infeodacionem^o super advocacia ecclesie Egmondensis et super^p

f C Francone. – g BC Ryswyck. – h C Slicklant. – i B terras. – j B Theylinge. – k B ecclesia. – l C ecclesiastice ontbr. – m B Ferencium verbeterd in Ferentini. – n B sepelitur. – o B infeodacionem door latere hand ingevuld. – p C super ontbr.

²¹⁾ Zie vorige noot.

reliquis bonis suis feodalibus^q ab abbate Lubberto,

sine tamen consensu conventus,

et desuper litteras^r formam hanc continentes :

„Ego Lubbertus^s, Dei permissione abbas in Egmonda, scire volo tam posteris quam presentibus, quod ego fideli meo Wilhelmo, advocato Egmondensis ecclesie, advocaciam et cuncta bona feodalia^t, que ipse de ecclesia nostra tenet, sub hac forma contuli, quod si idem Wilhelmus sine filio legitimo^u decesserit^v, filia sua maior natu predictam advocaciam cum toto predicto feodo recipiat. Quod si nec filiam legitimam^w habuerit, frater suus senior legitimus^x successor in eadem advocacia et eodem feodo^y statuatur, universique heredes prefata bona legitime^z successuri hoc eodem iure in eisdem bonis tenendis quo concessa sunt prememorato Wilhelmo perpetue^a pociantur. Porro ne contra sepedictum Wilhelmum vel^b suos successores aliqua possit calumpnia^c super hac donacione in posterum oriri, presenti pagina sigillo meo roborata factum hoc dignum duxi et utile confirmare. Testes affuerunt Ysbrandus de Lane, Heynricus de Heyligelo, Gherbrandus^d de Alcmere, Albertus Wtenhaghe, Berwoldus Friso. Actum anno Dominice Incarnacionis M.cc.xiii.”

Cart. B IV
(Fontes 244)

Attamen non obstantibus istis hic Wilhelmus multum discordavit cum eodem abbate de pretactis, ut sequitur.

CAP. XXX DE CONTROVERSIA INTER IAM DICTUM LUBBERTUM ABBATEM ET WILHELMUM^e DE EGMONDA.

Porro Wilhelmus de Egmonda miles, nolens feodo^f suo esse contentus, cepit sibi vindicare omnem iurisdictionem inter Aremerswet et Wynnemerswet, et ad maiorem se extendens iniuriam^g dicebat iuris sui esse, si monachi pugnarent in clauistro, hoc iudicare et corrigere. Mansionarios et ministeriales ecclesie et eciam famulos abbatis, coquos, pistores et bractionarios suo iudicio stare coegit, interdicens eisdem, ne fratribus sicut consueverant servirent aliquo modo. Unde die quadam cepit Wilhelmus sedere pro tribunali in facie ecclesie et dictos servos ecclesie, mansionarios et ministeriales, abbate et conventu nolente et contradicente, vocavit ad suum iudicium. Abbas vero et omnis conventus exierunt ad locum ubi idem Wilhelmus suum statuerat iudicium, et sublata cruce precepit omnibus ministerialibus, sub optentu^h omnium bonorum suorum, ne eius starent iudicio. Qui omnes in continenti recesserunt, et remansit Wilhelmus solus cum suis. Qui de contemptu illato sibi vehementer iratus, omnium ministerialium ecclesie boves et pecudes ad suum cum violencia fecit adduci domum, et abbati in suum minatus est sanguinem, obprobriosaⁱ et contumeliosa verba loquendo monachis. Et ab illo die^j in ante cepit Wilhelmus abbati et monachis graves minas inferre et insidias ponere. Super tam gravi oppressione et mina cepit abbas convocare nobiliores feodotarios^k ecclesie,

Cart. B IV
(Fontes 250)

q B scodalibus. — r B terras. — s C Lubertus. — t B scodalia. — u B legitimo. — v B discesserit. — w B legitimam. — x B legitimus. — y B scodo. — z B legitime. — a B perpetuo. — b B vel ontbr. — c BC calumpnia. — d B Genebrandus. — e AB volgt et. — f B scodo door latere hand verbeterd in feodo. — g C iniuriam ontbr. — h BC obtentu. — i B opprobriosa. — j ABC die ontbr., aangevuld uit cart. B IV. — k B scodotarios.

querens ab eis consilium et auxilium, quomodo spolia ministerialium recuperaret et tante violencie resistere valeret. Quorum auxilio ministerialibus ecclesie pecora sua restituta sunt.

Defuncta est interim quedam mulier Tetta nomine, cuius hereditas ad ecclesiam Egmondensem pertinebat. Misit autem abbas duos monachos sacerdotes in domum defuncte mulieris propter conservacionem bonorum, ne aliquo modo distraherentur¹, quos Wilhelmus, ruptis eorum cucullis, armata manu et violenta eiecit. Super quo sacrilego facto ad instanciam abbatis et conventus vocatus est Wilhelmus ad audienciam venerabilis Ottonis, Traiectensis electi^m, qui die sibi statuto comparuit.

Voluit abbas violentam eiectionem^a et manuum impositionem in monachos suos, prout canonica dictaret auctoritas, in continenti probare. Wilhelmus econtra excepit dicens, potius suam purgacionem suscipiendam [quam abbatis probacionem admittendam]^o. Dictavit iniqua sententia, magis Wilhelmi esse suscipiendam expurgacionem.

Super qua iniqua sententia et aliis plurimis iniuriis et oppressiōibus et maxime super advocacia dicti monasterii, quam sibi Wilhelmus contra libertatem ecclesie iniuste et violenter pro feodo^p usurpavit, ad Sedem apostolicam appellavit, personam suam ac monachorum suorum, res et homines sui monasterii sub tutela apostolice protectionis supponendo^q, et a iudicio dicti electi^r discessit. Wilhelmus, hanc appellacionem parvipendens, convocavit cognatos et amicos suos, et armata manu abbatem, monachos, homines et ministeriales ecclesie cotidie^s inquietare non cessabant. Abbas econtra, convocatis nobilioribus feodotariis^t ecclesie et suis etiam consanguineis pro defensione vite sue et suorum, quocumque esset eundum^u cum armatorum multitudine divertens gravi labore et expensis maximis dicto Wilhelmo quantum potuit restitit.

Duravit autem hec gwerra usquedum nuncius abbatis a Roma reversus fuit. Obtinuerat dictus nuncius abbatis^v a Sede apostolica iudices super violenta manuum iniectiōe in monachos predictos, decanum sancte Marie ad Gradus, magistrum Heynricum Rasonem in Colonia. Scripsit etiam dominus papa per eundem nuncium nobili viro Wilhelmo comiti Hollandie, cum ipse non dubitaret Egmondense monasterium specialiter beati Petri iuris existere et immediate pertinere ad Sedem apostolicam, iniungendo ei in remissionem omnium peccatorum suorum, ne dictum monasterium per semetipsum in rebus et personis quocumque modo turbaret et quantum in ipso erat a quocumque turbari et molestari non pateretur.

Comes vero, de tanta indulgencia gavisus, gwerram inter abbatem et Wilhelmum suspendit, tam abbati quam Wilhelmo diem prefigendo ad sex septimanas, ut ipso^w pro tribunali sedente uterque staret pro suo iure. Hunc diem acceptavit Wilhelmus. Abbas vero super iniuria advocacie et omnibus que forum civile requirunt ipsum diem acceptavit.

Dicto die utraque parte presente, sedente pro tribunali Wilhelmo comite Hollandie, ante omnia rogabat abbas ipsum comitem, quatenus aliquem suo

1 C distraherentur. — m B episcopi later op den rand verbeterd in electi. — n C Voluit ... eiectionem ontbr. — o ABC wat tusschen [] staat ontbr., evenals in cart. B IV, aangevuld uit cart. A IV. — p B scodo. — q ABC supponenda, verbeterd uit cart. B IV. — r B episcopi. — s B quotidie. — t B scodotariis C feodotariis. — u B eundum. — v ABC a abbatis ontbr., aangevuld uit cart. B IV. — w B modo.

loco iudicem sisteret et causas iniurie monasterii sui tamquam advocatus contra Wilhelmum allegaret. Quesivit comes in sententia, si hoc salvo iure utriusque partis facere posset. Dictavit sententia quod hoc bene facere posset et de iure deberet, eo quod esset advocatus ecclesie. Sedit itaque pro tribunali quidam miles nomine Theodricus Boekel. Proposuit Wilhelmus comes pro abbate et ecclesia Egmondensi, quod Wilhelmus de Egmonda temerario ausu et minus iuste sibi usurpasset advocaciam et iurisdictionem ecclesie inter Aremerswet^x et Wynnemerswet^y, et ministeriales et mansionarios ecclesie et eciam^z famulos abbatis convocasset et coegisset ad suum iudicium et servitium, et quod gravius est et hactenus inauditum, monachos stare suo iudicio attemptavit^a. Wilhelmus, super hoc habito consilio, respondit^b, advocaciam et omnia predicta suum esse feodum^c et sui iuris non esse de feodo^d suo ibi respondere. Abbas in continenti et constanter negavit ipsum esse advocatum, dicens, ecclesiam Egmondensem numquam^e alium habuisse advocatum preter comites Hollandie. Sic orta est disceptatio inter comitem Hollandie et Wilhelmum de Egmonda super advocacia. Petivit comes per sententiam declarari, cum sui primogenitores ecclesiam Egmondensem fundassent, ditassent et dotassent et hactenus pro advocatis habiti fuissent, et in continenti abbas et conventus eum pro avvocato recognoscerent et haberent, si abbas sine consensu et voluntate suam advocaciam alicui posset conferre vel^f donare. Dictavit sententia quod nec abbas nec conventus sine consensu comitis, nec comes sine consensu abbatis et conventus ipsam advocaciam alicui in feodo^g posset conferre. Wilhelmus econtra respondit, licet hoc esset sententiatum, quod non admitteret quod advocacia monasterii sui iuris esset et suorum progenitorum^h fuisset, nisi hoc manifestius probaret. Comes Wilhelmus ex habundantiⁱ respondit, in continenti se velle probare per se et duos nobiliores Hollandie, quod dicta advocacia sui iuris esset et suorum fuisset. Cuius probationi Wilhelmus de Egmonda detulit. Dictavit sententia, ex quo Wilhelmus probationi comitis detulisset, ipsum comitem pleno et integro iure advocatum esse ecclesie Egmondensis. Petivit ergo comes, iam probatus advocatus, omnem expensam et omne dampnum^j a Wilhelmo ecclesie illatum [resarciri et de maximis obprobriis et contumeliis abbati et monachis satisfieri. Estimavit igitur abbas cum conventu, dampnum ecclesie illatum]^k ad summam quingentarum librarum, exceptis obprobriis^l et contumeliis. Hoc audito, Wilhelmus convocavit ad suum consilium omnes nobiliores Hollandie, et habito super hoc consilio constanter et instanter petivit a comite cum omnibus terre nobilioribus, omne dampnum^m abbati et ecclesie illatum, insuper omnes emendas obprobriorumⁿ et contumeliarum^o ut in suum susciperet arbitrium et sibi ad hoc sociaret de nobilioribus quos vellet. Comes advocatus ecclesie respondit, quod hoc non faceret, nisi abbas vellet et conventus. Rogatus abbas cum multa instantia comitis et nobilium Hollandie, ut omnia ista deduceret in arbitrium comitis, deliberato consilio ita respondit : Vos domini, tanta mala et gravia incommoda a Waltero patre Wilhelmi et ab ipso Wilhelmo passa est ecclesia nostra. Nam Walterus de

x B Aremswet. - y B Wynnemerswet. - z B ceteros. - a B attentavit. - b B intendit. - c B scodum. - d B scodo. - e C unquam. - f B et. - g B scodo. - h B primogenitorum. - i B abundanti. - j BC damnum. - k ABC wat tusschen [] staat ontbr., evenals in cart. B IV, aangevuld uit cart. A IV. - l B opprobriis. - m BC damnum. - n B obprobriorum. - o AC contumeliorum.

Egmonda pater eius captivaverat quendam monachum nostrum et tam diu in vinculis tenuit, quousque ab eo quandam summam pecunie extorsit. Wilhelmus sacrilegas manus in monachos nostros iniecit. Unde ista omnia et multa alia que non requirunt forum civile in arbitrium comitis deducere non audemus inconsultis iudicibus quos a domino apostolico optinemus^p.

CAP. XXXI DE FORMA COMPOSICIONIS INTER EOSDEM.

Cart. B IV (Fontes 254) Audientes^a hoc cognati et coadiutores Wilhelmi, dominum comitem seorsum vocaverunt, dicentes eidem : Domine comes, scit reverencia vestra, quod gwerra inter vos et Ludowicum comitem Lossensem nondum est terminata, et ideo adhuc opus habetis servicio nostro. Petimus ergo intuitu servicii nostri, ut omnem hanc discordiam inter abbatem et Wilhelmum cognatum nostrum in vestrum suscipiatis arbitrium. Unde comes magis^r instabat, abbas vero ex deliberato consilio respondit, si Wilhelmus omni impugnacioni et predictorum vendicacioni in manibus dicti comitis, nobilium terre et hominum ecclesie vellet in perpetuum renunciare, ipse abbas omnia que non requirerent ecclesiasticum iudicium in comitis vellet arbitrium deducere. Wilhelmus ammonitus^s hiis omnibus in perpetuum renunciavit, quod^t nec ipse nec heredes sui de cetero in perpetuum repeterent vel sibi hoc vendicarent nisi per graciā comitis, abbatis et conventus, et bene merito consequi possent^u. Sic ergo utraque pars se dedit arbitrio comitis. Comes ergo omnem discordiam sedavit per litteras desuper ab eodem comite confectas in hac forma :

Cart. B IV (Fontes 247) „In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Wilhelmus, comes Hollandensis, significo universis presentem paginam inspecturis, quod controversia inter Lubbertum abbatem Egmondensem et inter Wilhelmum filium Walteri de Egmonda super advocacia et iure inter Aremerswet^v et Wynnemerswet^w, feodo^x suo excepto, et super dimidia parte thelonei^y in dedicacione ecclesie^z et super tercia parte thelonei^a in Alcmere, quam idem Wilhelmus ad pactum duarum librarum Hollandensium annuatim tenet, ita tamen quod abbas cum conventus connivencia, si ipsum theloneum^b vendere velit, habeat libertatem, de consilio hominum meorum et eiusdem monasterii utriusque partis consensu est reformata^c. Itaque hec est forma composicionis, videlicet quod prefatus Wilhelmus iuri suo, quod in predictis bonis pro feodo^d sibi vindicare nitebatur, omnimodis^e renunciavit, sed in vita sua ipsa bona in gracia habebit. Sane omnia placita coram abbate seu eius nuncio infra^f portam atrii tenebuntur et scultetus cum consilio abbatis substituetur. Si autem querela delata fuerit ad abbatem sepredictum, Wilhelmo intimabitur, qui ad iudicandum cum abbate vel^g eius^h nuncio presidebit. Et si aliqua querimonia ad ipsum Wilhelmum deferatur, abbati similiter est significandum, ut ipse vel^h eius^a nuncius, ut dictum est, causis intersit. Quod si interesse postposuerit, nichilominusⁱ ipse Wilhelmus in iudicio procedet. Omnia forefacta et emendas ipse Wilhelmus percipiet. Minor bannus duos denarios, maior duos solidos facit.

p BC obtinemus. - q C Audito. - r B magis ontbr. - s BC admonitus. - t B quae. - u AB posset. - v B Aremswet. - w B Wynnemerswet. - x B scodo. - y B telonii. - z C ecclesie ontbr. - a B telonii. - b B teloneum. - c B reformatum. - d B scodo. - e B omnibus modis. - f B intra. - g B reus veranderd in reo. - h B reus. - i BC nihilominus.

Inspectionis aggerum forefactum duos denarios vel¹ gallinam exsolvet, et nullum monasterii ministerialium ad suum Wilhelmus coget servicium. Meliores ecclesie ministeriales et feodati², tam illi qui non solvunt cuermiede¹, coqui et pistores, bractionarii et reliqui servientes abbati a^m iure pretaxati Wilhelmi penitus immunes existant. Si autem sepe memoratus Wilhelmus seriem compositionis prelibate infringere presumpserit nisi consilio comitis et hominum ecclesie, vel secundum iuris ordinem velit emendare, iuris sui privilegio, quod optinebat³ in gracia, perpetuo privetur. Testes vero sunt Aleydis Hollandie comitissa, Wilhelmus de Theylinghe^o, Theodricus dapifer, Theodricus et Phillippus de Wassenauer fratres, Theodricus Boekel, Oetierus^p de Voorschoten, Albertus Banyart, Iacobus de Heyligeloo, Iacobus burchgravius^q Leydensis, Arnoldus de Riiswiick, Iohannes Persiin^r, Ysbrandus de Haerlem, Heynricus presbiter^s de Hemchekerka^t, Heynricus sacerdos de Noirtinghe et Heynricus persona de Flaerdinghe notarius Hollandensis. Actum anno Incarnacionis Domini M.cc.xv, quinto kalendas Septembris, indictione tercia."

CAP. XXXII DE OBITU WILHELMI COMITIS HOLLANDIE ET OBITU LUBBERTI ABBATIS AC DE PROGENIE GHERARDI MILITIS FRATRIS WILHELMI DE EGMONDA MILITIS.

Anno Domini M.cc.xviii, secundo ydus^u Februarii, Adelheydis comitissa Hollandie defuncta est et in Reynsburch honorifice tumulata. Wilhelmus autem comes Hollandie post hec aliam uxorem nomine Mariam, filiam ducis Lancastrie ex Anglia, superduxit et paucis annis in hac vita superstes fuit. Nam et idem comes anno Domini M.cc.xxii, secundo nonas Februarii, obiit et sepelitur in Reynsburch. Post cuius obitum Florencius filius eius factus est tercius decimus comes Hollandie, ducens in uxorem Machteldim^v, filiam Heynrici ducis Brabancie, de qua genuit Wilhelmum regem Romanorum, Florencium presidem, Adelheydim comitissam Hannonie et Margaretam^w uxorem Hermanni comitis de Hennenberch,

*Chron.Holl.I,
f. 58v.*

que peperit una vice semel cccl et xv
proles et sepulta quiescit in Loosduynen
in monasterio monialium, quod ab Haga
Comitis ferme unum miliarium abest.

Anno eciam Domini M.cc.xxvi, quarto ydus^x Maii, obiit venerabilis abbas Egmondensis Lubbertus.

Huius igitur Lubberti temporibus, in anno Domini M.cc.xvii, obiit Gherardus de Egmonda miles, frater Wilhelmi de Egmonda militis. Hic Gherardus genuerat Walterum de Egmonda, qui et obiit in anno Domini M.cc.xxiii.

Huius Walteri filii dicuntur fuisse xx die Maii, non tamen miles. Hic secundus Lubbertus abbas Egmondensis, Arnoldus de Egmonda, Ny-

Walterus genuit ex uxore sua Lubbertum
secundum et primum regalem abbatem
monasterii Egmondensis, de quo infra,

j B et. - k B scodati. - l B curmiede later ingevuld. - m C et. - n BC obtinebat.
- o C Theylinghe. - p B Octierus. - q B burthgruuius. - r B Persyn later ingevuld.
- s B presbyter. - t B Hemehekerka C Hemchekerka. - u BC idus. - v B Machtildim.
- w B Margaritam. - x BC idus.

colaus de Egmonda, Walterus dictus Stoutkint, tres milites, et Menso frater eorum.

Arnoldum de Egmonda militem, Nicolaum de Egmonda militem, Walterum cognomento Stoutkint, tres milites, et Mensonem fratrem istorum trium scutiferum.

Lubbertus abbas, huius nominis secundus quando obiit dicitur inferius in loco suo.

Arnoldus autem miles genuit Gherardum et quendam bastardum dictum Walterum Frisonem, militem et balivum Kenemarie. Obiit autem Arnoldus de Egmonda miles in anno Domini M.cc.lxxii, septima die Iulii. Gherardus vero filius eius genuit Theodricum Screvelt abbatem Egmondensem, et obiit idem Gherardus anno M.ccc.xxxii, sepultus in monasterio Egmondensi in Paradyso^y. Porro Walterus Friso miles predictus genuit Ysbrandum^z monachum Egmondensem, Walterum de Egmonda, dominum Arnoldum et Wilhelmum.

Itaque Walterus Friso occiditur a Frisiis in bello in anno Domini M.cc.lxxii cum Wilhelmo filio suo. Itaque Walterus filius Frisonis obiit biennio ante patris occisionem. Arnoldus autem frater eius miles obiit in anno Domini M.cc.lxxvi, die mensis Maii xiiii.

Vgl. *hs. Brussel* 6045—54 (Andriessen 81) en *Tabula B IV* (Hulshof 66)

Itaque de Nycolao de Egmonda milite supradicto processerunt Iohannes et Wilhelmus, filii Gherardi in Wiick. De Waltero Stoutkint milite natus est Florencius de Egmonda, castellanus in Medenblick, et quam plures eciam^a de eodem Waltero processerunt in Alcmariam et Nuwepoert^b commorantes prope Alcmariam, videlicet jonghe Wilhelmus, Walterus et Havick.

CAP. XXXIII DE HEYNRICO ABBATE TERCIO DECIMO ET INFEODACIONE^c WILHELMI DE EGMONDA MILITIS TEMPORE EIUSDEM ABBATIS.

Anno Domini M.cc.xxvi eligitur tercius decimus abbas Egmondensis Heynricus nomine. Porro eodem anno Wilhelmus de Egmonda miles accepit iterum infeodacionem suam ab isto abbate Heynrico cum litteris desuper confectis in presenti forma :

Cart. B IV (v. d. Bergh I 300).

„Omnibus sancte matris ecclesie fidelibus, ad quos presens scriptum pervenerit. Heynricus, Dei gracia abbas Egmondensis, Ysbrandus^d prior, totusque conventus salutem in eo qui est salus omnium. Ne gestarum^e rerum^f memoria temporis processu evanescat, congruum est res mortalium ratione robustas scripto perhennare^g. Cognoscat igitur presens etas ac postera, quod fidei nostro domino Gwilhelmo advocato Egmondensis ecclesie advocaciam, quam ab ipsa ecclesia nostra feodaliter^h optinetⁱ, et cuncta bona sua feodaliterⁱ ab

y BC Paradiso. — z C Isbrandum. — a B ceteri. — b C Nuwepoort. — c B in scoda comite later op den rand verbeterd in infeodatione. — d BC Isbrandus. — e B gestorum. — f ABC rerum ontbr., aangevuld uit cart. B IV. — g B perennare. — h B scodaliter. — i BC obtinet. — j B scodalia.

ecclesia nostra retenta sub hac forma contulimus, quod si idem Gwilhelmus sine filio legitimo^k decesserit, filia sua maior natu predictam advocaciam cum toto predicto feodo^l recipiat. Quod si nec filiam legitimam^m habuerit, frater suus senior legitimusⁿ successor in eadem advocacia et dicto feodo^o statuatur. Universi quoque heredes ipsius Gwilhelmi in prefata bona legitime^p successuri hoc eodem iure in eisdem bonis tenendis quo concessa sunt prememorato Gwilhelmo perpetuo pociantur. Et ne aliqua subinde possit calumpnia^q suboriri, sed donacio nostra rata et inconcussa permaneant, presenti pagina sigillis nostris roborata hoc factum dignum et utile duximus roborandum. Testes superfuerunt Ysbrandus de Egmonda, Dodo de Heyligelo^r, Heynricus de Heyligelo, Gherbrandus^s de Alcmere^t. Datum anno Dominice Incarnacionis M.cc.xxvi, in mense Decembri^u."

Hanc itaque donacionem Wilhelmus de Egmonda, abnepos istius Wilhelmi militis, impetravit postmodum circa annum Domini M.ccc.viii confirmari per Clementem papam quintum, sicut inferius dicitur capitulo^u li.

Adhuc alia infeodatio facta Wilhelmo predicto ab isto Henrico abbate, tamen sine consensu conventus et absque alia confirmatione, sub hac forma verborum :

„Ne gestarum rerum memoria processu temporis pereat aut evanescat, ad calumpniam extinguendam congruum existit res mortalium ratione robustas scripto perennare. Cognoscat ergo presens etas et sciat postera, quod ego Henricus, Dei gracia abbas Egmondensis, omnia beneficia, que dominus Wilhelmus de Egmonda ab ipso monasterio titulo feodi iusto debet obtinere, in iusto feodo eidem contuli in tali forma, quod eadem feoda a linea ipsius generis Wilhelmi non exorbitabunt neque recedent. Et ne venenosa discordia ipsa facta subvertat aut litura dubietatis aboleat, sed perennatio vigeat, aducitur etiam quod si iam dictus Wilhelmus sine filio decesserit, ad filiam ipsius natu maiorem eadem feoda difficultate qualibet postposita devolventur. Si heredes sexus utriusque contigerit eum forte carere, filii vel filie soboles in beneficiis sepedictis parenti legitimo succedat. Si vero nec talem heredem prefatus Wilhelmus habuerit, proxima parentele persona, ad quam relique eius hereditates dinoscuntur rite pertinere, sepedicta beneficia iure feodali possidebit, ita quod a regula propaginis eiusdem nullo pacto murent. Sane si duo diversi sexus in equali consanguinitatis gradu convenerint, ad sexum masculinum, omni penitus cessante gravamine, prenomina feoda derivabunt. Ut autem concessio prelibata domino Wilhelmo et successoribus suis, qui feoda

*Cart. B IV
(v. d. Bergh
I 307).*

k B legitimo. — l B scodo. — m B legitimam. — n B legitimus. — o B scodo. — p B legitime. — q BC calumpnia. — r B Heyligelon. — s B Genebrandus. — t C Alcma. — u B capite door latere hand verbeterd in capitulo.

prenominata, ut prelibatum est, iure possidebunt, firma et incolumis conservetur, sine dolo et tergiversia, presentem paginam meo sigillo et hominum ecclesie Egmondensis duxi roborandam. Testes vero sunt hi, Isbrandus de Haerlem, Nicolaus Persijn, Walterus de Haerlem, Theodericus de Wassenauer, Jacobus de Heilegeloo, Reynerus de Ryswyck, Ysbrandus de Egmonda, Theodericus de Alcmaer, Theodericus frater eius, Theodericus de Laen, Henricus de Heilegeloo, Albertus de Harga, Volpertus filius Gerardi et quam plures alii tam clerici quam laici. Actum anno Dominice Incarnationis M.cc.xxvii, mense Novembri”.

CAP. XXXIII DE AELTRUDENLANT ET OBITU HEYNRICI ABBATIS.

Vgl. Cart. B
IV, (v. d.
Bergh I 311).

Anno Domini M.cc.xxviii idem Heynricus abbas dedit predicto Wilhelmo de Egmonda militi sub titulo locacionis emphiteotice prope castrum suum Aeltrudenlant, sicut ipsam^w quondam vivens possidebat in huerware^x, sub hac forma condicionis, ut iam dictus Wilhelmus abbati et conventui suisque successoribus annuatim tres libras et quindecim denarios inde persolvat in die vel infra octavam sancti Martini post festum omnium Sanctorum, sub pena amissionis terre predictae.

Tandem anno Domini M.cc.xxx obiit venerabilis pater Heynricus abbas Egmondensis et sepelitur in ecclesia sua.

CAP. XXXV DE ARNOLDO ABBATE QUARTO DECIMO.

Anno Domini M.cc.xxx electio iterum celebratur et Arnoldus fit abbas Egmondensis quartus decimus.

Vgl. Cart. B
IV, f. 26v.

Hic mediante quadam summa pecunie fecit quitacionem quibusdam super iure dicto cuermiede a rivulo in Galenvoerde decurrente usque ad parrochiam^y Castrichem.

Hs. Leiden
611, f. 163v.

Igitur quando iste Arnoldus abbas obierit vel^z quanto tempore rexerit abbaciam non invenitur. Rexit tamen in anno Domini M.cc.xxxi, ut patet in registro bonorum feodaliū et privilegiorum monasterii Egmondensis.

Anno Domini M.cc.xxxiiii Wilhelmus de Egmonda miles, pergens ad dyocesim^a Bremensem cum ceteris christianis principibus contra Stadenses infideles, ipse ibidem cum omnibus suis sociis in bello occiditur xvii die Maii,

vel aliter Iunii, postquam rexisset annis xxvi.

Badeloch^b autem uxor eius obiit anno Domini M.cc.xliiii,

alias octavo,

v kalendas Maii. Hic Wilhelmus incipiendo fundaverat et fabricaverat

w B ipsa C ipse. – x C huerwaere. – y C parrochiam. – z B et. – a B dioecesin C diocesim. – b B Gadeloch.

capellam castris sui op die Hueff^c prope Egmondam. Eo ergo occiso successit ei Gherardus de Egmonda miles filius eius. Hic bis visitavit Iherosolimis^d sepulchrum Domini. Is etiam fecit consecrari capellam cum suo cymiterio^e apud castrum op die Hueff^f per Hermannum episcopum Leonensem in profesto Dyonsii^g in honore omnipotentis Dei et virginis gloriose ac sancti Nycolai et sancte Katherine^h virginis. Genuit autem ex Mabelyaⁱ uxore sua Wilhelmum de Egmonda militem sibi succedentem et Sophiam uxorem Iacobi de Wouda militis,

qui obiit in anno Domini M.ccc.ix.

CAP. XXXVI DE THEODRICO ABBATE QUINTO DECIMO.

Defuncto Arnolde abbate, Theodricus fit abbas quintus decimus. Universe carnis viam Arnolde abbate ingresso, Theodericus factus est abbas Egmondensis xv.

Hic cum aliquantisper^l diebus digne prefuisset, obiit in anno Domini M.cc.xxxvii, septimo ydus^k Ianuarii, qui et dedit ad caritatem^l annuatim viginti tres solidos.

Post istum Theodricum fuit quidam abbas Ysbrandus^m nomine, qui tamen in cathalogⁿo abbatum, forte propter malum ingressum seu malum regimen vel^o aliquam aliam causam non ponitur. Rexit tamen ille abbas Ysbrandus^p in anno Domini M. cc.xxxix, quod patet ex quodam privilegio hospitalis Egmondensis. Vgl. Tabula
B IV
(Hulshof 61)

Porro anno Domini M.cc.xxxiiii occisus est Florencius comes Hollandie apud Cleermont in hastiludio. Cui successit Wilhelmus filius eius, postmodum rex Romanorum.

CAP. XXXVII DE LUBBERTO ABBATE SEXTO DECIMO ET DE INDULGENCIIS IN DIE SANCTI ATHALBERTI^q.

Anno Domini M.cc.xl Lubbertus, huius nominis secundus, frater Arnoldi de Egmonda militis, factus est sextus decimus abbas Egmondensis.

Pater eius, ut dictum est supra capitulo xxxii, fuit Walterus secundus, filius Gerardi primi militis, fratris Wilhelmi de Egmonda occisi in Stadingelant.

Anno Domini M.cc.xlii, die Decembris xxv, obiit Gherardus de Egmonda miles, et uxor eius Mabelya obiit anno Domini M.cc.lxii vicesima^r die Aprilis. Quo defuncto, successit ei filius suus Wilhelmus de Egmonda miles. Huius uxor fuit Ada, de qua genuit Gherardum de Egmonda militem.

Anno Domini M.cc.xlvi Innocencius quartus, apud Lugdunum consistens, pontificatus sui anno tercio, pridie nonas Iunii, omnibus vere penitentibus et confessis, cum debita reverencia et devocione ad eccle- Cart. B IV
(v. d. Bergh
I 423).

c C Hueff. - d B Ierosolymis C Ierosolimis. - e B coemeterio C cimiterio. - f C Hueff. - g B Dionysii C Dionysii. - h B Catharinae C Catherine. - i C Mabelia. - j B aliquibus. - k BC idus. - l C charitatem. - m B Isbrandus. - n B cathalog. - o B et. - p B Isbrandus C Isbrandus abbas. - q C Alberti. - r B vigesima.

siam monasterii sancti Athalberti^a in Egmonda in festo eiusdem sancti accedentibus, annuatim viginti dies de iniuncta sibi^t penitencia misericorditer relaxavit^u.

Et dominus Conrardus archiepiscopus Coloniensis xl dies, Theodericus episcopus Zudensis provisor diocesis Traiectensis c dies et carinam, Petrus Zudensis item provisor annum et carinam. Summa quingenti xlv dies.

CAP. XXXVIII DE PRIVILEGIIS INNOCENCII SUPER DECIMIS NOVALIUM NECNON ET ALIIS BONIS RETINENDIS CUM CONFIRMATIONE OMNIUM PRIVILEGIORUM ANTECESSORUM SUORUM.

Anno Domini M.cc.xlvi Innocencius papa predictus dedit monasterio Egmondensi privilegia super decimis novalium, necnon et aliis bonis retinendis, et confirmationem eciam omnium privilegiorum antecessorum suorum, et desuper bullam apostolicam cuius tenor hec est :

Cart. B IV
(v. d. Bergh
I 424).

„Innocencius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati monasterii in Egmonda eiusque fratribus tam presentibus quam futuris. Religiosam vitam eligentibus apostolicum convenit adesse presidium, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus aut eos a proposito revocet aut robur, quod absit, sacre religionis infringat. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus, et monasterium sancti Athalberti^v in Egmonda, Traiectensis dyocesis^w, in quo divino estis obsequio mancipati, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti privilegio communimus. In primis siquidem statuantes, ut ordo monasticus, qui secundum Deum et beati Benedicti regulam in eodem monasterio institutus esse dinoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Preterea quas-cumque possessiones, quecumque^x bona idem monasterium iuste ac canonice possidet aut in^y futurum concessione pontificum, largicione regum vel principum, oblacione fidelium, seu aliis iustis modis prestante Domino poterit^z adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis, locum ipsum in quo prefatum monasterium situm est, cum omnibus pertinenciis suis, cum pratis, vineis, terris, nemoribus, usuagiis et pascuis in buscho et plano, in aquis et molen-dinis, in viis et semitis et in omnibus aliis libertatibus et immunitatibus suis. Sane novalium vestrorum, que propriis manibus vel^a sumptibus colitis, de quibus aliquis hactenus non percepit^b, sive de vestrorum animalium nutri-mentis, nullus a vobis decimas exigere vel^c extorquere presumat. Liceat vobis quoque clericos vel^a laicos, liberos et absolutos, e seculo fugientes, ad conversionem recipere et eos absque contradictione aliqua retinere. Prohibemus insuper, ut nulli fratrum vestrorum post factam in monasterio vestro profes-sionem fas sit, sine abbatibus sui licencia de eodem loco, nisi arcioris^e religionis

s C Alberti. – t C annuatim ... sibi ontbr. – u B relaxat. – v C Alberti. – w B dioecesis C diocesis. – x C possessiones quecumque ontbr. – y C in ontbr. – z B poterint. – a B et. – b B praecepit. – c B et. – d B et C vel ontbr. – e B arctioris.

optentu^f, discedere, discedentem vero absque communi litterarumstrarum caucione nullus audeat retinere. Cum autem generale interdictum terre fuerit, liceat vobis clausis ianuis, exclusis excommunicatis^g et interdictis, non pulsatis campanis, suppressa voce divina officia celebrare, dummodo causam non dederitis interdicto. Crisma^h vero, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum qui ad ordines fuerint promovendi, a dyocesanoⁱ accipietis episcopo, siquidem catholicus fuerit et gratiam et communionem sacrosancte Romane Sedis habuerit et ea vobis voluerit sine pravitate aliqua exhibere. Prohibemus insuper, ut infra fines parrochie^j vestre nullus sine assensu dyocesani^k episcopi et vestro capellam seu oratorium de novo construere audeat, salvis privilegiis pontificum Romanorum. Ad hec novas et indebitas exactiones ab archiepiscopis, episcopis, archidiaconis^l et decanis aliisque omnibus ecclesiasticis secularibusve personis a vobis omnino fieri prohibemus. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum devocioni et extreme voluntati qui se illic sepeliri deliberraverint, nisi forte excommunicati vel^m interdictiⁿ sint aut publici usurarii, nullus obsistat, salva iusticia illarum ecclesiarum de quibus mortuorum corpora assumuntur. Decimas preterea et possessiones ad ius ecclesiarumstrarum spectantes, que a laicis detinentur, redimendi et legitime^o liberandi de manibus eorum et ad ecclesias ad quas pertinent revocandi libera sit vobis de nostra auctoritate facultas. Obeunte vero te, nunc eiusdem loci abbate, vel^p tuorum quolibet^q successorum, nullus ibi qualibet subrepcionis astucia seu violencia preponatur nisi quem^r fratres communi consensu vel^s fratrum maior pars consilii sanioris secundum Deum et beati Benedicti regulam providerint eligendum. Paci quoque et tranquillitati vestre paterna^t in posterum sollicitudine^u providere volentes, auctoritate apostolica prohibemus, ut infra clausuras locorum seu grangiarumstrarum nullus rapinas seu furtum facere, ignem apponere, sanguinem fundere, hominem temere capere vel^v interficere seu violenciam audeat exercere. Preterea omnes libertates et immunitates a predecessoribus nostris Romanis pontificibus monasterio vestro concessas, necnon libertates, exempciones secularium exactionum a regibus et principibus vel^w aliis fidelibus rationabiliter vobis indultas auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti privilegio communimus. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatum monasterium temere perturbare aut eius possessiones auferre vel^x ablatas retinere, minuere vel quibuslibet vexacionibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernacione ac sustentacione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva Sedis apostolice auctoritate et dyocesani^y episcopi canonica iusticia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverit^z, secundo terciove honorisque sui careat dignitate reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat et a sacratissimo Corpore et Sanguine Dei et

f BC obtentu. - g C communicatis. - h B Chrisma. - i B dioecesano. - j BC parrochie. - k B dioecesani C diocesani. - l BC archidiaconis. - m B et. - n C vel interdicti ontbr. - o B legitime. - p B et. - q BC quilibet. - r C quod. - s B et. - t B paternam. - u B sollicitudinem. - v B et. - w B et. - x B et. - y B dioecesani C diocesani. - z B tentaverit.

Domini Redemptoris nostri Ihesu^a Christi aliena fiat atque in extremo examine districte subiaceat ulcioni. Cunctis autem eidem loco sua iura servantibus sit pax Domini nostri Ihesu^b Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant et apud districtum iudicem premia eterne pacis inveniant. Amen. Datum Lugduni per manum magistri Martini, sancte Romane ecclesie vicecancellarii^c, nonis Iunii, indictione quarta, Incarnacionis Dominice anno M.cc.xlvi, pontificatus vero dompni Innocencii pape quarti anno tercio."

CAP. XXXIX DE ELECTIONE REGIS WILHELMI ET DE DECIMIS IN WYNNEM^d A LUBBERTO ABBATE WILHELMO DE EGMONDA IN FEODUM^e CONCESSIS.

Vgl. Chron.
Holl. I, f.64r.

Anno Domini M.cc.xlvii in die sancti Mychaelis^f illustris domicellus et comes Hollandie Wilhelmus electus est in regem Romanorum apud villam Woeringe Coloniensis dyocesis^g, et deinde in festo omnium Sanctorum in civitate Aquensi ab electoribus imperii cum mira sollempnitate^h coronatur, sicut moris est. Cuius uxor fuit Elysabethⁱ, filia ducis de Bruynswiick, de qua genuit Florencium sibi succedentem comitem Hollandie.

Vgl. Chron.
Holl. I, f.63r.

Consilarii vero huius gloriosi regis principaliores fuerunt Otto Traiectensis episcopus eius patruus et Henricus dux Brabantie eius avunculus. Dominus vero Lubbertus abbas Egmondensis, vir maturus et egregius, constitutus est eius vicecancellarius esse.

Itaque abbas Egmondensis Lubbertus contulit in feodum^j Wilhelmo de Egmonda militi decimam de Wynnem, quam idem Wilhelmus pro quinquaginta libris habebat in pignore acceptis a Waltero milite tutore ipsius Wilhelmi, et desuper litteras^k in tali forma :

Cart. B IV,
(v. d. Bergh
I 484).

„Ego Lubbertus, Dei permissione abbas monasterii Egmondensis, notum volo esse omnibus presens scriptum intuentibus, quod de communi capituli mei consensu decimam de Wynnem, quam Wilhelmus de Egmonda, filius quondam domini Gherardi de Egmonda, pro quinquaginta libris habebat in pignore acceptis a dompno Waltero tutore ipsius Wilhelmi, xxx insuper libris^l contuli predicto Wilhelmo habendam in feodo^m, eo videlicet modo quo cetera bona, que habet ab ecclesia nostra in feodoⁿ, ad presens dinoscitur habere. Quod ut sit ratum et inconvulsum permaneat, presens scriptum sigillo meo et sigillo conventus mei roboratum Wilhelmo contuli memorato. Datum anno Domini M.cc.xlviii in crastino^o dedicacionis ecclesie nostre."

a BC Iesu. - b BC Iesu. - c AC vicecancellarium. - d C Wynnem. - e B scodum. - f BC Michaelis. - g B dioecesis C diocesis. - h B sollempnitate C sollempnitate. - i BC Elisabeth. - j B scodum. - k B terras. - l B libras. - m B scodo. - n B scodo. - o B festo door latere hand verbeterd in crastino.

CAP. XL SEQUITUR PRIVILEGIUM INNOCENCII PAPE QUARTI EXPRIMENS ABBATEM ET CONVENTUM EGMONDENSEM AD PROVISIONEM ALICUIUS IN PENSIONIBUS VEL ECCLESIASTICIS BENEFICIIS COGI NON POSSE.

Cart. B IV.
f. 31v.

„Innocencius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati et conventui monasterii^a de Egmonda, ordinis sancti Benedicti, Traiectensis dyocesis^r, salutem et apostolicam benedictionem. Devocionis vestre probata^s sinceritas ac religionis honestas et precipue tuorum, fili abbas, meritorum contemplacio, quibus iuvare dinosceris, nos inducunt, ut que digne vobis desiderata perspicimus favore benivolo^t concedamus. Hinc est quod nos, vestris precibus annuentes, vobis auctoritate presencium indulgemus, ut per litteras apostolice Sedis seu legatorum ipsius de cetero impetrandas, eciam si habeatur in eis 'non obstante aliqua indulgencia', de qua specialem aut expressam oporteat fieri mencionem, ad provisionem alicuius in pensionibus vel^u ecclesiasticis beneficiis cogi non possitis inviti, nisi de hac indulgencia in eisdem litteris specialis^v mencio habeatur. Nulli ergo omnino hominum etc. Datum Lugduni pridie nonas Ianuarii anno Dominice Incarnacionis M.cc.xlix, pontificatus nostri anno sexto.”

Origineel en
Cart. B IV,
(v. d. Bergh
I 485).

CAP. XLI DE QUIBUSDAM GESTIS IN EGMONDA.

Anno Domini M.cc.l, sexto ydus^w Decembris, dominus Theodricus Vironensis^x episcopus, suffraganeus Traiectensis, de ordine fratrum minorum, monasterium seu basilicam perpetue virginis Marie in Egmonda cum cimiteriis^y reconciliavit^z, et sabbato quo cantatur 'Veni et ostende' etc. ibidem sacros ordines celebravit. Sequenti die Dominica duos abbates benedixit. In octava sancti Stephani duo altaria consecravit et indulgencias largas ubique tribuit. Preterea omnibus devote audientibus antiphonam 'Salve Regina', peracta prima missa, decem dierum indulgencias tribuit.

Cart. B IV
(Fontes 98)

Porro sequenti anno Lubbertus abbas Egmondensis xii kalendas Maii dedit pro debito centum librarum fratri suo Arnolde de Egmonda quasdam decimas, et anno sequenti adhuc pro aliis centum libris vendidit eidem Arnolde et Werenboldo ex Hagha^a omnem terram inter Wynnemerswet^b et Goetlosenhusen^c infra aggerem et extra aggerem^d sitam preter eam que in feodo^e habetur et exceptis scopulis ipsi terre conterminis.

Vgl. Cart. B
IV, f. 33v.

Vgl. Cart. B
IV, f. 34v.

CAP. XLII DE PRIVILEGIO SUPER CONCESSIONE ORNAMENTORUM PONTIFICALIUM.

Anno Domini M.cc.li Innocencius papa quartus, faciens dompnium Lubbertum primum regalem abbatem monasterii Egmondensis ordinis sancti Benedicti, dedit eidem privilegium super concessione ornamentorum pontificalium in hac forma :

„Innocencius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati monasterii

Origineel en

p B et. - q C abbati, conventui et monasterii. - r B dioecesis C diocesis. - s ABC prelibata, verbeterd uit origineel. - t B benevolo. - u B et. - v B specialiter. - w BC idus. - x B Vironensis. - y B coemeteriis C cimiteriis. - z B reconciliavit. - a C Haga. - b B Wynnemswet. - c C Goetlosenhuysen. - d C extraggerem. - e B scodo.

Cart. B IV,
(v. d. Bergh
I 543)

Egmondensis, ordinis sancti Benedicti, ad Romanam ecclesiam nullo medio pertinentis, Traiectensis dyocesis^f, salutem et apostolicam benedictionem. Ad varietatem exteriorum ornatuum sponse Christi, quibus decoris eius gloria latens intrinsecus indicatur, varia in ecclesia instituta sunt insignia dignitatum, quibus pro celebritate locorum et meritorum exigencia interdum qui ecclesiasticis presunt officiis honorantur, ut corporabilis et speciei visibilis forma studeat invisibilem virtutum spiritualium pulchritudinem appetendam. Optentur^g ergo ecclesie tibi commisse, quam pro eo quod^h ad Romanam ecclesiam nullo medio, ut asseris, pertinetⁱ, dignum duximus speciali prerogativa gaudere ac tue devocionis merito, super qua^j karissimus^k in Christo filius noster Wilhelmus, Romanorum rex illustris, tibi laudabili testimonio attestatur, volentes eandem ecclesiam amplioribus titulis insignire, mitre, anuli^l aliorumque ornamentorum pontificalium usum tibi ac successoribus tuis duximus in perpetuum de speciali gracia concedendum. Nulli ergo omnino hominum etc. Datum Ianue nonis Iunii, pontificatus nostri anno octavo, anno millesimo cc.li."

CAP. XLIII DE EPISTOLA QUAM WILHELMUS REX MISIT ABBATI EGMONDENSEI ET OCCISIONE EIUSDEM REGIS.

Anno Domini M.cc.liiii, cum Wilhelmus rex Romanorum ad presenciam domini pape fuisset et superiores partes perlustrasset, ubi quantum honoris sibi quisque princeps inpendit presens hec epistola lucidissime manifestat :

Chron.Holl.I,
f. 69vj. Beka
(Buchel 87).

„Wilhelmus, Dei gracia Romanorum rex semper augustus, abbati Egmondensi vicecancellario suo grariam suam et omne bonum. Ut intellecta continencia status nostri et exultacione tuus respirat animus suscipiatque materiam gaudiorum, noveris^m quod, dum nuper partes superiores Almanie adiremus, omnium vota in amplexione nostri domini sic defixa invenimus, ut cuncti tamquam mater subⁿ unico filio de mortuis suscitato viderentur^o nostris in aspectibus gratulari, nostris precise parendo beneplacitis et mandatis. Insuper accedat tibi ad cumulum gaudiorum, quod castrum Driestvelt et insignia imperialia, dyadema^p cum multis scutariis^q et in ornatu ineffabili lanceam et coronam in nostro dominio iam habemus et pacifice possidemus. Datum Spire" etc.

Et hec de secunda ipsius regis fortuna dicta sunt. Nunc autem aliud carmen subinfertur, in quo non gaudia, sed lamentaciones et Ve narrantur. Nam

Sed

Vgl. Chron.
Holl. I, f.70r.

prochr^r dolor, anno sequenti, cum idem rex Frisones contra eum rebelantes vellet debellare, ab eisdem interemptus^s est v kalendas Februarii. Cui successit in comitatu Hollandie Florencius filius eius

comes xv.

f B dioecesis C diocesis. — g B Obtentu. — h B quod door latere hand ingevuld. — i B pertinent. — j B quo. — k BC charissimus. — l B annuli. — m B novimus. — n B sibi. — o C videretur. — p B diadema. — q C sanctuariis. — r BC proh. — s C interceptus.

CAP. XLIII DE QUIBUSDAM ACTIBUS LUBBERTI ABBATIS ET OBITU EIUSDEM.

Anno Domini M.cc.lvii Lubbertus abbas Egmondensis deposuit in monasterio Egmondensi panes siligineos et ordeaceos^t et ordinavit redditus^u multos, ut monachis suis de cetero ministrarentur panes triticei. Insuper et redditus eciam ordinavit ad vinum in cotidiana^v prebenda.

Vgl. *Cart. B IV*, f. 37v en *Cart. M. 1.*

Idem eciam ordinavit prebendas monachales usque ad numerum xxx monachorum simul^w cum monachis et pueris scholaribus^x.

Vgl. *Cart. B IV*, f. 38v.

Anno M.cc.lxii capitula et prelati sancti Martini, sancti Salvatoris, sancti Petri, sancti Iohannis, sancte Marie, abbas et conventus sancti Pauli in Traiecto susceperunt abbatem et conventum Egmondensem ad suam confraternitatem, ut littere desuper canunt quas monasterium Egmondense ab illis habet.

Origineel en *Cart. B IV*, f. 40r.

Anno Domini M.cc.lxiii, nonis Augusti, obiit dompnus Lubbertus, primus abbas regalis monasterii Egmondensis, et sepultus est sub petra a latere australi Florencii abbatis, videlicet inter sepulchrum Andree, Brunonis, Reyneri^y et Iohannis Olout^z et sepulchrum dicti Florencii, ad capud^a videlicet Hugonis de Ascendelf^b abbatis.

Cuius est hoc epitaphium :
*Abbas Lubbertus iacet hic pietate refertus,
 Providus, expertus, activus, eratque disertus.
 Primus mitratus fuit Egmondeque natus
 Pastor claustralis, iam consul et imperialis,
 Claustrum dilexit et in omnibus bene rexit.
 Nonis Augusti moritur, numerus quoque
 Christi
 Exstitit M pariter, C bis, L et X semel, I ter.
 Lector sincere, Deus, isti dic, miserere.*

CAP. XLV DE NYCOLAO ABBATE DECIMO SEPTIMO ET QUIBUSDAM EIUS GESTIS.

Anno Domini M.cc.lxiii eligitur dompnus Nicolaus de Sassenhem decimus septimus abbas Egmondensis.

Iste abbas ad petitionem Wilhelmi de Egmonda militis dedit villicacionem de Rynnegom^c Waltero Frisoni balivo Kenemarie ad vitam suam tantum, et desuper litteras in tali forma :

„Nycolaus, Dei gracia abbas Egmondensis, universis presencia visuris salutem in Domino. Noverit universitas vestra, quod ad petitionem dilecti fidelis nostri Wilhelmi de Egmonda commisi villicacionem de Rynnegom^d Waltero dicto Frisoni ad vitam suam, dummodo in officio dicte villicacionis utilis nobis et fidelis inveniatur et nisi pro aliquo facto manifesto, quod fit contra nos contraque honestatem ecclesie nostre, non exhibita nobis de hoc satisfacione condigna, dictamque villicacionem amittere merito comprobetur. In cuius rei testimonium et munimen presens scriptum sigillo meo et Wil-

Cart. B IV
 (v. d. Bergh
 II 123)

t B hordeaceos. - u B subditos. - v B quotidiana. - w B similiter. - x B scholaribus. - y B Reineri. - z ABC Olont, verbeterd uit R.II. - a BC caput. - b C Assendelff. - c C Reynnegom. - d C Reynnegom.

helmi de Egmonda feci sigillo communiri. Datum anno Domini M.cc.lxiii, kalendas Aprilis."

Igitur ex predictis patet, quod villicatio de Rinegom non pertinuit ad dominum de Egmonda anno Domini M.cc.lxv.

Vgl. *Cart. B IV*, f. 45r en *Cart. M. 21*. Anno Domini M.cc.lxvi Nycolaus abbas augmentavit prebendas monachales in victu et vestitu satis largiter una cum prebenda prioris, ut patet in registris.

Anno Domini M.cc.lxviii Wilhelmus de Egmonda miles resignavit in manu domini Nycolai abbatis pascuas que wlgariter appellantur gherse, et dedit desuper litteras sub hac forma :

Cart. B IV, (v. d. Bergh II 167) „Universis presencia visuris vel^e audituris. Ego Wilhelmus de Egmond notum facio publice et simpliciter protestando, quod ego decem et novem pascuas que wlgariter gherse appellantur, sitas apud Rynnegom^f, quas ab ecclesia Egmondensi habebam in pacto dicto erfhuert pro decem et novem solidis annuatim, in manu domini Nycolai abbatis Egmondensis resignavi eisque libere renunciavi presencium testimonio litterarum, quas in huius rei testimonium sigilli mei appensione feci communiri. Datum anno Domini M.cc.lxviii in vigilia Penthecostes^g."

Itaque Nycolaus abbas predictus obiit in anno Domini M.cc.lxix, xiiii^h kalendas Februarii.

CAP. XLVI DE HEYNRICO ABBATE DECIMO OCTAVO.

Anno Domini M.cc.lxix post Nycolaum factus est Heynricus, huius nominis secundus, Egmondensis abbas decimus octavus.

Vgl. *epitaphium*. Hic cum videret, se non posse prodesse, noluit ulterius preesse. Unde inter annum Domini M.cc.lxxi et lxxiiii, ut patet in magno registro abbatum, renunciavit. Tandem obiit in anno Domini M.cc.lxxvⁱ, quarto nonas Septembris.

Cuius est hoc epitaphium :
*Hic sunt Henrici cineres pietatis amici,
 Patruus, ut didici, fuit hic abbe Theodrici.
 Qui dum prodesse nequiverat, ultro preesse
 Noluit. Hinc oneri, pariter quoque cessit
 honor.*
*Defunctus membris semel M, ter C que bis I
 fit,
 Quando Decembris quarto nonas hic obivit.
 Lector sincere, Deus, isti dic, miserere.*

Ex hoc autem antepenultimo versu liquido patet, predictum Henricum abbatem obiisse anno Domini M.ccc.ii. Ergo superius minus vere tempus sue migrationis certum adnotatur.

e B et. - f C Reynnegom. - g B Pentecostes. - h C quatuordecimo. - i C op den rand door dezelfde hand obiit 1302.

CAP. XLVII DE FLORENCIO ABBATE DECIMO NONO ET DE SPECIALI GRACIA FACTA WILHELMO DE EGMONDA SUPER CONCESSIONE FEODIⁱ SUI PRO FILIIS GERARDI FILII SUI.

Postquam ergo Heynricus resignasset, *Florencius satis iuvenis consilio Heynrici abbatis electus est decimus nonus abbas Egmondensis. Hic enim fuit filius Werenboldi^k Wtenhage^l militis. Unde tum ex iuvenili etate, tum ex ingenuitate plus animosus fuit quam monasterio expediens fuit, quia bona monasterii apud Schaghen^m neglexit et multos vasallos de novo infeodavit^a et cum conventu suo, ut patet in Cronicis^o et in registris, discordiam sepe habuit.* *Hs. Leiden 611, f. 163v.*

Porro Gherardus de Egmonda miles, filius Wilhelmi de Egmonda militis, genuerat tandem ex Elysabeth^p de Strenen uxore sua quatuor filios, videlicet Wilhelmum avo suo succedentem, Walterum, Nycolaum et Iohannem. Sed Nycolaus solus reperitur fuisse miles. Iohannes autem genuit quendam dictum Gheye^q Ians soen^r, de quo postea dicitur, et Walterum cognominatum de Merensteyn, qui genuit Iohannem de Merensteyn militem, qui Albertum, qui Ottonem balivum Kenemarie, qui ulterius genuit Albertum et Iohannem fratres modernos, et cognominati fuerunt indifferenter de Egmonda seu de Merensteyn.

Itaque Wilhelmus de Egmonda miles suprafatus impetravit gratiam specialem pro filiis Gerardi militis filii sui, in casu quo Gerardus predictus moreretur ante Wilhelmum patrem suum, super successione feodi^a sui a Florencio abbate, cuius tenor hic est :

„Florencius, permissione divina abbas Egmondensis, universis presencia visuris salutem in Domino. Noveritis quod nos ex deliberacione consilii huiusmodi bona, que nobilis vir Wilhelmus de Egmonda a nobis seu nostro monasterio de iure tenet in feodum^t et possidet, matura recognoscimus concessione seniori filio ex procreacione legitima^u Gherardi de Egmonda, eiusdem Wilhelmi filii, eisdem modo et iure in feodum^v possidenda, ut ipse Wilhelmus de iure tenetur possidere a nobis seu nostro monasterio in feodum^w, si predictum Gherardum priusquam suum patrem antedictum Wilhelmum ab hoc contingat seculo migrare. In cuius rei testimonium presentem cartulam^x sigilli nostri appensione duximus roborandam^y. Actum et datum anno Domini M.cc.lxxxiii in vigilia omnium Sanctorum.” *Cart. B IV, (v. d. Bergh II 643)*

CAP. XLVIII

DE OCCISIONE FLORENTII COMITIS QUINTI DECIMI ET

DE LITTERA^z QUE DICITUR VIDIMUS FLORENCII COMITIS PRO^a WILHELMO MILITE DE EGMONDA ET EVENTIBUS EIUSDEM TEMPORIS.

Anno Domini M.cc.xcvi Florentius comes Hollandie xv, filius regis Wilhelmi, interfectus est a Gerardo de Velsen xxv

j B scodi. - k B Wenboldi. - l C Wtenhagha. - m C Schagen. - n B inscodavit. - o B chronicis. - p BC Elisabeth. - q B Ghoye. - r B socium. - s B scodi. - t B scodum. - u BC legitima. - v B scodum. - w B scodum. - x B chartulam. - y C roborandum. - z B terra. - a C pro ontbr.

wlneribus circa Muyden, ut ei a quadam muliere predictum fuerat, et sepultus est in monasterio Reynsburgensi iuxta Beatricem uxorem suam. Huius nepos Reynoldus comes Gelrie, habens in uxorem Margaretam, sororem Beatricis comitis Hollandie prefate, vindicavit eum de inimico suo Gerardo de Velsen. Hic Florentius quinque castra in Frisia edificavit pro supplantatione illius provincie, scilicet Wydenes, Medenblick, Enigenborch, Nieborch, Middelborch.

Igitur Wilhelmus de Egmonda miles a Florencio comite Hollandie dicitur optinuisse^b unum vidimus in anno Domini M.cc.lxxxiii, cuius tenor talis reperitur :

Cart. A IV,
f. 10r ; vgl.
hs. Brussel
6045—54
(Andriessen
83)

„Nos Florencius, comes Hollandie, notum facimus universis presencia visuris vel^c audituris; quod coram nobis venit fidelis noster^d Wilhelmus de Egmonda miles, et ostendit nobis cum hominibus ecclesie et litteris monasterii Egmondensis, eum^e feodali^e iure tenere libere a prefato monasterio omnem iurisdictionem, altam videlicet et bassam, inter Aremerswet et Wynnemerswet. Ulterius ostendit nobis cum hominibus nostris et vera cognitione, quod ipse in domo sua prope Rynnegom^f super mansum suum, ubi domus sua situata est, retinere libere potest exules nostros, dummodo cum rapinis et incendiis dampnum^g nobis non inferunt neque terris nostris. Sed in aliis locis in Egmonda et dominii sui non potest eos retinere, cum tamen omnes alie iurisdictiones sibi libere pertineant, sicut scriptum est. Et quoniam ista ostensio in veritate coram nobis facta est, ideo recognoscimus pro nobis et pro tota posteritate nostra, eam sigillatam esse sigillo nostro. Datum apud Albertsberge anno Domini M.cc.lxxxiii.”

Cart. A IV,
f. 10r.

Dominica die post festum Nativitatis sancti Iohannis Baptiste”.

Vgl. *hs. Brussel*
6045—54
(Andriessen
84).

Porro ista cedula^h habetur in teutonico in simili sensu, sicut hic ponitur in latino,

et multociens abbas Egmondensis laboravit ad improbandam eam.

Anno Domini M.cc.xcvi, occiso Florencio comite Hollandie a Gherardo de Velsen,

Occiso ergo Florencio comite,

Vgl. *Chron. Holl. I, f. 74v.*

dompnus Florencius abbas regalis monasterii Egmondensis, Theodricus dominus de Brederueden, Heynricus burchgravius Leydensis ac Wilhelmus de Egmonda milites perrexerunt Angliam et inde ad Hollandiam adduxerunt Iohannem, filium Florencii comitis, et sic Iohannes predictus efficitur sextus decimus comes Hollandie.

Huius tempore, scilicet inⁱ anno Domini M.ccc, die xviii mensis Maii, obiit Gherardus de Egmonda miles, filius predicti Wilhelmi de Egmonda militis, quadriennio ante patrem suum. Uxor vero eius Elysabeth^j de

b BC obtinuisse. — c B et. — d B meus. — e B cum scodali. — f C Rynnegom. — g BC dampnum. — h B schedula. — i B in ontbr. — j BC Elisabeth.

Strenen obiit anno Domini M.cc.xcvii. Hic autem Gherardus reliquit post se quatuor filios, de quibus dictum est superius in capitulo precedenti.

Anno Domini M.ccc, quarto kalendas Decembris, obiit in Haerlem^k Iohannes comes Hollandie sine liberis et sine militari nomine. Cui successit Iohannes comes Hannoniensis,

Vgl. *Chron. Holl. I*, f.75r.

filius sororis regis Wilhelmi, et fit comes Hollandie xvii.

CAP. XLIX DE PARLAMENTO¹ INTER FLORENCIUM ABBATEM ET GHEYE FILIUM IOHANNIS AC DE OBITU EIUSDEM ABBATIS.

Anno Domini M.ccc.iii quidam nuncupatus Ghey, filius Iohannis, de sanguine Egmondensium militum, attemptavit^m cum suis adiutoribus optinereⁿ bona et terras domini de Egmonda, asserens, omnem terram Egmondensem sibi pertinere debere in erfhuere^o. Causa deducitur ad iudicium hominum ecclesie, et tota terra predicta adiudicatur monasterio et ecclesie Egmondensi, sicut sententia desuper lata et in scriptis redacta canit, cuius tenor hic est :

„Gherardus de Raphorst miles, Wilhelmus de Haerlem, Theodricus de Wassenaer, Bertholomeus^p Wterwick et Iohannes de Rollant, homines ecclesie Egmondensis, notum facimus omnibus presentem paginam visuris vel^a audituris, quod nos citati eramus ad comparandum^r in Egmonda coram domino nostro abbate et suo conventu in parlamento quod habebat adversus Ghey filium Iohannis suosque adiutores et vicinos de Egmonda, scilicet de terris inter Aremerswet et Wynnemerswet, quas dicebant predicto Ghey in erfhuere pertinere debere. Quibus dominus abbas et suus conventus contradixerunt, ostendentes per veras litteras primi comitis et secundi comitis Hollandie, omnem terram illam ipsis libere pertinere et domino apostolico per nonum comitem Hollandie traditam libere fuisse, a quo et ipsi omnia predicta tenent sub annuali censu. Porro hoc parlamentum agebatur per nos et alios homines ecclesie, qui ad hoc citati fuerant, de sententia ad sententiam, ita quod tandem per sententiam quam habebat dare Peregrinus filius Wilhelmi sculteti sentenciatum fuit, quod abbas prescriptus iudicialiter teneretur^s scire, qualiter illam terram possidere deberent. Cumque sententia illa per homines ecclesie approbata et per adversam partem admissa fuisset, queritur a Gherardo de Raphorst milite iudicialiter, quis cum abbate hoc eciam scire debet^t. Qui iudicavit quod eciam conventus cum abbate scire deberet. Quod iudicium eciam omnes approbaverunt. Quo completo queritur a Theodrico filio Walteri militis, qualiter ipsi hoc scire deberent. Qui per fidelitatem, qua ratione homagii tenebatur sancto Athalberto patrono eorum, protulit suam sententiam. Quibus sic peractis et ex utraque parte approbatis, manifestavit dominus noster abbas sententiam suam. Et quidam monachus qui ex parte ipsius loquebatur, quia sic sentenciatum fuit quod^u bene potuit pro eo quod abbas debilis in loquela fuit, per fidelitatem qua tenebatur sancto Athalberto adiudicavit

Cart. A IV,
(v. Mieris
II 25—26)

k C Ierusalem. — l BC parlamento. — m B attentavit. — n BC optinere. — o C erfhuere. — p BC Bartholomeus. — q B et. — r C comparandum. — s B tenetur. t AC debere. — u B qui.

domino apostolico proprietatem omnium bonorum monasterii Egmondensis, sibi et conventui, qui nunc sunt et in futurum erunt, proventus et fructus eorum, vicinis talem gratiam qualem suis temporibus habuerunt cum ceteris petentibus veniam, sed illos qui iuridice contra eum^v processerunt privavit bonis suis. Quibus dictis et approbatis, idem monachus protulit eandem sententiam antedictam ex parte conventus per eandem fidelitatem, quia sententialiter iudicatum fuerat quod ipsi poterant facere, si tamen conventuales consentirent in suam sententiam, sicut et fecerunt. Quo peracto, tunc queritur sententialiter a Theodrico de Wassenauer, an istud iudicium haberet omnia sua iusta requisita. Qui sentenciavit quod iudicium istud optinisset^w omnia sua plena iura, et approbatur sententia illa ab omnibus qui aderant. Tunc Gheye filius Iohannes cum parte sua et vicinis confusus disparuit, quia sentenciati sunt a Iohanne de Rollant, a quo querebatur iudicium, omnes incurrisse sententiam iuris. Et ut omnia ista firma^x et inconvulsa permaneant, in huius rei testimonium sigillavimus litteras istas sigillis nostris in anno Domini M.ccc.iiiv, feria quarta post festum Epiphantie."

Littera ista in suo originali habetur in teutonico in consimili sensu.

Anno Domini M.ccc.iiii, septimo kalendas Marcii, obiit dompnus Florencius abbas, qui dedit conventui quatuor libras et decem solidos annuatim de abbacia recipiendos. Sepultus est autem ante capellam beate Marie sub petra a latere australi Werner^z abbatis, videlicet inter Lubbertum abbatem et Wernerum.

Cuius etiam et hoc extat epitaphium :
*Hic ex Haga datus Florentius abba locatus
 Est, qui formosus, cautus fuit, ingeniosus,
 Pompose stravit sua, campanas renovavit,
 Cum grege certavit, feodando dilapidavit.
 Huic dum migravit annus de verbigena fit
 M, ter C, quater I, sub septeno Martii.
 Lector sincere, etc. ut supra.*

Post istum Wernerus Traiectensis natione eligitur, pro cuius confirmatione a Guidone episcopo dictum cenobium multis temporibus aggravatur.

CAP. L DE WERNERO ABBATE VICESIMO^a ET^b QUIBUSDAM EVENTIBUS ILLIUS TEMPORIS.

*Hs. Leiden
 611, f.163v.*

Defuncto itaque Florencio abbate, quidam venerabilis monachus, Wernerus dictus, loco eius vicesimus^c abbas reverendus factus est. *Hic de Traiecto natus et Wtenwaerde fuit cognominatus.*

Anno Domini M.ccc.iiii, vicesima^d die Marcii, Wilhelmus de Egmonda senex valde obiit sine liberis propriis, quia Gherardus miles filius suus iam per quatuor annos defunctus fuerat. Sed idem Gherardus reliquerat quatuor filios. Itaque Ada uxor eius obierat in anno Domini M.cc.xcvi,

*Tabula B IV
 (Hulshof 71)*

*que legavit monasterio Egmondensi
 solidos annuatim,*

v C illum. — w BC obtinisset. — x C ferma. — y B M.ccc in. — z C Warneri. — a B vicesimo. — b C *volgt* de. — c B vicesimus. — d B vigesima.

et fuit prima infra ecclesiam monasterii Egmondensis sepulta de prosapia Egmondensium, quia antea in loco qui Paradysus^e dicitur omnes de genere Egmondensium sepeliebantur.

Et iuxta eam sepelitur eciam Wilhelmus de Egmonda maritus eius. Quo defuncto successit ei in bonis suis feodalibus^f Wilhelmus nepos eius, senior filius Gherardi de Egmonda militis filii sui, et hoc ratione privilegii positi ante in capitulo xlvii. Huius ergo Wilhelmi uxor dicebatur Margaretha^g de Blanckenhem,

de qua non genuit. Item Nicolaus filius Gerardi obiit anno Domini M.ccc quinto, et Iohannes domicellus de Egmonda frater eius obiit anno Domini M.ccc.xix, etiam ambo sepulti in ecclesia Egmondensi.

Anno Domini M.ccc.v Iohannes comes Hannonie, Hollandie et Zeelandie, secundo ydus^h Septembris, requievit in Domino, sepultus in urbe Valescenorum honore congruo. Chron.Holl.I, f. 78v.

Hic Iohannes, prius existens comes Hannonie, quinque saltem annis comitatum rexit Hollandie. Cuius uxor Philippa octavo ydus Aprilis defuncta est et penes virum suum in Hannonia tumulata.

Cui successit Wilhelmus Bonus comes, filius eius.

Porro Wilhelmus de Egmonda supradictus habebat quendam fratrem ex utroque parente, cui nomen erat Walterus, et huic Waltero in anno Domini M.ccc.vi abbas Wernerus dedit decimas in Hillegom ex integro.

Vgl. Tabula B IV, (Hulshof 73)

CAP. LI DE CONFIRMACIONE CLEMENTIS PAPE QUINTI SUPER INFEODACIONEⁱ DOMINORUM DE EGMONDA.

Circa hec tempora Wilhelmus de Egmonda donacionem advocacie Wilhelmo de Egmonda militi abavo suo datam per Heynricum abbatem, de qua donacione habetur supra capitulo xxxiii, impetravit confirmari a Clemente papa quinto cum bulla in tali forma :

„Clemens episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Wilhelmo de Egmonda nobili armigero Traiectensis dyocesis^j, salutem et apostolicam benedictionem. Iustis petencium desideriis dignum est nos facile^k prebere consensum, et vota que a rationis tramite non discordant effectu persequente complere. Eapropter, dilecte in Domino fili, tuis multis postulacionibus grato concurrentes assensu, litteras seu instrumenta tuis progenitoribus super advocacia ecclesie sancti Athalberti Egmondensis ceterisque bonis tuis feodalibus^l a dilectis filiis abbate et conventu eiusdem Egmondensis ecclesie dicte dyocesis^m concessa per hec verba : 'Omnibus sancte matris ecclesie fidelibus, ad quos presens scriptum pervenerit. Heynricus, Dei gracia abbas Egmondensis, Ysbrandusⁿ prior, totusque conventus salutem in eo qui est salus omnium. Ne gestarum rerum memoria temporis processu evanescat, congruum est res mortalium ratione

Cart. B IV (v. Mieris II 92—93)

e BC Paradisus. — f B scodalibus. — g B Margarita C Margareta. — h BC idus. — i B inscodatione. — j B dioecesis C diocesis. — k B facile. — l B scodalibus. — m B dioecesis C diocesis. — n B Isbrandus.

robustas scripto perhennare^o. Cognoscat igitur presens etas et postera, quod fideli nostro domino Wilhelmo advocato Egmondensis ecclesie advocaciam, quam ab ecclesia nostra feodaliter^p optinet^q, et cuncta bona sua feodaliter^a ab ecclesia nostra retenta sub hac forma contulimus, si idem Wilhelmus sine filio legitimo^s decesserit, filia sua maior natu predictam advocaciam cum toto predicto feodo^t recipiat. Quod si nec filiam legitimam^u habuerit, frater suus senior legitimus^v successor in eadem advocacia et dicto^w feodo^x statuatur. Universi quoque ipsius Wilhelmi heredes in prefata bona legitime^y successuri hoc eodem iure in eisdem bonis tenendis quo concessa sunt prefato Wilhelmo perpetue^z pociantur. Et ne aliqua subinde possit calumpnia^a suboriri, sed donacio nostra rata et inconcussa permaneat, presenti pagina sigillis nostris roborata hoc factum dignum et utile duximus confirmandum. Testes superfuerunt Ysbrandus^b de Egmonda, Dodo de Heyligeloo, Heynricus de Heyligeloo, Gherbrandus^c de Alcmere. Datum anno Dominice Incarnacionis M.cc.xxv mense Decembriⁱ, sicut eas aut ea iuste, libere et quiete optinuisti^d et optines^e, tibi tuisque successoribus cum toto earundem seu eorundem tenore auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum etc. Datum Avinione xv kalendas Februarii, pontificatus nostri anno quinto."

Et hec confirmatio facta est circa annum Domini M.ccc.x, quando dicta bona vacabant monasterio, quia Wilhelmus impetrator dicte confirmationis nec iuste nec libere obtinuit tunc temporis ista bona. Item Bonifatius confirmavit privilegia Wilhelmi de Egmonda in forma communi, nullis tenoribus privilegiorum insertis, pontificatus sui anno vii, hoc est anno Domini M.ccc.secundo.

CAP. LII DE POTESTATE OPTENTA^t A SEDE APOSTOLICA AD BENEDICENDUM PLURA ET CONFIRMACIONE MULTORUM PRIVILEGIORUM AC DE OBITU WERNERI ABBATIS.

Vgl. *origineel en Cart. B IV*, f. 54r.

Anno Domini M.ccc.vii Clemens papa quintus, cum Burdegalis^r resideret, contulit Egmondensi abbati, ut potestatem habeat ad benedicendum cum debita sollempnitate^h pallas altaris, amictus, albas, manipulos, cingulos, stolas, casulas ceteraque huiusmodiⁱ ornamenta infra^j suum monasterium sine celebratione previa, sed extra suum monasterium^k ubicumque eum^l divina contigerit celebrare, in parrochiis^m autem personatum ipsius pueros earundem clericali caractereⁿ insignire, iure dyocesani^o semper salvo.

Vgl. *Cart. B IV*, f. 54v.

Anno vero sequenti idem Clemens papa confirmavit totum privilegium

o B perennare. – p B scodaliter. – q BC obtinet. – r B scodalia. – s BC legitimo. – t B scodo. – u B legitimam. – v B legitimus. – w A disco B disto. – x B scodo. – y B legitime. – z B perpetuo. – a BC calumpnia. – b B Isbrandus. – c B Genebrandus. – d BC obtinuisti. – e BC obtines. – f BC obtenta. – g C Bardegalis. – h B sollempnitate C sollempnitate. – i C eiusmodi. – j B intra. – k C sine celebratione ... monasterium ontr. – l C cum. – m BC parrochiis. – n B caractere. – o B dioecesani C diocesani.

ex integro, sicut iacet in sua forma, quod Innocencius quartus dederat sub dato anni Domini M.cc.xlvi, ut habetur supra capitulo xxxviii. Sed inserendo superaddidit quod crisma^p, oleum sanctum, consecraciones altarium seu basilicarum, ordinaciones clericorum qui ad ordines fuerint promovendi et confirmaciones et consecraciones abbatum a dyocesano^q suscipient^r episcopo vel^s a quocumque alio episcopo catholico ad libitum. Bulla huius privilegii est in abbacia Egmondensi.

Anno Domini M.ccc.viii in festo sancte Agathe obiit Wernerus abbas, qui de bonis abbacie dedit cuilibet conventuali augmentando prebendas xl solidos annuatim. Et sepultus est ante capellam beate Marie virginis sub sarcophago a latere boreali Florencii abbatis ad capud^t Bertholdi^u abbatis sui successoris. Vgl. Cart. M. 6.

CAP. LIII DE BERTHOLDO ABBATE VICESIMO^v PRIMO ET DE INFEODACIONE^w WALTERI DE EGMONDA AD VITAM SUAM TANTUM.

Anno Domini M.ccc.viii^x ordinatur Bertholdus^y, filius domini de Oyen, vicesimus^{*} primus abbas Egmondensis.

Anno Domini M.ccc.xii, die Iulii tertia, obiit Wilhelmus de Egmonda sine liberis et sine militari nomine et sepelitur in monasterio Egmondensi. Margareta^a vero uxor eius obiit anno Domini M.ccc.xii,

*postquam iste Wilhelmus annis octo Hs. Leiden
Et propterea Walterus frater eius factus 133 C, f.31v.
est dominus Egmondensis. De aliis eius
duobus fratribus dicitur in sequentibus.*

*Temporibus autem istius Wilhelmi supra-
dicti factus est Wilhelmus Bonus Hannonie,
Hollandie, Zeelandie et Frisie comes xviii,
ut supra dictum est. Hic comes habuit
fratrem Guidonem nomine, episcopum Trai-
ectensem, et hic Guido genuerat prius in
laicali habitu legitime ex uxore sua filiam
nomine Mariam, quam in uxorem accepit
Gysbertus dominus de Yselsteyn, et genuit
ex ea Arnoldum dominum de Yselsteyn et
Guidam uxorem domini Iohannis de Egmon-
da, de quo infra. Unde et post mortem
.Walterus vero, huius nominis ter-
tius, frater predicti Wilhelmi de Egmonda,
mortuo fratre suo sine liberis, factus
est xviii dominus de Egmonda, ut infra
dicitur. Hic Walterus habuit in uxorem
Beatricem, filiam domini de Duertogen, ex
qua genuit Iohannem, huius nominis
primum, sibi succedentem.*

Cuius frater, Walterus nomine,
cum ei

Igitur cum Walterus iste fratri suo

in feodalibus succedere vellet et non valeret propter resistenciam abbatis,

p B crisma. - q B dioecesano. - r B suscipierent. - s B et. - t BC caput, C
volgt domini. - u C Bartholdi. - v B vigesimo. - w B inseodatione. - x B M.ccc.viii.
- y C Bartholdus. - z B vicesimus. - a B Margarita.

tandem per preces suas et suorum consanguineorum et ministeria abbati et conventui exhibita optinuit^b ab eodem abbate infeodari^c ad vitam suam tantum et dedit desuper abbati et conventui recognicionis litteras, quarum tenor habetur in sequenti forma :

Origineel en
Cart. A IV,
(v. Mieris
II 127)

„Ego Walterus de Egmonda notum esse volo omnibus presens scriptum intuentibus vel^d audientibus, quod de consilio amicorum meorum discordiam, que erat inter Bertholdum^e abbatem Egmondensem ex una parte et personam meam ex altera de bonis in Egmonda, tradidi in manibus domini Hughonis^f prioris Egmondensis, Gherardi de Heemskerck^g militis, Iohannis Persijn^h senioris, Walteri Wterwiick et Theodrici de Rollant adⁱ observandum eorum arbitrium, quorum arbitrii promulgacio patet in sequentibus. In primis arbitrati sunt, quod sub arbore ante lapideam domum ter in anno debent observari tria iudicia, theutoniceⁱ dicta ghadinghen^k. Item si aliquis occideretur in villa, tunc ego Walterus prenominate venire et querere ab abbate, quando sibi placebit iudicium desuper fieri, et rogabo abbatem ut presencialiter intersit iudicio, et in casu quo abbas absens esset rogabo priorem ut iudicio assit^l, et iudicium occisi erit ante proximior domum ville ante pontem. Ulterius non habebo iudicium exercere adversus homines ecclesie nisi de homicidio et pugna. Item si famuli monasterii in villa forefecerint, hoc ego vel per nuncium meum intimabo abbati, ut ipse eos ammoneat^m ad satisfaciendum competenti tempore sicut decet, et in casu quo abbas non faceret, ego procedam tunc iudicialiter contra eos. Ulterius de schultetoⁿ ego eligam tres viros, et de illis abbas eliget unum scultetum quemcumque voluerit ad faciendum iudicium et iusticiam. Et in casu quo aliquis veniret et peteret iudicium de hominibus vel^o ecclesie famulis et abbas responderet quod non vellet vel^p non posset, tunc ego faciam. Et etiam in casu quo abbas vel^q nuncius^r eius non valeret optinere^s iudicium in villa vel^t alibi ubi ius haberet, tunc ego veniam ei in auxilium sicut teneor in licitis suis. Et econverso abbas michi tenetur succurrere in meis licitis. Igitur omnia ista durabunt solum ad vitam meam et non amplius. Et ut ista firma et inconvulsa permaneant et a me observentur, appendi sigillum meum ad presentem paginam. Datum et factum in Egmonda in anno Domini M.ccc.xii, in die apostolorum Symonis et Iude.”

Pagina ista in suo originali in abbacia habetur in teutonico^u in consimili sensu, quam et in manu mea habui et perlegi ac exscripsi

et Latinum feci.

Porro de iam dictis litteris in anno Domini M.ccc.xxvii [. et anno Domini M.ccc.lvi] fecerunt pariter unum vidimus frater Harbordus prior Predicatorum in Haerlem et Arwinus prior Carmelitarum in Haerlem.

Igitur hic Walterus de Egmonda non reperitur fuisse miles. Uxor vero eius fuit Beatrix de Duertoghe prope Naeltwiick, ex qua genuit Iohannem militem sibi succedentem.

Porro abbas Bertholdus^v multa bona in Banesse apud Wtgeest et alibi

b BC obtinuit. - c B infeodari. - d B et. - e BC Bartholdum. - f B Hugonis. - g C Heemskerck. - h B Resijn door latere hand ingevuld. - i A ab. - j B teutonice. - k B gedinghen. - l B adsit. - m B admoneat. - n C sculteto. - o B et. - p B et. - q B et. - r BC nuncii. - s BC obtinere. - t B et. - u C theutonico. - v C Bartholdus.

alienavit et monasterium in duobus milibus^w et octingentis libris antique monete tempore obitus sui obligatum reliquit. Obiit autem anno Domini M.ccc.xix, pridie ydus^x Februarii, et sepultus est in sepulchro Franconis^y abbatis ante borealem ianuam chori sub sarcophago ad pedes Weneri abbatis, et dedit conventui novem libras bone monete de abbacia annuatim recipiendas.

Sequuntur epitaphia istorum duorum abbatum, scilicet Weneri et Bertholdi abbatum :

Abbas Wenerus iacet hic, qui pastor et
herus

Traiecti natus fuit ac ex Werd vocitatus.
Templum vestivit cum sedibus his, et obivit
Anni dum Domini sunt octo, mille, trecenti,
Sub festis Agathe, vivat sine fine beate.
Lector sincere etc.

Epitaphium Bertholdi :
Hic cum Francone iacet abbas, qua ratione
Nescio, Bertholdus ex Oyen qui fuit ortus.
Hic bene devotus, sed cautus non bene totus.
Res alienavit et debita multiplicavit.
Idus sub bino Februo denoque noveno
Ac trecenteno milleno dormit anno.
Dic, lector quisque, Deus ut miseretur
utrisque.

CAP. LIIII DE THEODRICO SCREVELT ABBATE VICESIMO^z SECUNDO ET VENDICIONE CUIUSDAM DOMUS SUB PAC-TIONE DICTA LANTWINNINGE.

Anno Domini M.ccc.xix efficitur vicesimus^a secundus abbas Egmondensis dompnus Theodricus, dictus Screvelt.

Anno Domini M.ccc.xix, mortuo Bertholdo abbate, vir piissimus, prudens, nobilis, dominus Theodericus videlicet cognomine Screvelt dictus, ingenua Egmondensium prosapia genitus, pastorali regimine sublimatur, et efficitur xxii abbas Egmondensis.

Chron. Wilh.
Proc. (Pijn-
acker 95)

Hic fuit filius Gherardi, filii Arnoldi de Egmonda militis, fratris Lubberti primi regalis abbatis. Hic pius, simplex, devotus ac utilis dispensator monasterii extitit ac circa finem suum ab Egmondensibus persecutus est.

Anno Domini M.ccc.xxi obiit Walterus de Egmonda et sepelitur in monasterio Egmondensi. Beatrix vero uxor eius obiit in anno Domini M.ccc.xxiii et sepelitur in ecclesia eiusdem monasterii. Cui successit Iohannes de Egmonda miles filius suus.

Huius Iohannis militis uxor fuit Gwyda, filia Ghiisberti^b domini de Yselsteyn, cuius Guide mater fuit Maria, filia Gwydonis^c episcopi Traiectensis,

Vgl. hs. Brus-
sel 6045—54
(Andriessen
85)

fratris Iohannis comitis Hannonie, Hollandie etc., ut supra dictum est.

Genuit ergo Iohannes de Egmonda miles ex uxore sua Arnoldum dominum

^w B millibus. — ^x BC idus. — ^y BC Franconis. — ^z B vigesimo. — ^a B vicesimus. — ^b B Gisberti. — ^c BC Guidonis.

de Egmonda primum, Iohannem, Gherardum balivum Kenemarie, maritum Wilhelme domine de Wateringe^d, Wilhelmum militem et dominum de Suetermeer, Albertum canonicum Traiectensem sancte Marie, Ottonem maritum Mabelye de Arkel^e, dominam de Vyanen, dominam de Culenburch, burchgraviam Leydensensem, cuius maritus erat Phillippus burchgravius, uxorem Bertholomei^f de Raphorst militis, sanctimoniam apud Clarissas in^g Buschoducis, Mariam domicellam de Rising^h et Bertimⁱ uxorem Walrami de Brederueden.

Hs. Leiden
133 C, f.33r.

Et quia Arnoldus, frater Gysberti de Yselsteyn, dominus de Yselsteyn, fuit sine liberis, ideo dominium de Yselsteyn admissione Wilhelmi Boni comitis Hollandie ac Margarete imperatricis, filie eiusdem comitis, devolvebatur ad proles Guide iam dicte, uxoris domini Iohannis de Egmonda. Igitur post mortem Arnoldi fratris Gysberti de Yselsteyn et post mortem patris, Gysberti scilicet de Aemstel, factus est iste Iohannes dominus de Egmonda dominus de Yselsteyn ex parte uxoris sue etc.

Anno Domini M.ccc.xxvi dompnus Theodricus Screvelt abbas vendidit Gherardo de Egmonda militi patri suo quandam domum in Egmonda sub pactione dicta lantwinninge^j, et in signum huius idem Gherardus tradidit abbati litteras formam empcionis continentes in tali forma :

„Notum sit omnibus, quod ego Gherardus de Egmonda miles emi a reverendo patre in Christo abbate Egmondensi unam domum cum area, quarum possessor fuerat ante mortem suam dominus Costinus pastor Egmondensis, sub tali condicione quod predicta hereditario iure devenient post mortem meam ad heredes meos, si tamen tempore obitus mei in Egmonda habitaverint, et tunc hoc fiet tali pacto, id est lantwinninge, sicut consuetum est huiusmodi optinere^k ab Egmondensi abbacia. Sed si heredes mei tempore mortis mee non habitaverint in Egmonda, tunc omnia predicta devolventur ad abbatem Egmondensem absque contradictione cuiuscumque. Ulterus ego non evellam arbores virides, stantes in predicta area. Et in testimonium veritatis sigillata est hec cedula^l sigillo meo. Datum anno Domini M.ccc.xxvi in profesto sancti Willibrordi^m.“

Vgl. *Cart.*
M. 11.

Anno Domini M.ccc.xxxvi obiit Theodricus Screvelt abbas Egmondensis, iii kalendas Octobris. Is dedit cuilibet conventuali presbiteroⁿ unam libram annuatim ad vestes et toti conventui ad memoriam quinque libras annuatim, et sepultus est ante australem partem altaris sancte Crucis sub petra a latere australi Heynrici quondam abbatis.

*Cuius hoc est epitaphium :
Ecce Theoderici cineres bonitatis amici,
Nunc tegit iste later, qui fuit abba pater
Huius regalis claustris quoque spiritualis,
Pastor honore fruens, nobilitate cluens.
Floruit Egmonde monachorum pater abunde,
Solvens in primis debita multa nimis,*

d C Wateringhe. — e C Arkel. — f BC Bartholomei. — g C in ontbr. — h B Risnig. — i B Bertini. — j C lantwinninghe. — k BC optinere. — l B schedula. — m B Willebrordi. — n B presbytero.

CAP. LVI DE WILHELMO DE ROLLANT ABBATE XXIII.

Anno Domini M.ccc.xlv, viam universe carnis Hughone^z abbate ingresso, Wilhelmus de Rollant fit abbas vicesimus^a quartus, qui sex annis laudabiliter ac valde utiliter tam in spiritualibus quam in temporalibus^b monasterio prefuit.

Huius abbatis tempore Wilhelmus comes Hollandie

Traiectum cum magno exercitu obsedit,
in qua obsidione sagittam accepit in pede.
Tandem pace facta

Vgl. Chron.
Holl. I, f. 86r.

in Frisia occiditur in anno Domini M.ccc.xlv. Post cuius mortem Ludovicus imperator dedit comitatum Hollandie Margarete^c uxori sue, sorori dicti Wilhelmi, quia sine liberis mortuus fuerat. Hec Margareta^d, habens duos filios ex imperatore, scilicet Wilhelmum ducem freneticum^e et Albertum ducem, adversus seniore filium, videlicet Wilhelmum, habuit bellum supra Mosam

in anno Domini M.ccc.li et Wilhelmus dux optinuit^f victoriam et factus est comes Hollandie. Porro

Vgl. Chron.
Holl. I, f. 86r.

anno Domini M.ccc.li Wilhelmus de Rollant abbas Egmondensis per procuratores abbaciam in Romana curia resignavit, supplicando dicto monasterio provideri cum persona domini Iohannis, nuncupati Olout^g, monachi Egmondensis et doctoris decretorum, tunc in Romana curia legentis. Quod et ita factum est.

CAP. LVII DE IOHANNE OLOUT^h ABBATE XXV.

Iohannes Oloutⁱ efficitur ergo vicesimus^j quintus abbas Egmondensis. Hic ex oppido Haerlemensi ortus fuit et erat doctor decretorum, et tam conventui quam Egmondensibus carus^k satis fuit. Sed in flore iuventutis morte preventus, nichil^l memorabile gessit. Obiit autem anno Domini M.ccc.liii, xviii kalendas Octobris, pro cuius anima dati sunt conventui decem solidi annuatim. Et sepultus est in sepulchro Andree, Brunonis et Reyneri^m abbatum sub boreali latere cuiusdam preciose petre.

Cuius est hoc epitaphium :
Hic sunt doctoris decreti membra Iohannis,
Abbatum floris, binis qui prefuit annis,
Dapsilis et gnarus cunctisque per omnia
charus,
Struxit que quivit, maiora patrare cupivit.
Hec dum quesivit mortemque repente subivit,
M semel esto Ihesu, ter CI, decies V,
Annus dum colitur crux exaltata moritur.
Lector sincere etc.

z B Hugone. – a B vigesimus. – b B spiritualibus. – c B Margaritae. – d B Margaritha. – e B phreneticum. – f BC obtinuit. – g ABC Olont, verbeterd uit R.II. – h AB Olont C Alont, verbeterd uit R.II. – i AB Olont C Alont, verbeterd uit R.II. – j B vigesimus. – k B charus. – l BC nihil. – m B Reineri.

Quo mortuo, iterum Wilhelmus de Rollant quondam abbas adhuc concorditer iterum eligitur. Qui dissimulans se propter adventum ducis Wilhelmi frenetici^a et aliorum principum pro diversarum personarum electione laborare volencium consensit^o electioni de se facte. Sed postea vicesimo^p sexto die, convocatis electoribus suis, electioni sue coram notario in presencia^q totius conventus resignavit. Qui postmodum in monasterio pie, honeste ac humiliter conversatus, obiit in anno Domini M.ccc.lxv, quinto ydus^r Aprilis. Hic dedit conventui terram in Bachem singulis annis unam libram persolventem. Et sepultus est ante borealem partem altaris sancte Crucis a latere boreali secundi Heynrici quondam abbatis.

Vgl. epitaphium.

Cuius est hoc epitaphium :
Wilhelmus Rollant iacet hic semel abba
vocatus,
Quem superextollunt bonitates quas operatus.
Est ter electus, bis liquit sponte revectus.
Hic augmentator rerum, larium reparator,
Claustri zelator fuit ac inopum recreator,
Devotus totus et nobilibus bene notus.
Mansuetus, letus fuit et virtute repletus.
Subditus ac humilis obiit sub quinto Aprilis
Idus quando Ihesu datur M, C ter et LXV.
Lector sincere etc.

CAP. LVIII DE HUGHONE^s ABBATE VICESIMO^t SEXTO ET DE GUERRA ORTA INTER EUNDEM ABBATEM ET IOHAN- NEM DE EGMONDA MILITEM.

Cum ergo, ut iam dictum est, Wilhelmus de Rollant secunda vice resignasset, Hughon^u de Ascendelf^v efficitur vicesimus^w sextus abbas Egmondensis.

Hic struxit capellam in Wynnem, quatenus per eam sciri possent limites monasterii Egmondensis. Propter quod factum^x et quia nimis zelosus fuit pro bonis monasterii hinc inde a Iohanne de Egmonda acquirendis et rehabendis, discordia magna orta est inter eosdem. Et quia idem Iohannes via iuris nequivit resistere domino abbati, ideo via facti processit contra eundem.

Fuit enim potens et dives et magnus apud ducem freneticum^y Wilhelmum comitem Hollandie, qui dux fuit eius fautor maximus.

Fuit enim dives et potens, quia fuit dominus de Yselsteyn ex parte uxoris sue, et fuit magnus apud ducem freneticum Wilhelmum, videlicet comitem Hollandie, qui fuit eius fautor maximus, quia per partialitates que dicuntur Cabellaus exaltatus fuerat in comitem Hollandie. Quare et predictus Iohannes de Egmonda miles et dominus de Yselsteyn infinita damna intulit monasterio Egmondensi.

Anno Domini M.ccc.lviii in die sancti Georgii predictus dux Wilhelmus, effectus freneticus^z, xix annis ponebatur in custodia. Tunc factiones que

Vgl. Chron. Holl. I, f.92v.

n B phrenetici. — o B consensuit. — p B vigesimo. — q C presenti. — r BC idus. — s BC Hugone. — t B vigesimo. — u BC Hugo. — v C Assendelft. — w B vicesimus. — x C volgt est. — y B phreneticum. — z B phreneticus.

dicuntur Cabbelyaus voluerunt regnare uxorem Wilhelmi ducis frenetici^a, sed contrarie partes miserunt Bavariam pro duce Alberto, fratre eiusdem ducis, ut loco fratris Hollandiam regeret. In ista ergo gwerra monasterium Egmondense patitur multas molestaciones a Iohanne de Egmonda milite supradicto,

et damnavit abbatem et conventum ultra
duo millia florenorum.

Liber B II?

Facta est ergo anno Domini M.ccc.lx, undecima die Maii, indictione xiii, in Avinione citacio per summi pontificis auctoritatem, qui tunc ibi residebat, contra Iohannem de Egmonda militem, filium Walteri, ex parte abbatis et monasterii Egmondensis. Mittitur citacio ad Hollandiam et executores et examinatores causarum pariter. Anno ergo^b eodem in Augusto Hugho^c, filius Iohannis de Lymmen^d, iuravit ut diceret veritatem, ut moris testium est, coram iudicibus et commissariis summi pontificis de causis inter monasterium Egmondense et Iohannem de Egmonda, filium Walteri militem. Deinde eodem anno in mense Septembri Gherardus Robsant et Hermannus Valkenaer^e, familiares domestici et satellites commensales^f iam dicti domini Iohannis de Egmonda, de mandato eiusdem Iohannis de Egmonda militis ante domum Walteri de Wilden in villa Egmondensi, in via qua itur de monasterio Egmondensi ad capellam sancti Athalberti, inhumaniter interfecerunt Hughonem^g Iohannis de Lymmen^h prefatum propter causam predictam, percucientes ipsum in capite letaliterⁱ et mortifere. Mox postquam Gherardus Robsant et Hermannus Valkenaerⁱ dictum homicidium perpetrarunt, cucurrerunt ad cymiterium^k ecclesie parochialis^l ville Egmondensis. Quibus existentibus in cymiterio^m, Iohannes de Egmonda miles mandavit Nycolao de Alcmaria familiari suo, ut duos equos ipsius militis acciperet et eos ad cymiteriumⁿ prefatum perduceret. Quod et ita factum est. Nam dicti Gherardus et Hermannus ascenderunt equos illos et ad castrum in^o manso^o eiusdem militis equitaverunt, ut ibi tute consisterent. Isti autem perpetrarunt prefatum homicidium, ne Hugho^p Iohannis proferret veritatem, sicut iuraverat se dicturum contra Iohannem de Egmonda militem. Deinde in profesto^q Nativitatis beate Marie virginis venit Walterus cognominatus de Wilde, et detulit monasterio Egmondensi duas diffidacionis litteras recenter in papiro^r scriptas. Et una earum erat sigillata sigillo Florencii Arnoldi et altera sigillo Wilhelmi Anglicani, cum quibus quilibet in solidum^s diffidaverunt abbatem Egmondensem cum conventu suo et omnes ministeriales eiusdem monasterii. Tunc in nocte Dominice sequentis combusserunt magnum horreum, in quo equi comitis Hollandie consueverunt locari quando veniebat Egmondam. Et quia ventus erat versus conventum, ideo etiam ex eodem igne comburebantur quatuor domus et duo receptacula plena de frumento et feno eiusdem monasterii cum equis et aliis iumentis multis suppellectilibusque^t diversis et lignis pro nova structura preparatis, et in tantum istud incendium prevaluit, ut abbatem et conventum

a B phrenetici. – b B igitur. – c BC Hugo. – d B Lynmen. – e C Valckenaer. – f C comensales. – g B Hugonem. – h B Lynmen. – i B lethaliter. – j C Valckenaer. – k B cemoeterium C cimiterium. – l BC parochialis. – m B cemoeterio C cimiterio. – n B cemoeterium C cimiterium. – o B Nimanso. – p BC Hugo. – q B praefesto. – r B papyro. – s B quodlibet insolidum. – t C supellectibusque.

dampnificaret^u ultra septem milia^v scudatorum. Post incendium vero prefatum invente fuerunt sagitte ignite et schale^w cum quibus incendium compleverant. Eadem eciam hora quoddam molendinum ad abbatem et conventum iusto titulo pertinens^x et per spacium modicum a monasterio distans^y ignis incendio concremarunt.

CAP. LIX DE EADEM GWERRA ADHUC.

Anno Domini M.ccc.lxi, sabbato ante festum apostolorum^z Phillippi et Iacobi, summo diluculo combusserunt eciam unum horreum ad monasterium Egmondense pertinens^a, remote a monasterio iuxta montes arenosos stans^b. Deinde in festo Maii venerunt Gherardus de Heemskerck et Walterus de Merensteyn et fecerunt tantum tumultum^c ad ianuas chori, quod sacerdos in missa existens, necessitate compulsus, habebat dimittere celebracionem et deponere vestes sacerdotales. Post hec perrexerunt^d Schepelingherberghe^e tres monachi eiusdem monasterii ad ducem Albertum, qui tunc ibi venerat ut homagiaretur a Kinhemmaris^f pro tutore fratris sui ducis frenetici^g, ubi dum essent, pecierunt a duce Alberto, ut faceret pacem inter abbatem Egmondensem et Iohannem de Egmonda militem. Qui dixit eis : Sequimini usque Cathwick et ibi audiam vos et habebitis optatum. Cum ergo ibi esset ut homagiaretur^h a Riinlandensibus, accesserunt ad eum predicti monachi pro causa prefata. Tunc dux Albertus ordinavit pacem inter abbatem Egmondensem et suos consanguineos, monasterium Egmondense cum suis ministerialibus ex una parte, et inter Iohannem de Egmonda militem et suos consanguineos, ministeriales et adiutores eiusdem militis ex altera parte. Que tamen pax non diu servata fuit ex parte Egmondensium, quia post modicum tempus rediit Walterus de Merensteyn cum duobus sociis, et evellendo confregit seras hospitalis porte, ne de cetero porta hospitalis clauderetur, que tamen steterat aperta. Deinde feria tertia post festum sancti Odulphi rapuerunt tres ibices ex antiquo pomerio, pertinentes Iohanni de Weent monacho, et Gherardus de Heemskerckⁱ iocose postmodum narravit in despectum monasterii, se per sompnum^j vidisse tres ibices per muros evolasse. Sequenti eciam feria quarta redierunt et cum schalis^k per muros scanderunt, et confringendo ianuam domus porte rapuerunt unum optimum mutonem, sed nec monachi valebant agere iudicialiter contra raptores illos. Deinde in die sancti Athalberti Gherardus Boem, famulus Gherardi de Heemskerck, cum uno socio venit in pomerium Arnoldi de Driel monachi et rapuit ex eo cerasa^l ad suum libitum. Et cum diceretur ut desisterent et exirent, evaginaverunt gladios suos et Gherardus Boem predictus wlneravit duos famulos conventus in tantum quod unus eorum estimabatur mortuus fuisse. Eoden eciam sero sub vespers Gherardus de Heemskerck^m et Walterus de Merensteyn cum suis famulis schanderuntⁿ muros et destruxerunt portam pomerii

u BC dampnificaret. - v B millia. - w BC scale. - x ABC pertinentem, verbeterd uit R. II. - y ABC distantem, verbeterd uit R. II. - z C apostolorum. - a ABC pertinentem, verbeterd uit R. II. - b ABC stantem, verbeterd uit R. II. - c C tumultum. - d C perrexerunt. - e C Schepelingerberge. - f BC Kinhemmaris. - g B phrenetici. - h B homagiaretur a Kinhemmaris door latere hand ingevuld. - i C de Heemskerck ontbr. - j BC sompnum. - k BC schalis. - l B cerasa. - m BC Heemskerck. - n BC scanderunt.

Arnoldi de Driel, proicientes eam in fossatis, et inde exierunt super planitiem cum balistis et aliis instrumentis bellicis, ita quod nullus de monasterio ausus fuit exire. Post hoc, altera videlicet die sanctorum apostolorum Petri et Pauli, venit Gherardus de Heemskerck cum sociis suis et verberavit custodem ovium, profugantes^o eundem de custodia sua, dispergentesque oves tam diu fugaverunt eas ut una amitteretur et una alia vlnaretur. Alia eciam die venerunt Gherardus de Heemskerck et Walterus de Merensteyn cum tribus sociis et schanderunt^p muros in clara die et rapuerunt cerasa^q violenter ex pomerio dompni abbatis. Altera vero die venit Walterus de Merensteyn cum quinque viris super cymiterium^r, ubi dominus Laurencius prior et Iohannes de Weent monachi^s circa invicem stabant. Tunc Walterus predictus et quidam famulus suus evaginatis gladiis nitebantur eos interficere, et nisi prohibiti fuissent a circumstantibus et concurrentibus, interfecissent sacerdotes religiosos in eorum proprio cymiterio^t. Porro Gherardus de Heemskerck^u et Walterus de Merensteyn prohibuerunt terroribus et minis, ne aliquis emeret decimaciones monasterii Egmondensis, quia volebant emptores interficere vel eorum incendere habitacula. Quare nemo vicinorum ausus fuit emere, cum tamen, ut assueverunt, illis multum indigerent. Et quia nec conventus nec famuli eius non poterant decimare, sed nec decimas illas monasterio inferre, ideo permanserunt blada tam diu in agro quousque Nycolaus de Waterlant veniret et emeret decimas illas ad voluntatem suam, quia nemo alius fuit ausus emere. Quibus a Nycolao emptis, statim venerunt Gherardus de Heemskerck^v et Walterus de Merensteyn et dixerunt vicinis Egmondensibus, quamvis hactenus decimarum empcionem impedivissent, de cetero tamen dabant eis licenciam emendi. Et sic Nycolaus iterum vendidit eas vicinis ad voluntatem suam et lucratus est inde ultra sexaginta schudata^w, et Gherardus et Walterus sepedicti fuerunt participes lucri illius. Deinde in die sancte Margarethe^x post vespervas venerunt Gherardus de Heemskerck^y et Walterus de Merensteyn super cymiterium^z cum arcubus et lanceis et aliis instrumentis bellicis, et sagittaverunt versus Bertholdum Hoen, qui stabat in ianua monasterii, et cum clauderetur ianua, sagitta missa imprimitur ianue prefate, et statim illi extranei accesserunt ad ianuam invitantes claustrales ad exitum, ut pugnarent cum eis. Post hec in profesto Marie Magdalene infra terciam et sextam Iohannes de Egmonda miles captivavit ante ianuam dormitorii Petrum Reynkes, et Walterus de Merensteyn cum evaginato gladio persecutus est Theodricum famulum hospitalis de cymiterio^a per ecclesiam usque ad summum altare. Deinde feria sexta post festum Assumpcionis Marie^b venerunt Gherardus de Heemskerck^c et Gherardus Bomen^d et intraverunt ad placitum pomeria. Et altera die rediit idem Gherardus de Heemskerck^e cum suis famulis et meretricibus multis ad pomeria cum sportis, et rapuit tam in die quam in nocte tot poma quod bene impleissent octo frumenti saccos, et vexit inde aperte cum curru Iacobi Iohannes. Tempestas, procht^f dolor, ista diu duravit, et in ea eciam Iohannes de Egmonda

o C profugentes. – p BC scandaverunt. – q B cerasa. – r B cemoeterium C cimiterium. – s C monachi ontbr. – t B cemoeterio C cimiterio. – u BC Heemskerck. – v BC Heemskerck. – w C scudata. – x B Margaritae C Margarete. – y BC Heemskerck. – z B cemoeterium C cimiterium. – a B cemoeterio C cimiterio. – b B beatae Mariae virginis. – c BC Heemskerck. – d C Boem. – e BC Heemskerck. – f BC proh.

miles dominum Arnoldum de Driell^s priorem claustralem monasterii Egmondensis infra muros et cepta^b ipsius monasterii crudeliter per suos satellites, prochⁱ nephasⁱ, occidit. Quare Urbanus papa quintus, apud Avinionem existens, in anno Nativitatis Domini M.ccc.lxvi, indictione quarta, die nona mensis Augusti, pontificatus sui quarto, eundem Iohannem de Egmonda militem et suos complices excommunicavit et publice excommunicatos denuncia-
ciavit, commissariosque huius negotii constituit in vicinis Hollandie partibus, et precepit eis infra determinatum terminum sub pena excommunicacionis, suspensionis et interdicti, ut ipsos sceleratos prefatos palam et publice infra missarum sollempnia^k, dum ibidem populi multitudo ad divina conveniret et sermonibus publicis et alibi ubi et quociens^l expediens fuerit^m omnibus et singulis diebus Dominicis et festivis, campanis pulsatis, candelis accensis et demum extinctis et in terram proiectis, excommunicatos auctoritate apostolica denunciarent, mandans ipsos ab omnibus Christi fidelibus arciusⁿ evitari, donec et tam diu ad unionem sancte matris ecclesie venirent et de premissis satisfacerent et mererentur absolucionis beneficium optinere^o.

**Vgl. origi-
neel.**

Littere vero huius excommunicationis habentur in abbacia Egmondensi. Sed utrum ante mortem optinuerunt^r beneficium absolucionis, indagare non valui.

CAP. LX DE OBITU HUGHONIS^a ABBATIS.

Anno Domini M.ccc.lxvii dompnus Hughor de Ascendelfs abbas Egmondensis, cum per multas tribulaciones, per ignem scilicet et aquam^t transisset, tandem in gravi tribulacione debitum universe carnis persolvens diem clausit extremum iiii kalendas Augusti predicti anni, sepultusque est a latere australi ianue capelle beate Marie virginis sub sarcophago recte ad pedes Lubberti^u abbatis. Pro cuius anima dati sunt conventui decem solidi annuatim.

Cuius est hoc epitaphium :

Anno milleno, C ter, L octoque noveno
Bis Iulii deno, bis quino lumine pleno,
Hic quondam gnarus abbas proch Hugo
moritur

*Ascendelf charus agnomine quo redimitur,
Unde luit sua namque ruit nova solis ab ente,
Nulla potentia nec sapientia digna benigna
Quit morientia tollere flentia signa maligna
Aut artes, partes vires aut verba vel herba
Non mortem fortem pellunt, nec pera nec era
Ista patescunt, ecce flescunt gesta relati,
Membra putrescunt, ossa nigrescunt his*

Quique prius iusto claustrum cum tegmine
rexit,

*Hic iacet in busto presenti quod petra textit.
Hinc ut detur ei cum Christo pars requiei
Dicat honore Dei quis miserere mei.*

g *BC* Driel. - h *BC* septa. - i *BC* proh. - j *B* nefas. - k *BC* solemnna. - l *B* quoties. - m *B* fuit. - n *B* arctius. - o *BC* obtinere. - p *BC* obtinuerunt. - q *BC* Hugonis. - r *B* Hugo. - s *C* Assendelff. - t *C* antequam. - u *C* Luberti.

Aliud :

Sub hoc sarcophago iacet abbas qui datur
Hugo
Cognomine pago fit ab Assendelf et origo,
Sub quo crevere bona, structure periere,
Nam fuit iniuste clam sepe ab hostibus uste.
Hic rigidus, verax, simplex, cito credulus,
audax,
Pluribus et charus fuit, in claustro quasi
rarus.
Nam latitans moritur velut exul et hic
sepelitur
Quando datur M, C ter, L et X quoque
septem
Dormiit in Domino sextilis sub Kale trino.
Lector sincere etc.

CAP. LXI DE IOHANNE DE HILLEGOM ABBATE XXVII.

Mortuo dompno Hughone^v de Ascendelf^w abbate, vota eligencium in diversos dividuntur. Maior tamen pars Iohannem de Weent monachum elegit, cuius electioni reliqui tamquam melius avisati, exceptis quinque conventualibus, consenserunt. Qui Iohannes electus ob huiusmodi electionem versus Romam, ubi curia tunc residebat, se transtulit. Sed dompno Theodrico Naghel^x, nuper monacho Egmondensi, tunc autem abbate Vledebacensi impediante, nichil^y profecit, ymmo^z domino Iohanni de Hillegom sacriste Egmondensi, a nullo conventuali electo, de dicta abbacia provisum est. Iohannes ergo, de Hillegom dictus et natus, fit abbas Egmondensis vicesimus^a septimus. Hic litem a predecessore suo contra Egmondenses agitatam postposuit, suspendendo, non concordando. Monasterium ergo et structuram in pluribus collapsum renovavit, possessiones a predecessore suo extra Hollandiam acquisitas intra terminos Hollandie utilius commutavit. Cum exterioribus fere semper pace fretus est et ab interioribus invidiam continue passus est.

Anno Domini M.ccc.lxx^b, quinto kalendas Ianuarii, obiit Iohannes de Egmonda miles, sepultus in Yselsteyn,

postquam prefuisset xlix annis.

Cui successit Arnoldus de Egmonda miles filius eius, dominus de Yselsteyn. Huius uxor fuit Yolenta, filia comitis de Lininghen, ex qua genuit Iohannem sibi succedentem dominum de Egmonda et Wilhelmum dominum de Yselsteyn.

Vgl. Chron.
Holl. I, f.96r.

Anno Domini M.ccc.lxxvii Wilhelmus dux freneticus^c obiit in vinculis in Hannonia apud Kaynout absque liberis, et sepelitur in urbe Valescenorum, fitque dux Albertus frater eius pro eo comes Hannonie^d, Hollandie, Zeelandie et dominus Frisie. Eius autem uxor fuit Margaretha^e, filia^f ducis de Briga, de qua genuit Katherinam^g duxissam Ghelrie^h, Wilhel-

v BC Hugone. - w C Assendelff. - x C Nagel. - y BC nihil. - z BC immo. - a B vigesimus. - b C door dezelfde hand op den rand alibi a^o 1369. - c B phreneticus. - d C Hanonie. - e B Margarita. - f C filia ontbr. - g B Catharinam C Catherinam. - h B Geldriae C Gelrie.

mun comitem de Oestervant sibi succedentem ducem, Iohannam reginam Bohemie, Albertum dominum de Strubinghen, Iohannem electum¹ Leodiensem, Margaretamⁱ duxissam Burgundie et Iohannam duxissam Austrie.

Anno Domini M.ccc.lxxx, xi kalendas Marcii, dedicata est ecclesia seu capella hospitalis monasterii Egmondensis cum principali altari inibi posito, in honore sanctorum Cornelii, Germani, Theobaldi episcoporum, Anthonii^k, Katherine^l et Appollonie^m, a reverendo in Christo patre ac domino, domino Folkero episcopo Ghiselettensi suffraganeo Traiectensi. Cart. B IV, f. 82v.

Eodem die consecratum est eciam altare in^a camera abbatis in honore virginis Marie, cuius dedicacio est Dominica Letare. Cart. B IV, f. 83r.

Porro anno Domini M.ccc.lxxxii in profesto sancti Andree apostoli obiit Iohannes de Hillegom abbas Egmondensis et sepultus est in capella sancte Marie virginis. Hic dedit conventui mediante matre sua xii iugera in Schipluden.

Cuius est hoc epitaphium :

Ecce Ioan bustum iacet hic, Hillegom notat
istum,

Qui fortunatus fuit et bene morigeratus,
Nam non electus fit in abbe sede proventus.
Hic dispensator prudens, bonus edificator,
Dapsilis atque dator fuit ordinis artus
amator.

Pace fruens extra patitur zelum tamen intra,
Destruxit, struxit, emit, vendiditque redemit.
Quare res certe sub predecessore reperte
Disposite caute melius sunt, non minus aucte.
Andree moritur profestis ac sepelitur,
Luxu cucullum tenet annum qui capit illum.
Lector sincere, Deus, isti dic, miserere.

Et sciendum, quod omnia epitaphia,
ubi iste versus 'Lector sincere' apponitur,
frater Iohannes Weent monachus, post
abbas, ediderit.

CAP. LXII DE IOHANNE DE WEENT ABBATE XXVIII.

Anno Domini M.ccc.lxxxii, mortuo dompno Iohanne de Hillegom abbate, iterum dompnus Iohannes de Weent, tunc prior claustralis, concorditer vicesimus^o octavus abbas Egmondensis est electus. Cui denuo quidam dominus Arnoldus Wilhelmi, monachus Egmondensis et prout tunc studens Bononiensis,

tamquam a dompno papa Urbano sexto cum dicta abbacia Egmondensis provisus adversatur. Quibus duobus, videlicet electo et proviso, in curia Romana pro abbacia per biennium placitantibus cum magnis expensis monasterii, iussu ducis Alberti comitis Hollandie mediantibus prelati concordati sunt, proviso ius suum resignante et electo electionem suam adhuc cum magnis expensis, laboribus et periculis suorum nunciorum

i B episcopum door latere hand verbeterd in electum. — j B Margaritam. — k B Antonii. — l B Catharinae C Katharine. — m B Apolloniae. — n C in ontbr. — o B vigesimus.

prosequente. Qui nuncii causam provisionis abbacie dompno Frederico archiepiscopo Coloniensi committi finaliter impetraverunt. Qui archiepiscopus dicto electo anno Domini M.ccc.lxxxv, die xxiii mensis^p Maii, apud Veronam de dicta abbacia providit et ei per fratrem Everardum ordinis fratrum Predicatorum, Sebastensem episcopum, in sacristia cathedralis ecclesie Coloniensis munus benedictionis impendi sollempniter^a demandavit^r. Porro inter istum abbatem et Egmondenses iugis discordia fuit, sicut patebit in sequentibus.

Vgl. *Chron. Holl. I*, f.97r.

Anno Domini M.ccc.xcii in nocte sancti Mauricii martiris interfecta est in Hagha^s Comitiss domicella Aleydis de Poelgheest^t, concubina ducis Alberti,

cum qua etiam interficitur Wilhelmus Kuyser, magister curie eiusdem ducis, de quorum nece

de cuius nece

cotidianus^u tumultus per Hollandiam in sequentibus annis exortus est. Nam quinquaginta nobiles de factione Hoekensium^v ab Hollandia per ducem Albertum et factione adversa profugati sunt. Quare et Arnoldus de Egmonda miles multum predicto duci in prefata causa assistentiam prebens, ab eodem duce assecutus est^w gratiam magnam. Qui Arnoldus de Egmonda miles ex tunc crudeliter cepit insurgere adversus abbatem et conventum Egmondensem. Nam anno Domini M.ccc.xciii obiit in Egmonda Wilhelmus Trudonis, cuius hereditatem Albertus de Schorle, tunc temporis schultetus^x Egmondensis, primitus ratione illegitimationis^y ex parte maiestatis recipere nitebatur, quod numquam ante illud tempus visum extitit ibidem.

CAP. LXIII DE QUERELIS DOMPNI ABBATIS ADVERSUS DOMINUM ARNOLDUM DE EGMONDA.

Vgl. *originel* (of vidimus?)

Anno Domini M.ccc.xciii Albertus dux, in monasterio Egmondensi existens, confirmavit omnia privilegia antiqua eiusdem monasterii in die sancti Laurencii martiris.

Vgl. *Tabula B IV* (Hulshof 80)

Porro in anno Domini M.ccc.xcvi, cum gravis contencio et discordia esset inter abbatem Egmondensem et Arnoldum de Egmonda dominum de Yselsteyn, et illam discordiam dux Albertus vellet sedare, tunc idem abbas presentavit subsequentes articulos iam dicto duci adversus eundem Arnoldum.

Quorum primus fuit, quod *abbas predictus asseruit, quod omnis iurisdictionis tam alta quam bassa sibi de iure pertinebat infra Arnhemswet^z et Wynnemerswet et totum quod pertinet ad altam iurisdictionem. Item idem abbas dicit quod infra terminos prescriptos omnis terra culta et inculta in agris et pascuis pertinet monasterio Egmondensi, et quitquit^a in eisdem terminis idem dominus Arnoldus se intromittit sine litteris monasterii, iniuste se intromittit. Uterius abbas allegavit dicens, proprietates omnium terrarum*

p B mensis ontbr. - q B solemniter C sollempniter. - r B demandat. - s C Haga. - t C Poelgeest. - u B quotidianus. - v C Hoeckensium. - w C est ontbr. - x C scultetus. - y B illegitimationis. - z C Aremerswet. - a B quodquod C quidquid.

*infra Arnemerswet^b et Wynnemerswet pertinet predicto monasterio Egmondensi, et quia mansus cum castro eiusdem domini Arnoldi consistit infra terminos predictos, ergo mansus et castrum pertinent^c monasterio Egmondensi. Item idem dominus Arnoldus aream Walteri Veren Diedwiins, monasterio libere pertinentem, applicavit sibi, faciens^d inde suum pomerium. Insuper allegavit abbas quod Egmondenses erexerunt quoddam molendinum prope mansum predictum et molendinum^e monasterii sit combustum. Eciam faciebat predictus Arnoldus iniuriam monasterio in decem et novem gramini-
bus dictis gheersen, nunc vero Suytmade, et in terris dictis Sliclande, pertinentes monasterio Egmondensi. Ulterius sepredictus Arnoldus noluit solvere decimas apud mansum suum. Item idem Arnoldus intromittit se cum magna iniusticia de inculta terra dicta de Duyn. Insuper et idem miles precepit villanis, qui pro annuo censu habent domus suas constructas super terram monasterii, ut eas evellerent vel ipse veniret^f ad comburendum eas, asserens omnem terram illam sibi pertinere, cum tamen comites Hollandie eam monasterio Egmondensi donassent et ab eodem monasterio ultra quadringentos annos possessa fuissent. Item ipse eciam ordinavit^g unum rectorem scholarii-
um^h, mandando ne aliquis parvulosⁱ suos poneret sub rectore scholarium^j abbatis sub pena amissionis vite et^k bonorum, cum tamen abbas semper consuevit ponere rectorem scholarium^l in Egmonda. Ulterius predictus dominus consuevit animare vicinos Egmondenses, ne servicia sua antiqua^m prestarent abbati et monasterio, sicut fieri consuetum est. Idem eciam recusavit persolvere monasterio tres libras, decem et octo denarios bone monete census annuos de terra dicta Verenaeltrudenlant, cum tamen restarent quinquaginta duo anni persolvendi.*

CAP. LXIII QUALITER ABBAS EGMONDENSIS CUM SUO CONVENTU REDONAVIT ALTAM IURISDICTIONEM DUCI ALBERTO ET ARNOLDUS DE EGMONDA ULTERIUS OPTINUITⁿ AB EODEM DUCE.

Anno ergo eodem, scilicet M.ccc.xcvi, cum dux Albertus propter predicta ad monasterium Egmondense venisset et promisisset defendere iusticiam monasterii Egmondensis, idem abbas et suus conventus redonaverunt superiorem iurisdictionem Egmondensem vicesima^o nona die mensis Aprilis predicto duci Alberto tamquam comiti Hollandie, tali tamen condicione, ut dompnus apostolicus consentiret confirmando illam redonacionem, excepto iure molendini et villicacionis, excepta eciam terra culta et inculta inter Arnemerswet et Wynnemerswet, sicut littere eiusdem ducis Alberti, quas desuper predicto monasterio recontulit, canunt in hac forma :

„Albertus, miseracione divina comes palatynus^p circa Renum^q, dux in Bavaria, comes Hannonie, Hollandie, Zeelandie^r et dominus Frisie, notum facimus omnibus hominibus, quatenus nostri progenitores pie recordacionis

Vgl. afschrift v. origineel.

b C Arnemerswet. – c C pertinet. – d C faciens ontbr. – e C prope ... molendinum ontbr. – f C venirent. – g C donavit. – h C scholarium. – i C parvulos. – j C scholarium. – k C et ontbr. – l C scholarium. – m C antiqua ontbr. – n BC obtinuit. – o B vicesima. – p BC palatinus. q B Renum. – r BC Zelandie.

comites Hollandie, ad honorem Dei et salutem animarum suarum, monasterio Egmondensi ad profectum abbatis et conventus Egmondensis contulerunt, donaverunt varias iurisdictiones, bona, redditus, decimas et possessiones, et specialiter omnem terram cultam et incultam infra terminos dictos Arnemerswet et Wynnemerswet cum iurisdictione alta et bassa, in qua iurisdictione dominus Arnoldus de Egmonda et sui progenitores monasterio Egmondensi, abbati et conventui, qui nunc sunt et pro tempore fuerunt, variam violenciam, molestacionem, dampnum^s et nocumentum, impedimentum intulerunt et adhuc cotidie^t inferunt, ita quod non valent pacifice possidere ad eorum profectum et utilitatem iurisdictionem altam et bassam, ventum molendini atque iusticiam. Et quia per seipsos iurisdictiones prefatas atque iusticiam optinere^u et defendere non valent nec violenciis et iniusticiis ipsis et eorum predecessoribus illatis resistere non possunt, hinc est quod reverendus in Christo pater dominus Iohannes de Weent abbas et conventus Egmondensis predictus unanimiter pro seipsis et eorum posteris nobis recontulerunt et redonaverunt ex eorum libera voluntate omnem altam iurisdictionem, quam habuerunt vel ipsis aut eorum monasterio ex donacione nostrorum predictorum progenitorum pertinuit, excepto iure molendini et villicacionis, excepta eciam terra culta et inculta infra terminos prenominatos, ut nos et nostri successores comites Hollandie possessores simus atque tenebimus predictam iurisdictionem absque medio omni tempore, sicut littere aperte, quas abbas et conventus prenominati sigillaverunt et nobis desuper tradiderunt, canunt et continent. Quare nos pro nobis et pro posteris nostris promissimus et promittimus cum istis nostris litteris abbati et conventui prenominatis et eorum posteris, quod nos omni tempore illam altam iurisdictionem predictam tenebimus in manibus nostris absque medio, dummodo tamen iurisdictionem prefatam ratione prenarrate donacionis poterimus optinere^v, et sic non alienabimus, vendemus, donabimus nec alicui trademus quoquo modo iurisdictionem sepedictam, sed manebit comitatui incorporata. Eciam promittimus, quod nos eos confortabimus atque defendemus tamquam patronus monasterii predicti in omnibus aliis iusticiis, redditibus, bonis, decimis et possessionibus adversus dominum Arnoldum de Egmonda prescriptum et suam posteritatem necnon et contra omnes alios dampnum^w et molestaciones eis inferre volentes. In cuius rei testimonium sigillavimus presentes litteras sigillo nostro. Datum in Hagha^x Comitum sexta die mensis Maii in anno Domini M.ccc.xcvi."

Littere iste habentur in abbacia^y teutonice in consimili sensu.

Porro donacio abbatis et conventus, que^z narratur in predictis litteris, non fuit alicuius vigoris, quia summus pontifex noluit eam admittere, quare abbas et conventus resilierunt a predicta donacione. Cum ergo propterea dux Albertus ipsis esset iratus et dominus Arnoldus de Egmonda in conspectu suo carus esset pro servicio sibi exhibito in vindicatione mortis domicelle Aleydis de Poelgheest concubine sue, et idem pro iurisdictione prefata optinenda^a multum instaret, idem dux Albertus contulit domino Arnoldo de Egmonda absque consensu abbatis dominationem^b Egmondensem, que hactenus consueverat pertinere ad monaste-

s BC damnum. — t B quotidie. — u BC obtinere. — v BC obtinere. — w BC damnum. — x C Haga. — y C abacia. — z C qui. — a BC obtinenda. — b B donationem.

rium Egmondense. Et sub tali titulo dominus Arnoldus de Egmonda primo optinuit^c et possedit dominium Egmondense usque ad tempora ducis Wilhelmi filii ducis Alberti, et quit^d tunc inde acciderit inferius in suo loco dicitur. Nichilominus^e tamen pax paucis diebus transactis est reformata inter ducem predictum et monasterium antefatum.

CAP. LXV DE LIBERTATE EXACTIONIS THELONARIE^f ET OBITU IOHANNIS DE WEENT ABBATIS.

Anno Domini M.ccc.xcviii, cum bona Gwidonis comitis Blesensis devoluta fuissent per mortem eiusdem comitis ad Hollandie comitatum, Albertus dux et comes Hollandie de novo innovavit et confirmavit libertates monasterii Egmondensis antiquas, ut scilicet inhabitatores eius a thelonaria^g exactione omnino essent liberi tam per Goudam quam per Schoenhoviam^h et in aliis locis dicionum prefati comitis Blesensis.

Anno Domini M.cccc.iiii Iohannes de Weent abbas Egmondensis, dum decem et novem annis fere rexisset, ipso die beate Marie Magdalene procuratores constituit ad resignandum abbaciam in curia Romana, cedendo oneri et honori. Et postea in crastinoⁱ Tyburcii^j martiris, dum quinquagesimum annum ab ingressu ordinis complisset, fecit suo conventui iubileum suum, et deinde adhuc eodem anno in die sanctorum martirum Prothi et Iacincti^k obiit^l. Hic cum Egmondensibus iugem discordiam habuit, a vicinis iniuriatus, a conventu suo parum amatus seu iuvatus, solo adiutorio Dei auxiliatus, semper fuit infortunatus.

*Epitaphium
v. abt Henricus II (Q 56,
S 166).*

Cuius est hoc epitaphium :
*Infortunatus iacet hic Ioan abba vocatus,
Qui Weent cognomen a ploratu dedit omen.
Deflevit plura quia raro fuit sine cura,
Nemine stipatus nisi Salvatore iuvatus,
Quemque sacro celi Rex associet Michaeli.*

Anno eciam eodem obiit dux Albertus, cui successit dux Wilhelmus filius eius, comes Hannonie^m, Hollandie, Zeelandie et dompnus Frisie.

*Vgl. Chron.
Holl. I, f.99r.*

CAP. LXVI DE GHERARDO DE OCKENBERCH ABBATE XXIX ET REDONACIONE DOMINII EGMONDENSIS ATQUE CONFIRMACIONE OMNIUM PRIVILEGIORUM ANTIQUORUM.

Anno Domini M.cccc.iiii, mortuo et sepulto Iohanne de Weent abbate, quidam honorabilis pater, appellatus Gherardus de Ockenberch, efficitur vicesimusⁿ nonus abbas Egmondensis.

Is itaque venerabilis dompnus abbas, cernens Arnoldum dominum de Egmonda et Yselsteyn parvam gratiam habere in conspectu ducis Wilhelmi comitis Hollandie, cogitavit sagaciter quod tempus adesset, quo reoptinere^o valeret altam iurisdictionem seu dominacionem ville Egmondensis, quam

c BC obtinuit. - d BC quid. - e BC Nichilominus. - f B telonariae. - g B telonaria. - h C Schoenhoviam. - i B crastino door latere hand ingevuld. - j B Tiburtii. - k B Hyacinthi. - l C obiit ontbr. - m C Hanonie. - n B vicesimus. - o BC reobtinere.

Albertus dux in preteritis temporibus tradiderat predicto domino de Yselsteyn. Cum ergo ad ducem Wilhelmum propterea accessisset, placuit sua peticio eidem principi, et reoptinuit^p ab eodem litteras Iohannis de Weent abbatis et conventus, quas Alberto duci tradiderant in resignacione alte iurisdictionis. Idem ergo dux, redonando predicto monasterio litteras prescriptas incisas^q corruptas et annihilatas^r et dominium Egmondense eiam redonando, dedit desuper abbati et conventui litteras novas in hac forma :

„*Wilhelmus, miseracione divina comes palatynus^s circa Renum^t, dux in Bavaria, comes Hannonie, Hollandie, Zeelandie^u et dominus Frisie, notum facimus cunctis^v Christi fidelibus tam presentibus quam futuris, quod nos, considerantes qualiter nostri cari progenitores comites Hollandie felices recordacionis nostrum monasterium Egmondense fundaverunt, construxerunt atque dotaverunt et multis preciosis clenodiis ac bonis ornaverunt ad honorem omnipotentis Dei et benedictae matris sue omniumque sanctorum atque sancti Athalberti, eapropter nos ad honorem eiusdem^w omnipotentis Dei et sancti Athalberti et salutem nostrorum progenitorum et ob affectiones quas ad idem^x monasterium gerimus, donavimus atque per presentes litteras nostras donamus pro nobis et nostris successoribus reverendis spiritualibus viris abbati et conventui monasterii Egmondensis ad utilitatem eiusdem nostri monasterii prenominati, qui nunc sunt et pro tempore erunt, tales donaciones domini Egmondensis, quales Iohannes de Weent quondam abbas et suus conventus nostro caro^y domino et patri Alberto duci pie memorie cum suis sigillatis litteris et scriptis sub dato anni Domini M.ccc.xcvi retradiderunt^z atque resignarunt, ita videlicet quod nec nos nec nostri successores in dominio illo nichil^a amplius optinebimus^b quam dux Albertus pater meus et ego habuimus ante datum litterarum quas habemus a Iohanne de Weent quondam abbate et suo conventu, quas litteras cum presenti pagina annullamus, cassamus et mortificamus. In cuius rei testimonium deliberato animo et bene premeditato atque prescencia nostra presentes litteras sigillavimus nostro magno sigillo. Insuper ad maiorem roboracionem litteras domini Egmondensis, quas a Iohanne de Weent quondam abbate et conventu suo habuimus, reverendo in Christo patri dompno Gherardo de Ockenberch, pro tempore presenti abbati, ruptas et annullatas retradidimus. Datum in Hagha^c Comitiss^e etc.*

Porro iste sunt littere, quas postmodum Iohannes dominus de Egmonda violenta manu accepit ab abbate Wilhelmo de Matheness^d, dum eundem tempore electionis sue haberet captivum in Rosendael in Ghelria.

Vgl. Tabula
B IV (Hulshof 80)

Origineel.

Igitur preter litteras predictas dux Wilhelmus dedit sepedicto monasterio adhuc litteras alias omnium privilegiorum suorum dicti monasterii confirmaciones continentes sub hac forma :

„*Wilhelmus, miseracione divina comes palatynus^s circa Renum^t, dux in Bavaria, comes Hannonie, Hollandie, Zeelandie^u et dominus Frisie, notum facimus cunctis Christi fidelibus, cum de voluntate ac desiderio nostro est, protegere et defendere sanctam ecclesiam atque eam ubique in suo iure secundum*

p BC reobtinuit. – q BC incisas. – r BC annihilatas. – s BC palatinus. – t B Rhenum. – u C Zelandie. – v C cuncti. – w C eiusdem ontbr. – x AC eundem. – y B charo. – z C tradiderunt. – a BC nihil. – b BC obtinebimus. – c C Haga. – d B Mathenes. – e BC palatinus. – f B Rhenum. – g C Zelandie.

nostram possibilitatem conservare, et specialiter monasterium Egmondense, pro eo quod nostri progenitores pie recordacionis pro magna parte ibidem sunt sepulti et de eorum bonis predictum monasterium fundaverunt atque dotaverunt, hinc est quod prefatum monasterium cum suis inhabitatoribus suscepimus sub nostra tuicione atque protectione, quibus et confirmavimus, ratificavimus, confirmamus atque ratificamus per presentes nostras litteras omnia privilegia et litteras inde confectas et optentas^h a progenitoribus nostris et a nobis, in quibus ipsis et eorum successoribus pro nobis et nostra posteritate promittimus ratificacionem et confirmacionem servare adversus quoscumque ipsos molestare aut nocere volentes omni tempore usque in perpetuum. In cuius rei testimonium. Datum in Hagha Comitatus in festo Concepcionis Marie in anno Domini M.cccc.vii."

CAP. LXVII DE ARBITRIO ORDINATO INTER DUCEM WILHELMUM ET DOMINUM DE EGMONDA.

Anno Domini M.cccc.viii, cum Leodienses in Mayo iterum surrexissent adversus Iohannem electumⁱ Leodiensem fratrem ducis Wilhelmi comitis Hollandie, cogitavit idem dux fratri suo succurrere in adiutorium. Sed ne terram Hollandensem in magna discordia tempore sui recessus dimitteret propter discordias habitas cum Iohanne domino de Arkel^j et Arnolde domino de Egmonda, unum arbitrium permisit ordinari per suos consules de discordiis habitis cum Arnolde domino de Egmonda. Qui consules, arbitrium ordinantes, fecerunt desuper excisas duas cedulas^k et sigillatas, continentes ambe hanc sequentem formam :

Vgl. Chron.
Holl. I, f.99v.

„Igitur in subscripta forma Arnoldus dominus de Egmonda et Yselsteyn optinuit^l veniam a domino nostro duce et comite Hollandie de omnibus forefactis suis, quorum vigore comes Hollandensis dominia de Egmonda, Huysdunen et Wermenhusen^m cum eorum pertinentiis iam dicto domino Arnolde abstulerat et Hollandie comitatu applicaverat. In primis quamvis manifestissimum est, quod dominium de Huysdunen pleno iure devolutum sit ad dominum nostrum principem Hollandie, sicut littere eiusdem domini Arnoldi apertissime canunt, tamen dominus noster vlt iterum sepredictum dominium sibi concedere in feodumⁿ secundum tenorem suarum litterarum. Item de dominio de Wermenhusen vlt dominus noster dux fieri scrutinium per bonos viros ad hoc ordinatos ex parte ducis nostri et domini Arnoldi pariter, et sic ad dictamen illorum bonorum virorum quod sibi de iure debetur iterum concedere cum reliquis suis aliis propriis bonis. Item quamvis dominus Egmondensis non potest demonstrare se habere aliquod^o ius ad dominium Egmondense et insuper dominus noster quondam Albertus pie recordacionis litteras confecerit atque donaverit, quod dominium Egmondense numquam separaretur a comitatu Hollandie, quando Iohannes de Weent quondam abbas Egmondensis eidem duci Alberto dominium Egmondense cum suis pertinentiis, cum omni iure ipsius abbatis et conventus resignasset et redonasset, sub condicione scilicet, domino apostolico prius consensiente, quod non contigit, vlt tamen

Vgl. Tabula
B IV (Hulshof 80)

h BC obtentas. — i B episcopum. — j C Arkel. — k B schedulas. — l BC obtinuit. — m C Wermenhuysen. — n B scodum. — o C aliquid.

dominus noster dux Wilhelmus predicto domino de Egmonda concedere dominium Egmondense in feodum^p hereditarium sicut hactenus illud possedit, salvo quod dominus noster dux sibi reservat suum ius^q de bonis per naufragium littori maris applicantibus et quod dominus Egmondensis nullos bannitos tenebit super mansum et castrum suum prope Rynnegom, hoc addito quod dominus Egmondensis permittet abbati et suum conventum pacifice possidere possessiones suas et quod persolvat monasterio debita sua cum suis restanciis sicut de iure tenetur, et hoc ad arbitrium nostri ducis. Insuper quoque idem dominus Egmondensis dabit sigillatas litteras pro se et pro suis successoribus, quod numquam propter^r istas neque propter alias causas usque in presentem diem peractas nocumenta inferet abbati seu conventui et eorum bonis neque molestabit quovis colore. Item ulterius dominus Egmondensis erit liber et absolutus ab omnibus penis^s et censuris quas incurrerat ex criminibus vel^t delictis, actis usque in hodiernum diem adversus ducem nostrum et Hollandie comitatum sive adversus suos ministeriales vel etiam^u suos balivos^v Kenemarie et Frisie. Porro omnes demonstrationes quas dominus Egmondensis habet, loquentes super balivaciam prescriptam, dominus noster dux vult admittere secundum tenorem suarum litterarum et sibi totaliter in eisdem succurrere et favere. Et quitquit^w dominus noster dux ulterius domino Egmondensi debet^x ultra demonstrationem prescriptam, ipse dux sibi inde satisfaciet ad certos terminos, hoc addito quod dominus noster potest debita sua quitare et minuere cum litteris scultetorum et ministerialium, qui sub eo officiaverunt tempore quo fuit balivus^y Kenemarie, quas ipsi habent ab eo de debitis persolvendis infra annum. Et quitquit^z tunc ulterius persolvendum restaverit, de hoc sibi dominus dux satisfaciet infra medium annum. Et in casu quo dominus noster dux hoc non faciet, tunc persolvetur^a ex balivacia Kenemarie et Frisie, quam solucionem balivus predictus sibi faciet, vel dux relocabit eundem dominum Egmondensem iterum in balivacia predicta pro denariis quibus sibi dominus dux manebit obligatus, dummodo tamen antiquo balivo pro recessu suo voluerit solvere decem milia^b coronarum Francie, et inde dabit sibi dominus noster dux in reditu suo de bello Leodiensi ad Hollandiam bonas et valentes litteras sigillatas, salvo quod ipse dominus Egmondensis abbati Egmondensi et suo conventui dabit litteras, sicut prescriptum est. Et tunc idem dominus de Egmonda persolvat domino nostro duci viginti milia^c coronarum Francie ad terminos infrascriptos. Primo in festo proximo sancti Iacobi ex parte ducis nostri Iohanni de Haerlem, Conrado de Haerlem cum suis sociis quinque milia^c coronarum Francie. Item eodem die Heynrico de Naeltwiick^d militi, Theodrico de Maersen et Iohanni de Dorp tria milia^e coronarum Francie. Item domino nostro duci vel^f suo thesaurario^g in festo Purificacionis Marie quatuor milia^h coronarum Francie. Item deinde in die Maii quatuor milia^h coronarum Francie. Et post hoc in die sancti Petri ad Vincula quatuor milia^h coronarum Francie. Et quia dominus Egmondensis omnia prescripta promisit servare domino nostro duci, et ipse dux in eisdem consensum prebuit, ideo iste due cedulaⁱ sunt desuper confecte ex invicem excise in una forma de

p B scodum. — q C ius suum. — r C preter. — s B peccatis. — t B et. — u B et ceteros. — v B balinos. — w B quotquot C quidquid. — x C debetur. — y B balinus. — z BC quidquid. — a B persolveret. — b B millia. — c B millia. — d C Naeltwyck. — e B millia. — f B et. — g BC thesaurario. — h B millia. — i B schedulae.

verbo ad verbum. Et ad maiorem certitudinem dominus noster dux pro parte sua et Iohannes filius Arnoldi domini de Egmonda pro parte patris sui istas cedulasⁱ excisas suis sigillis sigillaverunt, e quibus idem dux habet unam et Iohannes de Egmonda prefatus habet alteram. Datum et factum Gheervliet^k in die Nativitatis sancti Iohannis Baptiste in anno Domini M.cccc.viii."

Anno Domini M.cccc.ix obiit Arnoldus dominus de Egmonda,

secunda die Aprilis, et sepelitur in Yselsteyn^l. Cui

et dominus de Yselsteyn, secunda die Aprilis, et sepelitur in Yselsteyn, postquam rexisset xxxvii annis. Iolenta vero uxor eius obiit anno M.cccc, octava die mensis Aprilis. Huic igitur Arnoldo

successit Iohannes filius eius, qui callide duxerat in uxorem Mariam, filiam Iohannis domini de Arkel^m, cuius Marie mater fuit

Maria, soror Reynaldiⁿ ducis Ghelrie^o, ex qua Iohannes dominus de Egmonda genuit Arnoldum ducem Ghelrie^o et Wilhelmum sibi succedentem dominum de Egmonda et Yselsteyn.

Iohanna, soror Reynoldi et Wilhelmi ducum Gelrie et Iulie comitumque Zutphanie, ex qua genuit Arnoldum inclitum ducem Gelrie comitemque Zutphanie Reynoldo succedentem et Wilhelmum dominum de Egmonda et Yselsteyn sibi succedentem, qui natus fuit anno Domini M.cccc.xii, et Arnoldus dux Gelrie frater eius natus fuerat in anno Domini M.cccc.x.

CAP. LXVIII DE ARBITRIO WILHELMI DUCIS INTER MONASTERIUM EGMONDENSE ET DOMPNUM EGMONDENSEM.

Anno Domini M.cccc.xi, cum iterum discordie de novo excrevissent inter monasterium Egmondense et Iohannem dominum de Egmonda, Wilhelmus dux et comes Hollandie in Schoenhovia^q promulgavit inter eosdem arbitrium suum vigore cedularum^r excisarum in precedenti capitulo prescriptarum, quia ibi habetur quod dominus Egmondensis satisfaciet monasterio Egmondensi ad arbitrium ducis Wilhelmi. Redegit autem idem dux suum arbitrium in scriptis sub hac forma:

Vgl. Tabula
B IV (Hulshof 81)

„Wilhelmus, miseracione divina comes palatynus^a circa Renum^t, dux in Bavaria, comes Hannonie, Hollandie, Zeelandie^u et dominus Frisie, notum facimus universis, quod longo tempore discordie fuerunt inter monasterium sancti Athalberti in Egmonda ex una parte et dominum Egmondensem et suos progenitores ex altera, racione alte et basse iurisdictionis necnon diversarum possessionum et servitutum, tam realium quam personalium, ville Egmondensis infra terminos wlgariter dictos Arnemerswet et Wynnemerswet, de quibus discordiis in nostram personam tamquam in arbitratorem ambe partes compromiserunt. Ideo matura deliberacione prehabita in Christi nomine taliter pronunciamus, arbitramur, quod de cetero dicte partes se mutuo iuvabunt et pacificate erunt in articulis infrascriptis. Primo, licet in litteris progenitorum pie recordacionis, qui fuerunt principales patroni dicti monasterii, clare contineatur, quod omnes et singule possessiones, culte et inculte, pleno iure

Origineel.

j B schedulas. - k C Geervliet. - l C Iselsteyn. - m C Arckel. - n B Reinaldi. - o C Gelrie. - p C Gelrie. - q C Schoonhovia. - r B schedularum. - s BC palatinus. - t B Rhenum. - u C Zelandie.

ad dictum monasterium pertineant infra dictos terminos, videlicet Arnemerswet et Wynnemerswet, attamen pro bono pacis iudicamus et arbitramur, quod dictus dominus Egmondensis tenebit a dicto monasterio hereditario iure mansum illum, in quo castrum suum constructum est, in feodum^v, ita quod ratione successionis dictus mansus, qui finitur versus orientem usque ad primam aquam, numquam ad dictum monasterium devolvetur. Item tenebit dictus dominus Egmondensis a nobis et nostris successoribus altam et bassam iurisdictionem infra dictos terminos Arnemerswet et Wynnemerswet in feodum^w hereditarium, nullo umquam^x tempore ratione successionis ad nos aut nostros successores reversurum. Item abbas Egmondensis, qui pro tempore fuerit, ponet infra dictos terminos Arnemerswet et Wynnemerswet villicum suum, wlgariter dictum meyer, regentem nomine dicti monasterii villicacionem in illos qui de iure vel^y consuetudine antiqua denegant servicia monasterio exhibere sive in piscibus marinis sive in curribus infra Wiick, Alcmariam et Hargam, vehendo omnia et singula que abbati, conventi seu monachis expediunt. Faciet etiam iusticiam monasterio de suis debitoribus. Iudicabit etiam inter agros et agros, inter domos et domos, quandocumque contigerit vicinos inter se de talibus disceptare seu litigare. Habebit etiam curam pascuorum, wlgariter scutten, et coget etiam vicinos ad omnia alia servicia que ab antiquo^z consueverunt monasterio exhibere. Scultetus autem cum villico, ut moris est, examinabunt vias publicas et aqueductus et eos in bono statu facient conservari. Item omnes servitores monasterii, qui in eius sunt cotidianis^a expensis, erunt in omnibus exempti et liberi a domino Egmondensi. Sed si forefacerent in villa, illud emendarent per dominum Egmondensem absque capcione personarum, dummodo poterunt ponere fideiussores de satisfaciendo. Item infra muros monasterii et infra portas hospitalis dominus Egmondensis nullam potestatem habebit in illos^b qui ibi^c forefecerint vel morantur, nisi abbas, qui pro tempore fuerit, invocaverit auxilium domini Egmondensis. Et dominus Egmondensis non coget proprios ministeriales sancti Athalberti ad servicia sua nec exactionabit eos nisi forefecerint et iusticia exigente ad hoc fuerint convicti, vel nisi dominus Egmondensis aliquem filiorum vel^d filiarum suarum coniugio copularet, vel quod novus dominus Egmondensis de novo in dominio reciperetur, tunc dicti proprii ministeriales sancti Athalberti equaliter solvent cum aliis qui sunt liberi. Item dominus Egmondensis numquam succedet in hereditate bastardis qui fuerunt proprii ministeriales sancti Athalberti, sed monasterium succedet^e eis, quia sunt proprii homines dicti monasterii. Item dominus Egmondensis habebit usum terrarum incultarum, wlgariter dictarum duynlant, a manso suo usque ad principium de Bachem pro nutriendis cuniculis, sed non locabit terras illas alicui nec ponet custodem, hoc est wlgariter scutter^f, in eisdem terris nec intromittet se de aliqua proprietate dictarum terrarum, sed habebit simplicem usum pro cuniculis nutriendis, ut dictum est supra. Sed abbas predictus habebit proprietatem illarum terrarum et potestatem locandi quibus et quando voluerit. Et in recompensam dicti usus dominus Egmondensis tradet annuatim ad usum abbatis et conventus Egmondensis infra festum omnium Sanctorum et Carnisprivium tot cuniculos et tociens^g,

v B scodum. — w B scodum. — x B numquam ullo. — y B et. — z C antiqua. — a B quotidianis. — b C illis. — c C sibi. — d B et. — e C succedit. — f B scuter. — g B toties.

non excoriatos sed cum pellibus, quot et quociens^h nuncius monasterii pecierit usque ad summam ducentorum parium cuniculorum perpetuis temporibus duraturam. Item abbas predictus, qui pro tempore fuerit, et nullus alius ponet rectorem scholariumⁱ, nam scholares^j deservunt ecclesie, et collatio ecclesie pertinet ad abbatem. Item dominus Egmondensis habebit titulo locationis emphyteotice a dicto monasterio terram vulgariter dictam Verenael-trudenlant, annuatim pro tribus libris et quindecim denariis bone monete, hoc est herenghelts^k. Et quia solutio dicte pensionis seu dicta pensio restat solvenda a quinquaginta quinque annis citra, cuius summa ascendit ad centum sexaginta octo libras, octo solidos et novem denarios dicte monete, arbitramur quod dictus dominus Egmondensis solvet monasterio predicto ipsam summam in secundo festo omnium Sanctorum proximo futuro, annuam autem summam trium librarum et quindecim denariorum solvet annuatim in festo omnium Sanctorum vel^l infra quindenam sequentem. Item abbas predictus potest ponere molendinum ad ventum ubi antiquitus consuevit stare vel^m prope in suo proprio solo, et in illo molent omnes vicini Egmondenses usque ad initium vicinie illorum de Rynnegomⁿ et non alibi, et hoc fiet absque contradictione seu displicencia domini Egmondensis vel suorum successorum. Et consimili modo alii extranei vicini molent ibi quibus placuerit absque offensione alicuius. Et dominus Egmondensis poterit habere consimile^o molendinum in manso ubi sibi placuerit, et ibi molent vicini de Rynnegom usque ad initium ville Egmondensis absque contradictione seu offensa abbatis Egmondensis. Consimili modo molent extranei ubicumque voluerint absque offensa cuiusquam. Item adiudicamus monasterio predicto omnes et singulas possessiones iacentes in Bergher-meer^p et circumvallatas ab aquis ipsius mere, et vocatur vulgariter Slicklant^q, nam monasterium predictum de illis possessionibus nostri predecessoris Wilhelmi pie memorie comitis duodecimi habet litteras aperte et clare sigillatas. Item adiudicamus dicto monasterio illa decem et novem gramina in Rynnegom situata, vulgariter dicta de Suytmade, que quondam Wilhelmus de Egmonda a dicto monasterio tenuit titulo perpetue conductionis et sub suo patenti sigillo iterum dicto monasterio renunciavit^r, nisi dictus dominus Egmondensis cum melioribus litteris seu instrumentis probare potuerit, dicta gramina ad ipsum pertinere. Item dictus dominus Egmondensis tenebit a dicto monasterio in feodum^s omnes decimas illas, quas antecessores sui a dicto monasterio tenuerunt, dummodo probare potuerit per legitimas^t litteras, antecessores suos aliquas decimas in feodum^u a dicto monasterio tenuisse, et secundum tenorem dictarum litterarum eas de cetero tenebit. Item dicti abbas et dominus Egmondensis theloneum^v in festo omnium Sanctorum et omne forefactum seu maleficium ibi tunc perpetrandum equaliter dividunt. Item dictus dominus Egmondensis aut sui successores numquam inferent nocumentum consilio vel facto dicto monasterio in suis iuribus vel rebus, nec nocere volentibus assistet sed potius resistet, et se mutuo iuvabunt, sicut dominus feodi^w et vasallus se invicem iuvare tenentur. Et dominus Egmondensis aut successores sui non facient nova statuta, nova precepta aut^x novas adinventiones in preiudicium

h B quoties. — i C scolarium. — j C scholares. — k C herengelts. — l B et. — m B et. — n C Rynnegom. — o AC consimilem, verbeterd uit R. II. — p C Bergermeer. — q C Slicklant. — r B renunciat. — s B scodum. — t B legitimas. — u B scodum. — v B telonium. — w B scodi. — x C nec.

abbatis aut monasterii Egmondensis. Et si aliquis parcium predictarum violaret hanc pronunciacionem totam vel in aliqua sui parte, ille violans caderet in penam mille aureorum scudatorum monete regis Francie tociens quociens^y contra^z venerit, nobis seu successoribus nostris applicandorum, nichilominus^a firma maneret^b hec presens pronunciacio nostra. Et si iste dicte partes in aliquo dubitarent de intellectu huius pronunciacionis, hoc reservamus nostre declaracioni. In cuius rei veritatem sigillum nostrum impressimus huic littere. Datum Scoenhovie in anno Domini M.cccc.xi, tertia die mensis Octobris."

Vgl. origineel

Igitur dominus Egmondensis cum de ista pronunciacione non esset contentus et Wilhelmum ducem ubique de dicta pronunciacione diffamaret, tandem in anno Domini M.cccc.xiii in die Purificacionis Marie^c in Hagha^d Comititis, presentibus de consulatu Phillippo burchgravio Leydensi vicecomite^e Hollandensi, domino de Culenburch et Iohanne de Cronenburch militibus, necnon Wilhelmo Eggert thesaurario^f domino de Purmereynd, Iohanne^g Hermannno, scutiferis, idem Wilhelmus dux pronunciauit, quod Iohannes dominus Egmondensis infra festum predictum et Dominicam Letare subsequentem debitam informacionem faceret de iniusta pronunciacione, vel si nequiret infra prescriptum tempus, pronunciacio anteposita in vigore permaneret. Quibus sic sentenciatis^h nemo postmodum comparuit, et sic pronunciacio illa in vigore permansit. Deinde anno Domini M.cccc.xv, secunda die mensis Aprilis, in Hagha Comititis dux Wilhelmus prescriptam pronunciacionem declaravit et ut in vigore permaneret sentenciavitⁱ in presencia Phillippi burchgravii Leydensis vicecomitis Hollandie, Walrami domini de Brederueden, Huberti domini de Culenburch, Iohannis burchgravii Montfordie, Heynrici de Lecka, Heynrici de Naeldwiick, Iohannis de Heemstede, Arnoldi de Leyenburch, Gherardi de Ziil, Bertholdi de Ascendelfⁱ, Iohannis bastardi Blesensis, id est de Boloys, militum, et Wilhelmi Eggert domini de Purmereynd thesaurarii Hollandie.

CAP. LXIX. DE QUERELIS QUAS DUX WILHELMUS CONCEPIT ET ALLEGAVIT ADVERSUS IOHANNEM DOMINUM DE EGMONDA.

Vgl. Tabula
B IV (Hulshof 81)

Anno Domini M.cccc.xvi in Dominica prima Quadragesime, cum Iohannes dominus de Egmonda diversa incommoda et diversas molestaciones tam verbo quam facto adversus ducem Wilhelmum perpetrasset et adhuc ubique perpetraret, idem dux in Haghaⁱ Comititis predictum dominum de Egmonda querulosis^k verbis accusavit coram suis caris consanguineis, amicis, baronibus, militibus, nobilebus rectoribusque suorum oppidorum et specialiter suis consulibus, de tali infidelitate et tradicione, qualem dominus Egmondensis cum occultis consiliis et machinamentis adversus eundem ducem, suum videlicet hereditarium dominum et principem terre, exercuerit et quesierit, ut patet ex sequentibus articulis sive punctis.

y B toties quoties. - z B cum. - a BC nihilominus. - b B manet. - c B *volgt* virginis. - d C Haga. - e C vicecomiti. - f BC thesaurario. - g B significatis *door latere hand verbeterd* in sententiatis. - h B sentenciavit *ontbr.* - i C Assendelff. - j C Haga. - k C querelosis.

In primis, quia antiquitus fuit discordia magna inter abbatem Egmondensem et dominum Egmondensem, ideo preteritis temporibus fuit una concordia inter eosdem in oppido Geervliet ordinata cum duabus cedulis¹ excisis et sigillatis sigillis^m ducis Wilhelmi pro parte sua et Iohannis domini de Egmonda pro parte patris sui, sicut superius patet capitulo lxvii. Porro inter ceteros articulos arbitratum tunc fuit, quod dominus Egmondensis satisfaceret abbati et conventui Egmondensi de suis debitis ad dictamen eiusdem ducis Wilhelmi. Quare prenominatus dux postmodum, acceptis debitis^a informationibus^o ex utraque parte, in Schoenhovia promulgavit^p inde suum arbitrium. Igitur prefatum arbitrium non solum non servavit dominus Egmondensis, sed nec^q adhuc obstinatus proponit^r observare, ymmo^s quod peius est, per oblocuciones suas ubique diffamavit et diffamat dominum ducem, dicens quod ipse dux iniustum arbitrium contra eum promulgavit^t et quod non teneretur^u servare suum arbitrium, asserens se non compromisisse in ducem Wilhelmum prefatum. Unde et predictus dux multum ammirabatur^v de tanta sua diffamacione in omni loco ad quem continebat dominum de Egmonda venire. Cum ergo dux Wilhelmus propterea ad se vocasset consulatum Hollandie et Zeelandie^w, manifestavit ipsis oblocuciones domini Egmondensis adversus eum perpetratas^x, quibus et ostendit cedulas^y compromissionis excisas et sigillatas, et in eorum presencia legi permisit, ubi erant congregati et in unum consedentes^z omnes quasi consules sui, inter quos erant Phillippus burchgravius Leydensis vicecomes Hollandie, Heynricus dominus de Vyanden, Hubertus dominus de Culenburch, Walramus domicellus et dominus de Brederueden, Iohannes burchgravius Montfordie, Florencius de Borsalia, Iohannes de Vyanden, Iohannes de Cronenburch, Arnoldus de Leyenburch milites et ceteri quasi omnes de consulatu totius Hollandie et Zeelandie. Quibus peractis, queritur statim a consulibus et magnatibus^a prescriptis singillatim^b, an dux Wilhelmus vigore cedularum^c prefatarum poterat promulgare unum arbitrium super dominum Egmondensem propter compromissionem in cedulis^d factam, et in casu quo posset decrevit ulterius suum arbitrium absque reprehensione ita declarare, quod dominus Egmondensis merito sibi non detraheret neque obloqueretur, quia declaracionem eius in obscuris dictis, ut patet in prefato arbitrio, sibi reservaverat. Responderunt itaque omnes, quod dux Wilhelmus bene potuit vigore illarum cedularum^e excisarum promulgare suum arbitrium super dominum Egmondensem et declaracionem eius desuper facere. Quibus sic in unum congregatis et insimul^f de materia prenarrata colloquentibus, vocatur et introducitur dominus Egmondensis ad ducis Wilhelmi et eorum omnium predictorum presenciam, cui et manifestantur sermones prefati. Igitur in conspectu ducis et omnium, ostensa sibi prius cedula^g excisa sigillata suo sigillo, non est veritus dicere et affirmare in conspectu omnium suprafactorum, quod arbitrium ducis iniuste contra eum promulgatum esset et quod numquam compromiserat in ducem sepedictum, quod tamen mendacium fuit, sicut sibi

1 B schedulis. — m B sigillo. — n B debitis ontbr. — o C postmodum. . . . informationibus ontbr. — p B promulgat. — q C nec ontbr. — r B proposuit. — s BC immo. — t B promulgat. — u BC tenetur. — v A ammirabatur door dezelfde hand verbeterd uit se dicebat ammirari. — w C Zelandie. — x AC perpetratis. — y B schedulas. — z B considentes. — a B magistratibus. — b C singulatim. — c B schedularum. — d B schedulis. — e B schedularum. — f B insimul door latere hand ingevuld. — g B schedula.

tunc publice demonstrabatur. Preterea, ne omnino dominus Egmondensis haberet materiam conquerendi adversus ducem Wilhelmum, ordinata fuit adhuc una alia dieta ad tractandum de arbitrio fiendo inter abbatem Egmondensem et dominum Egmondensem, in qua ex utraque parte debita inquisicio de novo facta est, ymmo^a Wilhelmus Eggert thesaurariusⁱ Hollandensis missus est ad perscrutandum terras et redditus, de quibus contencio inter eosdem versabatur. Quo peracto idem dux, matura deliberacione prehabita, ne domino Egmondensi et^l suis fautoribus videretur iniuria irrogari, plus eidem domino attribuit quam iustum fuit, quia prenarratus dux postea percepit suam conscienciam valde inde gravatam et turbatam fuisse. Insuper tempore quo fuit bellum inter prefatum ducem Wilhelmum et Reynaldum^k ducem Gelrie, avunculum videlicet uxoris domini Egmondensis, omnes principes, barones, milites, scutiferi et nobiles tocius Hollandie et Zeelandie^l prebuerunt duci Wilhelmo assistenciam tam in ministerio rerum quam personalium, excepto domino Egmondensi, qui non ministravit sibi in bonis temporalibus vel^m persona propria, sed nec eciam per ministeriales suos, ymmo^a nec voluit fieri inimicus ducis Ghelrie^o prefati. Quare et dux Wilhelmus multum dicebat se ammirari de tanta presumpcione. Deinde cum pax fuisset ordinata inter prenomatos duces, accessit ad Wilhelmum ducem quidam suus occultus amicus, qui in bona fide ei manifestavit, quod necessarium^p sibi esset habere respectum ad suos occultos inimicos in terris suis habitantes quodque quidam essent sub dominacione sua, qui eum libenter dampnificarent^q, nedum in bonis temporalibus, sed eciam in persona propria. Unde et cogitaciones sue mentis^r perturbantes eum, non poterat cogitando invenire, quis tam grande malum sibi inferre proponeret. Item circa tempora pacis predictae, cum Wilhelmus dux esset extra suas terras, quidam magnus princeps revelavit sibi, quod se caveret, eo quod essent quidam innati subditi sui sub principatu suo habitantes, qui conabantur eum destruere in corpore et rebus. Et in casu quo Heynricus Hugonis^s de Haerlem posset captivari, ipse Heynricus omnem ordinem rei sibi bene revelaret, eo quod sibi constabat de prenarrata tradicionem. Igitur istis auditis, Wilhelmus dux adhuc cotidie^t magis ac magis ammirabatur^u, quis sub eo constitutus esset qui tam nepharium^v opus proponeret agere contra suum verum dominum et principem terre. Sed quia Heynricus Hugonis^w de Haerlem sibi nominatus fuerat, et insuper cogitans, qualiter dominus Egmondensis querendo occasiones in facie sibi restiterat^x coram suo consulatu de promulgacione arbitrii sui super eundem dominum Egmondensem, sicut iam dictum est, et eciam cogitans, qualiter sibi non ministravit in bellis^y neque cum persona propria neque cum suis bonis feodalibus^z, ymmo^a et quod non voluit fieri inimicus ducis Ghelrie^b, et quod magis est, quia non voluit venire per quinque annos ad presenciam ducis Wilhelmi nisi sub treugarum inducione^c, quam consuetudinem alii nobiles Hollandie non habebant, cepit idem dux suspicionem habere, quod dominus Egmondensis esset qui eum nitebatur destruere in corpore et rebus. Item post

h BC immo. - i BC thesaurarius. - j C ne. - k B Reinaldum. - l C Zelandie. - m B et. - n BC immo. - o BC Gelrie. - p C necessum. - q BC dampnificarent. - r B multum. - s BC Hugonis. - t B quotidie. - u B admirabatur. - v BC nefarium. - w BC Hugonis. - x AC resisterat. - y B bello. - z B scodalibus. - a BC immo. - b C Gelrie. - c B inductione.

hec quidam alius princeps externus intimavit inter cetera duci Wilhelmo, quod dominus Egmondensis esset, qui tradicionem prescriptam proponeret agere in eum et quod ipse dominus Egmondensis una dierum insidias eidem duci tetendisset in locis quibus consueverat venacioni insistere ad captivandum eundem, et quod eum infra Wiick et Sparnedam^d ad naves perduxisset et sic ulterius per naves ad Veluam vel^e ad Harderwiick ad placitum suum in captivitatem locasset. Igitur quamvis omnia prescripta, sic ut premittitur, in veritatem rei evenerant, tamen dux Wilhelmus, ne illos qui ei prefata secreta revelaverant accusaret et odiosos redderet coram fautoribus domini Egmondensis, rem occultavit in corde suo, ne videretur iniuriam velle inferre domino Egmondensi. Sed postquam captivum haberet^f Iohannem dominum de Arkel^g, qui secretis consiliis domini Egmondensis intererat, et maxime quando prenarrata tradicio^h concepta fuerat adversus ducem Wilhelmum, quamvis dominus de Arkelⁱ cum omni honore bene poterat nocumentum inferre duci Wilhelmo eo quod eius publicus adversarius esset, idem dominus de Arkel^j, tribus vicibus coram consulatu ducis Wilhelmi vocatus, cum^k iuramento asseruit et narravit esse vera que sequuntur.

Dixit ergo primo, quod antequam Reynaldus^l dux Gelrie resignasset oppidum Gorichem in manibus ducis Wilhelmi et cum ipse dominus de Arkel^m staret ante hospicium suum in oppido Arnhem, venit ad eum equitando dominus Egmondensis, maritus filie sue, in griseo habitu ac si peregrinus fuisset, et dixit ei: Volo ascendere superius ad ducem Ghelrieⁿ. Quod cum fecisset, vocatus est eciam dominus de Arkel. Tractabatur ergo ibidem per dominum Schelaerdum, Theodricum de Wische et Arnoldum Pieck de permutatione quorundam bonorum inter ducem Ghelrie^o et Iohannem dominum de Egmonda. Et si illa permutacio inter eosdem ratificata fuisset, tunc dominus Egmondensis laborasset ad captivandum occulte ducem Wilhelmum et duci Ghelrie^p adhesisset tradendo eum sibi captivum. Ulterius dominus de Arkel narravit, quod antequam fieret de permutatione bonorum tractatus iste, accessit ad eum apud Oyen Heynricus Hughonis^q de Haerlem prescriptus, querens ab eo consilium, quid sibi videretur de tali permutatione bonorum. Que permutacio sibi bene placuit, et in casu quo duci Gelrie^r et domino Egmondensi placeret, paratum se reddidit subsidium ferre ad predictam permutationem. Item post hoc accessit ad ducem Wilhelmum quidam extraneus fidelis miles, qui ei omnia prescripta eciam narravit de verbo ad verbum, nominando dominum Egmondensem ex nomine proprio, narravitque omnia in eadem forma qua narraverat ultimus princeps, de quo supra dictum est, hoc addendo quod dominus Egmondensis haberet quendam clericum, cui omnia bene constabant.

Itaque cum dominus Egmondensis super premissa excusaciones pretenderet et sub treugarum inducione^s coram consulatu Hollandie citatus propterea fuisset, non comparuit, et propterea consules Hollandie sentenciaverunt eum demeruisse vitam et bona sua^t temporalia, que et confiscantur et ipse exulatur.

d BC Sparnedam. - e B et. - f B haberent. - g C Arckel. - h B conditio. - i C Arckel. - j C Arckel. - k C 2 maal cum. - l B Reinaldus. - m C Arckel. - n BC Gelrie. - o C Gelrie. - p C Gelrie. - q BC Hugonis. - r B Ghelriae. - s B inductione. - t C sua ontbr.

CAP. LXX DE VIOLENCIA INFLICTA MONASTERIO EGMONDENSI.

Anno Domini M.cccc.xvii obiit dux Wilhelmus, cui successit duxissa Iacoba filia sua, que tamen patrimonium suum non valuit pacifice possidere propter resistenciam ducis Iohannis^u patruī sui, qui ubique eam studuit expellere de patrimonio suo.

Vgl. *Tabula*
B IV (Huls-
hof 81)

Tunc igitur, quia factiones contra se mutuo surrexerunt, Iohannes dominus de Egmonda, federatus duci Iohanni, factus est potens in terra. Cum ergo effectus fuisset supremus consiliarius predicti ducis, iterum se animavit adversus abbatem Egmondensem et suum monasterium capitalique odio exinde dompnū abbatem et suos fautores persequitur, in tantum quod idem dompnus abbas Gherardus de Ockenberch preavisatus^v fuit, quod, nisi a monasterio Egmondensi recederet, per fautores dicti Iohannis domini de Egmonda interficiendus esset. Porro ne tantum malum eveniret, dictus dominus abbas recessit in vigilia Phillippi et Iacobi apostolorum anni Domini M.cccc.xix et cum eo etiam recesserunt quam plures sui familiares, et transtulerunt se cum predicto abbate ad civitatem Traiectensem, ut ibi tute^w absque periculo residerent.

Igitur post hec, cum Gherardus abbas prefatus sic absens esset et malum regimen domini Iohannis Bertholomei^x monachi, reddituarii predicti monasterii, fautoris Iohannis de Egmonda, a narrantibus percepisset, deposuit eundem dominum Iohannem Bertholomei^y ab officio suo predicto et ordinavit dominum Iohannem Aelwini priorem predicti monasterii in reddituarium.

Quibus gestis, in anno Domini M.cccc.xx venerunt ad istud vindicandum intuitu Iohannis de Egmonda in feria quinta post Pascha Malhugho^z et quidam alius, Troestgen dictus, cum sex sociis. Cumque per modicum tempus subdole in monasterio tardassent atque cum monachis potassent, exierunt de cameris monachorum et profugaverunt duos famulos dicti monasterii in fossatis, ulteriusque processerunt adversus molendinum monasterii, deponentes vela in cursu suo, sperantes quod sic incenderetur. Deinde rapuerunt vestimenta portarii que valuerunt viginti libras^a, et vendiderunt ea in Rynnegom. Post hec in nocte sequenti scanderunt muros monasterii et intrantes pomeria monachorum rapuerunt ex eis lectisternia et quam plura alia bona. Deinde in nocte ferie sexte sequentis Malhugho predictus et sui complices per quandam^b fenestram aule abbacie^c, cum malleis cancellis ferreis destructis, intraverunt. Et mox in camera super aulam abbacie situata accedentes armati, interfecerunt ibidem portarium prefatum, a quo et etiam rapuerunt viginti florenos Arnhemenses^d, ulteriusque vulnerantes adhuc duos famulos, fecerunt tantum tumultum, ut omnes monachi excitati accurrerent ad videndum quidnam ibi fieret. Quos cum sathane^e satellites vidissent, cum nimio impetu per ianuam camere prefate cum hastis versus monachos trudentes, duos sacerdotes monachos, videlicet dominum Waltherum et dominum Wilhelmum Symonis de Matheness graviter et enormiter vulneraverunt, alios profugantes super turrim,

u C ducis Iohannis ontbr. – v B prae door latere hand ingevuld. – w B tuto. – x BC Bartholomei. – y BC Bartholomei. – z C Malhugo. – a AC libre. – b C quandam. c C abacie. – d B Armhemenses C Arnhemenses. – e BC satane.

alios ad villam et nonnullos ad chorum. Et ibidem ex cistis et scrineis^f abbatis violenter effractis cum eorum instrumentis plura bona et clenodia rapuerunt. Consimiliter de eadem camera quandam infulam preciosam gemmis ornatam, pulchra ornamenta, bonos libros abstulerunt. Item tunicas, togas, pannum. Item ex alia camera eiusdem abbacie ceperunt sexaginta paria lintheaminum^g, quinquaginta tria mensalia, sexaginta pulvinaria, plures lectos, omnia utensilia coquine et eciam omnia clenodia prioris rapuerunt. Deinde cum fulgurantibus et tynnientibus^h gladiis accesserunt ad chorum versus reliquias sancti Athalberti, estimantes ibidem monachos latitare. Cum ergo Malhugho scandere vellet ianuam, resiliit de ianua et cecidit super unum stantem post sua terga, habentem super scapulas suas quoddam instrumentum bellicum, dictum een kuse. Hic per casum Malhughonis cecidit cum predicto instrumento in cortinis summi altaris, unde et cortine rumpebantur. Iterum Malhughoⁱ surgens, vi aperuit ianuam, sed neminem inveniens recessit a monasterio, divinum iudicium expectaturus.

CAP. LXXI DE REFORMATIONE MONASTERII EGMONDENSIS ATTEMPTATA^j ET OBITU GHERARDI ABBATIS.

Porro circa annum Domini M.cccc.xxi Iohannes dominus de Egmonda, ut Gherardum de Ockenberch dominum abbatem Egmondensem de abbacia sua expelleret, incitavit ducem Iohannem de Bavaria, ut abbatem predictum et suum conventum accusaret apud Sedem apostolicam in multis, ut propterea dominus apostolicus reformationem monasterii Egmondensis inciperet et tali occasione abbas prefatus officio privaretur.

Quod et idem dux per suggestionem domini de Egmonda perficere conatus est. Nam antefatus dux Iohannes accusavit in curia Romana statum difformem iam dicti monasterii, asserens eius personas in concubinato et alias inordinate vivere ac abbatem et priorem de dicto monasterio in fugam conversos esse et quod propterea devocio Christi fidelium ad dictum monasterium tepescebat minuebaturque cultus divinus ac religionis observancia spernebatur.

Quam accusationem cum dominus Martinus papa, huius nominis quintus, intellexisset, constituit tres auctoritate sua commissarios seu reformatores prenominati monasterii, videlicet prepositum monasterii in Zuetendale ordinis Premonstratensium, Reynerum^k abbatem monasterii sancti Iacobi in Leodio ordinis sancti Benedicti, et magistrum Heynricum Scatter decanum sancti Livini in Zirixzee^l, mandans eis, ut personaliter ad monasterium prelibatum accederent et solum Deum pre oculis haberent et auctoritate apostolica inibi visitarent et inquirerent diligenter super premissis omnibus et singulis ac eorum circumstantiis, et quod tam in spiritualibus quam in temporalibus in capite et in membris reformarent et possessiones alienatas recuperarent, deditque desuper predictis commissariis bullam apostolicam. Porro predicta bulla non fuit obtenta zelo reformationis, sed potius causa invidie, et ideo effectum non est sortita. Nam cum predicti commissarii ad conventum Egmondensem venissent,

Vgl. *Cart. B*
IV f. 102 r
(Dessing 31)

f B scriniis. – g B lintheaminum. – h B tinnientibus C tinientibus. – i BC Malhugo. – j B attentata C attemptata. – k B Reinerum. – l C Ziriczee.

Vgl. *Cart. B*
IV, f. 111v
(Dessing 55).

non vocaverunt neque citarunt abbatem monasterii, qui, eciam si citatus fuisset et non comparuisset, nequaquam contumax censendus fuerat propter iustum metum. Invenerunt autem iam dicti commissarii in conventu prefato Leoninum de Campo priorem, Wilhelmum Screvelt suppriorē^m, Fredericum Naghel^a, Walterum Theodrici, Foppenem Iohannis, Helyam^o de Alcmade, Wilhelmum Symonis de Mathenes^p, Nycolaum Iacobi, Nycolaum Helmer, Wilhelmum de Buscho, Iacobum Eelman, Iacobum de Bochorst^a, Wilhelmum Hey, Hughonem^r Theodrici, Arnoldum de Hamert et Wilhelmum Berghe monachos professos. Qui congregati in unum porrexerunt ipsis commissariis quandam papyream supplicacionis cedulam^a,

quam scedulam, per manum notarii per modum instrumenti subscriptam, in manu mea habui, et adhuc habetur in abbacia,

Vgl. *Tabula*
B IV (Hulshof 81)

Vgl. *Cart. B*
IV f. 103r
(Dessing 35)

cuius cedule^t tenor requisivit et peciit in persona omnium premissorum monachorum ab ipsis visitatoribus, quatenus dignarentur cooperari et dare modum, quod eorum abbas cum pace ad suum monasterium Egmondense posset redire et ibidem secure residere^u, quia^v tunc sperarent et eciam vellent vivere secundum eorum regulam, et quam plura alia, que brevitatis gracia dimitto. Commissarii vero promiserunt facere que fuerant petita, sed tamen non fecerunt. Et insuper dompnus abbas appellavit ad curiam Romanam, omnesque articulos contra eum accusatos annihilavit^w in curia Romana seipsumque et suum conventum legitime^x excusavit, falsos esse probavit et de omnibus sibi impositis egregie se purgavit et iniuriam sibi irrogatam a duce Iohanne domino Egmondensi ad integrum narravit et in curia Romana palam fecit. Quare et totum negocium prefatum fuit omnino dissipatum.

Igitur anno Domini M.cccc.xxiii, Reynaldo^v duce Ghelrie^a subito^a defuncto, Arnoldus filius Iohannis domini de Egmonda eligitur et efficitur dux Ghelrie^b et comes Zutphanie. Sed quia idem Arnoldus tunc temporis fuit iuvenis fere xiiii annorum, ideo dominus Egmondensis pater eius suscepit gubernacionem prefate patrie.

Deinde in anno Domini M.cccc.xxiiii dompnus Gherardus de Ockenberch abbas Egmondensis in angustiis et exulacione positus^c obiit in civitate Traiectensi, viii die mensis Marcii. Corpus vero eius sepelitur in monasterio Egmondensi circa ianuam sacristie.

Cuius est hoc epitaphium :

*Abbas Gerardus Ockenberch carne solutus
Isto sarcophago contegitur rubeo,
Qui a patria pulsus Traiecti menia poscit
Annis in senibus, quo peregre moritur.*

m C subpriorē. – n C Nagel. – o B Eliam. – p C Matenes. – q C Bockhorst. – r BC Hugonem. – s B schedulam. – t B schedulae. – u C et ibidem ... residere ontbr. – v C qui. – w BC annihilavit. – x B legitime. – y B Reinaldo. – z C Gelrie. – a C subito. – b C Gelrie. – c C positus.

**CAP. LXXII DE WILHELMO SYMONIS DE MATHENESS^d
ABBATE EGMONDENSI TRICESIMO^e.**

Anno Domini M.cccc.xxiiii, defuncto dompno Gherardo de Ockenberch abbate Egmondensi, religiosi monachi eiusdem conventus congregati sunt ad electionem novi pastoris. Et Spiritu sancto invocato elegerunt unanimiter dominum Wilhelmum Symonis de Matheness^f in abbatem tricesimum^g.

Ex humanis domino Gerardo de Ockenberch vocato, unanimi electione cum invocatione sancti Spiritus eligitur quidam venerabilis pater dominus Wilhelmus de Mathenes et efficitur abbas Egmondensis xxx.

Qui Wilhelmus electus statim recessit a monasterio, eo quod ibidem tute^h perseverare non poterat, recessitque cum eo prior eiusdem loci cum omnibus privilegiis et litteris eiusdem monasterii ad locandum in tuto loco.

Quibus in itinere positis, Iohannes dominus Egmondensis explorari fecit diligenter eorum itinera, et missis Gherardo Petri et Gisbertoⁱ de Mudem cum plerisque aliis satellitibus, captivavit predictos dominos, videlicet dominum electum et priorem cum eorum famulis, privilegiis et litteris. Quibus captivatis, adducti sunt ante eum super castrum Rosendael in Ghelria^j, et locavit eos omnes in captivitatem valde austeram in eodem castro. Nam pedes dominorum posuit in ligneis presionibus^k, ubi fame et siti multisque incommodis per xii ebdomadas^l dire cruciabantur. Vi ergo idem dominus Egmondensis extorsit ab eis privilegia et litteras monasterii predicti et ad placitum annihilavit^m, confregit, accepit et retradidit eis privilegia ac litteras, ac de eisdem disposuit sicut sibi tunc placuit. Inter ceteras eciam rapuit litteras, quas posui superius capitulo lxvi. Quibus actis, dominus electus et dominus prior laxati sunt a presioneⁿ, sed suos famulos pecuniis a captivitate redemerunt.

Deinde pauco tempore obvoluto, idem electus confirmatur et benedicitur abbas Egmondensis tricesimus^o. Qui tamen, cum esset confirmatus, non fuit ausus moram trahere in suo monasterio propter tyrannidem Egmondensium per multos annos. Tandem idem dompnus Wilhelmus de Matheness abbas Egmondensis ubique accusavit dominum Egmondensem de sua crudelitate in multis locis.

**CAP. LXXIII DE MODO COMPOSICIONIS ADINVENTO INTER
ABBATEM EGMONDENSEM ET DOMINUM EGMONDENSEM.**

Anno Domini M.cccc.xxxvi Phillippus dux Burgundie, tunc comes Hollandie, accepit abbatem Egmondensem et suum monasterium sub tutela et protectione sua,²²⁾ et tunc ulterius per varias amicales inter-

d C Mathenes. – e B trigesimo. – f C Mathenes. – g B trigesimum. – h B tuto. – i C Ghisberto. – j C Gelria. – k B pensionibus. – l B ebdomedas C hebdomadas. – m BC annihilavit. – n B pensione. – o B trigesimus.

²²⁾ In R. II begint hoofdst. 73 pas hier.

locuciones quesitus fuit modus, qualiter abbas Egmondensis et dominus Egmondensis^p possent amicabiliter concordari, ut de cetero in pace et quiete viverent. Tandem inter eos quidam modus adinventus est, quem tamen aliqui monachi admittere seu consentire recusarunt. Nichilominus^q tamen mittitur pro auctoritate summi pontificis, ut, antequam modus ille ordinaretur, confirmaretur et ratificaretur per Sedem apostolicam. Igitur dompnus apostolicus, committens causas prefatas dompno abbati de Middelburch Premonstratensis ordinis, mandavit eidem, ut diligenter^r perlegeret et indagaret omnia iura, libertates et privilegia monasterii Egmondensis, et totum quod non esset in preiudicium privilegiorum et bonorum iam dicti monasterii dedit sibi auctoritatem confirmandi et ratificandi, conscienciam eiusdem abbatis desuper onerans in subsequenti forma :

Origineel. „Eugenius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati monasterii Middelburgensis Traiectensis dyocesis^a, salutem et apostolicam benedictionem. Ad exequendum^t pastoralis officii debitum studiis intendentes assiduis circa monasteriorum^u aliorumque piorum locorum et eorundem necnon aliarum nobis et apostolice Sedi devotarum personarum statum salubriter dirigendum, nostre consideracionis aciem^v solleter^w extendimus, et per que possit illorum dispendiis obviari statusque reddatur ipse tranquillus media libenter amplectimur, et ea que propterea gesta comperimus, ut pocioribus fulciantur amminiculis^x dum a nobis petitur, apostolico^y disponimus munimine roborari. Sane pro parte dilectorum filiorum abbatis et conventus monasterii sancti Athalberti loci Egmondensis, ad Romanam ecclesiam nullo medio pertinentis^z, ordinis sancti Benedicti, ac nobilis viri Iohannis de Egmonda militis Traiectensis dyocesis^a, nobis nuper^b exhibita peticio continebat, quod olim ipsi frequenti libramine recensentes, quod inter abbatem et conventum predictos ac suos inibi predecessores ex una, necnon militem prefatum et eius progenitores ex altera partibus super dominio temporali ac territorio dicti loci necnon quibusdam aliis terris, bonis, libertatibus, superioritatibus, subiectionibus, servitutibus, iuribus atque rebus et illorum occasione multis annorum curriculis gravissime dissenciones^c et discordie vigerant, et propterea partes ipse dictumque monasterium, quod a dilecti filii nobilis viri Phillippi ducis Burgundie progenitoribus Hollandie comitibus sollempniter^d dotatum fuerat, dampna^e plurima pertulerant. Et nisi desuper celeris acceptaretur via provisionis, ipsum monasterium magne desolacionis periculo subiaceret ac abbas et conventus necnon miles predicti dissencionibus^f et discordiis huiusmodi finem quantocius imponi cupientes^g, super premissis omnibus in^h eundem ducem sub certa forma compromittere curarunt ei per se vel alium desuper ubicumque locorum de alto et basso, necnon in toto et parte, stando vel sedendo, eciam iuris ordine pretermisso, sentenciandi, arbitrandi et laudandi concedendi potestatem ac pro-

p C et dominus Egmondensis ontbr. - q BC Nichilominus. - r C dilligenter. - s B dioecesis C diocesis. - t AC exequendum. - u C monasterium. - v B aciem ontbr. - w B solleter. - x B adminiculis. - y C apostolica. - z B pertinentes. - a B dioecesis C diocesis. - b ABC super, verbeterd uit origineel. - c BC dissenciones. - d B sollempniter C sollempniter. - e BC dampna. - f BC dissensionibus. - g A cupientes door latere hand op den rand bijgeschr. - h B et C et in A et door latere hand verbeterd in in.

mittendi ipsius inde sententiam arbitralem sive laudum ratificare, emolgareⁱ et inviolabiliter observare, necnon appellacioni, reclamacioni et ad arbitrium boni viri reductioni acⁱ cuicumque iuri adversus sententiam sive laudum huiusmodi penitus renunciarunt. Postmodum vero dictus dux, ipso compromisso in se sponte suscepto, arbitralem super hiis in eorundem tunc presencia sententiam promulgavit, quam abbas, conventus et miles predicti, eciam suis inde sigillis appensis, efficaciter approbarunt et que in utilitatem dicti monasterii cedere dinoscitur evidentem. Quare pro parte abbatis et conventus ac^k militis eorundem nobis fuit humiliter supplicatum, ut huiusmodi sentencie pro illius subsistencia^l firmiori robur apostolice confirmacionis adicere et alias super hiis oportune^m providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur, qui de premissis certam noticiam non habemus, huiusmodi supplicationibus inclinati, discrecioni tue per apostolica scripta mandamus, quatenus super permissis omnibus et singulis auctoritate nostra et diligenter informesⁿ, et si per informacionem huiusmodi ita esse inveneris, super quo tam^o conscientiam tuam oneramus, sententiam predictam et quecumque inde secuta auctoritate apostolica approbes et confirmes, supplendo omnes defectus, si qui forsitan intervenerint in eisdem. Et insuper sententiam prefatam et illius effectum facias a singulis quos contigerit per censuram ecclesiasticam et alia oportuna^p iuris remedia firmiter observari, contradictores per censuram ecclesiasticam, appellacione postposita, compescendo. Non obstantibus constitutionibus apostolicis ac monasterii et ordinis predictorum iuramento confirmacionis apostolica vel quavis alia firmitate roboratis, statutis et consuetudinibus ceterisque contrariis quibuscumque, aut si abbati, conventui et militi prefatis vel quibusvis aliis communiter^q vel divisim a Sede apostolica sit indultum, quod interdicti, suspendi vel excommunicari non possunt per litteras apostolicas, non facientes plenam et expressam de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mencionem. Datum Ferraris anno Incarnacionis Dominice M.cccc.xxxvii, quinto decimo kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno octavo."

CAP. LXXIII DE ARBITRIO PHILLIPPI DUCIS ²³⁾.

Tunc paucis diebus transactis Phillippus dux fecit, primo antequam omnia ratificarentur per commissionem^r prescriptam, pronunciacionem arbitrii sive sententiam arbitralem super discordia inter dominos abbatem Egmondensem et conventum Egmondense ex una parte, et dominum Egmondensem^s et suos subditos ex altera, sub hac verborum forma :

Vgl. *Tabula B IV* (Hulshof 81)

„Phillippus, miseracione divina dux Burgundie, Lotharingie, Brabancie et Lymburgie^t, comes Flandrie, Arthesii^u, Burgundie, palatynus^v Hannonie, Hollandie, Zeelandie et Namurchensis^w marchgraviusque^x sacri imperii, dominus Frisie, de Salinis et Malinis, notum facimus universis, quod multis annis discordie et inimicie fuerunt inter reverendum in Christo patrem

Origineel

i B emulgare. – j C a. – k C a. – l C assistencia. – m B opportune. – n B informes ontbr. – o B tamen. – p B oportuna. – q C comunitier. – r C comissionem. – s C ex una parte ... Egmondensem ontbr. – t B Lynburgiae C Limburgie. – u B Arthesiae. – v BC palatinus. – w B Namurcensis. – x C marcgravius.

²³⁾ In R. II gaat hoofst. 73 hier nog door.

abbatem et conventum Egmondensem ex una parte, et dominum Egmondensem et suos vicinos Egmondenses ex altera, qui nunc sunt et qui pro tempore fuerunt, unde multe inquietudines, homicidia et multiplices malicie excreverunt. Et ut ille malicie tollerentur atque radicitus evellerentur, multi tractatus observati sunt ab amicis utrarumque parcium, et tandem in fine ad hoc deductum est, quod reverendus in Christo pater Wilhelmus de Matheness^y abbas Egmondensis, Iacobus Eelman prior, Helyas^z de Alcmade, conventuales Egmondenses auctoritatem habentes ex parte totius conventus Egmondensis, ex una parte, et domini Egmondensis cum suis amicis ex parte sui et suorum vicinorum ex altera, venerunt ad Haghama^a Comitis in cameram consulatus in presencia fidelis nostri domini de Santes et aliorum consulum Hollandie, et cum eorum libera voluntate pro assecuratione^b suarum conscienciarum ex utraque parte, ad vitandum omnia mala que adhuc inter eos possent oriri de omnibus discordiis et inimiciis inter eosdem usque in presentem diem habitis, integraliter submiserunt se nobis et consiliariis nostris seu in absencia nostra fidei nostro domino^c de Santes cum predictis nostris consiliariis, quitquit^d abdicaverint, separaverint atque arbitraverint sub pena amissionis quatuor milium^e marcarum^f argenti ex parte violentis^g hanc nostram pronunciacionem, nobis pro media parte applicandarum^h et altere parti, scilicet observanti nostram pronunciacionem, pro alia medietate applicandarum. De qua compromissione confecte sunt littere sigillate et instrumenta autenticaⁱ ex utraque parte, quas ipse partes apud se habent. Et ut de cetero reverendus in Christo pater abbas et conventus Egmondensis in tranquillitate pacis possint vivere, ideo per fidelem nostrum dominum de Santes et alios nostros consules, in quibus ambe partes compromiserunt, omnes cause bene sunt perspecte et visitate et partes ad longum audite de omnibus dicendis vel pretendendis, et propterea eorum arbitratio hec est in subsequenti forma. In primis arbitratum est, quod dominus Egmondensis bona sua et dominium suum de Egmonda in feodum^j accipiet a monasterio Egmondensi in omni forma, sicut a comitatu nostro Hollandensi optinuit^k secundum tenorem suarum litterarum cum advocacia eiusdem monasterii, scilicet quod ipse protector et defensor erit secundum suam possibilitatem in omnibus, in quibus requisitus fuerit^l, et non aliter. Et idcirco pro augmentatione sui feodi^m tenebit et habebit a iam dicto monasterio in feodumⁿ ministeria curruum ex Rynnegom et omnia etiam alia ministeria, que villani de Rynnegom monasterio sepedicto exhibere consueverunt, cum pactionibus dictis lantwinnige^o, hereditatibus et locacionibus emphiteoticis tam in Egmonda quam in Rynnegom, hoc est, tales annuos census, sicut de iure stant super domos ex earum locacione pro argento, pypere^p, cauponibus^q, pullis gallinarum, ovis, scuttellis^r et monghelt^s, salvo quod de domibus et de areis monasterio seu eius hospitali pertinentibus, quas ipsi annuatim consueverunt locare pro certo precio, dominus^t Egmondensis nichil^u habebit, sed manebunt in libertate sicut alie possessiones eiusdem monasterii, super quas numquam fuerunt locaciones

y C Mathenes. – z B Elias. – a C Hagam. – b B per assecurationem. – c B domino nostro. – d B quotquot C quidquit. – e B millium C milia. – f B marcarum door latere hand ingevuld. – g B violentes. – h C aplicandarum. – i B authentica. – j B scodum. – k BC obtinuit. – l BC fuit. – m B scodi. – n B scodum. – o C lantwinnighe. – p BC pipere. – q B ca ponibus. – r BC scutellis. – s C mongelt. – t B domus. – u BC nihil.

emphiteotice seu pactiones prescripte. Et tunc iterum in recompensam dominus Egmondensis resignabit monasterio decimas in Hillegom et insuper adhuc tales decimas, quales ad dominum^v Egmondensem devolute sunt ex parte martartere Ysbrandi^w de Scotan apud Lis^x, dabit eiam monasterio predicto integraliter, secluso omni fraude et dolo. Ceterum ex quo monasterium Egmondense longo tempore in villa Egmondensi habuit decem et octo cum dimidio ministeria curruum, ut omnia sopiantur et ad bonum pacis reducantur et in posterum discordie nequaquam inde oriantur, predicti villani de Egmonda erunt de cetero liberi ab hac servitute, sed pro redempcione illius servicii dabunt monasterio Egmondensi singulis annis perpetuos redditus, hoc est, pro quolibet ministerio unius^y currus summam quatuor coronarum Francie bone monete, de quibus due corone erunt in valore unius aurei nobilis Anglicani in pondere habentes quatuor Anglicanos et dimidium. Et solucio ista fiet infra quatuor dies festivos^z Natalis Domini omni anno. Et in casu quo aliquis non solveret infra dictum terminum cum moneta prescripta vel cum eius valore in aliis denariis currentibus ad plenam solucionem, tunc terra illius non persolventis, super quam ex antiquo predicta ministeria constituta fuerant, libere devolvetur ad monasterium Egmondense, de qua tunc abbas et conventus poterunt ad placitum disponere, sicut ipsis placuerit. Preterea omnes domos, terras et areas, quas monasterium et suum hospitale habent, situatas infra dominium Egmondense, que locate numquam fuerunt locacione emphiteotice, id est op erfhu^{er}, sed singulis annis consueverunt locari pro certo precio ad placitum, ille manebunt ipsis libere perpetualiter cum suis decimis magnis et parvis, quas habent infra dominium Egmondense. Et illas domos, areas et terras infra annum sequentem in litteris et instrumentis inde conficiendis nominabunt et describent quante sint et ubi situate sint. Et illa prenomina bona cum aliis eorum mobilibus bonis, que nunc possident et in posterum possidebunt, non subiacebunt iudicio secularium iudicum, sed manebunt libera ab omnibus expensis, exactionibus et contribucionibus domini Egmondensis et ab omnibus aliis expensis quovis colore exquisitis, exceptis expensis aggerum, aqueductuum et obstructionum, hoc est diicken^a, slusen^b, dammen, in quibus secundum quantitatem terrarum suarum facient secundum antiquam consuetudinem, sicut moris est in Egmondensi^c terra. Sane quascumque possessiones, quecumque bona idem monasterium largicione seu oblacione Christi fidelium prestante Domino in futurum poterit adipisci infra dominium Egmondense, illas possessiones et bona illa conventus prefatus infra annum sequentem vendet, et pecuniam inde acquisitam in alios usus terrarum extra dominium Egmondense expendet vel retinebit sibi ad placitum. Et in casu quo ipsi vendere nollent, tunc predictae possessiones et predicta bona stabunt sub exactionibus et consuetudinibus illius territorii. Item abbas et conventus Egmondensis ordinabunt unum bonum virum, qui eorum debita infra dominium Egmondense poterit wlgariter wt-panden, inwinnen ende wytrechten, super quibus dominus Egmondensis pro se et suis successoribus promittet^d monasterio in tali iure arras recipere per eundem bonum virum, sicut consuetudinis est recipere de suis redditibus, scilicet arras competentes pro secundo denario meliores. Et in casu quo aliquis resisteret,

v C dominium. — w B materterae Isebrandi. — x B voor Lis een lacune. — y C unus. — z C festivas. — a BC dijcken. — b C sluysen. — c C Egmondi. — d B promittet.

hoc esset sub pena vulgariter dicta die hoghe^e buet illius territorii ad usum domini Egmondensis, dummodo debita illa fuerint notoria. Et nullus excipietur ab illa pena nisi de consensu domini abbatis. Et si post recepcionem arre talis debitor monasterio adhuc non satisfecerit de suis debitis, tunc hoc potest manifestari domino Egmondensi seu suo balivo vel eius schulteto^f aut eius reddituario, qui pro tempore fuerit, et infra quindenam post manifestationem prefatam talis debitor potest a monasterio trahi ad iudicium spirituale infra comitatum Hollandie vel infra dyocesim^g Traiectensem et ibidem terminari, nisi appellacio compelleret ire ad superiora consistoria. Ceterum si aliquis subditorum domini Egmondensis sub locacione annuali aliquam terram acquireret seu decimas emeret a predicto monasterio extra dominium Egmondense, illi subiacerent consimili iudicio de talibus bonis. Preterea dominus Egmondensis et sui successores de cetero persolvent monasterio prescripto testamenta progenitorum suorum singulis annis, et ipsi religiosi iterum facient sua debita pro eis in memoris annalibus, sicut tenentur. Sane quilibet erit liber a domino Egmondensi infra anteriores muros monasterii et infra monasterium, et de illis dominus Egmondensis et sui successores nequaquam habebunt se intromittere. Et in casu quo homicidium ibi perpetraretur ab aliquo quib^h monachus vel homo spiritualis ibidem non esset, tunc homicida a suo iudice competenti iudicaretur. Et si quis non esset spiritualis homo et forefaceret extra muros monasterii seu extra ceptaⁱ monasterii, hoc idem teneretur^j emendare secundum iura et consuetudines illius territorii. Igitur si eciam aliquis subditorum domini Egmondensis infra muros prescripti monasterii seu eius hospitalis forefaceret, contra tales poterunt abbas et suus conventus procedere iure et iudicio spirituali. Item inimici domini Egmondensis in monasterio seu hospitali non recipiuntur nec fovebuntur scienter in preiudicium et dampnum^k eiusdem domini Egmondensis et suorum subditorum. Ceterum in ecclesia parochiali^l abbas et conventus de nullis rebus habebunt se intromittere, excepta collacione, et pastor sepeliet libere mortuos suos et faciet singula que in ecclesia sua fuerint facienda absque contradictione alicuius, salvo quod in Temporibus, scilicet in diebus Rogacionum, Sacramenti et sancti Athalberti, quando abbatem cum suo conventu contigerit processionem agere, tunc pastor cum scholaribus^m precedetⁿ et abbas cum suo conventu morose subsequetur^o absque strepitu et tumultu^p inordinato secundum antiquam consuetudinem. Eciam salvo quod idem pastor persolvat monasterio omni anno duos grossos Flandrenses pro oblacione que fit in die Parascheves^q ante ymaginem^r sancte Crucis in ecclesia parochiali^s. Et eciam idem pastor singulis annis sua Sacramenta, scilicet oleum et chrisma, recipiet^t ex monasterio prefato. Et omnem terram, quam monasterium prefatum et hospitale poterint probare per sua registra vel aliunde docere quod possederunt eam per sexaginta annos, de cetero pacifice possidebunt absque aliqua contradictione. Preterea secundum antiquam consuetudinem villani de Egmonda et Rynnegom exhibebunt monasterio sua servicia quando necesse^u fuerit cum suis lectis, lintheaminibus^v, suppellectilibus^w et pulvinariis, et in recompensam

e B hoghe. – f C sculteto. – g B dioecsin C diocesim. – h B quod. – i B septa. – j C tenetur. – k BC damnum. – l BC parochiali. – m C scholaribus. – n B procedet. – o B subsequenter. – p B tumultu et strepitu. – q BC Parasceves. – r BC imaginem. – s BC parochiali. – t A recipiet door latere hand op den rand bijgeschr. – u B necessarium. – v BC lintheaminibus. – w BC suppellectilibus.

huius servicii liberi de cetero erunt de decimis stuppularum^x. Sane in omni causa, ubi monasterium Egmondense hoc indigebit, dominus Egmondensis infra suum dominium removebit secundum suam potenciam ubique manum violentam. Item cum^y prescripto arbitrio erunt omnia arbitria, que inter monasterium prescriptum ex una parte et dominum Egmondensem cum suis subditis ex altera fuerunt ex antiquo arbitrata, erunt mortificata et annihilata^z. Et ulterius nemo predictarum parcium habebit potestatem contra se invicem causas infra dominium Egmondense agere, quam sicut in prescripto arbitrio est notatum et expressum. Et in casu quo haberent ex aliqua parte litteras contradicentes huic arbitrio seu continentes articulos contrariantes, non erunt amplius alicuius vigoris ex utraque parte. Sed si haberent litteras continentes articulos huic arbitrio non contrariantes, ille manebunt in suo vigore. Et desuper de novo dabunt sibi invicem novas litteras in forma bona, sicut decet. Ceterum dominus Egmondensis retradet abbati et suis religiosis litteras et privilegia, sive de fundacione seu dotacione eiusdem monasterii vel alterius rei, continentes narrationes pertinentes prescripto monasterio vel hospitali, demptis litteris contrariantibus huic nostro arbitrio, quia ille erunt mortificate et annihilate^a, amoto omni dolo et fraude. Preterea quia domus super Zandmersch apud Bachem pertinuit monasterio antequam ministri domini de Egmonda exigerunt ab illa exactionem nuncupatam wlgariter haertgelt^b, ideo iterum predicta domus libere deveniet ad prenomiatum monasterium absque aliqua exactione. Item talis processus seu expedicio, sicut exercuerunt ministri domini abbatis de Egmonda, qui reacceperunt blada, et similiter de Petro Loys, de cetero non erit alicuius vigoris, sed omnino annihilabitur^c. Porro nos, volentes arbitrium hoc in omnibus suis articulis sub pena prescripta observari perpetuis temporibus, ideo in huius rei testimonium sigillum nostrum appendimus. Et nos, Wilhelmus de Matheness, Dei gracia abbas, prior et omnes conventuales^d monasterii Egmondensis ex una parte, et nos, Iohannes dominus de Egmonda pro me et vicinis nostris de Egmonda ex altera parte, volentes istud prescriptum arbitrium in omnibus suis articulis sub pena prescripta pro nobis et nostris successoribus in perpetuum observari, ideo in huius rei testimonium appendimus sigilla nostra ad presentem paginam^e. Datum in vicesima^f quarta die mensis Septembris in anno Domini M.cccc.xxxvii. Per nostrum dominum et ducem in presencia Gwidonis domini de Anthinne^g cancellarii, episcopi Tornacensis, magistri Iohannis Bont cancellarii Brabancie, magistri Phillippi domini de Moruiller, domini de Santes, domini de Trienceux, magistri Wilhelmi Bont, magistri Petri de Renesse doctorum^h, magistri Heynrici Wtenhout, magistri Bertholomeiⁱ Alatrue et aliorum plurimorum de consulatu."

Hec pagina sic sigillata

cum suis declarationibus, que hic desunt,

est in abbacia in teutonico in consimili sensu.

^x B stipularum. – ^y C pro. – ^z BC annihilata. – ^a BC annihilate. – ^b B haertghelt. – ^c BC annihilabitur. – ^d C contuales. – ^e C ad presentem paginam ontbr. – ^f B vigesima. – ^g C Antinne. – ^h B doctoris. – ⁱ BC Bartholomei.

CAP. LXXV²⁴) DE CONFIRMACIONE ARBITRIORUM PER AUCTORITATEM SUMMI PONTIFICIS.

Porro cum dompnus Petrus abbas Middelburgensis a curia Romana accepisset commisionem summi pontificis ad confirmandum ac ratificandum ex parte eiusdem summi pontificis arbitrium prefatum ac etiam alias condiciones adhuc per arbitros utrarumque parcium adinveniendas inter dompnum abbatem de Egmonda et dominum Egmondensem, idem abbas Middelburgensis statim misit copiam sue commissionis abbati Egmondensi. Quam cum perlegisset abbas Egmondensis atque intellexisset, idem abbas misit suos nuncios ad abbatem Middelburgensem, rogantes eundem ex parte abbatis Egmondensis, ne nimis festinaret in commissione sua, quia breviter disponebat sibi facere debitam informacionem de iuribus et privilegiis Egmondensis ecclesie. Quod et idem dompnus Petrus abbas promisit se facturum.

Temporibus tamen intermediis, antequam abbas Egmondensis informacionem suam debite ordinasset ad tradendum eam abbati Middelburgensi, perrexit frater Iohannes de Neck^k, prior conventus ordinis Predicatorum in Hagha^l Comitis, cuius cognomen erat in wlgari 'de grotem prior', ad abbatem Middelburgensem et presentavit ei articulos conceptos ab aliquibus inter abbatem Egmondensem et dominum Egmondensem, petens illos auctoritate apostolica confirmari et ratificari. Cui respondit abbas Middelburgensis dicens : Hoc non decet per me ita fieri, quia nondum vidi nec cognovi iura et privilegia Egmondensis ecclesie. Respondit autem idem prior, quod in puritate sue consciencie articuli illi essent concepti et ordinati, sicut oportet et de iure fieri tenereturⁿ. Hiis itaque et similibus blandis sermonibus suggestionibusque instructus^o, idem abbas Middelburgensis, commissarius domini apostolici, confirmavit ac ratificavit illos articulos auctoritate summi pontificis in anno Domini M.cccc. xxxix.

Vgl. *Tabula*
B IV (Hulshof 81)

Cuius copia confirmationis habetur in libro feudorum ipsius Wilhelmi de Mathenes abbatis Egmondensis.

Itaque prenominate prior rediit cum illa confirmatione et sigillatione eiusdem ad Hagham^p Comitis, portans secum eandem confirmationem,

ubi tunc statim demandati fuerunt abbas Egmondensis et suus conventus et Iohannes dominus de Egmonda cum eorum propriis sigillis. Cum ergo fama huius rei devenisset ad aures conventualium monasterii Egmondensis, quibusdam placuit et quibusdam displicuit. Maior tamen pars noluit consentire. Et quia hii cum diligenti custodia sigillum conventus custodiebant, ideo res aliquibus diebus permansit interminata.

Una tamen dierum, cum custodia prefata non esset adeo diligenter observata, sigillum conventus est manu violenta de cista communitatis^q,

j C et. - k C Nec. - l C Haga. - m C groote. - n BC tenetur. - o C instructis. - p C Hagam. - q C communitatis.

²⁴) In R. II hoofdst. 74.

abstractum et ad Haghama^r Comitis perductum. Tunc partibus predictis ostenditur ab arbitratoribus una capsula clausa, in qua erant littere clause continentes eorum arbitrium et confirmationem domini nostri pape, corrigiis expositis et extra pendentibus, in quibus partes et arbitratores sua sigilla habebant ponere. Quod ex informatione aliquorum abbas Egmondensis fecit. Quo facto, apponitur eciam sigillum conventus. Deinde dominus Egmondensis apposuit^s eciam suum sigillum. Similiter et omnes arbitri fecerunt apponentes eciam sua sigilla. Quibus gestis, capsula illa aperitur^t et littere sic sigillate extrahuntur et in eorum omnium presencia leguntur, in quibus dominium Egmondense a monasterio separatur cum multis aliis proventibus et redditibus, sicut declarabitur in sequenti capitulo. Quibus lectis, abbas Egmondensis commovebatur ad lacrimas^u asserens quod tali modo non compromiserat in illos articulos, sed tantummodo ad inveniendum quendam modum convenientem pro pace servanda inter prefatas partes absque abdicatione aliquorum bonorum. Cui respondebatur quod haberet pacienciam. Et prior Predicatorum prescriptus asseruit, quod non deceret aliquem prelatum spirituales possidere dominium temporale.

CAP. LXXVI²⁵⁾ DE BONIS QUE PERTINUERUNT MONASTERIO EGMONDENSE ET MODO PERTINENT DOMINO EGMONDENSE.

Porro hec sunt bona que monasterium Egmondense amisit per arbitrationes prescriptas et pro presenti tempore domini Egmondenses possident.

In primis dominium altum et bassum de Egmonda. Secundo terra inculta nuncupata de Duyn, que valere consuevit omni anno preter cuniculos quos habebant ad coquinam propriam ducentas libras. Tercio servitium appellatum den Hofvysch, hoc est, quociens^v naves cum piscibus littori maris appropinquabant, tociens^w ex qualibet nave^x monasterium habebat unum piscem, et inde abbacia cum conventu per totum annum competenciam habebat ex piscibus marinis. Quarto molendinum Egmondense. Quinto possessiones appellate Sliclant, valentes omni anno ducentas coronas Francie. Sexto ministeria curruum ex Rynnegom et circa mansum, id est op die Huefv, que dominus Egmondensis traxit ad sua servicia, et valuerunt singulis annis secundum veram estimacionem lxx coronas Francie. Septimo decem et novem gramina nuncupata de Hofvenne^z, valentes viginti coronas omni anno. Octavo decime in Wynnem et in manso castri domini Egmondensis, valentes omni anno xxxv coronas. Item secundus comes Hollandie donaverat monasterio Egmondensi omnem terram cultam et incultam in agris et pascuis infra terminos Arnhemerswet et Wynnemerswet, nullum ius in eisdem terminis sibi reservans. Et per succedencia tempora abbates Egmondenses exposuerunt seu locaverunt partes illius terre aliis hominibus pro annuali censu nuncupato^a buerhuer,

r BC Hagam. – s C apponit. – t C apperitur. – u B lacrymas C lachrimas. – v B quoties. – w B toties. – x B navi. – y C Hueff. – z C hoffvenne. – a C nuncupatu.

²⁵⁾ In R. II hoofdst. 75.

et hoc pro^b argento, pypere^c, cauponibus, scutellis^d et huiusmodi, et proventus illi valuerunt singulis annis lxxv coronas, et istos redditus vicini de Egmonda persolverunt ultima vice in anno Domini M.cccc.xviii, et registra recepcionis de omnibus preteritis annis adhuc habentur in abbacia Egmondensi, que et ego vidi. Item quando possessor illius terre moriebatur, tunc sui heredes habebant redimere terram illam ab abbate pro valore quarte partis illius terre, et hoc si heredes habitarent tempore obitus in terra Egmondensi. Et in casu quo aliquis heredum habitaret extra terram Egmondensem, tunc abbas sibi retinuit porcionem illius extrahabitantis, quia nemo poterat eis succedere in hereditate nisi esset inhabitator ville Egmondensis. Et bona ista valuerunt singulis annis quinquaginta quinque coronas.

CAP. LXXVI MEMORIA WILHELMI DE MATHENES ABBATIS EGMONDENSIS ET SUPER UNA MISSA PERPETUIS ET FUTURIS TEMPORIBUS DECANTANDA SUPER ALTARE BEATE MARIE VIRGINIS SINGULIS FERIIS QUARTIS.

Cart. M. 83.

„Wilhelmus, Dei et apostolice Sedis gratia abbas monasterii S. Adalberti Egmondensis, Romane ecclesie immediate subiecti, ordinis sancti Benedicti, Traiectensis dioecesis, notum facimus universis et singulis presentes litteras visuris vel audituris, quod ad gloriam et laudem omnipotentis Dei et Domini nostri Ihesu Christi sueque intemerate matris virginis Marie, et propter augmentandum divinum cultum volumus, necnon per modum donationis inter vivos, seu alio quoquam firmiori iure ac forma quibus melius et efficacius possumus, ad perpetuam rei memoriam presentibus litteris disponimus, quod post diem nostri obitus ad salutem anime nostre necnon parentum nostrorum celebrabitur perpetuis temporibus in qualibet ebdomada, videlicet omni feria quarta in ecclesia Egmondensi in capella beate Marie virginis una missa, cantando ad laudem et honorem eiusdem virginis Marie. Et si aliqua festa in ipsis feriis quartis caderent, propter que predicta contingeret postergari, hoc arbitrio deservientium relinquimus, dummodo eadem missa in die proxime sequenti vel precedenti resumatur. Sed quia dignum est, ut qui spiritualia seminat temporalia et metat, et etiam ille qui altari servit merito de altari gaudere debeat, eapropter ut hec nostra presens ordinatio ad debitum perducatur effectum, assignavimus, contulimus et presentibus assignamus et conferimus certos redditus de nostris parentibus pertinentes, iacentes prope Schiedam,

b C per. – c B pipere. – d BC scutellis.

tam pro celebratione quam pro chori sociis dictam missam cantantibus, videlicet infra-scriptos. Item imprimis deputamus seu legamus certas pensiones sitas in Novo Mathenes, quas habemus ibidem super quibusdam iugeribus in proximo den Busch collocatis, a parte orientali versus Schiedam, computando videlicet triginta octo solidos cum duobus mitis, duos grossos pro solido computando quos habemus super tribus iugeribus cum medio, et unam petiam terre dictam anderhalff hondt ende een derdendeel honts. Item secundo legamus triginta quatuor solidos, quos habemus super uno campo iacente ad latus supradicti campi, tenente in quantitate twee hont ende veertich schafften. Item tertio legamus decem et novem solidos cum sex denariis bonis super uno campo parvo immediate iacente ad latus prioris campi, tenente twaelftalf hondt ende achtien schafften na den Hoefslach. Item quarto legamus decem et novem solidos cum quatuor denariis bonis, quos habemus super uno campo iacente ad latus supradicti campi, tenente ellef hondt ende vier schafften na den Hoefslach. Item quinto legamus pro fundatione misse antedictae viginti duos solidos cum sex denariis bonis, quos habemus super uno campo iacente ad latus prioris campi, tenente in quantitate anderhalf hont cum duobus iugeribus na den Hoefslach. Item sexto legamus viginti tres solidos cum duobus denariis bonis, quos habemus in situ antedicto super duobus iugeribus anderhalf hont ende drie ende veertich schafften na den Hoefslach. Item septimo legamus viginti octo solidos, quos habemus super uno campo iacente ad latus prioris campi, tenente seventiendalff hont ende dertich schafften na den Hoefslach. Item ultimo legamus triginta octo solidos cum duobus Anglicis bonis, quos habemus in situ superius memorato super tribus iugeribus ende vyff hont na den Hoefslach. Ex quibus pensionibus prenarratis habebunt Carthusienses Montis sancte Gertrudis singulis annis octo solidos, decem denarios bonos cum uno obulo. Quos quidem redditus sive pensiones prior dicti nostri monasterii pro tempore existens habebit distribuere modo et forma infra-scriptis. Imprimis celebrans missam habebit annuatim quatuor bonas libras, quadraginta bonos grossos pro libra computando. Item in qualibet festivitate Virginis gloriose chori socii predicti missam cantantes habebunt in bono vino valorem unius libre in mensa simul consumendo. Reliqui vero redditus qui supererunt memoratus prior ad usum luminariorum et aliorum necessariorum exponet pro dicto altari, prout melius sibi videbitur

expedire. In casu vero quo prior vel conventuales nostri monasterii pro tempore existentes in celebratione predictae misse seu in distributione dictorum reddituum in posterum remissi et negligentes forent, quo minus divinum officium perageretur et divinus cultus necnon donatio predicta, quod absit, postergaretur, ex tunc prout ex nunc, et ex nunc prout ex tunc dictos redditus transferri volumus et presentibus transferimus ad domum sancti Iohannis Iherosolimitani sitam in opido Harlemensi, committentes magna sub fiducia venerabili ac religioso viro domino commendatori dicte domus sancti Iohannis curam predictorum reddituum distribuendorum celebranti necnon chori sociis in ecclesia sancti Iohannis cantantibus modo et forma prescriptis, dantes et concedentes per presentes eidem commendatori pro tempore existenti mandatum speciale, generalem administrationem, plenam et liberam potestatem se de omnibus et singulis supra designatis intromittendi eaque apprehendendi et de eisdem libere disponendi et ordinandi iuxta tenorem et formam supra-scriptam, reservata tamen nobis, quamdiu in humanis vixerimus, in premissis et circa premissa auctoritate omnia et singula revocandi, interpretandi et corrigendi eisque addendi vel detrahendi in toto vel in parte, mutandi et in melius reformandi, quando et quotiens nobis placuerit et visum fuerit expedire. In testimonium veritatis premissorum presentes litteras nostro sigillo maiori communivimus, et ad maioris roboris firmitatem prior et conventuales nostri monasterii ad instantiam nostram etiam ratificando et approbando premissa sigillum conventus appenderunt anno Domini M.cccc quadragesimo secundo, die sexta mensis Ianuarii”.

**CAP. LXXVII CONCORPORATIO
ECCLESIE PAROCHIALIS EGMON-
DENSIS MONASTERIO EGMON-
DENSI SITE INFRA SEPTA EIUS-
DEM.**

„Eugenius episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Urget nos suscepti regiminis cura et auctoritas pontificalis inducit, ut pro fidelium presentia religiosorum, necnon et illorum monasteriorum et locorum quorumlibet statu salubriter dirigendo paterne considerationis acie sollicitè meditantes eorum occurramus dispendiis et indemnitatibus consulamus, ut nostre provisionis ope prosperis iugiter proficiant incrementis. Sane pro parte dilectorum filiorum abbatis et conventus monasterii sancti Adalberti loci Egmondensis, ad

Romanam ecclesiam nullo medio pertinentis, ordinis sancti Benedicti, Tractensis dioecesis, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod gravia, pro eo quod parochialis ecclesia dicti loci, que prefato monasterio contigua et in illius cimiterio et infra illius septa constituta et de eius bono dotata existit, per seculares clericos gubernata fuit, dissensiones, incommoda et scandala succederunt. Nos itaque, amplioribus eorum progressibus salubriter obviare cupientes, presentis perpetue valiture constitutionis edicto apostolica auctoritate sancimus, constituimus et ordinamus, quod deinceps perpetuis futuris temporibus dicta ecclesia sub quibusvis gratiis, expectativis seu provisionibus aut dispositionibus apostolicis nullatenus cadat vel comprehendatur, sed abbas dicti monasterii, qui pro tempore fuerit, prefatam ecclesiam, cum ipsam per cessum, etiam causa permutationis, vel decessum moderni rectoris aut alias quovis modo et ex quavis causa quomodolibet vel qualitercumque vacare contigerit, per aliquem ex monachis dicti monasterii gubernare ac regi facere, ac ipsum monachum, quotiens sibi placuerit, ab eadem ecclesia et illius regimine amovere et loco sic amoti alium vel alios ad sui nutum valeat deputare. Omnes quoque et singulas acceptiones, necnon collationes, provisiones, presentationes et dispositiones, quas de dicta ecclesia per litteras Sedis apostolice vel legatorum eius, aut alias qualitercumque, quam ut prefertur sub quacumque verborum forma dicte littere concepte, aut si aliqui super provisionibus faciendis de eiusmodi speciales vel aliis beneficiis ecclesiasticis in illis partibus generales dicte Sedis vel legatorum eius litteras impetravit, etiamsi per eas ad inhibitionem, reservationem et decretum, vel alias quomodolibet sit processum, et quascumque alias derogatorias clausulas in se contineant, etiamsi de illis eorumque totis tenoribus presentibus de verbo ad verbum mentio habenda foret, necnon quascumque excommunicationum, interdicti aliasve ecclesiasticas sententias, censuras et penas, quas contra premissa vel eorum aliquod ferri seu promulgari, ac totum id et quidquid in contrarium a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter attemptari contigerit, nullius subsistere robore firmitatis eadem auctoritate decernimus per presentes, non obstantibus constitutionibus apostolicis et ordinationibus necnon clausulis et derogationibus, inhibitionibus et decretis, que in gratiarum, expectatarum et aliis apostolicis litteris ac dispensationibus adiecta fuerint, necnon monasterii et ordinis pre-

dictorum iuramento confirmatione apostolica vel quavis alia firmitate roboratis statutis et consuetudinibus ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre sanctionis, constitutionis et ordinationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beati Petri et Pauli apostolorum se noverit incursurum. Datum Florentie anno Incarnationis Dominice M.cccc.xlii, quarto kalendas Maii, pontificatus nostri anno duodecimo.

Concordat cum transumpto, quod protestor manu propria".

CAP. LXXVII ²⁶⁾ DE VIOLENCIA ALBERTI DE RAPHORST.

Deinde circa annum Domini M.cccc.xliiii tempore regiminis magistri Goeswini vicecomitis Hollandie per Albertum, filium Adriani de Raphorst, capytaneum^e Alcmariensem, postmodum balivum Waterlandie, adhuc multe tribulaciones monasterio Egmondensi infligte sunt. Nam idem Albertus sustentavit atque nutritiit quatuor monachos seu abbati rebelles. Et hic eciam una dierum venit, et cum eo tredecim viri satellites armati ad cymiterium^f monasterii, ut predicto monasterio vim atque violenciam crudeliter inferrent. Porro in prefato cymiterio^g nitebantur occidere dominum Nycolaum Leydis monachum. Qui evadens solleter^h mortis periculum, cucurrit cicius quo potuit ad ianuam ecclesie monasterii, ubi sui confratres prestolabantur eius adventum. Quo ingresso et ostio clauso, inimici cum armis moliebantur infringere ianuam ecclesie, percucientes eam cum malleis. Sed intelligentes quod intranei erant preparati ad resistendum, recesserunt a cymiterioⁱ et introierunt castrum mansus domini de Egmonda, ubi et recipiuntur pro defensione. Sed tandem penitentes optinuerunt^j pacem ab abbate et iudice tam spiritali quam temporalis, et monachi rebelles corriguntur a suo abbate.

CAP. LXXVIII ²⁷⁾ DE VIOLENCIA GHIISBERTI^k DE HUEL.

Alio quoque tempore, scilicet octava die mensis Octobris, venit Heynricus Westphalus, nuncius domini Egmondensis, et presentavit domino abbati litteras consulatus ducis Burgundie. Quas cum abbas reverenter recepisset, nuncius ille, querens occasiones malignandi, ait cum indignatione dompno abbati: Si tu es abbas vel mabbas, prior vel mior^l, vos intenditis dominum meum de Egmonda deprimere et destruere, sed non erit in potestate vestra. Cui statim respondebatur, quod de domino Egmondensi nichil^m intendebant nisi omne bonum, sed quia ipse nuncius esset,

e BC capitaneum. – f B coemeterium C cimiterium. – g B coemeterio C cimiterio. – h BC solleter. – i B coemeterio C cimiterio. – j BC obtinuerunt. – k B Gisberti. – l B mior door latere hand ingevuld. – m BC nihil.

²⁶⁾ In R. II hoofdst. 78.

²⁷⁾ In R. II hoofdst. 79.

ideo haberet ubique honestatem pretendere in verbis suis. Et quia in introitu huius nuncii Ghiisbertus^a de Huel, schultetus^o Egmondensis, cum suis sociis non fuit intromissus, ideo idem Ghiisbertus^p clamavit cum suis^a ante portam abbacie, quod nuncius predictus eis retraderetur, alioquin voluerunt portas violenta manu et cum impetu infringere. Quibus respondebatur, quod statim per aliam portam extramitti deberet^r, scilicet per portam conventus et non per portam abbacie. Quod et statim factum est. Sed interim ille idem nuncius fecit in monasterio maximas turbaciones verbis et factis. Nam in ecclesia, extracto cultello suo, percussisset unum de conventualibus, nisi prohibitus fuisset a circumstantibus. Semper tamen extranei satellites cum impetu clamabant: Volumus habere per istam abbacie portam nuncium domini nostri, et volumus scire tenorem litterarum, alioquin portam infringemus. Itaque ad cavendum tumultum extraneorum, nuncius predictus emittitur per aliam portam et venit ad eos. Quem coegerunt ut rediret et reintraret monasterium et sic ad eos exiret per portam, per quam primo ingressus fuerat, scilicet abbacie, ut sic occasione illius abbaciam intrarent in suo exitu. Sed cum intromitteretur, tunc statim Ghiisbertus^a scultetus prefatus iussit pulsari campanam ville quasi per horam, quare et tota villa congregata est in armis et instrumentis bellicis cum eo ante ianuam abbacie. Accipientesque ibidem currum monasterii, cucurrerunt cum eo in maximo impetu versus portam abbacie et fregerunt eam, processeruntque ulterius et fregerunt ianuam ante aulam et fugaverunt abbatem cum sua familia super unam cameram, in qua sagittabant ut abbatem interficerent, et dicebant quod voluerunt monasterium incendere, atque rapuerunt et destruxerunt omnia que in aula reperire poterant. Porro ministri abbatis steterunt armati super cameram abbatis et super solarium^t aule cum sagittis circa dompnum abbatem, ut eum defenderent ab imminente periculo. Qui cum vellent sagittis percutere suos adversarios, prohibiti sunt a dompno abbate. Tandem extranei hospites, videntes quod nichil^u proficerent, recesserunt a monasterio. Quibus gestis, dompnus abbas et suus conventus fecerunt querelas de predictis molestiis vicecomiti et consulibus Hollandie. Qui tractantes causam istam, coegerunt rebelles illos^v ad penitenciam et satisfactionem. Nam fabricantes novam portam loco destructe porte intraverunt in die festivo cum cereis accensis chorum ecclesie monasterii, ubi dompnus abbas cum suis religiosis ad divinum officium peragendum venerat^w, pecierunt flexis genibus veniam, peragentesque ulterius penitenciam ipsis iniunctam reconciliati^x sunt.

Vgl. *Tabula B IV* (Hulshof 82)

Vgl. *Cart. IV* f. 121 r.

CAP. LXXIX ²⁸⁾ DE QUIBUSDAM GESTIS EGMONDENSIIUM ET OBITU WILHELMI DE MATHENESS ABBATIS.

Anno Domini M.cccc.l Phillippus dux concessit, ut Treverensis abbas

n B Gisbertus. - o C scultetus. - p B Gisbertus. - q B cum suis clamavit. - r B debent. - s B Gisbertus C Gijsbertus. - t BC solarium. - u BC nihil. - v B istos. - w C venerant. - x B reconciliati.

²⁸⁾ In *R. II* hoofdst. 80.

beati Maximini faceret in Egmonda visitacionem et reformaret disciplinam secundum regulam beati Benedicti.

Anno Domini M.cccc.li, quarta die Ianuarii, obiit Iohannes dominus de Egmonda et sepelitur in capella castri sui super mansum suum, ubi et constituerat sex canonicos.

Cui successit Wilhelmus filius eius dominus de Egmonda, habens in uxorem Walburgham^y, filiam Frederici comitis Morsensis, ex qua genuit Iohannem dominum de Egmonda, Fredericum dominum de Yselsteyn, Wilhelmum domicellum, Annam comitissam de Benthem^z, Elisabeth dominam de Bronchorst^a, Margaretam^b domicellam de Petersen^c et Walburgham^d sanctimonialem inclusam^e in Renken super Veluam.

Hs. Leiden
133 C, f.45r.

Et Wilhelmus filius eius factus est dominus de Egmonda, nam Arnoldus filius eius senior, ut supra dictum est, factus fuerat dux Gelrie. Hic itaque Wilhelmus de Egmonda, filius Ioannis predicti, natus fuerat in anno Domini M.cccc.xii, altera Conversionis sancti Pauli, et factus est mortuo patre suo dominus de Egmondagena et terrarum Machlinie, qui et post mortem patris sui obtinuit dominium de Yselsteyn. Hic fuit vir multum prudens et dives, qui et accepit et duxit in uxorem Walburgam virginem, filiam Frederici comitis de Morsa, ex qua genuit tres filios et quatuor filias, primogenitum ipsius scilicet Iohannem dominum de Egmonda, cui eo adhuc vivente dederat dominium de Egmonda, et hic Iohannes anno etatis sue xxiiii factus est miles Iherosolimis in anno Domini M.cccc.lxiii. Secundogenitus eius dictus est Fredericus, et huic dedit dominium de Yselsteyn, qui fit miles in bello ante Nusiam in exercitu Karoli magnipotentis ducis Burgundie comitisque Hollandie. Et hic habuit in uxorem primo Adelheydim, filiam Gerardi domicelli de Culenburch, ex qua genuit Florentium sibi succedentem dominum de Yselsteyn. Tertius filius fuit Wilhelmus domicellus de Egmonda, qui accepit in uxorem Margaretam dominam de Heeswyck. Prima filia fuit Anna, quam accepit in uxorem Bernardus comes de Benthem, ex qua genuit Eerwinum comitem de Benthem sibi succedentem, qui Eerwinus natus fuit in anno Domini M.cccc.lxi ipso die sancti Michaelis. Secunda filia fuit Elizabet, uxor domini Gisberti de Bronchorst. Tertia filia Walburga nomine fuit sanctimonialis inclusa in Rencken in Velua. Quartam autem filiam, Margaretam nomine, duxit in uxorem Ioannes domicellus de Petersen. Hic etiam Wilhelmus dominus de Egmonda in anno Domini M.ccc. li accepit infeudationem seu investituram bonorum suorum feudaliu a domino Wilhelmo de Mathenes secundum formam et tenorem dictaminis et arbitrii illustris principis domini ducis Philippi Burgundie, ut patet in libro feudorum ipsius Wilhelmi abbatis, in die Conversionis sancti Pauli.

y BC Walburgam. – z B Benthem. – a C Bronckhorst. – b B Margaritam. – c C Persem. – d BC Walburgam. – e B inclusam ontbr.

Eodem igitur anno Wilhelmus dominus de Egmonda impetravit a papa Nycolao ²⁹⁾ quinto bullam, cum qua monasterium Egmondense reformaretur, et hoc ut Wilhelmum de Matheness abbatem Egmondensem cum quibusdam aliis monachis expelleret et profugaret a monasterio. Insuper quidam cardinalis, cuius nomen erat Nycolaus de Kusa, qui ad Hollandiam visitandam venerat, eciam ad hoc quam plurimum laborabat. Cum ergo res predicta fortiter ageretur per eundem dominum de Egmonda, et fama magna esset, quod dompnus Iacobus de Poelgheest, abbas sancti Pauli in Traiecto, efficeretur abbas Egmondensis ad reformandum iam dictum monasterium, idem dompnus abbas Egmondensis oportunum^f imploravit auxilium Phillippi ducis Burgundie, ne expelleretur a sua abbacia. Qui dux scripsit ad Wilhelmum dominum de Egmonda, ut desisteret ab operibus suis, et sic mansit res sopita.

Eciam^g anno Domini M.cccc.li, feria secunda post festum Assumpcionis^h Marie virginis gravis discordia, que diu vigerat

scilicet de ecclesia parochiali Egmondensi, quam idem abbas incorporaverat, ac de ecclesia super mare ac aliis de causis,

inter dompnum Wilhelmum de Matheness abbatem Egmondensem et Wilhelmum dominum de Egmonda, sopitur atque finitur per arbitrium Ghiisberti de Vyanenⁱ, domini^j de Nortless^k militis, Ottonis de Merensteyn, Gherardi Wtenhaghe et Ghiisberti^l de Huel, qui inter cetera arbitrarunt, quod locus qui dicitur Kriit, iacens infra cymiterium^m et vicinos in Egmonda, maneret et esset feodumⁿ domini de Egmonda, salvo tamen quod dominus Egmondensis in prefato loco non edificabit domos neque faciet fossata nec plantabit in eo arbores, sed permittet eum planum et vacuum permanere. Ulterius promulgarunt, quod villa illa que dicitur de Zuytlaen, in australi parte monasterii, non clauderetur^o per dompnum abbatem, sed quod maneret aperta et patens omnibus per eam transire volentibus cum curribus et equitibus.

Anno Domini M.cccc.lvii, xiiii kalendas Iunii, obiit dompnus Wilhelmus de Matheness abbas Egmondensis et sepelitur in capella beate Marie virginis. Porro hic reverendus dompnus abbaciam multis debitis aggravatum^p invenit et tamen coquinam abbacie construxit. Eciam^q cubiculum in predicta abbacia insuper edificavit^r, tabulam auream impignoratam redemit et statum abbacie ac monasterii singulis creditoribus satisfaciendo in multis melioravit.

Cuius est hoc epitaphium :

*Mille quadringentis quinquaginta simul annis
Octoque carnati lapsis a tempore Divi
Abbas Wilhelmus de Mathenes vocitatus
Decessit decimo Iunii quartoque kalendas.
Annis tricenis longaque magis fuit abbas.*

f B opportunum. – g B Ceterum. – h B *volgt* beatae. – i B Gisberti de Vianen. – j B dominum. – k C Nordles. – l B Gisberti. – m B coemeterium. – n B scodum. – o B claudetur. – p B aggravatam. – q B Eciam *ontbr.* – r C edificabat.

²⁹⁾ R. II heeft abusievelijk *Martino*.

*Solvit scuta ducis Wilhelmi milia sex bis,
Res quoque dispersas collegit nactus adeptas
Atque novas Abspoel edes contruxit et
Hargon,*

*Muros subrexit, reparans cameras, Agathalem
Argenti rutilo redimivit lumine capsam,
Missas instituit, carasque cruces, crucis
hymnum.*

Hunc in sublimum Deus evehat atria passum.

Aliud epitaphium maius compositum a magistro Egberto rhetore magno :

*Mille quadringentis quinquaginta simul annis
Octoque carnati lapsis a tempore Divi
Decessit decimo Iunii quartoque kalendas
Wilhelmus dominus de Mathenes vocitatus,
Egmondense monasterium qui rexerat abbas
Annis tricenis uno quoque mensibus et bis
Binis ac uno septem quoque luce dierum.
Cum tribuente Deo lectus primum foret abbas,
Multa monasterii rerum quoque damna
suarum*

*Comperit, et numerum distractum cleno-
diorum,*

*Invenitque ducis Wilhelmi milia sex bis
Deberi scuta, sed debita cuncta redemit,
Ac omissa bona iuri cito subdidit eius,
Proque monasterii tutando iure fideli
Firmus erat sistens animo, mala nulla
tremiscens,*

*Reddituum numeros reparavit, que sibi iure
Debentur districta prius vel pro vade rerum,
Usquam deposita studuit nanciscier ipse,
Abbatisque bona solemniter amplificavit.
In Abspoel noviter edes construxit et Hargon,
Inque locis aliis multo numismate partis
Muros erexit, cameras lapsas reparavit,
Argenti crucibus sacristiam redimivit,
Pluribus ac aliis Agathe quoque virginis alme,
Argenti rutilo signavit lumine capsam.*

*Factus et argento seu mons est pes crucis, imo
Altaris summam summi tabulam redimivit.
Instituitque bonis carnali patre receptis
Ebdomada quaque quod pangi missa Marie
Debeat et totum psalletur missa per evum.
Abbatis cameram probus hic abbas paterarum
Ornavit numeris, argento mulciber illas
Conflarat, sulvo poliit quoque desuper auro.
Congerens clenodia, electos, ac apta gregavit
Tegmina, quo quicumque viri sua tecta
subintrant*

*Illis velari valeant abbatis honore,
Aut mage divino simul offitium numerosum
Illis mandavit, quos insignivit honestas,
Fratres corripuit, illos quoque rite coercens.
Sanctorum sanctum pariter bene vadere
patrum.*

CAP LXXX⁸⁰⁾. DE IACOBO DE POELGEEST^a ABBATE XXXI.

Anno Domini M.cccc.lvii, mortuo dompno Wilhelmo de Matheness abbate, dompnus Iacobus de Poelgheest^t, abbas sancti Pauli in Traiecto, per potenciam Philippi ducis et quorundam monachorum electionem factus est tricesimus^u primus abbas Egmondensis. Hic prius fuit canonicus regularis

in Syon^v prope Delf^w investitus, postea prior in Arena Comitis apud Regulares effectus, ubi et ecclesiam primo construendo incepit. Tandem fuit inde abstractus et monachus ordinis sancti Benedicti in Traiecto ad sanctum Paulum factus, ubi et abbas constituitur antequam efficiebatur abbas Egmondensis. Porro Gherardus de Poelgheest^a, miles et castellanus Schoenhoviensis^v, fuit frater eius carnalis.

Itaque hic reverendus abbas ideo efficiebatur abbas Egmondensis, ut predictum monasterium reformaret. Sed cum esset sublimatus in officio, videns quod non commode posset reformationem inchoare, nichil^z inde attemptavit^a. Hic edificavit in abbacia Egmondensi pro sua recreacione unam estivalem domum prope pomerium abbacie. Hic semper pacificus fuit.

et prior in Arena Comitis, antequam ordinem sancti Benedicti intravit. Hic etiam cum Egmondensibus pacem habuit et in abbacia recreationis causa estivalem domum edificavit. Item Gerardus de Poelgheest miles, castellanus Schoenhoviensis, frater eius carnalis fuit.

Anno Domini M.cccc.lxx imperatrix Romanorum genuit Frederico imperatori marito suo pulcherrimum masculum, quem magister Anthonius Hameron, ambasiator Philippi ducis existens, tunc ibi nomine eiusdem ducis Philippi a baptisterio cum magna solemnitate levavit. Qui puer Maximilianus est vocatus et postea duxit in uxorem Mariam, unicam filiam Caroli ducis, filii Philippi iam dicti ducis.

Anno Domini M.cccc.lviii in die sancti Anthonii Cistercienses in Heemstede prope Haerlem susceperunt monasterium eorum per fundationem magistri Hugonis de Ascendelff et magistri Iohannis Nicolai.

Anno Domini M.cccc.lxiii dominus apostolicus Pius, huius nominis secundus, decrevit in propria persona cum fratribus cardinalibus, cum innumerabili exercitu expugnare Turchos paganos, religionem christianam quotidie absque ulla remissione infestantes. Qui dominus apostolicus, cum esset in via ad proficiscendum contra Turcos prefatos, obiit in quadam civitate Anthonia appellata. Quapropter universi principes ad terras proprias revertentes, expeditio illa est ad nichilum redacta.

Tandem anno Domini M.cccc.lxiiii, quarta die Augusti, obiit et sepe- litur in capella beate Marie virginis.

Cuius est hoc epitaphium :

*Militis hic gnarus isto busto tumulatus,
Cui Iacobus nomen de Poelgeest nobile semen,
Cum domina Iacoba duxissa stans tulit arma,
Clastrum post petiit, devotus canonicus fit,
Cumque prioratus bene rexit culmina gratus,
Legatus pape Benedictum compulit esse.*

s C Poelgheest. - t C Poelgeest. - u B tricesimus. - v B Sion. - w C Delff. - x C Poelgeest. - y C Schoonhoviensis. - z BC nihil. - a B attentavit.

⁸⁰⁾ In R. II hoofdst. 81.

*Vi facis abbatem Benedictorum quoque
patrem.
Urbis Traiecti sancti Pauli quoque claustrum.
Illinc transfertur papaque iubente paratur
In Egmonda abbas sex annis fert ibi curas.
In capite Augusti persolvit debita mortis.
Istorum capite metrorum tempora quere.*

CAP LXXXI³¹⁾. DE GHERARDO DE POELGEEST^b ABBATE XXXII.

Anno Domini M.cccc.lxiii, abbate predicto defuncto, Gherardus cognominatus de Poelgheest^c eligitur et efficitur tricesimus^d secundus abbas Egmondensis. Hic quamvis nominabatur de Poelgheest^e, non fuit tamen de recta linea de Poelgheest^f. Is etiam fuerat cappellanus^g sui predecessoris.

Vgl. origineel. Porro Gherardus abbas predictus processit contra dominum Egmondensem cum certis litteris executorialibus et contra capitulum castri super mansum. Sed tandem facta^h fuit compositio taliter, videlicet quod decanus et capitulum renunciarunt liti et cause, quas habebant adversus ecclesiam parrochialeⁱ Egmondensem, et sic dominus Iohannes pastor amisit ius suum ad ecclesiam parrochiale^j Egmondensem, quia capitulum non potuit eum defendere,

ut patet in litteris et instrumentis inde confectis, et ut patet etiam in libro feudorum ipsius Gerardi abbatis.

Et sic tunc ulterius dompnus abbas incorporavit secundum antiquam consuetudinem monasterio Egmondensi ecclesiam parrochiale^k, et dominus Arnoldus de Dorp monachus Egmondensis factus est pastor Egmondensis.

Et dominus Iohannes Otzeri presentatus fuit ad ecclesiam super mare, ut patet in eodem libro feudorum.

Incorporavit insuper predicto suo monasterio ecclesias Alcmariensem, Heyligheloo^l, Noortwiick et Voerhout^m

Vgl. origineel.

Hic etiam procuravit novam bullam de indulgentiis plenariis in Cena Domini et per totam octavam sequentem, scilicet quod omnes Christi fideles vere confessi et contriti absolvi poterunt plenarie a

cum bulla apostolica, que adhuc habetur in abbazia Egmondensi, quam ipse procuravit.

Anno Domini M.cccc.lxv, in profesto Iuliani martyris in nocte, nona die Ianuarii, Arnoldus dux Gelrie, frater Wilhelmi de Egmonda, captivatur ab Adolpho filio suo proprio, uxore etiam operam dante, atque deducitur et detinetur in castro opidi de Bueren usque ad annum Domini M.cccc.lxxi et septimum diem Martii,

b C Poelgheest. - c C Poelgeest. - d B trigesimus. - e C Poelgeest. - f C Poelgeest. - g BC capellanus. - h C factum. - i BC parrochiale. - j BC parrochiale. - k BC parrochiale. - l C Heyligheloo. - m C Voorhout.

³¹⁾ In R. II hoofdst. 82.

quibuscumque excommunicationis suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et penis, in eos a iure vel ab homine latis seu promulgatis, si quibus ligati extiterint, necnon ab omnibus et singulis suis peccatis, criminibus, excessibus et delictis quantumcumque gravibus et enormibus, etiam si talia sint propter que Sedes apostolica merito foret consulenda, ac votorum quorumcumque transgressionibus, ieiuniorum non observationibus ac divinarum horarum omissionibus, de reservatis quomodolibet Sedi apostolice, vota vero peregrinationis et abstinencie, que emisissent et commode servare non possint in alia pietatis opera commutari poterunt, voto Iherosolimitanoⁿ, Rome, sancti Iacobi, religionis et castitatis dumtaxat exceptis^o. Et preterea^p in vita et in vero mortis articulo plenariam omnium suorum peccatorum remissionem consequi poterunt.

Hic etiam abbas fabricari fecit in choro doxale satis sumptuosum cum ymaginibus^q omnium comitum Hollandie.

Etiam emit ab Anthonio^r domino de Hoghentwoude^s paludes, id est venen, in terra dicta Bysoyen. Is etiam magnas gwerras persepe habuit adversus suos monachos et precipue contra dominum Nycolaum de Adrichem, cui adheserunt dominus Theodricus de Wesel, dominus Yordanus^t de Driell^u et dominus Iohannes de Boloys^v cum ceteris multis monachis.

alias Ianuarii, et tunc fuit inde liberatus. Qui Adolphus, deinde sibi subiciens Gelriam suo imperio, ubique persequitur patrum suum Wilhelmum de Egmonda et filios eius.

Anno deinde Domini M.cccc.lxxii obiit Philippus dux Burgundie, xvii kalendas Iunii in festivitate sanctorum martyrum Viti et Modesti, et Karolus filius eius successit ei in omnibus regnis et dominiis suis et principatibus.

Item captio Arnoldi ducis Gelrie ab Adolpho filio proprio continetur in his versibus :

*Anno milleno, C quater, LXV quoque iunge,
Post mediam noctem proles captat sua patrem,*

*Gelrensis natus dux, Egmonda generatus
Ex linea patris, Clivis prosapia matris.*

Item :

*Gelrie dux capitur, nato mater auxiliatur,
Heu Grave cecidit, intense frigit.*

Item :

Peccavit in conspectu Altissimi.

In quibus versibus continetur numerus annorum.

Wilhelmus igitur de Egmonda, patruus Adolphi, conquestus est Carolo duci Burgundie etc. et Karolus dux Burgundie citari fecit ipsum Adolphum, dando ei libertatem et saluum conductum ad se veniendi et redeundi, fraude et dolo seclusis. Et Adolphus venit ad eum in oppido de Heddinc partium Hannonie, et ibi Adolphus receptus fuit a Karolo duce Burgundie, et pater liber adiudicatus ac dimissus per ambasiatores eiusdem Caroli ducis, scilicet Philippum de Wasse-naer et dominum de Parwys, et dux Adolphus ducatu privatus est. Tandem procurante Wilhelmo de Egmonda Carolus liberavit eundem Arnoldum a captivitate filii sui, detentum in castro de Bueren. Qui etiam Arnoldus, cum aliquibus diebus supervixisset et anno Domini M.cccc.lxxiii obiisset in profesto Mathei apostoli, idem Karolus dux Burgundie in manu potenti subiugavit sibi ducatum Gelrensem et comitatum Zutphaniensem, ducens secum captivos Carolum et Philippum, proles eiusdem Adolphi captivati. Carolus igitur dux Burgundie fit dux Gelrie comesque Zutphanie tempore captivitatis Adolphi

ⁿ B Iherosolimitano C Hierosolimitano. - ^o B excepto. - ^p C propterea. - ^q BC imaginibus. - ^r B Antonio. - ^s C Hogentwoude. - ^t B Gordianus C Iordanus. - ^u C Briel. - ^v C Boloys.

Tandem cum in Hagha Comitibus per Ludowicum dominum de Gruythusen^w vicecomitem Hollandie et alios consules pacificati fuissent, ipse Leydis egrotans obiit in anno Domini M.cccc.lxxvi infra octavas Nativitatis beate Marie virginis. Corpus vero eius deducitur Egmondam et sepelitur in monasterio suo Egmondensi. Hic etiam optinuit^a a Sede apostolica auctoritatem consecrandi vel reconciliandi^y cymiteria^z cum aqua benedicta, ab aliquo episcopo benedicta.

prefuitque in eisdem annis semiquatuor. Anno etiam Domini M.cccc.lxxvii postridie Epiphaniarum Domini Carolus dux Burgundie a Lotharingorum duce Renato apud Nantium occiditur et sepelitur in ecclesia divi Georgii. Cui successit unica filia sua Maria ex familia Bourboniorum ducum per matrem genita, Austrie duxissa etc.

Anno Domini M.cccc.lxxvi infra octavas Nativitatis beate Marie virginis obiit Gerardus de Poelgeest Leydis, abbas Egmondensis xxxii. Corpus vero deducitur Egmondam et sepelitur in monasterio suo. Hic Gerardus procuravit monasterio suo Egmondensi bullam de indulgentiis plenariis a primis vespers Cene Domini usque ad secundas vespers octave eiusdem, que bulla habetur in monasterio. Is etiam fabricari fecit doxale in choro satis sumptuosum cum imaginibus omnium comitum Hollandie. Etiam emit terram seu paludes, id est die venen, in terra dicta Besoyen in Brabantia.

Cuius hoc est epitaphium :

*Respice Gerardum Poelgeest ex stirpe
creatum,*

Quamvis clarus avis stingitur hoc tumulto.

*Dante Deo fuit Egmonde abbas ter quater
annis.*

Occidit ante dies vixerat auctor opum.

*Thesaurus aperit Sixtus, dat cuncta per octo
Crimina dimitti. Hic est labor abbatum.*

*Quatuor ecclesias petis harum sisque patro-
nus,*

Solus doxale hoc construis ere tuo.

Mercaris terram in Besoyen cespite ditem,

Ex Berkel decima crescat adaucta facis.

*Certas iudiciis, vincis, proch, profuit hoc nil,
Succumbis fato mollior, oro, cubes.*

CAP. LXXXII³²⁾ DE ELECTIONE NYCOLAI DE ADRICHEM ABBATIS TRICESIMI^a TERCII.

Defuncto namque domino Gherardo abbate supradicto, statim ab electoribus monachis celebratur cum invocatione Spiritus sancti electio secundum antiquam consuetudinem novi pastoris. Maior ergo pars capitularium^b elegit dominum Nyco-

Mortuo domino Gerardo de Poelgeest abbate, cum invocatione sancti Spiritus eligitur unanimi electione dominus Nicolaus de Adrichem et fit abbas Egmondensis xxxiii.

Iste Nicolaus reliquit in debitis septem milia florenorum et illa novem milia insuper consumpserat, sed habuit litem cum Iohanne de Burgundia, et Maximi-

^w C Gruythuysen. – ^x BC obtinuit. – ^y B reconciliandi. – ^z B coemeteria. – ^a B trigesimi. – ^b BC capitularium.

³²⁾ In R. II hoofdst. 83.

laum de Adrichem, virum ingenuum atque ingeniosum. Reliqua vero pars, videns ipsum legitime^c eorum dominum electum, prebuit tunc etiam consensum in eius iam factam electionem. Hic igitur dominus Nycolaus de Adrichem, tunc temporis tantum dyaconus^d existens, fuit filius Symonis de Adrichem filii Florencii de Adrichem^e, filii Florencii de Adrichem militis. Fratres autem habuit Florencium de Adrichem en Arnoldum de Adrichem.

lianus, tunc dux Austrie, erat invitatus duabus noctibus Egmonde.

Electione³³⁾ igitur, sic ut premittitur, rite peracta, idem dominus electus statim vocavit de Traiecto magistrum Ludolphum de Horen, canonicum sancti Salvatoris, doctorem eximium, et fecit ab eodem componi sue electionis decretum. Quibus gestis, statim misit decretum illud versus curiam Romanam cum magistro Cornelio de Edam. Quo pergente, statim missus est etiam post eum magister Nycolaus de Lyra cum pecuniis ad satisfaciendum singulis in iam dicta curia, sicut iuris est.

CAP. LXXXIII³⁴⁾ DE IOHANNE BASTARDO VOLENTE OPTINERE^f ABBACIAM EGMONDENSEM IN COMMENDIS.

Porro Iohannes, filius bastardus Phillippi quodam ducis Burgundie et comitis Hollandie, habens gratias exspectativas^g et specialiter acceptandi beneficia ecclesiastica et abbacias^h in commendis, statim ut audivit ecclesiam Egmondensem pastore orbatam fore, venit Hollandiam, ut abbaciam Egmondensem in commendis acquireret. Misitque ad curiam Romanam celerrime suos nuncios cum litteris canentibus, ipsum fuisse unanimiter electum ad regimen abbacie prefate. Quod tamen verum non fuit. Non etiam querebat abbacie profectum, sed dissipationem potius quam reformationem, quia volebat non regere, sed acquirere tantum redditus monasterii ad suam utilitatem.

Huius itaque tempore Iohannes, bastardus filius Philippi ducis Burgundie quondam, habuit gratias exspectativas et specialiter acceptandi beneficia ecclesiastica et abbacias in commendis. Ut ergo audivit ecclesiam sive monasterium Egmondense pastore privatam, venit ad Hollandiam, ut abbaciam Egmondensem in commendis acquireret. Quam et in commendis acquisivit bullis apostolicis desuper confectis et acquisitis, quas apostolicus tamen postea annullavit et revocavit. Nam Iohannes hic bastardus miserat ad curiam Romanam celerrime nuntios suos cum litteris canentibus, ipsum fuisse unanimiter electum in regimine abbacie prefate. Quod tamen falsum fuit. Non enim querebat abbacie profectum, sed dissipationem magis et potius quam reformationem, quia volebat non regere, sed acquirere tantum redditus monasterii.

Sed domino Gerardo defuncto de Poelgeest, eligitur in abbatem monasterii Egmondensis dominus Nicolaus de Adrichem, ut supra. Hic igitur electus, electione

c B legitime. – d B diaconus. – e B filii Florencii de Adrichem *ontbr.* – f BC obtinere. – g BC exspectativas. – h B abbacias *ontbr.*

³³⁾ Deze passage volgt in R. II in het volgend hoofdstuk.

³⁴⁾ In R. II gaat hoofdst. 83 nog door.

Acquisivit ergo statim in suum adiutorium Ludowicum dominum de Gruythusen vicecomitem Hollandie et Iohannem iuniorem dominum de Egmonda,

in se rite peracta, statim vocavit ³⁸⁾.

Ad hunc igitur expellendum Iohannes, bastardus oucis Burgundie, statim acquisivit in suum adiutorium Ludovicum de Herthusen vicecomitem et Iohannem iuniorem sive modernum dominum de Egmonda,

quorum auxilio fretus venit Egmondam et intravit Egmondense monasterium. Monachis tamen resistentibus, non valuit optinere¹ possessionem abbacie predictae. Quapropter recedens commisit totum negotium Iohanni iuniori dompno Egmondensi.

CAP. LXXXIII DE OBSIDIONE¹ MONASTERII EGMONDENSIS.

Iohannes ergo iunior dominus de Egmonda congregavit exercitum et expeditionem populosam ex villis suis circumiacentibus et obsedit monasterium Egmondense cum Iohanne de Merensteyn, ne intranei egredierentur et extranei ad libitum intrarent, volens monachos per famem compellere ad suscepcionem Iohannis antefati. Villani tamen satis involuntarii erant ad perficiendum prefatam obsidionem², timentes incurrere offensionem omnipotentis Dei et sancti Athalberti¹ ac sancte matris ecclesie. Sed non potuerunt se absentare, quia compellebantur per sepe dictum dominum Egmondensem venire ad obsidionem sub optentu^m vite et omnium bonorum temporalium. Porro Theodricus de Riick, gubernans hanc obsidionem, post paucissimos dies in obsidione illa tangitur infirmitate, quare et perducitur ad habitationem suam et ab egritudine illa minime convalescens obiit. Itaque dompnus Nycolaus de Adrichem electus Egmondensis, assumens secum dominum Ghiisbertum^a de Boetzelaeler monachum, cappellanum^o Gherardi abbatis defuncti, et Florencium de Rode, cognominatum de Adrichem, filium martartere^p sue, assumpsit secum omnia clenodia abbacie, privilegia et litteras monasterii, et occulte se transtulit cum eisdem ad orientalem Frisiam, ne predicta devenirent in manibus suorum adversariorum. Cum ergo fama de absentia predictorum pervolasset ad aures cunctorum, dissoluta est obsidio. Nichilominus^q tamen Iohannes bastardus ubique tetendens^s domino electo insidias, terrore Karoli^r ducis, comitis Hollandie fratris sui, et auxilio predictorum dominorum, nitebatur ubique confiscare sibi bona et redditus monasterii, quare et monachi sustinuerunt magnam tribulacionem.

CAP. LXXXV ³⁶⁾ DE OCCULTATIONE EIUSDEM DOMINI ELECTI.

Dominus namque Nycolaus electus, pergens cum personis et rebus

i BC obtinere. - j B obsessione. - k B obsessionem. - l B Atalberti. - m BC obtentu. - n B Gisbertum. - o BC capellanum. - p B materterae. - q BC Nichilominus. - r B tendens. - s B Caroli.

³⁵⁾ Zie hiervóór bl. 225, noot 33.

³⁶⁾ In R. II gaat hoofdst. 84 nog door.

iam dictis per oppidulum Sloten, venit tandem ad oppidum Sneek, et abhinc ad novum monasterium sanctimonialium ordinis Cisterciensium, in quo habitabat Sophia sanctimonialis, soror matris eiusdem electi, virgo valde devota et antiqua, quam visitavit in tali necessitate. Que graciosè suscepit eum cum omni reverencia. Exorta est enim valde magna altricacio^t tunc temporis inter Frisones de rebus ab eodem domino electo apportatis. Quidam dicebant, quendam Flamingum consulem Hollandie cum clenodiis fugam arripuisse. Alii dicebant^u: Nequaquam, sed consules Hollandie miserunt Frisiam clenodia sua ad occultandum ea. Diversi autem diversimode inde iudicabant. Miserunt ergo Frisones ad Hollandiam nuncios suos et perceperunt veritatem rei. Igitur tandem decretum fuit de beneplacito eiusdem domini electi, ut clenodia sua et privilegia prefata tuerentur atque^v custodirentur in oppido Sneek antedicto. Quod et ita factum est. Nam in iam dicto oppido perseveraverunt, donec confirmacio a Sede apostolica adveniret.

ubi abhinc in monasterio quodam monialium ad tempus latuit, donec confirmatio a Sede apostolica veniret.

Quibus bene dispositis, socii eius redierunt Hollandiam. Dominus vero electus perrexit cum parva navicula in habitu cuiusdam mercatoris per mare ad oppidum Campen, deinde per Veluam venit ad oppidum Naerden^w in Goylandia et tandem ad Beverwiick. Circa illud autem oppidum prope monasterium Regularium habitabat Symon de Adrichem pater eius, apud quem occulte latitavit per dies aliquot. Tandem cum ibidem diucius non posset pacifice consistere, eo quod timuit ab inimicis captivari, nocturno tempore recessit inde et transtulit se occulte ad monasterium fratrum ordinis beatissime Dei genitricis^x virginis Marie de monte Carmeli in oppido Haerlemensi^y, ubi et latitavit circa quinque ebdomadas^z.

Igitur tunc temporis prior erat in predicto monasterio copulator huius operis, frater Iohannes Leydis, qui eum prout potuit expensis eius-

^t B altercatio. - ^u C decebant. - ^v C tenerentur et. - ^w C Naerde. - ^x C genitricis. - ^y C Harlemensi. - ^z B hebdomadas.

dem domini electi satis graciose tractavit atque iam dicto tempore occultavit.

Denique ³⁷⁾ cum venissent boni rumores de curia Romana, decrevit redire ad monasterium Egmondense. Propinavit ergo pro graciaram actione fratribus iam dicti monasterii in Haerlem sollempne^a convivium et amicitiam suam perpetuam.

Multociens^b etiam miserat tempore sue occultacionis fratribus illis pietancias vinorum et ferculorum in magna opulencia^c, ipsis fratribus ignorantibus datorem illorum beneficiorum. Insuper et fratrem Albertum, baccalarium^d in theologia formatum, ad rogatum eiusdem prioris deinceps per tres annos in studio Lovaniensi annue stipendiavit usque ad summam viginti quinque florenorum Renensium^e, et tempore^f celebracionis sue aule propinavit eidem in subsidium aule sue centum coronas Francie. Pluribus etiam vicibus propinavit iam dicto monasterio sua larga munera^g.

Fuerat etiam cum eo in eodem monasterio occultatus Florencius de Rode, nepos eiusdem domini Nycolai electi, quia Adrianus Drabbe, procurator captivandorum totius Hollandie, instigatus a Iohanne bastardo Burgundie et Cabbelgensium factionibus, sicut idem Adrianus postea retulit, querebat eundem Florencium ubique locorum captivare et eum decollare, nisi dompnus electus antedictus cederet sue electioni.

CAP. LXXXVI ³⁸⁾ DE REDITU EIUSDEM DOMINI ELECTI AD MONASTERIUM SUUM EGMONDENSE.

Porro dominus electus sepedictus cum Florencio nepote suo prescripto recessit de Haerlem a monasterio antedicto in profesto Circumcisionis^h Domini et venerunt pariter nocturno tempore ad Symonem de Adrichem prope Beverwiick, patrem videlicet eiusdem domini electi, ubi et manserunt paucis diebus.

Tandem idem dominus electus intravit suum monasterium Egmondense et recipitur cum omni gaudio a monachis et ministerialibus eiusdem mona-

a BC solemne. - b B Multoties. - c C oppolencia. - d B baccalarium. - e B Rhenensium. - f B tempore ontr. - g B munia. - h C Circumcisionis.

³⁷⁾ Hier begint in R. II hoofdst. 85 : DE REDITU EIUSDEM DOMINI ELECTI AD MONASTERIUM SUUM EGMONDENSE.

³⁸⁾ In R. II gaat hoofdst. 85 hier nog door.

sterii, cuiusmodi fuerunt dominus Theodricus de Wesel, dominus Yordanusⁱ de Driell^j, dominus Theodricus de Brakel, dominus Iohannes de Boloys^k nepos electi, dominus Petrus de Slingelant, dominus Iohannes de Duess^l ³⁹⁾ cum^m ceteris. Hii enim cordiali dilectione eum pre ceteris dilexerunt.

Conduxit ergo iam dictus electus stipendiarios pugiles pro defensione sui monasterii et armavit se adversus suos inimicos ad resistendum eis in virtute magna.

Sed ecce paucissimis diebus evolutis, per totam Hollandiam volaverunt verissimi rumores de occisione Karoli^a ducis comitisque Hollandie, fratris Iohannis bastardi Burgundie prescripti. Nam idem dux apud oppidum Nansy bellum cum inimicis suis habens, occisus occubuit circa festum Epiphanie in anno Domini M.cccc.lxxvii. Post cuius necem dominus Nycolaus electus de die in diem magis prosperabatur, emulique eius multis aliis periculis propter mortem eiusdem ducis involuti neglexerunt atque dimiserunt in pace. Adveniens ergo quadragesimale tempus, perrexit ad dyocesim^o Coloniensem in oppidum Berck, volens vitare episcopum Traiectensem suum adversarium, et suscepit ibidem sacrum presbiterii^p ordinem a domino episcopo suffraganeo Coloniensi, qui in eodem oppido sacros ordines tunc conferebat.

Quibus gestis, rediit Egmondam ⁴⁰⁾.

Tandem post confirmationem suam non obstantibus iniustis vexationibus sub iusticia colorata sibi factis, dolo et fraude contra eum conceptis et inceptis, Christo Ihesu iubente, cuius potestati nemo resistit, dominus Nicolaus de Adrichem factus est regalis abbas xxxiii monasterii Egmondensis anno Domini M.cccc.lxxvii qui numerus ex litteris numeralibus in metris infrascriptis invenitur ⁴¹⁾.

CAP. LXXXVII DE CONFIRMATIONE ACQUISITA PRO EODEM DOMINO ELECTO.

Porro in curia Romana magister Cornelius de Edam, procurator eiusdem domini electi, sustinuit multa incommoda. Nam idem ma-

i BC Iordanus. - j B Driel. - k C Boloys. - l C Dues. - m C cum ontbr. - n B Caroli. - o B dioecesis. - p B presbyterii.

³⁹⁾ In R. II is Iohannes de Duess uitgevallen.

⁴⁰⁾ In R. II zijn de passages *Tandem idem dominus pre ceteris dilexerunt*

⁴¹⁾ (bl. 228—229) en *Sed ecce tunc conferebat* ongewisseld.

Zie bl. 231—232.

gister Cornelius per vias et semitas periculosissimas veniens ad curiam, ivit statim pro subsidio cause sibi commisse ad magistrum Nycolaum de Edam, doctorem iuris canonici, auditorem Rote, suum familiarissimum. Qui statim cepit infirmari^q et post tres vel quatuor dies obiit in eiusdem magistri Cornelii presencia. Quo defuncto, cum idem^r procurator domini electi laboriose occuparetur in negotio sibi commisso, ecce procuratores Iohannis bastardi optinuerunt^s callide per falsam narrationem suarum litterarum confirmationem, ut iam fatus bastardus optineret^t abbaciam^u sepedictam in commendis. Iamque recesserant cum litteris apostolicis inde secrete confectis ab urbe per duas vel tres dietas. Magister itaque Cornelius sollerter^v omnia investigando percepit et ad noticiam domini apostolici cum quibusdam cardinalibus et prelatibus perduxit. Qui iratus festine per nuncios celerimos banchariorum eos revocari fecit. Tandem omnia debite perscrutans, idem Sixtus dominus apostolicus confirmationem cum plerisque aliis munimentis antedicto domino electo misit, decernens propter concordata Almanorum prelatorum eandem abbaciam in commendis non posse conferri. Cum gaudio ergo, ut decet, introduxerunt confirmationis litteras. Scripserat eciam dominus apostolicus litteras ad David antistitem^w Traiectensem, ut in nullo molestaret eundem dominum electum, quinymmo^x haberet eum recommendatum^y atque ut benediceret eum in abbatem Egmondensem mandavit.

q C informari. - r B idem *ontbr.* - s BC obtinuerunt. - t BC obtineret. - u C abatiā. - v BC solerter. - w C antistitem. - x BC quinimmo. - y C recommendatum.

CAP. LXXXVIII DE BENEDICTIONE EIUSDEM ELECTI.

Anno ergo Domini M.cccc.lxxvii in vigilia Penthecostes^z dominus Godefridus episcopus Tricalensis, suffraganeus Traiectensis, cum magistro Ludolpho de Horen, canonico sancti Salvatoris, et domino Iohanne de Schoenhouden^a venit Egmondam ad benedicendum dominum Nycolaum electum altera die in abbatem Egmondensem. Venit eciam ibidem eodem sero frater Iohannes Leydis, prior conventus Carmelitarum ex Haerlem, cum fratre Paulo, supprior eiusdem conventus, et cum clericis musicis oppidi Haerlemensis. Venerunt eciam ibidem musici oppidi Goudensis. Pater vero eiusdem domini electi cum suis amicis eciam ibidem affuit^b, multique sua sponte venerunt. Benedixit ergo idem dominus suffraganeus dominum Nycolaum sepe dictum in abbatem tricesimum^c tercium cum mira sollempnitate^d in presencia omnium predictorum in sacratissimo festo Penthecostes^e sub summa missa, quam predictus dominus suffraganeus sollempniter^f celebravit. Musici autem mirabili modo iubilabant tam in ecclesia quam in mensa. Quibus rite peractis, dominus Nycolaus, novus abbas regalis Egmondensis, dominum suffraganeum et omnes alios egregie stipendians remisit honorifice sub expensis suis ad propria. Tunc magister Iacobus, eiusdem domini abbatis secretarius, composuit de sublimacione^g et prosperitate eius hos sequentes versus :

*Legibus iniustis quateris d'Adrichem
Nycola^h,*

z B Pentecostes. – a B Scoenhoven C Schoonhoven. – b B adfuit. – c B trigesimum. – d B solemnitate C sollempnitate. – e B Pentecostes. – f BC solemniter. – g B sublimitate. – h C Nicolae.

*Regius es abbas, duce Christo, non tibi
quevis
Obfuit quevis intenta fraus dii quis
fata retardat*⁴²⁾.

In istis versibus habetur, quod reverendus in Christo pater et dominus, dominus Nycolaus de Adrichem non obstantibus iniustis vexacionibus sub iusticia colorata sibi factis, dolo et fraude contra eum conceptis et inceptis, Christo Ihesuⁱ iubente, cuius potestati^j nemo resistit, factus sit regalis abbas anno Domini M.cccc.lxxxvi, qui numerus ex litteris numeralibus in metris prescriptis ponitur.

Itaque cum gwerra adhuc per plures dies per instigationem Iohannis de Merensteyn ac aliorum emulorum ipsius abbatis protelata fuisset inter iam dictum dominum abbatem et Iohannem iuniorem dominum Egmondensem, tandem pax est inter eos reformata per Gherardum de Nyenvelt, Cornelium de Dorp et Albertum de Merensteyn.

CAP. LXXXIX DE REFORMATIONE EDIFICIORUM MONASTERII EGMONDENSIS.

Hic itaque reverendus dominus Nycolaus de Adrichem, regalis abbas monasterii Egmondensis in pluribus Egmondense monasterium collapsum egregie sumptuosis expensis reformavit, restauravit atque melioravit. Nam organum magnum pro maximo precio de novo fieri fecit. Insuper maiora lumina choro et ecclesie ministravit. Fecit enim^k magna vitra nova poni tam^l in choro quam in dormitorio magnificis ex-

i BC Iesu. — j C potestate. — k C eum. — l C quam.

⁴²⁾ In R. II op bl. 229, noot 41. — Boven *quateris* staat in A: *vexaris*, boven *regius* staat *regalis*, boven *obfuit* staat *nocuit*, boven *intenta* staat *prius cepta*, boven *quis* staat *velle Dei*, boven *retardat* staat *quasi dicatur nullus*.

pensis. Eciam preciosissima ornamenta ad honorem omnipotentis Dei et sancti Athalberti^m pro cultu divino ex auro per totum contexta sumptuosissimis expensis^a emit, casulam scilicet et cappam, dalmaticasque pro summis festivitatis. Item novam infulam preciosam preter maiorem et tapeta preciosa pro cubiculo suo fieri fecit. Adhuc et novas portas construxit valde firmas, unam scilicet in ingressu monasterii ad meridiionalem plagam et aliam ante suam abbaciam in eadem meridionali plaga. Ecclesia^o eciam per totum dealbatur, similiter et ambitus. Muros eciam ruinosos ubique per monasterium reparans fossata eius per gyrum purgavit, ampliavit et profundiora fieri mandavit. Plura alia eciam edificia erigere proposuit in futuris temporibus.

CAP. XC ⁴³⁾ DE ADVENTU MAXIMILIANI DUCIS AUSTRIE AD HOLLANDIAM.

Anno Domini M.cccc.lxxvii Maximilianus dux Austrie, filius Frederici imperatoris Romanorum, venit in estate eiusdem anni ad Flandriam et in matrimonium duxit Mariam, unicam filiam Karoli^p ducis. Quare et efficitur dominus omnium ducatum, comitatum et principatum eiusdem Karoli^q ducis. Anno ergo sequenti, scilicet M.cccc.lxxviii, post festum Pasche, idem Maximilianus dux Austrie venit Hollandiam cum magno comitatu principum ministerialium suorum et homagiatur in oppidis et locis Hollandie secundum antiquam consuetudinem. Cum ergo venisset ad oppidum Haerlemense, occurrit ei ibidem reverendus pater dominus Nycolaus abbas Egmondensis cum decenti comitiva, qui ei donavit bovem valentem xxx Renenses^r. Divertit ergo se idem dux eodem tempore ad Egmondense monasterium cum suis inclitis^s nobilibus et Wolferdo domino de Vere, vicecomite Hollandie, ut devocionis gracia visitaret beati Athalberti confessoris limina. Porro dominus Nycolaus abbas antefatus suscepit eundem ducem et suos principes cum omni reverencia, letatque sunt in conviviis, et gaudio repleti amicitiam magnam contraxerunt ad invicem. Nam idem dux suscepit eundem dominum abbatem et suum monasterium sub protectione sua et promisit eos defen-

m B Atalberti. – n C epensis. – o C Ecclesiam. – p B Caroli. – q B Caroli. – r B Rhenenses. – s Binclytis.

⁴³⁾ In R. II hoofdst. 86.

dere ubique locorum contra suos adversarios. Tunc iterum idem dominus abbas propinavit prelibato duci pro colligacione maioris amicitie aliquos ciphos^t argenteos deauratos, in quibus valde propter extraneum modum construxionis^u prenomminatus dux iocundabatur^v. Quibus cum maximo gaudio completis, Maximilianus dux domino abbati immensas gracias referens rediit cum curribus et equitibus ad Hagham^w Comitum, ubi, dum resideret, disponebat omnia prout potuit ad bonum statum et sic tandem cum sua familia rediit ad Brabanciam.

Eodem eciam anno, scilicet M.cccc.lxxviii, xxi die mensis Aprilis, Fredericus dominus de Yselsteyn et Wilhelmus domicellus de Egmonda fratres, missi a Wilhelmo domino Egmondensi patre eorum ab oppido Arnhem ad Novimagium, statim post eorum ingressum captivantur a Nomagensibus et ponuntur in firma custodia in turri eiusdem oppidi, ubi et manserunt per tres annos.

CAP. XCI⁴⁴) DE AUCTORITATE ABBATI EGMONDENSE PER SEDEM APOSTOLICAM COMMISSA SUPER^x EPISCOPUM ET CIVITATEM TRAIECTENSEM.^y

Porro David episcopus Traiectensis in primo anno post necem Karoli^z ducis fratris sui cepit statim discordare cum civitate sua Traiectensi et cum nonnullis nobilibus sue dyocesis^a. Pecierunt enim Traiectenses et ceteri nobiles a David episcopo aliquas petitiones, quas ipse nolebat eis donare. Et inter eas fuit una, ut removeret a consilio suo magistrum Ludolphum^b de Campen et magistrum Theodricum Wterweer suum vicarium et plures alios extraneos Flamingos, quorum ingressum non volebant sustinere in civitatem Traiectensem. Oritur ergo magna lis et contencio inter eosdem. Nam David antistes, non veniens Traiectum, manebat deinceps cum suis consiliariis in oppido Wiick Dorestado querebatque^c cotidie^d occasiones adversus civitatem suam Traiectensem,

ut vexaret et in excommunicationem et protulit super eam excommunicationem. perduceret, ut turbatis civibus rectores expellerentur a civitate iam dicta. Tandem Traiectenses proscripterunt quendam clericum publice cum pulsacione campane civitatis a Traiectensi urbe propter turbacionem, quam in civitate et clero concitaverat. Tunc David episcopus, gaudio repletus, declaravit et promulgavit civitatenses propterea excommunicationis sententiam incurrisse. Et cum propterea a divinis clerici minime cessarent, deter-

t B scyphos. – u BCconstructionis. – v Biucundabatur Ciocondabatur. – w C Hagham. – x C supra. – y C Traistensem. – z B Caroli. – a B dioecesis C diocesis. – b A Lulolphum. – c C Querebat. – d B quotidie.

⁴⁴) In R. II hoofdst. 87.

minavit eos irregularitatem desuper incurrisse. Causa ergo ista ascendit per placitationem ad curiam Romanam.

Tunc Traiectenses ad curiam Romanam confestim appellantes, placitationem inierunt contra sue civitatis episcopum David.

Dominus vero apostolicus Sixtus^e, cernens causam satis intricatam fore, et quod non debite poterat examinari propter plura ex utraque parte allegata, nisi per vicinos prelatos, commisit causam examinandam

utri partium veritas et iustitia suffragaretur,

atque determinandam tribus prelati vicinis et cuilibet in solidum, videlicet domino episcopo Cesariensi, domino Heynrico pontifici Monasteriensi^f et domino Nycolao abbati Egmondensi. Sed quia episcopus Cesariensis in civitate Traiectensi habitabat, ideo non voluit onus predictum principaliter acceptare, ne iudicaretur iudex favorabilis pro parte Traiectensium. Eciam pontifex Monasteriensis^g, quia occupabatur illis diebus in bellis et gwerris Ghelrensi^h, nec ipse poterat expedire prefatam causam. Anno ergo Domini M.cccc.lxxix circa festum sancte Katherineⁱ virginis

venerunt Egmondam ex parte civitatis Traiectensis magister Ludolphus de Horen, canonicus sancti Salvatoris, frater Iohannes Houdaen ordinis Predicatorum, sacre theologie professor, et Iohannes Overdievecht, burgimagisterⁱ eiusdem civitatis, et pecierunt presenciam domini Nycolai abbatis Egmondensis ad examinandum Traiectensium causam in Traiecto. Reverendus ergo dominus Nycolaus abbas antenominatus perrexit Traiectum cum suis consiliariis, et cum omnia prudenter examinasset atque determinasset, remisit causam sepepredictam examinatam et determinatam ad Romanam curiam, ut ibi finalis sententia per dominum apostolicum desuper promulgaretur.

dominus Nicolaus abbas Egmondensis, acceptis secum quibusdam consiliariis, Traiectum profectus est, et examinatis et auditis utriusque partis iuribus, ad unionem et pacem predictam controversiam, quantum potuit, reducere conatus est, atque causam, que ad curiam Romanam ventilata erat, ut sententia huiusmodi per dominum apostolicum promulgaretur.

Absolvit eciam idem abbas ad cautelam ab excommunicatione Traiectenses auctoritate apostolica. Quibus gestis, rediit ad suum Egmondense monasterium.

^e B Xystus. - ^f B Monasteriense. - ^g B Monasteriensis. - ^h C Gelriensium. - ⁱ B Catharinae C Catherine. - ^j C burgmagister.

**CAP. XCII ⁴⁵⁾ DE SUBSIDIO QUOD IDEM ABBAS CONTULIT
VICECOMITI PRO SUPPRESSIONE PARCIALITATUM^a IN
HOREN ET OBITU EIUSDEM ABBATIS.**

Anno Domini M.cccc.lxxx Yudocus¹ de Lalleyn^g, natus dominus de Montigy, vicecomes Hollandie, factiones per Hollandiam suppressere volens, introduxit quam plures exules in diversis Hollandie oppidis. Unde etiam se disposuit perrecturum versus oppidum Horen circa festum sancti Bertholomei^m apostoli eiusdem anni, ut etiam illius oppidi profugos introduceret in prenominationum oppidum.

Assumpsit ergo secum reverendum dominum Nycolaum abbatem Egmondensem, ut ipse mediator bonus inter discordantes fieret, ut sua prudentia eos ad concordiam perduceret. Quod et ita factum est. Nam idem dominus abbas, effectus iuratus consul Hollandie, intravit oppidum Horen cum eodem vicecomite et omnia ad bonum statum reformarunt^a atque discordantes sedaverunt. Quibus peractis, reversus est unusquisque ad propria et dominus abbas rediit Egmondam.

Anno sequenti facte^o sunt nupcie in Vere prope festum omnium Sanctorum inter Phillippum, filium Adulphi domini de Ravensteynⁿ, et inter filiam Wolferdi domini de Vere, ad quas nupcias etiam venerat dominus Nycolaus abbas Egmondensis. Qui ibidem egrotans obiit circa festum sancti Martini sequentis. Corpus vero eius perducitur Egmondam et sepelitur in ecclesia monasterii ante ianuam sacristie.

Quod ut quietius peragere posset, adscivit sibi in auxilium et consilium dominum Nicolaum antedictum abbatem Egmondensem, qui in his omnibus dicto vicecomiti opem ferre quam accuratissime satagebat. Atque tali mutuo freti consilio, dominus abbas scilicet et Hollandie vicecomes, illa partialitatis seu factionis censura in Horen unitatis vinculo restituta, exules ibidem introduxerunt. Quibus rite peractis, dominus abbas ad suum revertitur monasterium Egmondense.

Anno ⁴⁶⁾ Domini M.cccc.lxxxi dominus de Veris in Zelandia celebravit nuptias, et ob familiaritatem, quam habuit cum domino Nicolao de Adrichem abbate Egmondensi, advocavit eundem ad suas nuptias festivandas et decorandas. Et cum diebus aliquot ibidem moram traxisset, abbas prefatus cum ceteris nobilibus, vino estuantes, salinaria seu ciphos plenos sale et vino, ut dicitur, mixtos sibi mutuo biberunt, et dominus Nicolaus abbas, post potum surgens, secretum locum ad corpus evacuandum petiit, et post paucas horas in eodem loco secreto sedens mortuus inventus est. Prefuit annis tantum quinque. Quo mortuo, corpus eius ciste plumbee imponitur et ad monasterium Egmondense deducitur sepeliturque in parte australi ecclesie Egmondensis in opposito altaris sancti Benedicti ante sacristiam.

Cuius epitaphium sequitur :

*Floridus etate assumptus d' Adrichem Nicolae
Huius cenobii ad munera summa pater.
Que casum minitant passim foris, intus, ubique,
Ingenue reparans atria, tecta, domus,
Magnanimum ducem procerum turbamque
receptans,*

Qui induperatoris regia progenies.

k B per suppressionem pretialitatum. - l B Iudocus C Iodocus. - m C sancti ontbr. BC Bartholomei. - n C reformavit. - o C facti. - p C Ravensteyn.

⁴⁵⁾ In R. II hoofdst. 88 : DE SUBSIDIO QUOD IDEM ABBAS CONTULIT VICECOMITI PRO SUPPRESSIONE PARTIALITATUM IN HOREN.

⁴⁶⁾ Hier begint in R. II hoofdst. 89 : DE MORTE NICOLAI DE ADRICHEM ET ELECTIONE DOMINI HENRICI DE WITENHORST ABBATIS REFORMATI.

*Es pius in miseros, in amicos largus, in hostes
Impiger, et pensans demerita offitio.
Ad sacrum genii te infausto sidere transfers
In veris parte heu fata subire iubent.
Qui patronus eras mestis, precor Altitonantem,
Det tibi cum divis regna superna poli.*

CAP. XCIII ⁴⁷⁾ DE YORDANO^q DE DRIELL^t ABBATE XXXIII.

Anno Domini M.cccc.lxxxi, mortuo domino Nycolao de Adrichem abbate, vota eligencium in diversos dividuntur. Maior tamen pars dominum Yordanum^a de Driell^t elegit, cuius electioni reliqui tamquam^u melius avisati^v consenserunt. Confirmationem vero a Sede apostolica attulit Egmondam magister Cornelius de Edam, pastor in Flardinghen^w, qui supra.

Itaque dominus Godefridus, episcopus Tricalensis, suffraganeus Traiectensis, benedixit eiam eundem in abbatem Egmondensem tricesimum^x quartum in anno Domini M.cccc.lxxxii post festum Corporis Christi.

Vita igitur functo ac sepulto prefato domino Nicolao de Adrichem, conventus more solito cum invocatione sancti Spiritus processit ad electionem novi abbatis, et vota fratrum in duas partes fuerunt divisa. Seniores elegerunt dominum Iordanum de Driel, iuniores vero elegerunt dominum Iohannem de Does, et habebant equales voces. Sed quia unus ex fratribus, Gisbertus Boetzelaer nomine, erat absens, qui electioni minime interfuit, quia consuetudo extitit in Egmondensi monasterio, quod, abbate defuncto et humato, presentes ad electionem procedere consueverunt, absentibus minime expectatis aut vocatis, quos tamen post eorum reditum interrogare et requirere solebant. Cum igitur prefatus Gisbertus Boetzelaer regressus fuisset, ipsius consensum super electione facta interrogarunt, quia ex ipsius responso sive voto utriusque electi tota pendebat validitas. Tandem post multas difficultates et tractatus, etiam coram consilio Hollandie habitos, hoc medium invenerunt, quod dominus Iohannes van der Does, unus coelectus, suo iure cederet ac pastor ecclesie Egmondensis fieret ac perpetuus capellanus abbatis permaneret, quod ea tempestate valde magnum et honorificum offitium extitit, quia capellanus talis semper et continuus commensalis domini abbatis erat et propriam cameram in abbacia, que nunc est camera abbatis moderni, habuit. Gisbertus vero prefatus, ut in Iordanum consentiret, offitium custodis adeptus est, quod offitium magnum erat, quia propriam cameram habuit et speciales redditus ad suum offitium spectantes obtinuit, et sic median- te Symone Iordanus de Driel prefatus abbas Egmondensis xxxiii effectus est.

Qui Iordanus nichil memoria dignum gessit, sed regularis disciplina valde sub ipso defecit, et magnam discordiam cum senioribus sui conventus habuit in tantum,

q BC Iordano. - r C Driel. - s BC Iordanum. - t C Driel. - u C tantquam. - v A hiertusschen doorgehaald exceptis quinque. - w C Flardinghen. - x B trigesimum.

⁴⁷⁾ In R. II gaat hoofdst. 89 hier door.

ut cum matutinas aut divinum offitium visitare vellet, non auderet solus comparere sed stipatus armatorum copiis ecclesiam frequentaret. Edificavit tamen in Abspoel unam novam cameram, et nescio si quid aliud fecit.

Anno Domini M.cccc.lxxxiii circa Carnisprivium obiit Wilhelmus dominus de Egmonda et sepelitur in Gravia oppido Ghelrie^y apud fratrem suum Arnoldum ducem Ghelrie^z. Cui successit Iohannes filius eius senior. Hic tandem, effectus vicecomes Hollandie, accepit in uxorem Magdalenam, filiam comitis de Waerdenburch.

Anno igitur Domini M.cccc.lxxxiiii dompnus Yordanus^a abbas Egmondensis auxilio predicti domini Egmondensis attemptavit^b reformationem sui monasterii, sed monachis suis in contrarium laborantibus, nichil^c profecit. Attamen permanserunt ibidem aliqua ceremonialia meliorata.

Anno ⁴⁸⁾ Domini M.cccc.li dominus Wilhelmus de Egmonda impetravit a Martino papa, huius nominis quinto, bullam, qua ipsum monasterium Egmondense reformaret, quod tamen ipse tempore vite sue minime ad effectum deduxit, tum propter abbatum Egmondensium potentiam et auctoritatem, tum etiam propter partialitates in Hollandia grassantes. Cardinalis etiam de Chusa, legatus a latere, cum Hollandiam visitaret, ad hoc etiam plurimum laborabat, ac per suas patentes litteras eidem domino Wilhelmo de Egmonda commisit, quod tamen propter causas predictas non perfecit. Filius ergo eius Iohannes, primus comes Hollandensis ac vicecomes Hollandie et Zeelandie ac Westfrisie, progenitoris sui voluntatem ad effectum deducere cupiens, oportuna iam data occasione, eo quod partialitates pro magna parte erant sopite, et Iordanus abbas pro tunc non Hollandinus, sed Gelrensis erat et ideo non tam multos fautores et consanguineos in Hollandia habebat, sicut predecessores sui abbates, qui ex magna Hollandinorum procerum prosapia procreati erant, divino, ut pie creditur, spiritu ac propria conscientia stimulatus, anno Domini M.cccc.xc, anno vero octavo domini Iordani abbatis prefati, ad curiam Romanam quendam conversum ordinis Predicatorum, Gerardum Ridder nomine, sub Innocentio papa octavo direxit, qui bullam ab eodem Innocentio impetravit, ut prefatum monasterium in capite et in membris reformaretur, mona-

y C Gelrie. – z C Gelrie. – a BC Iordanus. – b B attentavit. – c BC nihil.

⁴⁸⁾ Hier begint in R. II hoofdst. 90: DE REFORMATIONE MONASTERII EGMONDENSIS.

chis vero nolentibus reformationem acceptare pensio aliqua pro vite sustentaculo assignaretur, deputans duos presidentes capituli provincialis Coloniensis ad huiusmodi negotii executionem. Qui presidentes sive commissarii, videlicet abbas sancti Martini Coloniensis et abbas sancti Ludgeri Werdensis, anno Domini M.cccc.xci circa festum Conversionis sancti Pauli cum prefato domino Iohanne comite in villagio Egmondensi personaliter cum prefata bulla comparuerunt, sed monachi Egmondenses, eorum adventum intelligentes ac percipientes, firmissime ianuas et introitus conventus et monasterii obfirmaverunt, nullatenus volentes prefatos presidentes et commissarios ad executionem sue commissionis admittere. Quod cernens prefatus comes, monachis denunciari fecit, quod aut ianuas aperirent et liberum ingressum concederent, aut certe ipse violenta et armata manu fores effringeret. Monachi vero, his verbis auditis, amplius resistere non presumens, ingressum prefatis dominis presidentibus et commissariis concesserunt.

Quibus cum domino comite Egmondensi ingressis, statim domi commissarii apostolici totum conventum convocare fecerunt. Quibus congregatis, causam sui adventus et commissionis eisdem insinuerunt, proponentes et persuadentes de reformatione acceptanda iuxta mandatum apostolicum in bulla contentum. Et cum nullus monachorum sanis acquiesceret consiliis aut reformationem acceptare vellet, dominus comes Egmondensis ad instantiam et iussionem dominorum abbatum commissariorum omnes monachos simul in quodam penore parvo infra refectarium et penu magnum per suos familiares includi fecit, datis illis vite necessariis.

Quibus, ut premititur, sic inclusis, domini commissarii, videntes quod nullus monachorum Egmondensium reformatam vitam acceptare vellet iuxta tenorem bulle, alios monachos reformatos loco amotorum monachorum et reformationem acceptare nolentium introducere et instituere deliberabant, miseruntque ad abbatem sancti Pauli in Traiecto et sancti Laurentii in Oesbrueck postulantes, ut aliquos monachos reformatos ad Egmondam mitterent pro disciplina regulari ibidem instituenda.

Abbas igitur sancti Pauli priorem suum cum duobus aliis fratribus, abbas vero de Oesbrueck tres fratres monachos cum duobus fratribus laicis direxit. Vene-

runtque cum eisdem duo alii fratres monachi ex sancto Mathia prope Treverim. Qui omnes simul altera Purificationis beate Marie a Traiecto egressi, ipso die Agathe virginis in prandio Egmondam intraverunt, antiquis monachis adhuc in prefato penore detentis.

Sequenti vero die domini commissarii apostolici cum prefatis monachis ex Traiecto directis, necnon cum duobus aliis monachis, quorum unus ex Werdena, alius vero ex Lacensi erat, cum notariis et testibus aliisque notabilibus viris, tam religiosis quam secularibus, ac domino comite preside locum capitularem ingressi sunt, factaque exhortatione per dominum abbatem sancti Martini, vive vocis oraculo ad omnes simul congregatos suam intentionem ac bulle auctoritatem latius declaravit. Quo facto, ad ordinationem officialium conventus domini commissarii processerunt, ordinaveruntque in primis patrem Theodericum Bosman in prepositum, Iacobum de Oudewater priorem sancti Pauli in priorem, Ieronimum Groningen in cellarium necnon Symonem Huysdunen in custodem ceterosque officiales. Quibus peractis, prefatus Theodericus prepositus in primis obedientiam prestitit commissariis. Deinde omnes officiales cum prenominatis fratribus ipsi Theoderico preposito obedientiam monialem prestiterunt. Et sic omnes prenominatos monachos ex aliis monasteriis transmissos monasterio Egmondensi prefati commissarii apostolici incorporaverunt ac instituerunt, auctoritate apostolica predicta suffulti, desuper instrumenta publica confici mandantes.

Istis sic ut premittitur completis, prefati commissarii cum antiquis monachis tractatum amicabilem habuerunt. Quibus adhuc in sua pertinacia persistentibus ac reformationem acceptare recusantibus iuxta bulle apostolice tenorem, certam pecuniarum quotam, centum videlicet florenorum communium, singulatim singulis annuatim assignaverunt, dando eisdem litteras demissorias, ut moris est, ut in loco religioso aut studio universali moram trahere possent.

Tenor vero bulle apostolice, de qua supra fit mentio, sequitur et est talis: „*Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis presidentibus capituli*” etc. Vide ad longum in aliis multis locis.

Deinde domini commissarii apostolici, ad ulteriora procedentes, dominum Iordanum abbatem amabiliter per litteras clausas ad se vocari fecerunt, promittentes

et concedentes eidem tutum et liberum accessum et recessum ad tractandum cum eodem amicabilem, si quo modo ipsum inducere possent ad reformationem acceptandam. Sed ipse dominus Iordanus tamquam aspis surda aurem suam huiusmodi petitionibus minime inclinavit, nec comparere coram dominis commissariis per se aut procuratorem curavit, imo auxit contemptum, ut in sequentibus latius explicabitur.

Videntes igitur domini commissarii, quod via amabili nichil proficere possent, processerunt contra prefatum Iordanum via iuris, ipsum primo, secundo et tertio peremptorie citantes, quatenus coram prefatis commissariis compareret mandatum apostolicum auditurus. Sed ipse Iordanus, in sua contumacia perdurans, nec per se nec per procuratorem comparere curavit. Quo viso, prefati commissarii apostolici ipsum sententialiter ab omni administratione spiritualium et temporalium suspenderunt, et insuper, contumacia crescente, vinculo excommunicationis innodaverunt, administrationem vero spiritualium et temporalium monasterii Egmondensis domino Theoderico Boschman, preposito per eos ordinato, commiserunt.

Audiens igitur prefatus dominus Iordanus abbas, se sententialiter ab administratione spiritualium et temporalium suspensum ac vinculo excommunicationis innodatum, egerrime tulit hoc factum, misitque indilate ad curiam Romanam ac obtinuit bullam revocatoriam surreptitie et obreptitie prioris bulle, obtinuitque commissarios alios sue parti faventes, qui monachos de sancto Iacobo Leodiensi in suum monasterium inducerent aliosque iam introductos expellerent. Insuper obtinuit a Philippo archiduce Austrie et Burgundie diversa mandata contra prepositum ac fratres reformatos introductos, quibus publice per ianitores curie omnes coloni et debitores prohibebantur, ne ipsis reformatis aliquam pecuniam solverent et quod ipsi reformati, visis mandatis, monasterium exirent, precepitque dux Philippus sub pena capitis prefato domino comiti Egmondensi, ne se de monasterio prefato Egmondensi aliquatenus intramitteret. Fueruntque dominus prepositus et sui fratres reformati mirabiliter vexati et molestati per huiusmodi citationes et mandata, nam modo citabantur coram iudice ecclesiastico, modo coram iudice seculari in diversis locis ad comparandum. Sed Dominus Deus, qui suos nunquam

dereliquit, dedit constantiam et animositatem in cordibus fratrum, et licet mirabiliter, ut dictum est, vexarentur et molestantur, attamen fuerunt in disciplina regulari perseverantes et omnia equo animo ferentes. Maxime tamen animavit eosdem, quod dominus Iohannes comes Egmondensis in cepto proposito ac voluntate bona perseveravit, ita quod nec per minas nec per munera terrebatur aut alliciebatur. Et licet multe mine et improperia per archiducem Philippum, ut dictum est, ac per Albertum ducem Saxonie, qui eo tempore maximam auctoritatem in curia Philippi habuit, eidem inferebantur multaque munera ac pecuniarum summe ac vasa aurea et argentea eidem a diversis polliciebantur, ut partibus domini Iordani faveret ac reformatos relinqueret, ipse tamen ad nullum predictorum respicere voluit, sed reformatos fratres pro viribus ab omni molestia et violentia defensavit ac pecunias pro eorum sustentatione procuravit et accommodavit. Alioquin via humana impossibile fuisset, ut fratres reformati in monasterio perseverassent propter nimios adversarios, quos in curia Romana ac in curia principis habebant.

Nam dominus Iordanus abbas prefatus non pepercit expensis, sed fecit sibi amicos de mammona iniquitatis, et vasa aurea et argentea larga manu distribuit hinc inde diversis. Corrupti insuper idem Iordanus per sua munera dominum Henricum de Berch, episcopum Cameracensem ac ducis Philippi principalem consiliarium, ac per eundem obtinuit mandatum et commissionem ab archiduce Philippo, ut prefatus episcopus ad Egmondam pergeret ac reformatos fratres extra portas claustrum poneret ac alios antiquos monachos iterum introduceret, quod et realiter et de facto fuisset effectum, nisi dominus comes Egmondensis et suus germanus Fredericus dominus de Yselsteyn, qui eo tempore in Haga Comitum erant, obstitissent.

Cum igitur prefatus episcopus ad Hagam Comitum circa festum Penthecostes cum litteris et mandatis archiducis, ut ea executioni mandaret, declinasset, aliquot diebus ibidem moratus est. Innotueruntque certis amicis reformatorum machinationes prefati episcopi, et comparuit ibidem dominus Iordanus cum omnibus monachis antiquis ac priore sancti Iacobi Leodiensis cum suis, sperantes induci per episcopum in monasterium Egmondense, prout habebat in commissis. Comparuerunt etiam ex adverso ex parte reformatorum dominus Iacobus sancti Pauli abbas et

dominus Albertus abbas in Oesbroeck, substituti a principalibus commissariis antedictis, ac dominus prepositus Egmondensis cum quodam doctore ex Beverwyck, cuius nomen Martinus Visscher dicebatur.

Episcopus ergo fecit eosdem patres vocari ad se, insinuans mandatum et commissionem archiducis Philippi, interrogans eosdem patres iteratis vicibus seriose et, ut apparebat, irato animo dicens: Respondeatis michi sicco pede, sicco pede verba ingeminans, utrum vultis obedire mandatis principis an non. Quod si nolueritis, ponam vos in carceres. Ad que verba magister Martinus Visscher, utriusque iuris doctor, ex parte patrum sic respondit leniter et sine commotione: Domine episcope, isti venerandi patres non sunt vestre iurisdictioni subiecti, et idcirco non tenentur vobis obedire, nec potestis eosdem ponere ad carceres aut alias punire. Et illo quidem die nichil fuit conclusum.

Sequenti vero die episcopus conduci fecit omnes currus, quos habere poterat, in Haga Comitum, ut versus Egmondam tenderet ac mandatum principis executioni mandaret, videlicet ut reformatos monachos expelleret et antiquos introduceret. Quod cum dominus Egmondensis et germanus eius dominus de Yselsteyn intellexissent, accesserunt episcopum, dixitque illi dominus Egmondensis, leniter percutiens super brachium episcopi, stomachando et valde irato animo dicens: Domine episcope, comparebo crastina die ut dominus Egmondensis in Egmonda. Quo dicto, irato animo recessit. Germanus vero eius dominus de Yselsteyn dixit ad episcopum: Ego potius sanguinem meum funderem quam tale facinus admitterem. Et sine mora dominus Egmondensis fecit quinquaginta viros armari, et incontinenti disposuit se versus Egmondam profecturus.

Quod cernens episcopus, blande et leniter loquebatur domino Egmondensi dicens: Domine comes, ne moveamini, obsecro, faciamus inter nos tractatum et amicabilem compositionem. Et sic utriusque reysa ea die fuit suspensa.

Sequentibus vero diebus habuerunt inter se tractatus diversos, et tandem fuit conclusum, quod prepositus cum suis fratribus reformatis haberet annuatim duo millia et ducentos florenos et magnum pomerium et omnia loca conventualia cum camera extra abbatiam, cum aliis nonnullis articulis, qui fuerunt in quodam tractatu comprehensi et ab utraque parte

comprobat. Reliquos vero redditus monasterii retinuit sibi dominus abbas. Fueruntque domino preposito assignati quinque de antiquis monachis, ut cum reformatis conversarentur, qua intentione novit Altissimus. Reliquos vero antiquos monachos dominus abbas ad se assumpsit, assignans cuilibet eorum sexaginta florenos currentes annuatim, nec voluit quod amplius haberent, uno dempto qui dicebatur Gisbertus Boetzelaer, qui solus secundum primam compositionem patrum centum florenos retinuit, nec in Haga Comitum cum aliis comparere voluit, dum predicta ibidem agerentur.

Manserunt autem fratres reformati sub hoc tractatu usque ad mortem abbatis. Numquam tamen fuit verum fundamentum charitatis inter abbatem et conventum reformatum, sed abbas semper clam machinabatur malum, ubicumque potuit, quamdiu vixit, malorum usus consilio. Et propter timorem Iohannis de Egmonda vicecomitis Hollandie, ne ab eo apprehenderetur, transtulit se ad partes Brabantie prope civitatem Breda ad quoddam castellum, in quo et mortuus est.

CAP. XCI DE QUIBUSDAM INCIDENTIBUS.

Anno Domini M.cccc.xcii facta est maxima caristia per universam terram, ita ut choris siliginis, vulgariter een last, emeretur lxx florenis aureis. Ex qua quidem caristia quoddam magnum malum ortum est in terra Hollandie. Nam caristia prefata non obstante, populus valde gravabatur exactionibus et petitionibus principis, nec ulla fiebat remissio more solito pauperibus colonis. Unde quidam nequam et trufatores conglobati et adunati fecerunt sibi vexillum, in quo depinxerunt loco armorum caseum et panem, dicentes et cohortantes se mutuo, quod pro caseo et pane habendo belligerare vellent usque ad mortem. Et successive et paulatim hec conspiratio sive rebellio succrevit, donec magna multitudo tam colonorum, maxime Waterlandie, quam etiam civium aggregata est. Et primo ingressi sunt Alcmariam, quorundam ibidem domos devastantes, precipue Nicolai Corff, qui eo tempore reddituarius principis in boreali parte Hollandie erat. Deinde amplius multiplicati et adunati accesserunt civitatem Harlemensem, quam etiam obtinuerunt medio quorundam civium, qui vocabantur die bakenessers,

et ibidem Nicolaum de Ruven scultetum cum nonnullis aliis scabinis seu burgimistris interemerunt.

Et de Harlem exeuntes, civitatem Leydensensem occupare et intrare attemptaverunt, sed dominus Iohannes comes Egmondensis et locum tenens principis pro tunc erat in civitate Leydensi, qui stipatis quibusdam militibus et armigeris contra eos processit in pugnam extra civitatem, et profugavit ac disturbavit eos de civitate Leydensi, sed tamen per hoc eorum rebellio et conspiratio minime cessavit. Unde vicecomes, timens totam Hollandiam per hos nequam et rebelles devastari et occupari, coactus est advocare auxilium principis, qui direxit eidem in adiutorium Albertum ducem Saxonie cum militari copia, qui congressum habuit cum eisdem prope villagium de Heemskerck, et multos eorum interfecit, multos etiam captivavit et multi erant proscripti et plures iustificati et Harlemenses et Alcma-rienses in bursa valde puniti. Et sic cessavit hec rebellio sive conspiratio.

CAP. XCII DE MORTE DOMINI IORDANI ABBATIS AC ELECTIO-NE DOMINI HENRICI DE WITENHORST ABBATIS REFORMATI.

Anno Domini M.cccc.xciii in die Nativitatis Christi, de mane post lectas matutinas horas, capellanus abbatis Iordani disposuit singula ad celebranda divina ministeria tam sollemnis diei. Et cum vellet advocare dominum Iordanum abbatem, eius cubiculum ingressus invenit ipsum in pavimento iacentem, apoplexia tactum et nichil penitus loquentem preter hec verba : Het is al verloren, tout est perdu. Et sic in eadem infirmitate perseverans et sine sensu iacens, ipso die Iohannis Evangeliste ab hac luce migravit in castello prope opidum de Breda.

Cuius mortem antiqui monachi, qui apud ipsum erant, aliquandiu celaverunt, sed per medium amicorum ad aures domini prepositi et fratrum reformatorum in paucis diebus deductum est.

Cum autem antiqui monachi cognovissent, mortem domini Iordani ad aures reformatorum devenisse, cadaver eius plumbeo locello imposuerunt ac ad monasterium Egmondense deduxerunt in octava Epiphanie, et sepultum est in capella beate virginis in sepulchro Wilhelmi de Mathenes abbatis, postquam pre-fuisset annis xiii.

Mortuo ergo domino Iordano abbate, ut premissum est, dominus prepositus Egmondensis cum suis capitulum intravit, ac capitulariter omnibus fratribus congregatis, etiam de nonnullis antiquis, statuerunt diem in qua electionem novi abbatis celebraturi essent, videlicet profestum sancti Anthonii. Quem diem omnibus absentibus, etiam antiquis monachis, per litteras patentes significaverunt, ut volentes electioni interesse eadem die in capitulari domo in Egmonda comparerent, ut iuris est. Sed dominus prepositus, cum suis fratribus sano usu consilio, mox ut mortem domini Iordani perceperunt, nuntium direxerunt ad curiam Romanam ac magistrum Andream Venroede prothonotarium in procuratorem constituerunt. Fuerat enim prefatus magister Andreas procurator Iordani, quoad vixit. Promiserat tamen cuidam de monachis reformatis, quod abbate Iordano defuncto libenter serviret reformatis, quod et fecit. Nam cum sibi procuratorium prepositi et conventus fuisset presentatum, onus procuratoris pro conventu acceptavit in non modicum profectum reformatorum, quia sine eo impossibile quodammodo fuisset, habere confirmationem, propter magnam auctoritatem quam habuit in curia Romana.

Oedzerus ergo de Cralingen prior cum ceteris monachis antiquis, in opido de Breda consistentes, suam electionem celebraverunt reformatis monachis in Egmonda minime vocatis, et consenserunt omnes in Oedzerum de Cralingen, eorum quondam priorem, et eorum abbas electus est. Dispositisque singulis instrumentis et aliis ad hoc opus necessariis, nuntium miserunt ad curiam Romanam pro sui electi confirmatione, constituentes procuratorem magistrum Andream Venroede solum, de quo prefati sumus, et non alium.

Cum ergo prefatus nuntius ad Romanam devenisset curiam, presentavit magistro Andree Venroede decretum electionis cum aliis instrumentis et procuratorio, quo eum procuratorem constituerant. Quibus visis respondit: Dominus meus Iordanus abbas, cuius ego procurator eram quoad vixit, iam vita functus est, et ideo ab eius servitio absolutus onus procurationis pro preposito et conventu acceptavi, quare vobis servire nequeo. Prevenerat enim nuntius conventus reformati nuntium antiquorum monachorum ad tres tantummodo dies. Quibus auditis, nuntius antiquorum stabat valde confusus, quia solum unum nomen procuratoris in

instrumento procuratorio expresserant, quod erat admodum inconsulte actum, ordinatione tamen credimus divina, quia si alium procuratorem habuissent, negotium electionis antiquorum fuisset expeditum priusquam prepositus cum suis ad urbem misissent, eo quod valde prolixum terminum ad eligendum prefixerant. Repedavit igitur nuntius prefatus ad dominum suum electum Oedzerum de Cralingen pro novo procuratore constituendo, et interim pro parte reformatorum omnia fuere disposita.

Adveniente igitur die prefixo, scilicet profesto sancti Anthonii, missam de sancto Spiritu solemniter de mane cantaverunt et omnes electores secundum statuta nostra venerabile sacramentum sumpserunt. Finita vero missa, omnes *monachi cum nonnullis notabilibus viris*, qui plures aderant, locum capitularem ingressi sunt, et lecto decreto consilii Basiliensis ac iuramento ab electoribus prestito de digno eligendo, ut moris est, tractaverunt inter se publice et capitulariter, quam eligendi viam velint assumere. Et placuit omnibus electoribus, quod procederetur per viam compromissi, cum tali restrictione, ut tres compromissarii de extraneis et duo de conventu assumerentur, et illi quinque haberent facultatem eligendi abbatem de gremio Egmondensi reformato, salvo quod singillatim singula fratrum vota audirent, et tunc unum ex illis in abbatem eligerent. Fuerunt ergo tres ordinati de extraneis, scilicet Albertus abbas in Oesbruck et magister Anthonius de Castro, sacre theologie professor, ac decanus Osnaburgensis, decretorum doctor et canonicus ecclesie sancte Marie in Traiecto, et de conventu duo, scilicet frater Iacobus Nerdis custos et frater Wilhelmus cantor.

Hii ergo quinque, accepta auctoritate et commissione ab electoribus, secesserunt ad unam cameram in prepositura, et auditis singillatim fratrum votis, post aliquot horas reversi ad capitulum, omnibus electoribus ibidem denuo congregatis, venerabilis pater dominus Albertus abbas in Oesbroeck vice sua cum assensu collegarum suorum pronunciavit publice electum dominum Henricum Witenhorst, pro tunc cellarium conventus. Quo sic pronunciato et publicato, dominus Wilhelmus cantor imposuit Te Deum laudamus, et sic cum cantu conventualiter deductus est ad ecclesiam. Et lecta super eum oratione solita per dominum abbatem de Oesbroeck, factus est abbas xxxv

monasterii Egmondensis anno M.cccc. xciij in profesto sancti Anthonii.

Publicata igitur electi persona, mox electionis actis cum decreto et aliis instrumentis procuratoriis et aliis ad huiusmodi negotium exequendum necessariis dispositis et ordinatis, in primis pro confirmatione obtinenda a Sede apostolica mittitur frater Iohannes Born, qui tempore prepositi duobus plene annis in curia Romana moram traxerat ad impediendum, si quid forsitan abbas Iordanus contra reformationem machinatus fuisset. Et post eum aliquo tempore mittitur dominus Arnoldus Grundyc, decretorum doctor et decanus Osnaburgensis, de quo supra, cum reliquis litteris et munimentis necessariis.

Et interim procuratores utriusque electi in curia Romana varios habuerunt conflictus et tractatus et iudiciales actus, sed nullatenus concordare poterant, etiam dum decanus Osnaburgensis ad curiam Romanam devenisset. Disponente igitur divina clementia, que numquam suos derelinquit in finem, licet aliquamdiu tribulari permittat, contigit regem Francie Karolum maximum congregasse exercitum et regem Neapolitanum velle sue ditioni subiicere et per urbem Romanam iter velle facere, prout et fecit, quia armipotenter urbem ingressus multa spolia contraxit. Cum igitur prefatus rex Karolus in proximo esset et sanctissimus, eius timore perterritus, urbem deliberasset egredi, mane, cum eodem die erat recessurus, consistorium ingressus est, procuratoribus utriusque electi foris sedentibus et nichil novi opinantibus aut cogitantibus, dixit sanctissimus coram cetu cardinalium presentium : Sunt nunc tempora periculosa. Necesse est, ut aliquid faciamus boni. Confirmamus igitur illum electum de reformatione monasterii Egmondensis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, amen. Et mox unus solus cardinalis, qui erat partis reformatorum, consistorium exiit et predicta omnia procuratoribus domini Henrici retulit, quibus verba cardinalis quasi divinitus prolata et miraculosa videbantur, cum talia numquam facienda hoc modo cogitassent. Cum igitur bulle in urbe expedite fuissent et ad manus domini Henrici devenissent, cum magno tripudio et gaudio insolito bulle ad monasterium deportantur ac cum solemnitate magna a conventu prefatus dominus Henricus introducit, ac ipso die Petri et Pauli in monasterio sancti Pauli Traiectensis a suffraganeo Traiect-

tensi munus benedictionis adipiscitur.

Oedzerus tamen de Cralingen, confirmatione non obstante, nullatenus quiescebat, quia vasa aurea et argentea a domino Iordano relicta, que in sua adhuc erant potestate, miracula faciebant et animos dominorum de consilio ducis Philippi sibi consiliabant. Inter quos principalis erat prepositus Leodiensis, qui postea factus est episcopus Bisantinus. Qui etiam aliam molestiam prefato domino Henrico intulit. Nitebatur enim de superfluis bonis monasterii Egmondensis, ut aiebat, erigere collegium canonicorum in Noortwyck, sed conatus eius redactus fuit ad nichilum.

Tandem post multas molestias illatas per dominos de consilio concordia facta est inter dominum Henricum et Oedzerum de Cralingen. Nam domino Oedzero promissa fuerunt omnia utensilia domini Iordani abbatis cum vasis argenteis ad vitam suam cum sexcentis florenis annue solvendis per dominum Henricum. Et sic dominus Henricus factus est abbas pacificus, Oedzerus vero remansit in Breda quoad vixit, utens pensione sibi assignata multis annis.

Prefatus ergo dominus Henricus, cum factus esset abbas pacificus et unicus, studuit cum omni mansuetudine et quiete gregem sibi commissum gubernare, quia vir quietus et pacificus ac humilis erat et propterea a multis diligebatur. Et licet multis oneratus esset debitis, videlicet pensionibus antiquorum monachorum et Carthusiensium in Treveri ac pro confirmatione domini Iordani et ecclesie Alcmariensis necnon expensis proprie confirmationis et aliis oneribus et expensis habitis ex reformatione, que omnia annuatim ascendeabant plus quam ad ducentas libras grossorum, et etiam pensione domini Oedzeri de Cralingen et aliis propinis hinc inde habitis in diversis locis et personis, illico tamen post confirmationem suam in prandio et in cena conventui vinum concessit, quod antea non habuerunt, licet aliqui seniorum hoc ipsum dissuaderent, sed potius debita solverent. Secundo anno post confirmationem suam ecclesiam testudine decorari fecit. Deinde novam domum colonie in monasterio edificavit et novam portam australem cum domo mulierum erexit, necnon de coquina abbatis usque ad fossatum interius domos cum porta edificavit multaque debita, quibus monasterium erat oneratum, exsolvit, precipue confirmationem domini Iordani abbatis, de qua dabantur census annuatim in Leydis et Carthusiensibus

in Treveri. Multam insuper pecuniam pro reformatione monasterii Reynsburgensis exposuit, sed impediētibz officialibus Traiectensibus intentum suum consecutus non fuit. Obtinuit etiam a Sede apostolica confirmationem omnium actorum in reformatione monasterii Egmondensis cum suppletione defectuum, cuius bulle tenor sequitur et est talis : „*Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Henrico abbati monasterii sancti Adalberti*“ etc. Quere in aliis libris.

CAP. XCIII DE QUIBUSDAM INCIDENTIBUS.

Anno Domini M.cccc.xcvi dux Saxonie Albertus a rege Romanorum Maximiliano factus est potestas sive hereditarius gubernator totius Frisie, et in paucis annis subiugavit sibi totam terram, excepta civitate Groningensi, quam demum exercitu magno obsidens et, ut fertur, ibidem vulneratus extitit, ex quo vulnere infirmatus diem clausit extremum. Cui successit filius eius dux Georgius, in armis militaribus multum strenuus et multa probitate et sagacitate preditus. Et hic Georgius aliquot annis pacifice et quiete totam possedit Frisiam, et tandem civitatem Groningensem obsidione vallans, oppidum Damense prope Embdam expugnavit, ubi maxima hominum strages facta est. Et quia Frisones multis exactionibus gravavit preter iuramentum suum, aliqui nobiles Frisonum ducem Gelrie in suum advocaverunt auxilium, qui satellitum copiis directis oppida Snekis et Sloten intraverunt. Quod audiens dux Georgius, civitatem Groningensem cum confusione et damno infinito dereliquit ac archiducem Austrie et Burgundie Carolum accessit, cui prefatam terram Frisonicam, accepta magna pecuniarum summa, resignavit.

Carolus autem archidux Austrie et Burgundie, primam profectionem ad Hispaniam parans, ante tamen profectionem suam cupiens sua dominia relinquere quietam et pacificam, ne Hollandia et alia sui iuris dominia a Frisonibus turbarentur in sua absentia, maximum exercitum ad recuperandas Frisonum civitates per Gelrenses invasas direxit, in quo quidem exercitu tanta nobilium erat copia, ut mille calcaria aurea, ut ferebatur, haberentur. Et licet maximus esset exercitus, ut prefatum est, nichil tamen profecerunt, quia Frisones aggeres interruperunt et totam terram aquis, ut ipsis moris est, operuerunt, et sic omnes ad sua infecto

negotio redierunt. Derelictae sunt tamen militum copiae in Lewardia, Franeker et Bolswardia, qui varios conflictus et congressus cum Gelrensibus in oppidis de Sloten et Sneks et Dockinga derelictis habuerunt.

Facta quoque est longa concertatio inter ducem Burgundiae et ducem Gelrie. Tandem post multa bella hinc inde inter prefatos duces habita mittitur dominus de Wassenauer ad Fresiam cum exercitu magno, qui paulatim per suam magnanimitatem totam terram Fresonum Carolo duci Burgundiae subiugavit et in presentiarum a Burgundis pacifice et quiete possidetur. Ipse autem dominus de Wassenauer ante oppidum de Sloten in brachio vinctus accepit, ex quo, quia debite curatum non fuit, diem clausit extremum.

Anno Domini M.D.vi dux Philippus, rex Castellae, terram Gelrensem armipotentem intravit ac civitates multas, scilicet Arnhem, Harderwyck, Elburch et Doesburch obtinuit, sed medio domini de Montfoort et prepositi Traiectensis treuge facte sunt, quae tamen non diu duraverunt. Sed cum dux Philippus in Hispaniis vitam finisset, eodem die Franci cum Gelrensibus oppidum de Thienen invaserunt et expugnaverunt et spoliaverunt, sed predones a rusticis interempti sunt, omnibus spoliis eorum sublati.

Anno Domini M.D.viii dominus Iohannes de Egmonda, vicecomes Hollandiae, obsedit cum exercitu magno castrum de Pyroyen in terra Gelrensi, sed traditus a capitaneis suis cum confusione et scandalo magno et damno inexpugnatum reliquit, quod tamen paucis temporibus postea per comitem de Anholt funditus destructum fuit, quia magnam molestiam civitatibus et villagiis ac viatoribus inferebant qui castrum prefatum inhabitabant. Sed dum per comitem de Anholt Pyroyen expugnabatur et obsidebatur, dux Gelrie, collecta militum multitudine, fraudulenter ac traditorie oppidum de Wesop invasit et expoliavit. Fecerat enim naves cespitiibus repleri, sub quibus milites abscondit, et sic per naves milites in oppidum de Wesop induxit, a quo tamen per comitem de Anholt post expugnationem et destructionem castrum de Pyroyen expulsus fuit.

CAP. XCIV DE MORTE DOMINI HENRICI DE WYTENHORST AC ELECTIONE DOMINI MEYNARDI MAN.

Anno Domini M.D.ix, prima die Sep-

tembris, ex feno minus bene siccato et in horreo posito factum est incendium in horreo non modicum, ita ut domus colonie cum horreo et molendino favillatenus concremarentur. Eodem quoque tempore facta est corruptio aggerum circa Putten, ita ut aqua monasterium circumflueret, ex quibus monasterium plus quam in sexcentis florenis damnificatum fuit, ex quo incendio et timore venerandus pater dominus Henricus de Wytenhorst abbas prefatus febres quartanas incurrit, quibus in eo perseverantibus usque ad xxx diem Octobris ipso die circa horam octavam diem clausit extremum, postquam prefuisset annis xv, cuius anima requiescat in pace, sepultusque est in parte australi ecclesie ante altare Angelorum prope dominum Gerardum de Poelgeest.

Et hoc eius epitaphium:

*Hic sunt Henrici Witenhorst ossa sepulta,
Qui Arnsburgi comitis stemmate clarus erat.
Virtutum exemplar vivum, quinquennia
sanctus*

*Vir tria regali prefuit offitio.
Primus instituit mores vitamque probatam,
Rector conspicuus religione pia.
Iustitia insignis, nulli pietate secundus,
Vixit cenobii gloria magna sui.
Infausta illa dies atro carbone notanda
Quem rapuit sanctum parca severa virum.
Corpus habet tellus, petiit mens libera celum,
Gaudet et eterno semper adesse Deo.*

Mortuo igitur ac sepulto prefato domino Henrico, conventus capitulariter more solito congregatus prefixerunt diem ad novi abbatis electionem, scilicet profestum sancti Martini, miseruntque litteras, ut moris est, ad vocandum absentes, tam reformatos quam non reformatos, ut die prefixa ad electionem faciendam Egmonde comparerent.

Adveniente igitur die ad electionem prefixa, scilicet profesto sancti Martini, finitis primis, conventus missam de sancto Spiritu solemniter decantavit, sub qua omnes electores venerabile sacramentum, ut ceremonie nostre decernunt, sumpserunt. Finita autem missa, omnes pariter locum capitularem intraverunt cum venerabilibus patribus et abbatibus sancti Pauli in Traiecto et sancti Laurentii in Oesbrueck necnon magistro Martino Grundyck, utriusque iuris doctore, ac aliis notabilibus viris ac notariis et testibus. Factaque exhortatione et admonitione per magistrum Martinum Grundyck ad conventum super concordii et unanimi electione facienda, tractaverunt

capitulariter secundum quam eligendi viam procedere placeret. Placuitque omnibus, ut procederetur per viam compromissi, cum tali restrictione, ut quinque compromissarii ex conventu eligerentur, qui auditis fratrum votis illum pronuntiarent electum, qui voces maioris partis conventus haberet.

Electis namque compromissariis prestitoque iuramento solito, omnes electores capitulum exierunt, remanentibus ibidem compromissariis cum patribus, abbatibus ac notariis et testibus. Auditis igitur singulorum votis, plures fuere electi, sed solus unus habuit voces maioris partis capituli, qui secundum formam compromissi erat publicandus. Revocatis igitur omnibus ad capitulum, abbas de Oesbroeck exhortationem fecit ad conventum pro unanimi et concordie electione procuranda, ut omnes sua vota darent illi, qui maioris partis capituli voces haberet. Quod cum omnibus placuisset, pronuntiavit idem dominus abbas esse electum dominum Meynardum Man sacerdotem ac monachum ac ecclesie parochialis in Egmonda pastorem. Quo pronunciato et publicato, Wilhelmus cantor Te Deum laudamus intonuit et sic cum cantu ad ecclesiam deducitur, lectaque super eum oratione solita per abbatem de Oesbroeck factus est abbas xxxvi monasterii Egmondensis anno Domini xvc et nono.

Dispositis autem singulis necessariis pro confirmatione obtinenda in Romana curia, mittitur frater Iohannes Born sacerdos et monachus, qui alias etiam missus fuit pro confirmatione domini Henrici de Wytenhorst, et sine difficultate obtinuit, quia nullus contradictor extitit. Recepta itaque confirmatione apostolica cum aliis bullis consuetis, prefatus dominus Meynardus benedictionis munus accepit Antwerpie in monasterio Petri Pot ab episcopo Trinopolitano ipsa Dominica Passionis, et Dominica Palmarum solemniter et processionaliter a conventu susceptus est ac in possessionem pacificam introductus.

Duxit autem hic venerandus pater originem ex magna et honesta familia sed non nobili in Wormaria. In Graft prope Alcmariam vicecuratus fuit ante ordinis ingressum et non diu post suam professionem factus fuit pastor ecclesie Egmondensis, et non multo post directus fuit a domino Henrico Witenhorst ad regendum et gubernandum dominum Oedzerum de Cralingen in Breda, qui totus in pueritiam deductus fuerat, ex

qua domo in abbatem electus est. Factus autem abbas, maximam diligentiam adhibuit in restaurandis edifiis, reedificavitque magnum horreum pretiosius et sumptuosius quam fuerat prius, cum molendino equorum, quod combustum fuerat. Edificavit insuper novum pistrinum ac cameras hospitum de porta inferiori super fossatum interius usque ad domum comitis, decoravitque tres partes ambitus conventus pulcherrima testudine et vitris novis et ymaginibus sanctorum ordinis nostri. Multum etiam exornavit abbatiam, reedificans sive perficiens domum antiquam ex parte occidentali conventus, que domus continebat quartam partem ambitus. In boreali etiam parte ambitus novas cellas construxit, in ecclesia quoque multa ornamenta aurea et sericea et alterius panni disposuit. Altare quoque summum exaltavit ac magnam tabulam fieri fecit, in qua continentur omnes reliquie et capse sanctorum, fecitque eandem tabulam depingi et variis picturis exornavit. Turrim etiam magnam super medium ecclesie fieri fecit, in qua quatuor novas campanas disposuit. In turri quoque occidentali duas novas magnas campanas fieri iussit, ac duas absides ecclesie testudine decoravit et multas tabulas altarium emit et fieri fecit. Imagines etiam xii apostolorum in navi ecclesie disposuit. In libraria etiam nova scamna sive pulpita fieri fecit et multos libros emit, quia valde magnum ad librariam habuit affectum, ac sedilia satis sumptuosa et multum ornata variis ymaginibus sculptis in choro fieri fecit. De patrimonio tamen crucifixi et substantia monasterii reformavit quoque organum et fecit in eo fieri novum positivum. Ad instantiam etiam episcopi Cameracensis monasterium de Cortenbergae suscepit regendum et visitandum, ponendo ibidem confessorem cum socio monachis. Monasteria quoque Hafflingense et Eyatense ex suis monachis reformavit. Multos etiam labores et expensas fecit plus quam iiii^e florenorum pro monasterio sancti Winnoci reformando, sed frater ille monachus, qui ipsum negotium sollicitabat, negligenter se habuit et propterea ad effectum non deduxit, sed mansit ut ante fuit. Et multa alia preclara gessit, que brevitatis causa pertranseo.

CAP. XCV DE QUIBUSDAM INCIDENTIBUS.

Anno Domini xvc xvi fuit magna mortalitas monachorum et laicorum fratrum in

Egmonda, licet ante multos annos opinio seu confidentia in eodem monasterio extitit, quod nullus ex peste ibidem inficeretur, ut ipse tam a senioribus monasterii monachis quam etiam a secularibus frequentissime audivi. Etiam ipso mortalitatis tempore quidam etatis gravissime secularis, Symon Iohannis nomine, accessit quosdam de conventu, dicens eisdem in hec aut similia verba: Fatui estis vos, monachi, qui opinamini aut timetis, quempiam ex peste in monasterio isto infici. Ego tantorum sum annorum, et numquam talia audivi, ymmo a senioribus huius cenobii numquam aliquem peste infectum intellexi. Istis non obstantibus, quidam monachus, Henricus Lovanius nomine, qui venerat de Vlierbaco prope Lovanium, qui reformationem quidem acceperat, sed male consummaverat, quia extorta licentia monasterium exivit et post aliquot menses, necessitate compulsus, peste infectus, omnibus tamen ignorantibus, ad monasterium rediit. Quem quia nullus peste infectum novit vitare curavit, sed omnes ferme monachi, paucis demptis, qui eum approximabant, perierunt aut infecti sunt. Et in tantum hec lues prevaluit, ut in brevi temporis spatio octo monachi et tres fratres laici tollerentur e medio. Et regulariter ferme accidit, ut semper in xv diebus duo mortem subierent, inter quos dominus Iacobus abbas Staurie, qui illic exulabat, mortem obiit. Hec breviter perstrinximus, ut nullus de pestis libertate confidat, sed semper in timore Domini ambulet, quia iudicia Domini Dei abyssus multa, et qui penitenti veniam spopondit, peccanti diem crastinum non promisit.

Anno Domini xvc xvii dux Gelrie Karolus direxit ad Hollandiam plus quam quinque milia peditum armigerorum, qui omnes navigiis in profesto Iohannis Baptiste prope oppidum de Medenblick littori applicuerunt et ipsum oppidum spoliantes cum vicinis villagiis ecclesias et monasteria cum toto oppido concremaverunt. Deinde in nocte sanctorum Iohannis et Pauli martyrum civitatem Alcmariensem intraverunt, quam etiam spoliaverunt, aliquibus domibus in suburbio igne concrematis. Accesserunt insuper Egmondam et plus quam lxxx domos combusserunt, monasterium et villagium etiam spoliantes. Deinde procedentes villagia de Lymmen, Beverwyck et Sparendam cum aqueductu magno ibidem favillatenus ignibus tradiderunt. Postea circa civitatem Traiectensem transeuntes territorium de

Arckel invaserunt ac civitatem de Asperen manu valida expugnaverunt, omnibus quasi habitatoribus civitatis interfectis, eandem spoliaverunt. Dominus vero de Nassauwe, vicecomes Hollandie, collecta magna militum multitudine, prefatos Gelrenses armigeros de Asperen profugavit et eosdem etiam in terra Gelrensi insecutus fuit, et civitatem Arnhemensem circumdedit et multa iacula in eandem misit. Sed per litteras Karoli archiducis Austrie et regis Hispanie revocatus, ad ulteriora procedere prohibitus extitit, procurantibus, ut dicitur, aliquibus nobilibus ex Francia, qui ea tempestate in Arnhem presentes erant.

Anno Domini xvc xxii magister Adrianus, de civitate Traiectensi oriundus, decanus sancti Petri Lovaniensis, vicecancellarius universitatis, postea vero episcopus Derdunensis et cardinalis sanctorum Iohannis et Pauli, in summum pontificem divina disponente gratia est electus. Et cum curiam Romanam pro viribus reformare satageret, omnes in suum odium concitavit vixque ad unius anni spatium pontificatu potitus veneno vitam finivit.

Anno xvc xxiiii more Gallicano rex Francie Franciscus, huius nominis primus, bellem agens in Italia contra Karolum Romanorum et Hispanorum regem ac imperatorem Romanorum electum, Mediolanum recuperavit ac maximo exercitu civitatem Papiam obsedit. Cuius castra dux Burbonie, magister generalis vicem regis gerens in Apulia ac magnus capitaneus Hispanorum de Piscara cum aliis militaribus copiis ex parte imperatoris circumvallavit, et anno quo supra, mensis Februarii die xxiiii, castra regis Francie armata manu invaserunt ac ipsum regem Francie ac regem Navarre cum aliis multis nobilibus et potioribus totius regni Francie usque xlix numerum captivarunt, necnon et albam rosam, qui se gerebat pro rege Anglie, cum aliis multis nobilibus et militibus, ut fertur, ad xv milia interfecerunt.

Benedictus Deus per omnia, per quem nostris est concessa victoria. Amen, amen, amen.

TABULA HUIUS LIBELLI^a.

I	De sancto Athalberto et eius predicatione.
II	De obitu eiusdem sancti et constructione ecclesie in honore eius.
III	Quod sanctus Athalbertus vidue Esvar nomine necessaria vite ministravit.
IIII	De reedificatione ecclesie eiusdem sancti et quare dicitur Egmonda.
V	De vastacione tocius Hollandie per Danos.
VI	De Theodrico primo comite Hollandie.
VII	De fundacione lignei monasterii sanctimonialium in Egmonda.
VIII	De elevacione corporis sancti Athalberti.
IX	De quodam miraculo eiusdem sancti in comitem Hollandie.
X	De Theodrico secundo comite Hollandie.
XI	De restauracione monasterii ex lapidibus in Egmonda et amocione sanctimonialium.
XII	De Wonoboldo primo abbate eiusdem monasterii et donacione ^b comitis et comitisse.
XIII	De Andrea abbate secundo.
XIIII	De Brunone abbate tercio et bonis eius tempore donatis.
XV	De Reynero ^c abbate quarto et bonis sub eodem donatis.
XVI	De Stephano abbate quinto et quibusdam eventibus illius temporis.
XVII	De renovacione et confirmacione donacionum monasterii Egmondensis.
XVIII	De Athallardo ^d sexto abbate et donacione ^e Florencii Crassi comitis Hollandie octavi.
XIX	De Ascelino abbate et eius malo regimine.
XX	De Waltero abbate octavo et reformatione monasterii Egmondensis.
XXI	De fundacione monasterii Reynsburgensis ^f et Theodrico comite Hollandie nono.
XXII	De quibusdam gestis monasterii Egmondensis.
XXIII	De Berwoldo primo firmo avvocato monasterii Egmondensis.
XXIIII	De privilegio exempcionis monasteriorum Egmondensis et Reynsburgensis.
XXV	De quibusdam gestis monasterii Egmondensis et obitu dompni Walteri abbatis.

a A heeft geen titel, vermoedelijk doordat het bovenstuk van fol. 2 is weggesneden, B heeft Index capitum chronici Egmondanorum abbatum Ioannis Gerbrandi a Leydis Carmelitani. – b C dotatione. – c B Reinero. – d C Athalardo. – e C dotatione. – f C Reynsburgensis.

- XXVI De Wyboldo^g abbato nono et discordia inter eundem et Dodonem Berwoldi advocatum Egmondensem.
- XXVII De Lamberto abbate decimo.
- XXVIII De Franckone^h abbate undecimo.
- XXIX De Lubberto abbate duodecimo et infeodacione Wilhelmi de Egmonda militis.
- XXX De controversia inter iam dictum Lubbertum abbatem et Wilhelmum de Egmonda.
- XXXI De forma compositionis inter eosdem.
- XXXII De obitu Wilhelmi comitis Hollandie et obitu Lubberti abbatis ac de progenie Gherardi militis fratris Wilhelmi de Egmonda militis.
- XXXIII De Heynrico abbate tercio decimo et infeodacioneⁱ Wilhelmi de Egmonda militis tempore eiusdem abbatis.
- XXXIII De Aeltrudenlant et obitu Heynrici abbatis.
- XXXV De Arnolde abbate quarto decimo.
- XXXVI De Theodrico abbate quinto decimo.
- XXXVII De Lubberto abbate sexto decimo et de indulgenciis in die sancti Athalberti.
- XXXVIII De privilegiis Innocencii super decimis novalium necnon et aliis bonis retinendis cum confirmacione omnium privilegiorum antecessorum suorum.
- XXXIX De electione regis Wilhelmi et de decimis in Wynnem^j a Lubberto abbate Wilhelmo de Egmonda in feodum^k concessis.
- XL Sequitur privilegium Innocencii pape quarti exprimens abbatem et conventum Egmondensem ad provisionem aliquis in pensionibus vel ecclesiasticis beneficiis cogi non posse.
- XLI De quibusdam gestis in Egmonda.
- XLII De privilegio super concessione ornamentorum pontificalium.
- XLIII De epistola quam Wilhelmus rex misit abbati Egmondensi et occisione eiusdem regis.
- XLIII De quibusdam actibus Lubberti abbatis et obitu eiusdem.
- XLV De Nycolao abbate decimo septimo et quibusdam eius gestis.
- XLVI De Heynrico abbate decimo octavo.
- XLVII De Florencio abbate decimo nono et de speciali gracia facta Wilhelmo de Egmonda super concessione feodi^l sui pro filiis Gherardi filii sui.
- XLVIII De occisione Florencii comitis et de littera que dicitur vidimus eiusdem comitis pro Wilhelmo milite de Egmonda et de eventibus eiusdem temporis.
- XLIX De parlamento^m inter Florencium abbatem et Gheye filium Iohannis ac de obitu eiusdem abbatis.

g C Weyboldo. - h C Francone. - i B infoedatione. - j C Wynnem. - k B scodum. - l B scodi. - m BC parlamento.

- L De Wernero abbate vicesimo^a et quibusdam eventibus illius temporis.
- LI De confirmatione Clementis pape quinti super infeodacionem dominorum de Egmonda.
- LII De potestate optenta^o a Sede apostolica ad benedicendum plura et confirmatione multorum privilegiorum ac de obitu Werneri abbatis.
- LIII De Bertholdo abbate vicesimo^p primo et de infeodacione Walteri de Egmonda ad vitam suam tantum.
- LIIII De Theodrico Screvelt abbate vicesimo^q secundo et vendicione cuiusdam domus sub pactione dicta lantwinnige.
- LV De Hughone^r abbate vicesimo^s tercio.
- LVI De Wilhelmo de Rollant abbate vicesimo^t quarto.
- LVII De Iohanne Olout^u abbate vicesimo^v quinto.
- LVIII De Hughone^w abbate vicesimo^x sexto et de guerra orta inter eundem abbatem et Iohannem de Egmonda militem.
- LIX De eodem guerra adhuc.
- LX De obitu Hughonis^y abbatis.
- LXI De Iohanne de Hillegom abbate vicesimo^z septimo.
- LXII De Iohanne de Weent abbate vicesimo^a octavo.
- LXIII De querelis domini abbatis adversus dominum Arnoldum de Egmonda.
- LXIII De Qualiter abbas Egmondensis cum suo conventu redonavit altam iurisdictionem duci Alberto et Arnoldus de Egmonda ulterius optinuit^b ab eodem duce.
- LXV De libertate exactionis thelonarie^c et obitu Iohannis de Weent abbatis.
- LXVI De Gherardo de Ockenberch abbate vicesimo^d nono et redonacione domini Egmondensis atque confirmatione omnium privilegiorum antiquorum.
- LXVII De arbitrio ordinato inter ducem Wilhelmum et dominum de Egmonda et discordia eorum.
- LXVIII De arbitrio Wilhelmi ducis inter monasterium Egmondense et dominum Egmondensem.
- LXIX De querelis quas dux Wilhelmus concepit et allegavit adversus Iohannem dominum de Egmonda.
- LXX De violencia inflicta monasterio Egmondensi.
- LXXI De reformatione monasterii Egmondensis attemptata^e et obitu Gherardi abbatis.
- LXXII De Wilhelmo Symonis de Matheness abbate Egmondensi tricesimo^f.
- LXXIII De modo compositionis adinvento inter abbatem Egmondensem et dominum Egmondensem.
- LXXIII De arbitrio Phillippi ducis.

n B vicesimo. - o BC obtenta. - p B vicesimo. - q B vicesimo. - r BC Hugone. - s B vicesimo. - t B vicesimo. - u C Alont. - v B vicesimo. - w BC Hugone. - x B vicesimo. - y BC Hugonis. - z B vicesimo. - a B vicesimo. - b BC obtinuit. - c B telonariae C thelonarie. - d B vicesimo. - e B attentata. - f B trigesimo.

- LXXV (LXXIV) De confirmatione arbitriorum per auctoritatem summi pontificis.
- LXXVI (LXXV) De bonis que pertinerunt monasterio Egmondensi et modo pertinent domino Egmondensi.
- LXXVI Memoria Wilhelmi de Mathenes abbatis Egmondensis de et super una missa perpetuis et futuris temporibus decantanda super altare beate Marie virginis singulis feriis quartis.
- LXXVII Incorporatio ecclesie parochialis Egmondensis in monasterio Egmondensi sita infra septa eiusdem.
- LXXVII (LXXVIII) De violencia Alberti de Raphorst^g.
- LXXVIII (LXXIX) De violencia Ghiisberti^h de Huel.
- LXXXIX (LXXX) De quibusdam gestis Egmondensium et obitu Iohannis de Egmonda et Wilhelmi de Matheness abbatis.
- LXXX (LXXXI) De Iacobo de Poelgheestⁱ abbate tricesimo^j primo.
- LXXXI (LXXXII) De Gherardo de Poelgheest abbate tricesimo^k secundo.
- LXXXII (LXXXIII) De electione Nycolai de Adrichem abbatis tricesimi^l tercii et Iohanne bastardo Burgundie volente obtinere abbatiam Egmondensem.
- LXXXIII De Iohanne bastardo volente optinere^m abbatiam Egmondensem in commendisⁿ.
- LXXXIII De obsidione monasterii Egmondensis per Iohannem dominum de Egmonda.
- LXXXV De occultacione eiusdem domini electi.
- LXXXVI (LXXXV) De redditu eiusdem domini electi ad monasterium suum^o Egmondense.
- LXXXVII De confirmatione acquisita pro eodem domino electo.
- LXXXVIII De benedictione eiusdem electi in tricesimum^p tercium abbatem.
- LXXXIX De reformatione edificiorum monasterii Egmondensis.
- XC (LXXXVI) De adventu Maximiliani ducis Austrie ad Hollandiam.
- XCI (LXXXVII) De auctoritate abbati Egmondensi per Sedem apostolicam commissa super episcopum et civitatem Traiectensem.
- XCII (LXXXVIII) De subsidio facto vicecomiti pro suppressione parcialitatum^q in Horen et obitu eiusdem abbatis.
- XCIII De Yordano^r de Driell abbate tricesimo^s quarto.
- LXXXIX De morte Nicolai de Adrichem et electione domini Iordani de Driel.
- XC De reformatione monasterii Egmondensis.
- XCI De quibusdam incidentibus.
- XCII De morte domini Iordani abbatis ac electione domini Henrici de Witenhorst abbatis reformati.
- XCIII De quibusdam incidentibus.
- XCIV De morte domini Henrici de Witenhorst ac electione domini Meynardi Man.
- XCV De quibusdam incidentibus.

g C Raephorst. - h B Gisberti. - i C Poelgeest. - j B trigesimo. - k B trigesimo. - l B trigesimo. - m BC obtinere. - n C comendis. - o C suum ontbr. - p B trigesimum. - q B parcialitatum ontbr. - r C Iordano. - s B trigesimo.

PERSONENREGISTER

PERSONENREGISTER

Voorbemerking :

Wij elimineerden uit dit register de namen van alle personen die voorkomen in de door O. Oppermann in zijn Fontes Egmondenses uitgegeven oorkonden, wijl men deze vinden kan in den verklarenden Index van persoons- en aardrijkskundige namen. Ook werden verwaarloosd de namen dergenen die geen verband houden met de geschiedenis van Egmond en van wie noch door Iohannes a Leydis noch door den continuator-interpolator iets nieuws medegedeeld wordt.

A

Ada uxor Florencii III comitis, 146.
 „ fil. Theodrici VII, 148, 149.
 „ abbatissa Reynsburgensis, 149.
 „ uxor Wilhelmi II de Egmon-
 da, 159, 170.
 Adelheydis comitissa Hannonie, 155.
 „ uxor Theodrici VII, 148.
 „ fil. Theodrici VII, 147,
 148.
 „ uxor Wilhelmi I, 149, 155.
 Adrichem Arnoldus de, 225.
 „ Florencius de, 225, 228.
 „ Goeswinus de, 138.
 „ Nycolaus de abbas, 115,
 223-226, 228-229, 231-233,
 235-236.
 „ Symon de, 225, 227, 228.
 Aemstel Gysbertus de, 176.
 Alatrue Bertholomeus, 209.
 Albertus can. Traiect., 176.
 „ de Bavaria comes, 178, 180-
 181, 184, 186-187, 189, 190, 191.
 „ frater, 228.
 „ abbas de Oesbrueck, 243, 247.
 Alcmade Helyas de, 202, 206.
 Alcmaer Theodricus de, 158.
 „ Nycolaus de, 180.
 „ Gherbrandus de, 157, 172.
 Aldgillus, 140.
 Aleydis fil. Theodrici II, 122.
 Alexander III papa, 148.
 „ VI papa, 250.
 Alfricus rex Anglie, 115.
 „ , 139.
 Allardus, zie Athallardus abbas.
 Alnothus, 139.
 Alvericus, 139.

Amalech, 118.
 Andreas abbas, 124.
 „ episc. Traiect., 137.
 Anthinne Guido de, 209.
 Arendroch Volcmannus de, 145.
 Arkel Iohannes de, 191, 199.
 „ Maria de, uxor Iohannis II
 de Egmonda, 193.
 Arlinda, zie Aleydis.
 Arnoldus abbas, 158.
 „ dux Ghelrie, 193, 202,
 222, 238.
 Arnoldus fil. Walteri Frisonis, 156.
 „ episc. Coloniensis, 143.
 „ abbas Gandensis, 137.
 „ Wilhelmi, 185.
 Arnulphus comes, 122, 125.
 Arwinus prior Carmelitarum, 174.
 Ascelinus abbas, 135-136, 137.
 Ascendelff Bertholdus de, 196.
 „ Hugho de abbas, 179, 183.
 Athalbertus S., 115-118, 121-122,
 137.
 Athallardus abbas, 132, 135.
 Athelbertus, 145.
 Aurindulius, 119.

B

Badeloch uxor Wilhelmi I de Eg-
 monda, 150, 158.
 Baldewinus episc. Traiect., 138.
 Banyart Albertus, 149.
 Beatrix fil. Theodrici VII, 147.
 „ uxor Florencii V, 168.
 Benthem Anna de, 218.
 „ Otto de, 138, 149.
 Berch Henricus de, 242.
 Berghe Wilhelmus, 202.

Bernardus, 138.
 Berthulfus dapifer, 139.
 Bertis fil. Arnoldi de Egmonda, 176.
 Berwoldus advocatus, 138, 139-140, 144.
 Blanckenheim Margaretha de. 171, 173.
 Blesensis Guido comes, 189.
 „ Iohannes bastardus, 196.
 Boloys Iohannes de, 223, 229.
 Bochorst Iacobus de, 202.
 Boekel Theodricus, 153, 155.
 Boem Gherardus, 181, 182.
 Boetzelaer Ghysbertus de, 226, 237, 244.
 Bollantdorp Cono de, 145.
 „ Winterus de, 145.
 Bonifacius VIII papa, 172.
 Bont Iohannes, 209.
 „ Wilhelmus, 209.
 Born Iohannes, 248, 253.
 Borsalia Florencius de, 197.
 Bosman Theodricus, 240, 241.
 Brakel Theodricus de, 229.
 Brederueden Theodricus, 126, 149, 168.
 Brederueden Walramus de, 176, 196, 197.
 Briga Margaretha de, 184.
 Bronchorst Elisabeth, 218.
 Bruno abbas, 124, 126.
 Brunwardusepisc. suffr. Traiect. 149
 Buscho Wilhelmus de, 202.

C K

Campo Leoninus de, 202.
 Campen Ludolphus de, 234.
 Karolus Calvus, 119, 120.
 Karolus VIII rex Francie, 248, 256.
 „ dux Austrie, 226, 229.
 „ V rex Hispanie, 251.
 Castro Antonius de, 247.
 Katharina ducissa Ghelrie, 184.
 Kempen Everardus, 144.
 Cilgerus, 136.
 Clemens V papa, 157, 171, 172.
 Kono episc. Margaritensis, 177.
 Conradus, 145.

Conrardus dux Austrie, 148.
 „ episc. Coloniensis, 160.
 Corff Nicolaus, 244.
 Costinus pastor, 176.
 Cralingen Oedzerus, 246, 247, 249, 253.
 Cronenburch Iohannes de, 196, 197.
 Culenburch Hubertus de, 196, 197.
 Cunera, zie Cunisa.
 Cunisa abbatisa Reynsburgensis, 138.
 Kusa Nycolaus de, 219, 238.

D

David episc. Traiect., 230, 234.
 Delf Arnoldus de, 139.
 „ Richardis de, 149.
 Dibbaldus, 119.
 Dodo, fil. Ratbodi, 140.
 „ advocatus, 140, 147, 149.
 „ fil. Wilhelmi, 140.
 Dorp Arnoldus de, 222.
 „ Cornelius de, 232.
 „ Iohannes de, 192.
 Drabbe Adrianus, 228.
 Driel Arnoldus de, 181, 182, 183.
 „ Yordanus de abbas, 223, 229, 237-238, 241-242, 245-246, 249.
 Duerthogen Beatrix de, 173, 174, 175.
 Duess Iohannes de, 229, 237.

E

Edam Cornelius, de, 225, 229-230, 237.
 Edam Nycolaus de, 230.
 Eelman Iacobus, 202, 206.
 Egbertus S., 115.
 „ episc. Treverensis, 122, 124, 125.
 „ rhetor, 220.
 Eggert Wilhelmus, 196, 198.
 Eggo, 116.
 Egmonda Allardus de, 140, 147, 149.
 „ Arnoldus de, 175, 176, 184.
 Egmonda Arnoldus de, 175-176, 184, 186-189, 191-193.
 Egmonda Arnoldus de, 155, 156, 159, 163, 175.

Egmonda Florencius de, 156.
 „ Fredericus de, 234.
 „ Gherardus de, 150, 159.
 „ Gherardus de, 159, 167-171.
 „ Gherardus de, 149-150, 155, 159.
 „ Gherardus de, 176.
 „ Gherardus de, 156, 175, 176.
 „ Havich de, 156.
 „ Iohannes I de, 173, 174, 175-176, 179-184.
 Egmonda Iohannes II de, 184, 193-196, 197-200, 201, 203, 204-209, 210, 218.
 Egmonda Iohannes III de, 218, 238-239, 242-244, 251.
 Egmonda Iohannes de, 176.
 „ Iohannes de, 167, 171.
 „ Iohannes de, 156.
 „ Ionghe Wilhelmus de, 156.
 „ Ysbrandus de, 157, 158, 172.
 „ Nycolaus de, 156.
 „ Nycolaus de, 167, 171.
 „ Otto de, 176.
 „ Sophia de, 159.
 „ Walburgha de, 218.
 „ Walterus I de, 140, 147, 149, 150.
 „ Walterus II de, 167, 171, 173-174, 175, 180.
 „ Walterus de, 156.
 „ Walterus Friso de, 156, 165.
 „ Walterus Stoutkint de, 156.
 Egmonda Walterus de, 155, 159.
 „ Wilhelmus I de, 149, 150-151, 156-157, 158.
 Egmonda Wilhelmus II de, 159, 162, 165-166, 167, 170, 171.
 Egmonda Wilhelmus III de, 157, 167, 171-173.
 Egmonda Wilhelmus IV de, 193, 218-219, 234, 238.
 Egmonda Wilhelmus de, 149.
 „ Wilhelmus de, 156.
 „ Wilhelmus de, 176.
 „ Wilhelmus de, 234.

Egmonda Wilhelmus de, 218.
 Elisabeth fil. Theodrici VII, 147.
 „ uxor Wilhelmi II comitis, 162.
 Elle Theodricus de, 145.
 Elre Garsilius de, 145.
 Epternaco Wernerus de, 145.
 Esvar, 117.
 Everardus episc. Sebastensis, 186.
 Eugenius IV papa, 204, 214.
 Ewaldi duo, 116.

F

Florencius I comes, 125, 127, 128.
 „ II comes, 128, 132, 134, 135.
 Florencius III comes, 138, 140, 146, 147, 148.
 Florencius IV comes, 149, 155, 159.
 „ V comes, 162, 164, 167-168.
 Florencius archiepisc. Traiect., 146.
 „ Arnoldi, 180.
 „ Niger, 133.
 „ prepos. Traiect., 149.
 „ preses, fil. Florencii IV, 155.
 Folkerus episc. Ghibelletensis, 185.
 Folpertus Albus, 136.
 Foppo Iohannis, 202.
 Francko abbas, 148-149.
 „ dapifer, 139.
 Fredericus archiepisc. Coloniensis, 186.
 Fredericus I imper., 145, 148.
 „ dux Swevie, 148.

G

Geroldus episc. vic. Traiect, 134.
 Geva, 122.
 Gheertrudis, uxor Florencii I, 127, 128.
 Gheye Janssoen, 167, 169-170.
 Gherardus Petri, 203.
 „ schultetus, 139.
 Gherbrandus fil. Rathbodi, 140.
 Gherlacus, 119.
 Gillandus, 118.

Godefridus Gibbo, 128.
 „ episc. Tricalensis, 231, 237.
 Gonna, zie Geva.
 Groningen Ieronimus, 204.
 Gruythusen Ludowicus de, 224, 226.
 Grundyc Arnoldus, 248.
 „ Martinus, 252.
 Guido episc. Traiect., 173, 175.

H

Hadewichis fil. Florencii II, 133.
 „ fil. Theodrici VI, 138.
 Haerlem Conrardus de, 192.
 „ Heynricus Hughonis de, 198-199.
 Haerlem Iohannes de, 192.
 „ Ysbrandus de, 150, 155, 158.
 „ Symon de, 149, 150.
 „ Walterus de, 158.
 „ Wilhelmus de, 169.
 „ Wilhelmus de (Maxilla), 143.
 Hamert Arnoldus de, 202.
 Harbordus prior Predicatorum, 174.
 Harga Albertus de, 158.
 Heemskerck Gherardus de, 174, 181-182.
 Heemstede Iohannes de, 196.
 Hey Wilhelmus, 202.
 Heyligeloo Dodo de, 157, 172.
 „ Heynricus de, 157, 158, 172.
 Heyligeloo Iacobus de, 158.
 Helmer Nycolaus, 202.
 Hennenberch Margaretha de, 155.
 Heynricus I abbas, 156, 158, 171.
 „ II abbas, 166.
 „ dux Brabancie, 162.
 „ episc. Monasteriensis, 235.
 Heynricus burchgravius Leyden-
 sis, 168.
 Hermannus episc. Leonensis, 159.
 Hertbertus episc. Traiect., 142, 143.
 Hildegardis, uxor Theodrici II,
 122, 123, 125.

Hillegom Iohannes de abbas, 184-185.
 Hoen Bertholdus, 182.
 Hooghentwoude Antonius de, 223.
 Horen Ludolphus de, 225, 231, 235.
 Houdaen Iohannes, 235.
 Huell Ghysbertus de, 216-217, 219.
 Hugho Mensonis abbas, 177.
 „ prior, 174.
 „ Theodrici, 202.
 Humbertus, 145.
 Huysdunen Symon de, 240.
 Hungherus S., 119.

I J Y

Iacoba de Bavaria, 200.
 Iacobus abbas S. Pauli, 239, 242.
 „ magister, 231.
 „ Iohannis, 182.
 „ burchgravius Leydensis,
 149, 150, 155.
 Yerom S., 119, 134.
 Ymma, 139.
 Innocencius II papa, 141.
 „ III papa, 150.
 „ IV papa, 159, 160, 163, 173.
 Innocencius VIII papa, 238, 240.
 Iohannes I comes, 168, 169.
 „ II comes, 169, 171, 175.
 „ de Bavaria, 200, 201.
 „ Aelwini, 200.
 „ Bertholomei, 200.
 „ bastardus Burgundie,
 225-226, 228, 229.
 Iohannes Hermannus, 196.
 „ elect. Leodiensis, 185, 191.
 „ pastor, 222.
 „ Oetzeri, 222.
 Iohanna reg. Bohemie, 185.
 „ ducissa Austrie, 185.
 Ysbrandus monachus, 156.
 „ prior, 156, 171.
 „ abbas, 159.
 Ysselsteyn Arnoldus de, 173, 176.
 „ Fredericus de, 218, 234, 242, 243.
 „ Ghysbertus de, 173, 175, 176.

Ysselsteyn Guida de, 173, 175, 176.
 „ Maria de, 175.
 „ Wilhelmus de, 184.

L

Laen Theodricus de, 158.
 Lalleyn Yudocus de, 236.
 Lambertus abbas, 148.
 „ 145.
 Lancastria Maria de, 155.
 Laurencius prior, 182.
 Lecka Heynricus de, 196.
 Leydis Iohannes, 116, 227, 231.
 „ Nycolaus, 216.
 Leyenburch Arnoldus de, 196, 197.
 Linninghen Yolenta de, 184.
 Lyra Nycolaus de, 225.
 Lymmen Hugho de, 180.
 Lotarius imper., 132.
 Lovanius Henricus, 255.
 Lubbertus I abbas, 150-151, 155.
 „ II abbas, 155, 156, 159,
 162-165, 175.
 Ludowicus imper., 178.
 „ comes Lossensis, 149, 154.
 Lutghardis uxor Arnulphi comitis,
 125.

M

Mabelya uxor domini Gherardi de
 Egmonda, 159.
 Machteldis fil. Theodrici V, 128.
 „ uxor Florencii IV, 155.
 Maersen Theodricus, 192.
 Malhugho, 200-201.
 Man Meynardus abbas, 253.
 Margaretha imper., 176, 177, 179,
 180, 184.
 „ ducissa Burgundie, 185.
 „ comitissa Clivie, 147.
 Maria ducissa Austrie, 233.
 Martinus V papa, 201.
 „ V = Nycolaus V, 238.
 Matheness Wilhelmus de abbas,
 190, 200, 202, 203-209, 210,
 212, 219, 245.
 Maximilianus dux Austrie, 233,
 234, 250.

Menso, 156.
 Merensteyn Albertus de, 167.
 „ Albertus de, 232.
 „ Iohannes de, 167, 226,
 232.
 „ Otto de, 167, 219.
 „ Walterus de, 167, 181,
 182.
 Mominthorum Godefridus de, 145.
 Monster Hugho de, 139.
 Monte S. Petri Hermannus de, 145.
 Montfordia Iohannes, 196, 197.
 Morsensis Walburgha comitissa,
 218.
 Moruiller Philippus de, 209.
 Muden Ghysbertus de, 203.

N

Naeltwyck Heynricus de, 192, 196.
 Naghel Fredericus, 202.
 „ Theodricus, 184.
 Neck Iohannes de, 210.
 Nerdis Iacobus, 247.
 Nycolaus V papa, 219.
 „ Iacobi, 202.
 Nyenvelt Gherardus de, 232.

O

Ockenberg Gherardus de abbas,
 189, 190, 200-203.
 Oyen Bertholdus de abbas, 173,
 174-175.
 Olout Iohannes abbas, 178.
 Oswilre Marcwardus de, 145.
 Othildis, zie Witolhildis.
 Otto comes Ghelrie, 148, 149.
 „ episc. Traiect., 149, 152, 162.
 „ , 145.
 Oudewater Iacobus de, 240.
 Overdievecht Iohannes, 235.

P

Paulus frater, 231.
 Peregrinus Wilhelmi, 169.
 „ preses, 138.
 Persyn Iohannes senior, 174.
 „ Iohannes, 155.
 „ Nycolaus, 158.

Petersen Margaretha de, 218.
 Petronilla uxor Florencii II, 132, 135, 137, 138.
 Petronilla fil. Theodrici VI, 138.
 Petrus comes Bononie, 148.
 „ abbas Middelburgensis, 210.
 „ Zudensis, 160.
 Phillippa uxor Iohannis II de Egmonda, 171.
 Phillippus Bonus dux Burgundie, 203, 204, 205, 217, 219, 221.
 Phillippus dux Burgundie, 241-243, 249.
 Phillippus comes Flandrie, 148.
 „ II rex Francie, 148.
 „ burchgravius Leydensis, 176, 196, 197.
 Pieck Arnoldus, 199.
 Poelgheest Aleydis de, 186, 188.
 „ Gherardus de abbas, 222-224, 225.
 Poelgheest Gherardus de, 221.
 Puppinus de Harstell, 116.
 „ rex Ytalie, 122.

R

Raphorst Adrianus de, 216.
 „ Albertus de, 216.
 „ Bertholomeus de, 176.
 „ Gherardus de, 169.
 Raso Heynricus, 152.
 Rathbodus rex Frisie, 116, 140.
 „ dominus Frisie, 140.
 Ravensteyn Phillippus de, 236.
 Reymundus episc. Ypporiensis, 147.
 Reynaldus dux Ghelrie, 193, 198-199, 202.
 Reynboldus, 145.
 Reynerus abbas, 127.
 „ abbas Leodiensis, 201.
 Reynkes Petrus, 182.
 Renesse Petrus de, 209.
 Renwardus, 144.
 Ridder Gerhardus, 238.
 Ryck Theodricus de, 226.
 Ryswyck Arnoldus de, 150, 155.
 „ Iacobus de, 150.
 „ Iohannes de, 149, 150.

Ryswyck Reynerus, 158.
 Richardus I rex Anglie, 148.
 Rising Maria de, 176.
 Robbertus Friso, 128.
 „ fil. Theodrici VI, 138.
 „ fil. Theodrici VII, 147.
 Robsant Gherardus, 180.
 Rode Florencius de, 226, 228.
 Rollandus, 118.
 Rollant Iohannes de, 169, 170.
 „ Theodricus de, 174.
 „ Wilhelmus de abbas, 178, 179.
 Roricus, 118.
 Ruven Nycolaas de, 245.

S Z

Santes dominus de, 206-209.
 Sassenhem Nycolaas de abbas, 165-166.
 Scatter Heynricus, 201.
 Scencken Everardus, 144.
 Schoenhouden Iohannes de, 231.
 Schorle Albertus de, 186.
 Scotan Ysbrandus de, 207.
 Screvelt Theodricus abbas, 156, 175-176.
 Screvelt Wilhelmus, 202.
 Zyl Gherardus de, 196.
 Sicko, zie Syphridus.
 Symon, fil. Theodrici VI, 133.
 „ Iohannis, 255.
 Syphridus, 125, 126.
 Sixtus IV papa, 230, 235.
 Slingelant Petrus de, 229.
 Sophia uxor Theodrici VI, 138, 139, 142, 143, 144.
 Sophia abbatisa, 138.
 „ sanctimonialis, 227.
 Stephanus abbas, 128, 129.
 „ , 136.
 Steppo, zie Stephanus abbas.
 Strenen Elisabeth de, 167, 168.
 Strubinghen Albertus de, 185.
 Sura Winterus de, 145.
 Suwaerdus episc. suffrag. Traiect., 138..
 Switbertus S., 115.

T

Tetburga, uxor Syphridi, 126.
 Tetta, 152.
 Theobaldus comes Ardenne, 148.
 Theodricus I abbas, 159.
 " I comes, 119, 120,
 121-122.
 Theodricus II comes, 122, 123,
 124, 125.
 Theodricus III comes, 125-126,
 127.
 Theodricus IV comes, 125, 127.
 " V comes, 127, 128,
 129, 132, 145.
 Theodricus VI comes, 133, 138,
 139, 140, 142, 143, 144, 146.
 Theodricus VII comes, 146, 148, 149
 " famulus, 182.
 " dapifer, 155.
 " fil. Berwoldi, 140.
 " prep. Traiect., 138.
 " episc. Vyroneis, 163.
 " Walteri, 169.
 " episc. Zudensis, 160.
 Theofridus decanus, 145.
 Theylinghen Symon de, 126.
 " Wilhelmus de, 150,
 155.
 Thiwaldus capellanus, 145.
 Trienceux dominus de, 209.
 Troestgen, 200.
 Tyeno, 139.

U V W

Valckenaer Hermannus, 180.
 Velsen Gherardus de, 167, 168.
 Venroede Andreas, 246.
 Vere Wolferdus de, 233, 236.
 Veren Diedwyns Walterus, 187.
 Vyanen Ghysbertus de, 219.
 " Heynricus de, 197.
 " Iohannes de, 197.
 Vienna Elias de, 145.
 Visscher Martinus, 243.
 Wlsit sanctimonialis, 121.
 Voert Florencius de, 150.
 Volpertus Gherardi, 158.

Urbanus V papa, 183.
 " VI papa, 185.
 Wtenhaghe Florencius abbas, 167,
 168, 169, 170.
 Wtenhaghe Gherardus, 219.
 " Werenboldus, 163, 167.
 Wyttenhorst Henricus abbas, 247,
 248, 249, 252, 253.
 Wtenweer Theodricus, 234.
 Wtenhout Heynricus, 209.
 Wtenwaerde Wernerus abbas, 170,
 171, 173, 175.
 Wterwyck Bertholomeus, 169.

W

Waerdenburch Magdalena de, 238.
 Walgherus, 119.
 Walsteynus, 145.
 Wassenauer Philippus de, 149, 155.
 " Theodricus de, 158,
 169-170.
 Walterus, 145.
 " Theodrici, 202.
 " abbas, 137, 138, 139,
 142, 144, 145, 148.
 " monachus, 200.
 Waterlant Nycolaus de, 182.
 Weent Iohannes de abbas, 181,
 182, 184, 185, 188, 189, 190, 191.
 Werenboldus, 140.
 Wernerus, 139.
 Wesel Theodricus de, 223, 229.
 Westphalus Heynricus, 216.
 Wyboldus abbas, 146, 147, 148.
 Wigbertus S., 115.
 Wilbrandus, 145.
 Wilden Walterus de, 180.
 Wilhelmus I comes, 146, 148, 149,
 150, 152-155.
 Wilhelmus II comes, 155, 159, 162,
 164.
 Wilhelmus III comes, 171, 173,
 176, 177, 178.
 Wilhelmus IV comes, 177, 178,
 179-180, 184.
 Wilhelmus V comes, 185.
 " VI, comes 189, 190-
 193, 196-199, 200.

<p> Wilhelmus comes Hannonie, 148.
 „ episc. Traiect., 128.
 „ Anglicanus, 180.
 „ cantor, 247, 253.
 „ Theodrici, 139.
 „ fil. Dodonis, 140.
 „ Trudonis, 186.
 „ preses, 149.
 „ , 138, 139. </p> | <p> Willibrordus S., 115, 116.
 Winricus, 145.
 Wische Theodricus, 199.
 Witilhildis uxor Theodrici III,
 125, 126.
 Witilhildis uxor Theodrici V,
 128, 132.
 Wolbrandus, 140.
 Wonoboldus abbas, 123, 124. </p> |
|--|--|

INHOUD

Voorwoord.....	7
Lijst van geraadpleegde werken.	9
EERSTE DEEL : INLEIDING	
EERSTE HOOFDSTUK	
IOHANNES A LEYDIS O. CARM.	15
§ 1 Zijn leven	15
§ 2 Zijn geschriften	25
TWEEDE HOOFDSTUK	
DE KRONIEK DER ABTEN VAN EGMOND.....	34
§ 1 Het ontstaan der kroniek.	34
§ 2 Beschrijving der handschriften	45
§ 3 Verhouding der handschriften.	50
§ 4 Bemerkingen voor de tekstuitgave	51
DERDE HOOFDSTUK	
DE BRONNEN DER EGMONDKRONIEK.....	54
Inleiding	54
§ 1 Vita S. Adalberti en Vita S. Ieronis	55
§ 2 Het Egmondsche abdijsarchief	58
§ 3 Personalía over de abten	70
§ 4 Annales Egmundenses en Chronicon Egmundanum..	79
§ 5 Kroniek der heeren van Egmond.....	81
§ 6 Kroniek der graven van Holland	90
VIERDE HOOFDSTUK	
DE GESCHIEDKUNDIGE WAARDE DER EGMOND- SCHE ABTENKRONIEK.	95
TWEEDE DEEL : TEKSTUITGAVE	
OPUSCULUM DE GESTIS REGALIIUM ABBATUM MONASTERII SANCTI ATHALBERTI ORDINIS SAN- CTI BENEDICTI IN EGMONDA	115
Tabula huius libelli.....	257
Personenregister	263
Inhoud	271

STELLINGEN.

I

De *Egmondsche abtenkroniek* van Iohannes a Leydis, die in haar oorspronkelijken vorm liep tot 1484, werd door minstens twee personen geïnterpoleerd en met sterke wijzigingen in de laatste hoofdstukken voortgezet tot 1525. Zeker één dezer personen was monnik te Egmond.

II

A Leydis' *Egmondkroniek* is een belangrijk hulpmiddel voor de reconstructie van het oude archief der abdij van Egmond.

III

Voor de innerlijke toestanden in de Egmondsche abdij vóór de hervorming van 1490—1495 is de *Processus reformationis* van Theodoricus Bosman (Chr. S. Dessing, *Bescheiden* 118—177) een onbetrouwbaar document.

IV

Frederik van Sevender copieerde de eerste redactie van Iohannes a Leydis' *Chronicon Hollandiæ* niet, zooals algemeen aangenomen wordt, te Haarlem, doch te Schoonhoven.

V

De 15e-eeuwsche observantenbeweging is op zich geen bewijs voor het bestaan van abnormale zedelijke mistoestanden in de Middeleeuwsche kloosters. Zij dient in eerste instantie beschouwd te worden als een streven tot terugkeer naar een meer aan het oorspronkelijke statuut beantwoordende levenswijze.

VI

De overplanting der Carmelietenorde van Palestina naar Europa in het tweede kwart der 13e eeuw en de daarmee samenhangende wijzigingen, zooals overgang van eremitisch naar cenobitisch leven, opname onder de bedelorden, adaptatie van den Regel en aanneming van het actieve leven, hebben in haar een spanning gebracht, welke de groote intrinsieke factor is waaruit alle latere observantenbewegingen in de Orde moeten verklaard worden.

VII

Het dogmatische tractaat *De Sacramentis in genere* is kunstmatig opgebouwd op het sacrament des Doopsels en past in zijn tegenwoordigen vorm ook alléén op dit sacrament.

VIII

Daar de leer van het Mystieke Lichaam van Christus duidelijk de sacramentaliteit van Christus' Verlossingswerk aantoon, dient de theologische behandeling zoowel van de sacramenten als van de Kerk aan een grondige herziening te worden onderworpen.

IX

De vraagstukken, die samenhangen met de leer der Goddelijke genadeuitdeeling, zouden dichter bij hunne oplossing gebracht worden, indien de verhouding *sufficiens — efficax* doorgetrokken werd door heel de theologie van het Verlossingswerk. Als fundamenteele stelling zou dan kunnen dienen: Christus heeft sufficienter alle menschen verlost, echter niet efficaciter.

X

In ieder moraalsysteem moet de leidende rol in het zedelijk menschelijk handelen toegekend worden aan de voorzichtigheid, de eerste der hoofddeugden.

XI

Het bekende moraalbeginsel over de geoorloofdheid eener daad, waaruit tegelijk een goed en een slecht gevolg voortvloeit, is ook van toepassing als beide effecten per se uit die daad volgen.

XII

Keizer Iustinianus stond in zijn caesaropapistische politiek sterk onder den invloed zijner gemalin, de gewezen circusdanseres Theodora.

XIII

In het onderzoek naar den ouderdom der Gallische bisschopszetels verdient de methode van L. Duchesne de voorkeur boven die van A. von Harnack.

XIV

Een uitdrukkelijk getuigenis omtrent het Primaat van Rome vindt men in een toevoeging aan de Slavische vertaling van den Nomo-canon.

XV

De schuldbelijdenis vóór het ontvangen der H. Communie in de H. Mis is een pleonasme, dat historisch gegroeid is uit den Communie-ritus buiten de H. Mis.

